

Eugen Șendrea

The background of the cover features a bright yellow sunburst pattern radiating from the top center. In the middle ground, there is a dark silhouette of a landscape with various structures, including what appears to be a large building on the right and several vertical poles or trees on the left. The bottom half of the cover is a gradient of yellow and orange, with the sunburst pattern continuing downwards.

*Istoria
pe placul
tuturor*

EDITURA VICOVIA

EUGEN ȘENDREA

Istoria pe placul tuturor

Ediția a II-a, revizuită

EDITURA VICOVIA
2011

Copyright 2014 – Eugen Șendrea

© 2014 – Editura VICOVIA

Toate drepturile pentru Limba română sunt rezervate Editurii VICOVIA

Ilustrația prezentei lucrări a fost realizată cu imagini puse la dispoziția editurii de către:

– Arhivele Statului, Florin Piersic, Dragoș Lucinschi, Mihai Ceucă, Eugen Șendrea și Constantin Cucu.

ISBN pentru varianta online

978-606-8541-33-4

Grafică și tehnoredactare – Viorel Cucu

*Istoria
pe placul
tuturor*

Cum au intrat mititeii în istorie

August 1896. Capitala pare prinsă ca într-o menhină de foc. Soarele își face de cap. Căldură mare... În „grădina de vară” a cârciumii „La Iordache”, se aud acordurile unui vals de Strauss. Printre zăbrelele văruiute se zăresc mesele încărcate cu halbe de bere cu guler, rece de la gheață. De la un grătar, mirosul de cârnați fripți te prinde de nas și te făcea să înghiți în sec:

– Sa trăiești, coane Călinescu, zise avocatul Ionescu, ridicându-și pălăria.

– Toată onoarea din partea mea, domnule Ionescu. Ce mai faci?

– Păi, mă îndrept spre casă. Am o foame de lup!

– Nu vorbi de frânghie în casa spânzuratului. Nu vezi ce miros nebunesc de cârnați răzbate până în stradă. Șmecher mare, nea Iordache! Da, hai să vedem cum sunt!

În „grădină”, patru chelneri, se învârt, răspund la comenzi, se duc, iar se întorc, făcând pe plac clienților. Cei doi se așează la o masă:

– Garson! Te rog două beri reci și două porții de cârnați. Vezi sa fie cât mai proaspeți.

– S-a făcut, boierule. Vineee băiatul!

Imediat apărură halbele.

– Dar, cârnații?

– Știți, la noi, aceștia se fac pe loc. Din nenorocire n-au sosit mațele. Probabil s-a îmbătat cel care ne aprovizionează. Dar se rezolva repede...

– Păi, fă ceva ca suntem morți de foame!

– Ei, ce-ai mai citit coane?

– Azi, am luat „Avangarda”. Directorul de la gazeta revolver ține cu tot dinadinsul să-și frece și el coatele de poezii, prozatorii, criticii, pictorii și artiștii cu nume. Scund, îndesat, gros și gras, nu știe nimic, dar se pronunță despre orice gravitate, neluând în seamă ilaritatea pe care o stârnește. A ajuns și primar de sector sub vechilă general. Într-o zi, intră agitat în local și se adresează unui ziarist:

– *Dragă, îmi trebuie un titlu, știi... cu aniversarea itali-
nului ăluia...*

– *A lui Cervantes?*

– *Da!*

– *Pai, spune și tu „Comemorarea marelui Cervantes”.*

– *Țtt! Vreau ceva mai tare.*

– *Bine! Atunci spune așa: „Centenarul... de trei sute de ani
de la nașterea ilustrului... de ce nație zici că era?”*

Istoria pe placul tuturor

– Păi... italian.

– Da, italian... de la nașterea ilustrului poet latin.

Și, agramatul director de ziar s-a declarat foarte mulțumit și articolul scris de alt analfabet a apărut cu acest titlu:

„Centenarul de trei sute de ani!”

– A, stai să vezi cu unul dintre reporterii de la ziarul „Dimineața”. Ziaristul era foarte vanitos. După fiecare reportaj se umfla în pene:

– Ai văzut, întreba el pe fiecare. Am un reportaj formidabil!

Și, fiecare îi cânta în strune.

Fiecare, nu și cel „isteț”. Într-o zi, reporterul în chestie primește un telefon:

– Am citit reportajul dvs. Emoționant. Vă felicit!

– Cine e vă rog la telefon?

– Caragiale!

– Vă mulțumesc, maestre?

A doua zi alt telefon:

– Rar, mi-a fost dat să citesc ceva mai important. Dă-i înainte!

– Cine e, vă rog, la telefon?

– George Coșbuc!

Eugen Șendrea

– Vă mulțumesc, maestre, sunt mișcat.

A treia zi, alt telefon:

– Bravo, tinere. Sunteți extraordinar!

– Cine e, vă rog, la telefon?

– Generalul Georgescu!

– Să trăiți, domnule general, sunt măgulit!

A patra zi, alt telefon:

– Niciodată în viața mea n-am șetit așa șeva! E un reportaj excepțional!

– Cine e, vă rog, la telefon?

– Mihail Kogălniceanu! (mort în 1891).

Reporterul a înțeles, stimate amice cam târziu, ce-i drept, ca un confrate și-a bătut joc de el.

– Dragă, dar ce mai fac cârnații noștri? Garson!

– Domnilor, patronul își cere scuze. Nevolnicul ăla de nea Fane tot n-a venit cu mașele. Bucătarul nostru vă oferă, în schimb, niște porții de tocătură, făcute pe grătar. Eu am gustat și vă spun că n-o să vă pară rău...

– Bine, adu ce-i aduce. Nu mai rezistăm!

– Cam mici porțiile astea, nu găsești, băiete?

– Mici, dar gustoase. Ia vedeți, cum sunt?

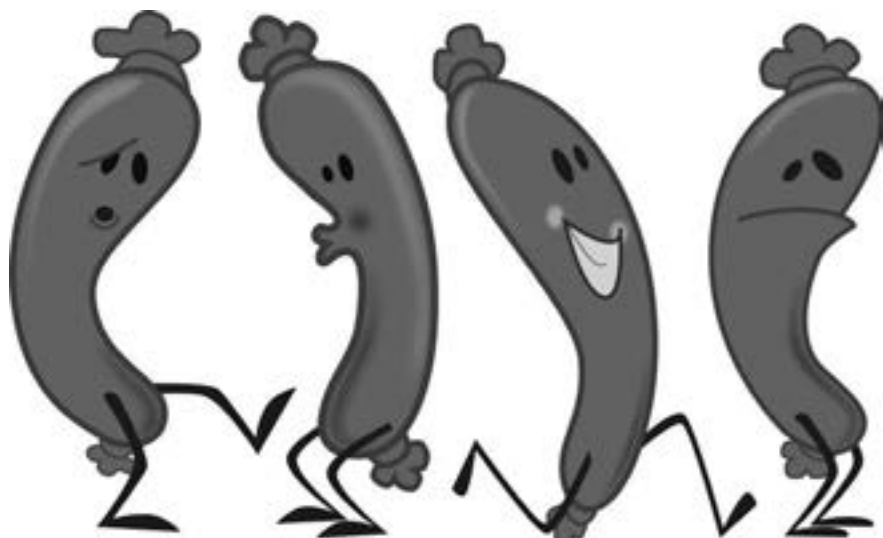
– Ai dreptate. Sunt nemaipomenite.

– Cum să le zicem șotiilor astea?

– Pai dacă-s mici, mititei să le zicem!

A doua zi, „La Iordache” lumea cerea mititei. De la el, „mititeii” au sărit la vecin, de la vecin în tot Bucureștiul.

Ce sunt ei astăzi? Nu vă suparați, dar sunt chiar un simbol național! Ei ce spuneți, n-ar fi bine sa luați câțiva mici și-o bere!

Savuroasa poveste a... cârnaților

Au și cârnații o istorie a lor? Au! Și încă una foarte interesantă și... apetisantă. Despre cârnați se crede că au reprezentat un deliciu încă de acum 5.000 de ani. Regele Sargon I (2350–2295 î.Hr.) se afla, într-o zi, înconjurat de curteni la palatul său din Akkad. La un moment dat, spre el se îndreaptă o adevărată procesiune formată din sclavi cu privirile în jos, dar și de înalți dregători. În mijlocul lor, purtată cu grijă, se afla o tipsie de aur. Așezând-o la picioarele regelui, unul dintre dregători spuse:

– O, stăpâne al meu, pentru prânzul de astăzi am adus un minunat dar!

Sargon privi cu atenție. Mirosea îmbietor așa că gustă. Îi plăcu de la început. Ba, chiar se apucă să mănânce cu poftă. Întrebă:

– Ce-s ăștia?.

– Cârnați! – sosi răspunsul.

Sumerienii pregăteau amestecul din carne de vită și porc pe care, apoi, îl băgau într-un maț de animal. Apoi, acesta era

sărat și afumat, astfel că putea fi păstrat vreme îndelungată. Babilonienii s-au „molipsit” și ei. Nu numai că vor folosi clasicii cârnați, dar vor și îmbunătăți rețeta introducând diferite „ierburi”. În Grecia și în Imperiul Roman, cârnații erau consumați numai de conducătorii de oști și de patricieni. Nici pe ilustrul Homer cârnații nu l-au lăsat indiferent. Amintește de ei atunci când Ulisse și ai săi au ajuns pe insula Lotofagilor. Ba, în secolul V î. Hr., poetul grec Epicharmus compune comedia... „Cârnatul”!

La reprezentațiile sportive, ca și a cele artistice din Atena și Roma antică spectatorii nu consumau semințe de bostan sau de floarea-soarelui, ci... cârnați uscați!

„Sausage” – numele anglo-saxon al cârnaților, provine din latină și ar însemna „preparat cu multă sărare”. Cârnatul „a sărit peste Dunăre”, adus fiind, cu siguranță, de soldații romani. Dacii l-au gustat, le-a plăcut și l-au adoptat pe loc. „Aclimatizat” și îmbunătățit, la noi cârnatul a făcut o frumoasă carieră gastronomică.

Chiar vă puteți imagina un Crăciun fără... cârnați?

Doriți cartofi fierți sau prăjiți?

Curtea regelui Ludovic al XVI-lea al Franței. Farmacistul Antoine Parmentien. Se prezintă emoționat în fața regelui Ludovic al XVI-lea:

– Maiestate, vă ofer cea mai rară floare din regat!

Regele o luă în mână, o miroși, se uită îndelung la ea, apoi o înmâna unei curtezane.

Ce-i înmânase farmacistul regelui?

De necrezut pentru zilele noastre, o banală floare de... cartof! Într-adevăr, atunci cartoful era o raritate. Farmacistul o descoperise în Prusia pe când se afla prizonier în timpul Războiului de 7 ani (1756–1763). Cartoful un succes în America, n-a prea priit în China, Japonia și țările musulmane. Nici bătrâna Europă, n-a sărit în sus de bucurie la apariția lui. În Italia i se spunea „tartuffoli”. Filozoful englez Adam Smith „se plângea de disprețul manifestat de englezi față de acest aliment”. Irlandezii îl consumau cu lactate!, iar la Lorena abia în 1787 a devenit hrană principală a țăranilor. Germanii, în schimb i-au

acordat toată atenția. Ba, în timpul războiului de secesiune (1778–1779), conflictul s-a numit chiar „război al cartofului”.

Dar să vedem cum a pătruns cartoful în țările române. Cartoful, la începutul secolului XIX, era cultivat în Austria și Ungaria. Transilvănenii însă strâmbau din nas la vederea lui. Aceasta până în 1814. Pentru țărănimea ardeleană a fost un an greu, cu foamete. Lipsa furajelor a dus la diminuarea numărului de animale. Trebuia de urgență „ceva” de mâncare. Atunci a apărut ideea cultivării cartofului. A fost o soluție pe drept cuvânt salvatoare. De calitățile cartofului, află în Moldova și domnitorul Scarlat Callimachi (1812–1819). Bănuim că o porție de cartofi prăjiți l-au dat gata. Încântat, îndemna pe țărani moldoveni să cultive miraculosul cartof. Ba, chiar dă poruncă să se traducă din greacă, broșura: „Învățătura sau povățuirea pentru facerea pâinii din cartofle”, apărută la Iași în 1818.

În Muntenia, zguduită de vestita „ciumă a lui Caragea”, cartoful a fost e adevărată mană cerească. Muntenii se apucă să-i cultive chiar în grădinile din București și în cele din jurul capitalei.

O cronică menționează pentru prima dată, vânzarea cartofului în piețele bucureștene. De la „un cartof, doi cartofi”, trebuie să amintim de un alt aliment american celebru, porumbul. Prima mămăliga se pare că a fost făcută și mâncată în Moldova în timpul domnitorului Constantin Duca (1693–1695), când „sărăcimea câtă era în țară și făcea ogoare cu sapa, prin păduri și prin siliști de sub păduri, semănau păpușoii și cu acea hrană se ținea”.

În Țara Românească, după unele opinii, se pare că a început cultura porumbului cu vreo 50 de ani mai devreme, în timp ce în Transilvania el era folosit în timpul domniei lui Gheorghe Racoczi I (1630–1648).

Cu gândul la istoria lor nu uitați pentru după-amiază să pregătiți o mămăliguță aburindă cu friptură și garnitură de cartofi!

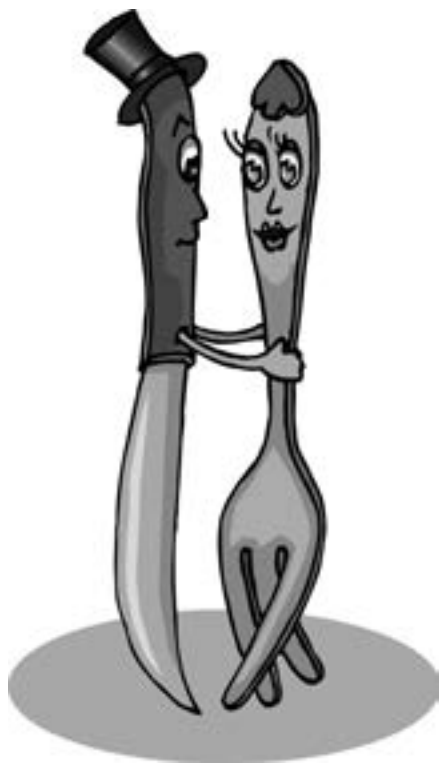
Furculița și milenara ei poveste

Când desfăcu bagajele lordului Thomas Coryate, Elisabeth slujnica, pufni în râs:
– Ce-i trebuie stăpânului meu, țepușele astea de argint cu doi dinți?

Avea să se lămurească foarte repede. După ce a fost într-o călătorie în Italia, Thomas Coryate, se întoarce la Londra în anul 1608 cu câteva furculițe a căror rost le descoperise cu ocazia unui banchet. Rămase impresionat de faptul că folosind furculița, nu te mai murdăreai pe mâini. Credeți că englezii s-au repezit s-o folosească. Aș! Li se părea un obiect total nefolositor. Chiar marii lorzi se întrebau:

– De ce să folosim furculița din moment ce Dumnezeu ne-a dat două mâini?

Dacă „Albionul” a strâmbat din nas la vederea furculiței, italienilor le-au trebuit cinci sute de ani s-o folosească pe scară largă. Banala furculiță de azi are însă o istorie milenară. În Grecia antică, furculița cu doi dinți foarte ascuțiți era întrebuințată

pentru... tăierea fripturii. Cu mult mai târziu, prin secolul VII, la Curțile regale din Orientul Mijlociu, furculița era un obiect obișnuit.

Și rafinata nobilime bizantină o utiliza la marile banchete. Prin secolul XI, însurându-se cu o prințesă bizantină, Dogele de Venetia, află printre altele în zestrea ei și neobișnuitele furculițe. Până le-au folosit la popularele macaroane, au trecut 500 de ani. Tot o căsătorie, în 1533, când Caterina de Medicis s-a căsătorit cu regele Henric al II-lea, face ca furculițele să treacă gra-

nița în Franța. Nici francezii nu s-au omorât la început pentru ele. „E o modă de prost gust”, ziceau ei. Și totuși, parizienii vor fi cei care în secolul XVII, vor perfecționa furculița, făcând-o cu patru dinți curbați. Deși, a avut un debut incert, furculița s-a așezat la masă temeinic. Mai mult, a început să fie confecționată din metale scumpe și împodobită cu pietre prețioase. Furculița deveni regina tacâmurilor!

Dar când a apărut ea la noi? Se știe că pentru domnii moldoveni și munteni, ospățul era la loc de cinste. Pe la 1622, unui sol polon i se oferi un ospăț deosebit într-o „Sală luminoasă, unde muzicanții domnului cântau o melodie și se auzeau sunete plăcute. Pe mesele acoperite cu frumoase fețe de masă

Istoria pe placul tuturor

stau în talere de argint, gustări reci din abundență, precum și mâncăruri calde”.

Vasile Lupu, ținea foarte mult la felul cum lua masa. Își comandase în străinătate un serviciu pentru 24 de persoane, alcătuit din linguri mari pentru servit cu monturi de aur și pietre prețioase. Lipsea însă... furculița. Mesenii foloseau din plin mâinile la mâncat, după ce isprăveau, clătindu-le cu apă parfumată, dintr-un ibric și lighean de aur. Domnitorii erau deosebit de atenți la toate schimbările din străinătate, adaptându-se imediat. Se pare că primele furculițe în Moldova au fost întrebuințate după 1800, când obiceiul turcesc de a mânca cu mâna, a fost abandonat.

Străinii, și mai ales ofițerii ruși, aduc în bagajele lor, neprețuita furculiță. Acestea erau din argint masiv, mari, cu doi dinți și mânerul îmbrăcat în fildeș.

Primele furculițe se foloseau mai ales la servitul prăjiturilor!

Domnitorul Mihail Sturza și apoi Alexandru Ioan Cuza, vor întrebuința furculița frecvent. Treptat, treptat, furculița câștigă teren și la populație. Va fi confecționată din cele mai felurite materiale: lemn, fier, alpaca, iar după cel de-al doilea război mondial, din aluminiu, inox, plastic.

Se mai poate concepe astăzi, o masă fără banala furculiță? Și iată un meniu vechi de 200 de ani la care puteți folosi sau nu, furculița: ciorbă de știucă fiartă cu zeamă de varză acră și cu hrean, crapi mari umpluți cu stafide, curcani cu castane, iacnie, plachie, purceluș fript, miel fript în curpeni de viță sălbatică. Ca desert, o plăcintă „poale în brâu”, cât despre băutură, erau preferate, rachiul vechi de peste 10 ani și neîntrecutul „Cotnar”. La asemenea bunătăți, lăsați furculița și mâncați cu mâna. O să vă lingeți pe degete...

Plăcuta istorie a sifonului

De trei zile ploua mărunț și rece în Leeds—Anglia. Este ziua de 11 octombrie 1767. Joseph Priestley stă posomorât în ușa casei. Are 34 de ani și se gândește, furios că nu poate face nimic din cauza vremii. Ușă în ușă cu el, câțiva muncitori trudesesc cu greu la o fabrica de bere. Plictisit, dădu să intre în casă, când privirea i se opri asupra căzilor de bere. I se păru tare ciudat că „gazul de deasupra căzilor de bere în fermentație conținea o cantitate de „aer fixat” (oxidul de carbon). Se lumineă brusc la față. „N—ar putea fi colectat gazul și impregnat în apă? Se apucă să facă o serie de experiențe chiar în berăria vecină. Experiențele decurgeau bine, când, într—o zi, „Priestley, lăsă să scape puțin solvent în cada de fermentație a berii, compromițând toată șarja”. Înfuriat, patronul l—a aruncat afară. N—are încotro și pentru prepararea și colectarea gazelor, își folosește aproape toate vasele din bucătărie, ba chiar și albia de rufe care a devenit „cameră pneumatică”. Deocamdată, aproape nimeni nu—l lua în seamă. „Singura persoană care—i dădea atenție mare experiențelor era Mr.

Istoria pe placul tuturor

Hey, „chirurgul”. După o muncă asiduă el putea oferi prietenilor o băutură necunoscută până atunci: sifonul. Era „actul de naștere al popularului sifon de astăzi”. Primii lui clienți, care au folosit sifonul au fost marinarii, ei propunând instalarea pe nave a unor mașini de făcut sifon.

Un studiu – „Chimie pneumatică” – îi conferi în 1773 medalia de aur „Copley” al Societății Regale. Între timp sifonul face carieră. Prin 1770 în cartierele Londrei se aflau „mașini de făcut sifon”.

Combinat cu sucuri extrase din lămâi, portocale, făcea deliciul copiilor, și nu numai al lor.

Joseph Priestley își continua cu succes experiențele, descoperind amoniacul, acidul clorhidric, dioxidul de azot, hidrogenul sulfurat, dioxidul de sulf, florura de siliciu, oxidul de carbon. Între 1772–1779, va fi și bibliotecar. Pentru ca se opunea monarhiei, la Birmingham, mulțimea i–a dat foc casei. Se refugiază cu familia în America unde și–a continuat experiențele până în anul 1804, anul morții sale. Între timp sifonul cucerește lumea întregă.

Se pare ca însuși Napoleon a gustat sifonul, dar aflând că este inventat de un englez, a dat ordin sa fie interzis. Prea târziu. Sifonul face o cariera extraordinară înconjurând mapamondul.

La noi, sifonul combinat cu vin, dădea popularul șpriț. Curând nu era bodegă să nu aibă sifoane. Apar „sifonăriile”, iar populația putea să servească oricând un sifon acasă. La iarmaroace, bălciuri, se servește sirop de zmeură, trandafir, numai cu sifon. De la oraș, sifonul trece și la țară. Sifonul ținut în recipiente de sticlă de un litru, este înlocuit cu buteliile de 2, 3, 5 sau 10 litri. Până în 1989 sifonul părea fără moarte. Și totuși, bătrânul sifon avea sa fie scos la pensie de „nepoții” Coca-Cola, Pepsi-Cola și o incredibilă varietate de băuturi răcoritoare. Sifonul își trăise traiul.

Astăzi, doar în câteva cartiere se găsesc instalații pentru producerea sifonului, care au din zi în zi tot mai puțini clienți.

Povestea berii, altfel decât o știm

Inventatorii berii, așa cum o arată descoperirile arheologice, sunt sumerienii. Prin urmare, delicioasa bere a împlinit venerabila vârstă de șase milenii. Dacă la început aceștia o foloseau drept ofrandă zeitei fertilității, curând ea a început să fie consumată și de oamenii de rând. Mai mult, ei au creat peste 70 de sortimente deosebite, care aveau adaosuri de miere, scortîșoară sau alte mirodenii. Se pare că și babilonienii erau „morți” după bere, de la ei vine și luna de... miere.

În tradiția lor, tatăl miresei oferea ginerelui bere amestecată cu miere, toata luna după ziua căsătoriei. În Egiptul antic, în ziua sărbătorii zeitei Hathor, sclavii aduceau la templul ei atâtea vase cu bere câte sclave avea Ra. Romanii aveau să descopere minunatul gust al berii odată cu cucerirea popoarelor germanice. Mai târziu, vikingii plecau la luptă chiar fără scuturi, dacă înainte beau două-trei ulcioare cu bere. Puțini știu că celebra bere „Gambrinus” vine de la numele unui rege din Flandra (sec. VIII), considerat inventatorul ei. Un secol mai târziu, cehii, amatori de bere, deveniseră cei mai mari cultivatori de

hamei. Așa de important era acesta că regele Vencelas a poruncit să fie spânzurați cei ce-l exportau.

„Noua lume”, degusta cu plăcere berea. Alături de berea tradițională, americanii proclamă berea „Olé”, ca „cea mai potrivită băutură pentru americani”. În cursa pentru fabricarea berii se înscrie chiar și președintele George Washington, care la poalele munților Vernon avea o fabricuță de bere. În 1935 „apare berea la cutie”. Berea „nu se sperie” nici

de războaie, trecând cu brio de prima și a doua conflagrație a lumii. Astăzi berea este prezentă în cele mai îndepărtate unghere ale mapamondului.

În 1718, la Timișoara, se înființează prima fabrică de bere din țară.

După primul război mondial, cea mai căutată bere era „Bragadiru”. Era adusă cu trenul sau camioane de la sediul din Calea Rahovei 151. După o perioadă de declin cauzată de distrugerile celui de-al doilea război mondial, spre anii '60, industria berii își revine. Berea „Mărgineni” devine una din cele mai bune beri din țară, fiind foarte căutată. La început se îmbutelia în „țărushi” din sticla verde, având imprimată Stema României și inscripția „Industria de stat a berii”.

Anii '70 au însemnat perioada de glorie a berii „Mărgineni” consumul depășind orice previziuni. Mai mult, s-a trecut și la îmbutelierea în sticle de 1 litru. Aceasta până în 1989, când incredibilul s-a produs. A dispărut Fabrica de bere „Mărgineni”.

Dă-mi să beau!

Le plăcea băutura, strămoșilor noștri, dacii? Da. Nici neînduplecatul rege Burebista, sfătuit de marele preot Deceneu, n-a putut să oprească cultivarea viței de vie. Dacii beau vinul local denumit „vinuri” pe care dădeau vreo 0,54 de denari litrul, și de import „vin dulce” – „merum”, care costa 2 denari litrul, (prețuri de prin anii 160 d.H.). Nu era scump după câte tezaure s-au descoperit. Cantitatea mare de cioburi provenite de la amforele de vin, găsite în cetățile dacice, printre care și cele de la Bacău, Tamasidava și Zargidava, au arătat că dacilor le plăcea la nebunie vinurile de import.

Se aduceau cu corăbii amfore cu vin din insulele grecești Thasos și Rodos. Amforele aveau fundul ascuțit și se înfigeau în nisip sau pământ. Calitatea lor era garantată de o serie de inscripții sau ștampile. Astfel aflăm că cei mai mari producători greci de vinuri erau Paulos, Ruphos, Sazar, Heracles, iar ai Italiei Tertius și Sextus Cornelius.

Ne închipuim cum procedau soldații daci care se întorceau dintr-o bătălie, și se repezeau direct la „vinoteca” din cetate:

- Vă rog, dați-mi o amforă de 5 litri cu merum!
- Doriți vinul grecesc sau italic?
- Prefer un Ruphos grecesc...

În Cioroiul Nou (Dolj), pe vremea stăpânirii romane în orașelul Statio Aquensis, locuitorii i-au ridicat lui Bacchus o statuie din marmură, iar la Sucidava (Celei), un bărbat a pus chiar să i se scrie pe rama unei oglinzi „Da vinum” adică „Dă-mi să beau!”

Cererea de vin devenea din ce în ce mai mare. Unii negustori locali n-au mai stat prin porturi să sosească corăbiile, ci au trecut la falsificarea unor amfore în ateliere proprii, aplicând ștampile false, așa cum au găsit arheologii la Stoenști-Muscel.

A dispărut cultura viței de vie după retragerea aureliană? Aș! Nici pătrunderea, slavilor, sau invaziile avarilor, n-au putut-o opri. Mai mult, termenii viticoli de origine geto-dacică se păstrează: curpen, strugure, butuc, cosor. În epoca feudală, scrierile cronicarilor abundă în relatări privind vița de vie.

Domnitorii romani se străduiau din răspuțeri se asigure soldaților din garnizoane rația zilnică de vin.

În timpul lui Dimitrie Cantemir, soiurile cele mai răspândite erau vinurile albe: galbena, plăvana, grasa și tămâioasa, iar vinurile roșii: frâncușa, crăcana și coarna neagră. În „Descrierea Moldovei”, Cantemir arăta care erau cele mai renumite vinuri. Cel mai renumit, firește, era Cotnarul. „Îndată după acesta, vinul de Huși, în părțile Fălciului e socotit cel mai bun, în al treilea rând vine vinul de Odobești, din ținutul Putnei, pe râul Milcov. Se bea bine, mai ales la ospete”.

Iată relatarea unui călător francez din a doua jumătate a secolului XVI: „Primul pahar este în sănătatea lui Dumnezeu, al doilea în sănătatea Voievodului, al treilea în a sultanului, al patrulea în sănătatea tuturor bunilor creștini..., al cincilea îl beau pentru pace, iar al șaselea încep să-l închine pentru cei de față cu mari ceremonii și cu urări de mântuire, sănătate, drum bun și întoarcere bună, de îndeplinire a dorințelor. Închinând astfel, se scoală în picioare ținând sus băutura, beau stând drepți și te privesc mult dacă faci ca ei”. Se bea vinul fie cu pocalul, paharul sau cu oala.

Eustatie Dabija–Vodă „bé vin mai mult din oală roșie, decât din pahar de cristal, dzicând că–i mai dulce din oală decât din pahar..”

Sunt numeroase scrierile despre podgoriile noastre și despre calitatea vinului, unele chiar din secolul XII. Revenim la zilele noastre. Cum stăm cu băutura? Bine, bine de tot. În 1999, existau... 54.000 de restaurante, baruri și discoteci, devansând azi net numărul de cămine culturale sau alte unități de cultură, și concurează numărul de școli.

Abia acum, te apucă amețeala...

Vinurile – o amintire?

Istoricul A. D. Xenopol scria că „Patria cea mai veche a geto-dacilor – Tracia – era o regiune viticolă, cauză pentru care și era considerată locul de naștere a zeului vinului, «Dionysos». Într-adevăr, vița de vie s-a aflat în spațiul tracic la ea acasă. Platon amintea că „tracii beau vin neamestecat cu apă...”

În timpul lui Burebista (82–44 î.Ch.) viticultura căpătă o așa amploare, încât la povața marelui preot Deceneu, regele ia măsuri de distrugere a viilor. „Prohibiția” lui Burebista n-a prea avut ecou, vinul dovedindu-se mai tare decât porunca regală. Ca urmare viile devin mai numeroase și puternice. De-a lungul timpului cultura viei s-a dovedit una dintre culturile cele mai rentabile, vinul având o poziție mai privilegiată chiar decât petrolul!

Dar în Moldova, firește, nu se poate vorbi de vin, fără inegalabilul Cotnar. Cea mai veche mărturie documentară despre aceasta, nu e din timpul lui Ștefan cel Mare, ci de la 5 octombrie 1448, purtând semnătura lui „Petru Voievod, domn

al Țării Moldovei”. Ștefan cel Mare i-a acordat cea mai mare atenție, poruncind să se ridice chiar și o curte domnească la Hârlău, mai aproape de podgorie, o minunată biserică, dar și o strașnică pivniță una din cele mai mari din Europa. Și alți domnitori vor aprecia gustul Cotnarului, cum ar fi Petru Rareș, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, Mihai Racoviță, Mihail Sturza.

La 1900, „Grasa de Cotnari”, lasă în urmă chiar și vinurile franceze, obținând la „Expoziția Universală de la Paris”, medalia de aur și titlul prețios „Floarea României”.

Suratele ei, „Fetească albă”, „Tămâioasa românească” și „Frâncușa” devin din ce în ce mai apreciate. Podgoria „Huși” are doi mari ambasadori demni de invidiat: „Zgihara” și „Buisioaca de Bohotin”. Dintr-o altă zonă, cea a Odobeștilor, provin „prințesele”, „Feteasca Regală Albă, Neagră, Galbenă” și faimoasa „Băbească Neagră”. Vrancea nu-i o regiune numai a cutremurelor, ci și a minunatelor vinuri de „Panciu” și „Cotești”. Tot a Moldovei e și podgoria „Uricani” cu neasemuitele vinuri roșii „Cabernet Sauvignon”, „Pinoit Noir” și „Merlot”.

Ce s-a întâmplat cu viile noastre?

Viile din Moldova sunt menționate din timpul lui Ștefan, deși ele sunt mult mai vechi, dar și deosebit de importante. Cel ce ne lămurește în privința lor este chiar Dimitrie Cantemir. El este impresionat de organizarea slujitorilor care se ocupau de vii și vin, care dura de veacuri:

„Paharnicul cel mare este cel care toarnă în pahar, întinde domnului la ospăț întâiul pahar și are la porunca lui pe ceilalți paharnici. Priveghează toate viile domnești și se îngrijește ca acestea să fie

lucrate cum se cuvine și să se culeagă la vreme. De aceea, la porunca lui, se află și toți vierii.

Nimeni nu era slobod în toată țara să-și culeagă via dacă nu și-a cumpărat mai înainte de la dânsul, printr-un plocon mic, învoirea pe care după datină o dă pe 14 ale lui septembrie. Aceasta îi aduce un venit destul de mare. Pe deasupra el mai are și oblăduirea peste porțile Cotnarilor... Paharnicul cel mare avea în subordine paharnicii al doilea și al treilea, precum și paharnicul de toate zilele, cuparul, chelarii și dogarii. Paharnicul al doilea ținea locul paharnicului cel mare și avea în seamă mai ales viile domnești de lângă Huși îngrijindu-se ca acestea să fie lucrate și culese la vremea potrivită”. Și acum, „paharnicul al treilea care priveghează viile din ținutul Bacăului și Trotușului și are grijă ca vierii să culeagă la vreme strugurii și să-i calce”.

Mai târziu, un mare degustător de vinuri, celebrul „Păstorel”, (Al. O. Teodoreanu) ne înveselea cu o epigramă plină de tâlc:

*„Sfrijită ca Sfânta Vineri
Mi-a spus o babă;
La români Băbeasca place mult la tineri
Pe când Feteasca la bătrâni”.*

Prohibiția românească înaintea lui Al Capone

Trecuseră doar câțiva ani de când Cuza fusese detronat. Capitala uitase de el și devenea pe zi ce trecea o adevărată metropolă condusă de familiile Cantacuzineștilor, Crețuleștilor, Șuțuleștilor, Văcăreștilor.

Saloanele doamnelor Oteteleșeanu și Irinei Șuțu te puteau lansa în fruntea elitei bucureștene. Balurile păreau că nu se mai termină. Cererea de alcool devine tot mai mare. Spiritul e articolul cel mai taxat – „7 lei la decaltru”! Ce-i de făcut?

Contrabanda, a fost răspunsul? Constantin Bacalbașa, ziarist al acelor vremi, fost președinte al „Sindicatului Ziaristilor”, dar și o vreme „șef al biroului axizelor”, ne-a lăsat în „Bucureștii de odinioară”, o amplă descriere a contrabandei cu alcool de atunci, devansând cu peste jumătate de secol, perioada lui Al Capone:

„Pe vremea aceea erau cartiere întregi care trăiau de pe urma contrabandei, în special de pe urma contrabandei spiritului. Fiindcă spiritul era un articol foarte sus taxat – 7 lei la decaltru.

Istoria pe placul tuturor

În înțelegere cu fabricanții, ale căror fabrici erau instalate afară de raza și raionul orașului, șefii contrabandiști aveau sub ordinele lor echipe întregi, care nu se ocupau decât cu contrabanda. Iar contrabanda le aducea câștiguri însemnate.

Manoperele acestor contrabandiști erau nesfârșite. În calitate mea de șef al biroului axizelor am văzut numeroase instrumente care slujeau la introducerea spirtului prin barierele orașului, pe dinaintea percepțiilor și Controlorilor comunali.

Găzarii: aceștia aveau garnițe cu două funduri. Deasupra era petrolul iar în fund spirtul, romul sau coniacul.

Geamgii: punătorii de geamuri aveau cutiile lor măsluite. În perețele de jos era practicată o deschizătură în care era introdus un tub de tinichea conținând spirt.

Lemnarii: căruțele cu lemne de la pădure treceau bariera încărcate, ca de obicei. Dar printre aceste lemne erau câteva trunchiuri mai groase, scobite în tot lungul lor, iar înăuntru iarăși tuburi de tinichea cu spirt.

Înmormântările: un convoi mortuar trecea bariera către un cimitir din oraș. În cap era popa care citea, în dosul coșciugului femeii care se jeleau etc. În realitate era o bandă de contrabandiști. Popa era un contrabandist, femeile erau din bandă, iar dacă ridicai capacul coșciugului găseai cutii de tinichea pline cu spirt.

Trăsurile de Hereasca: sunt cunoscute acele trăsură zise „de Hereasca” cu coviltir acoperite. Ei bine, acest coviltir, bine acoperit și bine căptușit, cuprindea în toată întinderea o mare cutie de tinichea plină cu spirt.

Căruțașii: am văzut căruțe al căror fund era dublu, iar înlăuntru aceleași cutii de spirt. Am văzut o căruță de chiristi-giu a cărui osie era găurită și înăuntru tubul cu spirt.

Butoaietele cu dublu fund: la control se declara vin, fiindcă vinul era mult mai ușor taxat, dar butoiul avea două duble funduri în două părți sau un singur dublu fund. În aceste compartimente era spirt rom sau coniac.”

Neobișnuita istorie a șampaniei românești

Ușa masivă de stejar se deschise parcă de o mână nevăzută. Aghiotantul făcu câțiva pași în cabinet încremenind cu hârtiile sub braț. Lângă el se opri, abia stăpânindu-și emoția, un tânăr de doar 21 de ani, „încheiat franțuzește”. În fața lor, la un birou sculptat se afla însuși domnitorul Moldovei, Mihail Sturdza. Era atât de liniște încât se auzea scârțâind pana de gâsca pe hârtie. Deodată acesta își ridică privirea:

– A, da, scuzați-mă. Stați, hârtiile astea mă omoară...

– Măria Ta, este domnul Ion Ionescu!

– Luați loc, domnule Ionescu! spuse domnitorul, făcând un gest domol cu mâna. Poftim! În noaptea de 19 spre 20 martie, aghiotantul meu, locotenentul Miclescu și cu locotenentul Crupenschi, aghiotant al hatmanului, s-au dueltat chiar în fața Teatrului Național. Am poruncit, azi 21 martie 1839, să fie excluși din armată. Să fie de exemplu și alții tineri aprinși la mânia. Mai mult, vor avea, primul domiciliul forțat la Neamț, iar al doilea chiar la dumneata în Bacău. Dar, să trecem

la alte treburi. Domnule Ionescu, am auzit de performanțele dumitale. De aceea îți cer, dacă n–o fi imposibil, să–mi faci ce n–a făcut nimeni până acum la noi! Ca agronom.

– Porunca, Măria Ta!

– Ei, vezi, aici e aici. Treaba care ți–o cer nu se face cu porunca. Vrem... șampanie!

Tânărul agronom, făcu ochii cât farfuriile. Privi la țeșătura grea de aur a epoleților, la chipul unui sultan din decorația de pe piept și îngăimă:

– O voi face, Măria Ta!

– Dragul meu, Napoleon Bonaparte, spunea, că: „Beau șampanie când sunt învingător, pentru a sărbători, dar beau și când pierd pentru a mă consola”. Turnată în paharul de cristal e o adevărată licoare vulcanică. Te fascinează, îți încântă gustul, ba chiar și auzul. Ei, ce zici, faci prinsoarea?

– Da, Măria Ta!

Șampanie în Moldova? Grea sarcină, aproape de nerealizat.

Și totuși, Ion Ionescu nu dispera. Ajuns la moșia din Brad, se apucă să studieze metoda de producere a șampaniei. Află că ea era realizată doar din soiul de struguri negri Pinot Noir, Pinot Menunier și struguri albi Chardonnay. Primul om care obținuse șampanie fusese călugărul benedictin Dom Perignon în 1670, în regiunea viticolă „Champagne”. Această zonă, unică în lume, „întrunește combinația perfectă între condițiile climatice și cele geologice”. Așadar, ce avea să se facă în alte părți ale lumii, „pe baza aceluiași soiuri de

struguri și aceluiași tehnologii de fabricație sunt doar preparate după metoda Champanoise”.

După ani buni de zile de experimentări, Ion Ionescu de la Brad, reușește în hrubele de la Iași să producă pentru prima dată pe tărâm românesc, șampanie. Nu avem relatări istorice, dar ne închipuim când în 1841, acesta a desfăcut în fața domnitorului Sturdza, o sticlă, cu deliciosul conținut. Prima șampanie să se fi chemat Sturdza, după numele domnitorului?

Vă mai amintiți de celebra șampanie românească „Zarea”? A fost degustată, băută, chiar îndrăgită, până când francezii ne-au cerut s-o retragem de pe piață. Șampania se face doar în Champagne! Noi însă nu ne-am lăsat... În 1970, dr. Ion Pușcă brevetează introducerea tehnologiei de șampanizare a vinului în podgoria Panciu după ce la 1 ianuarie 1969, băuse prima cupă de „Șampanie de Panciu”, produsă de el.

Astăzi, nu există eveniment marcant în care să nu folosim parfumată și aromată șampanie.

Știți care cupă păstrează aroma acestei băuturi mai bine? Cea în formă de „lalea”.

– Domnule, aveți un foc?

Istoria tutunului e lungă și întortocheată. La 2 noiembrie 1492 Cristofor Columb, a văzut prima oară indigeni americani fumând. Adus în Europa, la început, tutunul n-a prea fost luat în seamă. Era o curiozitate în grădinile botanice. Jean Nicot (nume dat apoi nicotinei) îl folosea ca remediu împotriva migrenei. Nu se știe cum, tutunul a început să fie cultivat în Spania pe la 1558. Imediat face carieră fiind cultivat în Anglia, Italia, Rusia, apoi în Japonia, India, China, Ceylon. Va trece și în Lumea Nouă, unde era fumat sub forma țigaretelor de hârtie. Răspândirea lui, n-a fost însă un timp văzută prea bine, așa că va fi interzis, în Anglia, în 1604, în Japonia, Imperiul Otoman, Rusia, China. Degeaba. S-au găsit căi de a trece peste această lege. Sir Walter Raleigh participant la un complot, cere ca ultima dorință să fumeze o... pipă!

Napoleon, deși nu era fumător, se îngrijea ca soldații săi „bombănitori” să aibă tutun pentru pipă. Mareșalii lui, vestiții Massena, Lannes, Keber erau fumători pasionați.

Fumatul n-a ocolit nici femeile, printre ele numărându-se principesa Metternich și marchiza de Pompadour. Apar și accesoriile. Pe la 1800 tabachera de prizat, apoi trabucurile cubaneze, iar în 1883 țigările, așa cum le cunoaștem astăzi.

În Țările Române cultura tutunului a fost introdusă cam pe la mijlocul secolului XVII de către turci. Ajunge așa de cultivat încât se percepe impozit pe pogonul cultivat – tutunăritul –, la 1680, Șerban Cantacuzino în Muntenia și 1694, în Moldova sub Constantin Duca.

Fumatul ajunge chiar și la unii domnitori. Alexandru Moruzi, domnul Moldovei, fumător înrăit, chiar și când a fost mazilit și dus la Istanbul „el trecu Bosforul de-a curmezișul, luând în caiac cu dânsul numai două persoane, pe banul Caradja și Tutun-bașa, de unde se vede că patima fumatului trebuie să-l fi stăpânit grozav, deoarece el se putuse despărți de nevastă și copii, dar nu și de omul care-i umplea ciubucul cu tutun”.

Călugării, preoții încearcă să oprească „molima tutunului”. Supărat nevoie mare Enei Fomi Valeșul transcrie, la 1785, „Poveste despre tutun”, arătând ca cei care fumează vor ajunge la „Sarsailă–stegariul încă cu dâșii va fi, și gura lor va puți ca a pupedzii și dinții lor vor ave smoali și rugină ca râmatoriul ce rămă și se tăvălește în noroiu. Așa să potrivește omul care be tiutiun și rămâne: al nostru...”

Din 1830, țările române exportă tutun, care ajunge chiar la 249.000 ocale. Din 1872, în timpul lui Vasile Alecsandri, „toată lumea fumează” așa cum cânta coana Chirița.

Statul român are monopolul tutunului, astfel ca în 1915 suprafața ocupată de cultura tutunului era de 12.000 ha, iar în 1925 de 35.000 ha. După primul război mondial „nebunia fumatului” se răspândește cu o repeziciune greu de închipuit.

Primii fumători se pare că au fost boierii, moda ciubucelor fiind răspândită. În muzeele de istorie dar și în colecții particulare se găsesc numeroase pipe din lut ars și din porțelan.

Trecerea și staționarea trupelor turcești, rusești și nemțești, au contribuit la creșterea numărului de fumători. Negustorii români Constantin Călin, Neculai Dumitrașc, armenii pământeni Iacob Tâțau și Măgârdici Capril „aduceau marfă de la Brașov pe care o vindeau în dughenele lor, unii având și manufactura, iar alții vindeau și tutun”. Între cele două războaie mondiale, dughenele de vândut tutun se răspândesc ca ciupercile.

În foaierea teatrelor, la pauze, se fumează „o țigară”. Primele cinematografe vor oferi condiții fumătorilor „la pauză” când se schimba „bobina”. Devine o modă savurarea unei cafele în compania unei țigări. Femeile vor descoperi și ele savoarea tutunului. După un „Boston îndrăcit”, doar câteva fumuri din țigaretel lungi și elegante, te puteau liniști. Apar mii de mărci pentru țigări de pe tot mapamondul. Vestitele „Plugarul” cu 100 țigări la pachet, „Naționale”, „Mărășești”, „Carpați” cu filtru sau fără filtru, „Snagov”, „Amiral” (mic și mare), „Virginia”, „Litoral” etc.

Încercările repetate de a stopa maladia fumatului n-au avut niciun rezultat. Se pun două întrebări: oare câte țigări s-o fi fumat în lume? Și cât or fi costat ele?

Cântecul, când bunica era fată

Ce făceau bunicii și străbunicii noștri atunci când nu exista televizor, calculator sau internet? Pur și simplu, își strângeau cântecele sau cugetările în albume cu amintiri.

De la 1897, Sevastița G. Cristescu cu pana înmuiată în cerneală așternea pe hârtie versurile care au traversat anii: „Albumul e icoana vieții/Tezaur scump de amintiri/Clădit în anii tinereții/Plin de avânt și amintiri/Târziu în anii bătrâneții,/Albumul este răsfoit/Trezește anii tinereții/Și–apoi pe cel ce l–a citit”.

În acel an cânta, împreună cu Benone Busuioc, șlagărul de la sfârșit de veac, „Doi ochi căprui”: „Doi ochi căprui uitați pe lume/De cântecul marilor poeți/Din neagra umbră a uitării/Aruncă–n jurul lor săgeți...”

Primul război mondial avea să stopeze sunetele pianelor. Abia la 20 noiembrie 1919, în casele Rosetti, vor curge lacrimi, atunci când domnișoara Maricica Lapiteș va interpreta, acompaniată la vioară „Noul șlagăr „Ochii albaștri”: „Am iubit doi ochi albaștri/Poate ca–i iubesc ș’acum,/Dar aseară văzui alții,/Ce–mi părură nu știu cum”.

Din Franța ne venea succesul timpului: „Cœur d'apache”. În mare forță, revine: „Eu sunt maiorul Mura”. Gramofonul, patefonul, dar mai ales apariția radioului și răspândirea lui, vor face ca muzica românească să ajungă în aproape orice colț de țară. În constelația de compozitori care vor rămâne nemuritori prin melodiile lansate se numără: Ionel Fernic, Ion Vasilescu, Elly Roman, Gherase Dendrino, V. Vasilache, E. Mălineanu...

Melodiile „en vogue” de la Paris sunt preluate imediat de marile orchestre românești. Două dansatoare, Milka și Bella, lansează o nebunie a epocii: foxtrot-ul, iar în 1928, Josephine Baker charlestonul. La baluri, artistele locale își întind la maxim coardele vocale, interpretând „De ce nu vii”, „Aș dori din piept să-mi scot”, „La umbra nucului bătrân”. La „Cercul Militar” în schimb, ofițerii o aplaudă pe domnișoara Mimi, care rupe inimile cu „Zică lumea, nu mă las”. „Foaie verde salbă moale”, melodia cea mai cântată: „Foaie verde ca trifoiul/I-auzi, mândro, pițigo-iul/Lasă la naiba războiul/Haide să-nfundăm zăvoiu!”

Bucureștiul „explodează”. Apar „nemuritorii”, Cristian Vasile, Tity Botez, Jean Moscopol, Elena Zamora, Joujou Pavelescu, Mya Braia, Zavaidoc, Silly Vasiliu, Mya Boxan și Petre Alexandru.

Îi ajunge din urmă, debutantul... Gică Petrescu. „Zamora” face ravagii! Marile restaurante „Consum” și „Drăgan”, au angajat orchestre „de primă clasă”, la curent cu toate noutățile. Se dansează „Rumba”, „Bâțâita”, se cântă „de inimă albastră”. A trecut și al doilea război mondial. România își revine „din mers”. Nu se poate trăi fără muzică. Se redeschid „Grădinile de vară”, își reiau locul orchestrele de prestigiu printre care și cea a lui „Paraschivescu”. După o simbioză sovietico-română (Serile de lângă Moscova) se impune noua generație de compozitori: Nicolae Kirculescu, Vasile Vasilache jr., Noru Demetriad, Sile Dinicu, Gelu Solomonescu, Vasile Veselovschi, Florentin Delmar, Aurel Giroveanu, George Grigoriu etc.

Noi șlagăre cunosc faima: „Aladin”, „Ursulețul”, „Castel la mare”, „Cântec mexican”, „Kuru-Kuru”, „Ada Kaleh”, „Valencia” „Trăiesc o zi frumoasă”, „Când muzica ne cheamă”. Un concert de neuitat a avut loc în vara anului 1960 la „Grădina de vară” cu Gică Petrescu. Radioul difuzează noi șlagăre: „Un minut”, „Smaranda”, „Spune-mi ce să-ți fac”, „Nu mă-ntreba”, „Astăzi e ziua ta”, „Cristinca”, „Când nava se leagănă-n larg”, „Ce cauți tu în viața mea”, „Bughi-bughi”, „Prima poezie”, „Așa începe dragostea”, „Știu că mă iubești și tu”. Intră în scenă formația de chitare „Sergiu Malagamba”. A doua zi toți tinerii erau „malagambiști”; haine și cravate viu colorate, pantaloni evazați, mers marinăresc.

Din nou radioul își face datoria! Sunt difuzate șlagărele „Sanda” și „Marinică”, la întrecere ca frecvența la audiție, cu „Los Paraguaios”. Luigi Ionescu impune pentru prima dată în lume un șlagăr românesc: „Lalele”.

„Lalele, lalele”, șlagărul care a străbătut lumea

Satele Pâncești, „Raionul Fabricii de zahăr” și târgușorul Pâncești, alcătuiau la început de secol XX, comuna Pâncești. La 1894, enoriașii parohiilor I și II Pâncești, asistau cu emoție la sfințirea bisericii din piatră și cărămidă, având următoarea pisanie spre veșnică aducere aminte:

„Ridicatu–s–a din temelie acest Sf. lăcaș cu hramul «Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae», în anul mântuirii 1894, de către întreaga obște a locuitorilor agricoli, comuna Pâncești, județul Putna, sub domnia M.S.R. Carol I, primul rege al României și sub păstoria I.P.S.S. Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu și Ep. Eparhiei, P.S.S.S. Ep. Melchisedec actual, pictându–se sub păstoria I.P.S.S. Gherasim Saferinu, Protoiereul jud. Ec. Clement Bontea, parohul N. Mircea, iar preotul D. Marinescu președintele comitetului pentru construirea acestui sfânt lăcaș. S–a pictat în anul 1905–1906 de către D–l I. Bontea și L. Pânăzescu pictor”.

Au trecut anii. Preotul paroh Nicolae Mircea, are acum barbă albă. E ziua de 3 aprilie 1927. Pe dealuri încă se mai

zăresc petece de zăpadă. Cântăreții Vasile Simionescu și Ștefan Badiu, ambii absolvenți ai „Școalei de cantori”, îl ajută pe preot să săvârșească botezul unui băiețel: „Dumnezeu să-l ocrotească în viață. Ei, da' frumos mai scâncește. Precis o să fie cântăreț!”, spuse el, scoțând pruncul din cristelniță.

Mare dreptate a avut părintele Mircea. Luigi, cel care fusese botezat la biserica „Sf. Gheorghe” din Pâncești, avea să devină într-o zi cu adevărat cântăreț. Și nu unul oarecare, ci din cei mai mari ai României. Încă din copilărie, farmecă cu vocea sa, colegii și profesorii. Este nelipsit de la serbările școlii. Pentru vocea sa, vin adesea, sătenii din satele din împrejurimi. Fetele se prăpădesc după el. Înalt, cu părul bogat, fascinează. Nimeni nu se îndoia că Luigi n-avea să se facă artist.

În 1946, Luigi se afla în București. Avea 19 ani. Lipsurile, mișeria, dezorganizarea de după război se simte peste tot. Cântă într-o seară, într-o sală neîncălzită, dar împodobită din belșug cu steaguri roșii. N-are nici microfon. Îl acompaniază un acordeon, o vioară și o „tobă”. Vocea, și ce voce!, vrăjește auditoriul:

– Cum îl cheamă dragă, pe cel ce a cântat?

– Parcă Luigi. Și dacă nu mă înșel, Ionescu. Promite tânărul!

În 1950 se organizează concurs la „Savoy”. N-are rivali, câștigând detașat. Acum are un loc și un salariu stabil. Se însoară într-o minunată zi de mai. La teatrul de revistă se simte ca peștele în apă. E nelipsit de pe afișe, iar pe an ce trece, numele său se scrie cu litere din ce în ce mai mari. Marii compozitori, Elly Roman, H. Mălineanu, Vasilescu, Temistocle Popa, George Grigoriu îi încredințează partiturile. Fiecare melodie interpretată de Luigi Ionescu devine șlagăr: „E primăvară în ianuarie”, „Două viori”, „Zorile”, „Iubito”, „Te caut”, „Femeia”, „Turturele”. Pe străzi, în birouri, în balcoane, toată lumea fredonează melodiile sale. E suficient să spui că în spectacolul „X” cântă Luigi Ionescu, că lumea ia cu asalt sala. Radioul și mai târziu televiziunea, nu se pot lipsi de repertoriul său. Briliantul carierei sale avea să fie o melodie simplă, „cu lipici”, dedicată unor flori: „Lalele”. Nici compozitorul, nici textierul și nici chiar

el, interpretul, n-aveau să bănuiască imensul succes al melodiei. Sala în care a fost lansată melodia a explodat pur și simplu. De la femeia de serviciu până la director, de la copii de grădiniță până la membrii „Academiei Române”, toată lumea avea pe buze „Lalele”. Restaurantele din întreaga țară își încep programul cu ea, radioul, televiziunea o includ aproape zilnic.

Și pentru prima dată, o melodie românească devine șlagăr internațional, „Lalele, lalele”, fiind preluată de televiziunile din Bulgaria, Ungaria, U.R.S.S., ajungând până în îndepărtata Brazilie. Lalelele românești înfloresc peste tot. Luigi Ionescu este solicitat în numeroase turnee. Firește, va cânta și la Bacău în nenumărate rânduri. Locul său preferat era „Teatrul de vară” băcăuan, modern pentru anii '70.

A venit și vremea când Luigi Ionescu s-a pensionat. Din când în când este solicitat la radio sau televiziune pentru a-și interpreta melodiile care i-au adus celebritatea. Într-o zi a anului 2002, inima marelui interpret, internat la Spitalul „Sf. Pantelimon”, a încetat să bată. Mormântul său va fi în cimitirul „Izvorul nou”, printre florile pe care le-a îndrăgit, și care i-au adus nemurirea: lalelele.

De la vals la „bățâita”

Scăpate de regimul fanariot, Moldova și Țara Românească își creează, pentru stabilitate, unități militare. Dar se putea armată fără fanfară? La 1830, s-au pus pentru prima dată bazele unei fanfare militare moderne, sub conducerea lui François Rujiski. Gheorghe Asachi o remarcă în „Albina românească”, scriind că „Banda militară alcătuită din 26 de tineri, cântă marșuri cu ghibăcie vrednică de mirare a talentului acestor meșteri muscali”.

Noua fanfară înlocuia vechea și prăfuita talbuhanaună. Ea fusese condusă de un vel-armaș, și era prezentă la înscăunarea domnului, la sosirea și plecarea unor oaspeți de seamă, dar și la marile ospețe. Un timp, talbuhanaună era folosită și pentru schimbarea gărzilor la Curtea Domnească. Fanfara va fi protejată și înzestrată, în timpul domnitorului Mihail Sturza, dar mai ales în perioada domnitorului Al. I. Cuza.

Influența Vienei va fi hotărâtoare pentru viitorul fanfarelor. Valsurile și marșurile familiei Strauss și Lanner vor fi preluate și interpretate de fanfarele românești. Lor avea să li se adauge,

Ioan Ivanovici. Fost copil de trupă, dar de un mare talent, el ajunge dirijorul fanfarei Regimentului 6 de linie Galați. Aici va compune nemuritorul vals „Valurile Dunării”, prima melodie românească care va înconjura mapamondul.

Târgurile sunt prinse în mrejele fermecătoare ale valsului. „Grădinile publice” sunt locul unde se aduna protipendada. Capelmaistru în mare ținută de gală, cu vestitul pampon la caschetă, urmat de alămuri, trâmbițe, fligoarne și tobă mare, porneau pe Ulița „Șoseaua Domnească”. După ei se țineau o mulțime de copii care băteau țațoși pasul, iar pe trotuarele de bazalt lumea—i privea, cu nesaț. Ajunsă în cadență la „Grădina publică”, fanfara își lua locul în chioșcul de lemn. Imediat își făcea apariția, pe aleile cu prundiș, domnișoare cu rochii vaporeoase și umbreluțe de soare, domni „cu țilindru”, salutând ceremonioși în stânga și—n dreapta, foste boieroaice care—și etalau vechi bijuterii, copii ascunzându—se prin tufe sau jucându—se cu cercul. Firește, nu lipseau militarii de carieră cu săbii și galoane. Capelmaistrul, după ce saluta mulțimea, ridica bagheta cu dreapta, în timp ce mâna stângă o ținea pe garda sabiei, apoi dădea semnalul marșului. Melodiile interpretate de fanfară se auzeau până hăt departe. Pentru câteva ore, orașul era paralizat. Fanfara a însuflețit eroii în războiul de independență aflându—se în fruntea ostașilor întorși victorioși de pe câmpurile de luptă de la Plevna, Rahova, Vidin. În aprilie 1912, fanfara militară își demonstra măiestria la baluri. Fanfarele au însoțit bravii ostași în prima mare conflagrație armată a lumii, însuflețindu—i și întărindu—le elanul. Apariția și dezvoltarea radioului, n—au știrbit din farmecul fanfarei, chiar dacă magazinul „La Cucu” făcea o reclamă puternică aparatelor de radio „Marconi—Columbia R.C.A”, „care sunt ideale, construcția și recepția satisfac orice exigență”. Se răspândesc patefoanele, apar marile orchestre la restaurantele „Consum”, „Drăgan”. Se organizau „ceaiuri dansante”. Se bea ceai? Nu dragă, în lumea bună se spune una și se face alta. De exemplu, bei vin și spui

ca mergi la ceai. Iată cum se distrau băcăuanii într-o zi de sâmbătă, 9 ianuarie 1932 la celebrul restaurant „Consum”.

Acesta are o sala mare, parchetată, lumini multe, lume multă, domni, doamne, domnișoare. Vin la mese, veselie, muzică, dans, joc de cărți, flirt. Aici „jazzul e simpatic”, dar „dansurile la modă sunt tangoul și rumba, sau cum i se spune în glumă, „bățaită”. Și orchestra atacă. „Tangoul e calm și Rumba nervoasă. Privește

această pereche care dansează Rumba. Bărbatul se bățâie, o conduce elegant, maiestuos și calm, așa cum îi sta bine bărbatului. Ea, dimpotrivă, e adorabilă, își cutremură formele, e nervoasă și dispusă. Cheflii la mese, pierduți în fum și sticle, bat ritmul cu picioarele sub masă. Ar dansa, dar...

– Maestre, striga unul către pianist, încă odată «Rumba».

– Cu mare plăcere, coane, 500 lei!

– Cum 500 lei? Păi, cu banii ăștia îmi plătesc dactilografa pe o lună!

– Bine, coane, atunci puneți-o pe dânsa să vă cânte «Rumba»! Sala izbucni în râs dansul reîncepu «mai cu foc».

Pe 24 februarie 1940, în saloanele Prefecturii „Ceai dansant” organizat de un „Comitet de doamne”.

Apoi, a venit războiul.

Trecea fanfara militară

Grăbit, capelmaistrul muzicii militare, Eduard Hübsch, intră în sala de repetiții. Aruncă chipiul pe capacul pianului își răsucesce mustățile și dregându-și glasul se adresează muzicanților:

– Domnilor, azi vom repeta următoarele:

„Arme, arme, arme, căutați”, a domnului Gavril Muzicescu. Urmează „Marșul 1877” a lui C.M. Corduneanu, și „Grivița, Rahova!” Face o mică pauză, după care continuă cu „Santinelă păzind steagul” de Ioan Costescu, care astăzi o cântă și copiii și „Hora armatei de la Plevna” de Grigore Tătărescu.

Erau doar câteva din cele 200 de lucrări consacrate Războiului de Independență, un adevărat record în domeniu pentru acel timp. Adevărul este, că nu ducem lipsă de lucrări pentru fanfară, începutul fusese făcut încă din primele decenii ale secolului XIX. Pascu Purcărea, într-o atmosferă de elan patriotic, pe atunci „unteroffizier” în formația muzicii militare „Muzica ștabului”, a compus marșul „În numele Guvernului”, fiind cea mai veche partitură originală românească. Până atunci, muzica

militară era interpretată de prăfuita talbuhanaună, muzica ienicerilor, cea care venea întotdeauna după purtătorii de steaguri.

În aprilie 1838, la „Eși”, șeful muzicii militare era Francisc Ruszitski. Unirea Principatelor a schimbat radical opțiunile muzicii militare. Din ordinul lui Al. I. Cuza, ministrul de război, I. Florescu, organizează un concurs pentru un imn național, prin „Ordin de zi pe pentru toată Oștirea”:

„Având în vedere că imnurile ce se cântă la primirea șefilor sunt streine și diferează de la corpuri la corpuri, având la vedere, necesitatea ce este de a avea în asemenea ocazii un Imn Național...”

După doi ani, chiar în ajunul Aniversării Unirii, la 22 ianuarie 1862, Comisia însărcinată cu „ecaminarea hymnelor” recomandă Ministerului de Război „spre a se adopta în Armata Română a următoarelor compoziții: „Marșul triumfal spre primirea steagului Măriei Sale Principele Domnitor”, compus de E. Hübsch, „Zorile cu rugăciunea”, a lui Iosif Ivanovici și „Marșul destinat la primirea oricărui șef în drept” de Pascu Pundrea. Câștig de cauză a avut „Marșul triumfal”, care după 1881 când România a devenit Regat, cu versurile lui Vasile Alecsandri, va fi „Imnul Regal Român”, rămânând melodia „Imnului de Stat” până în anul 1947!

Primul laureat al unui concurs internațional, a fost Iosif Ivanovici. Autorul „Valurilor Dunării”, ocupă locul I la Paris, în 1889, din 116 compozitori, cu marșul „Alexandru”. Un compozitor român de origine italiană, Alfons Castaldi (1874–1942), va fi autorul cunoscutului marș „La arme”, pe versuri de Șt. O. Iosif. După cel de-al doilea război mondial, o serie de compozitori și-au legat numele de compoziții dedicate armatei. Printre ei: Gheorghe Dumitrescu, Viorel Doboș, Constatin Ghibon.

Multe dintre compoziții poartă amprenta modelului sovietic, cum ar fi: „Zdrobite cătușe în urmă rămân” (compozitor Matei Socor, versuri Aurel Baranga). În august 1953, se cântă pentru prima dată cântecul „Te slăvim Românie”,

devenit imn de Stat al Republicii Populare Române (muzica Matei Socor, versuri Eugen Frunză și Dan Deșliu). Va rezista până în 1965, fiind înlocuit cu „Pe-al nostru steag e scris unire”, de Ciprian Porumbescu. Doar 12 ani a rezistat, pentru ca în octombrie 1977, Imnul Republicii Socialiste România să fie „Trei culori” a aceluiași Ciprian Porumbescu.

„Revoluția îl va schimba din ianuarie 1990 cu „Deșteaptă-te române”, pe versuri de Andrei Mureșanu și muzica de Anton Pann.

Putem vorbi de muzica militară, doar după 1860. Până atunci, lăutarii interpretau „Marșul lui Bem” și „Marșul lui Napoleon” în grădinile publice. În 1859, Iancu Gheorghiu Budu, va interpreta la vioară „Hora Unirii”.

După apariția „Gărzii Naționale”, se înființează și muzica militară. În 1867 capelmaistrul ei va compune și interpreta pentru prima dată în lume „Marșul hambarului”. Nu mai puțin de opt muzici militare se vor reuni în septembrie 1889, sub conducerea Inspectorului muzical Hübsch, cu ocazia „manevrelor regale”, la care au participat regele Carol I și principele Ferdinand.

Din 1900 până în 2000, muzica militară a fost o prezență obișnuită, fiind solicitată la toate marile manifestări locale și naționale. Vara, muzica militară, încânta publicul cu vestitele „potpuriuri” executate în chioșcurile din „Grădinile publice”. Traseul urmat de ea era însoțit întotdeauna de o mulțime de copii iar pe trotuare mulțimea se oprea și o privea cu admirație.

Astăzi, a rămas doar o palidă replică a ceea ce a fost odată „muzica militară”.

Povestea „Miței Biciclista”

Eo minunată zi de 14 mai 1898. Căldura a trecut de 20 linii peste 0. Sprinten, la cei 23 de ani ai săi, ziaristul George Ranetti se îndrepta spre grădina „Cișmigiu”. E un loc unde se pot afla multe dar și unde se poate bea o bere rece în liniște. Dădu însă „bot în bot” cu caricaturistul Constantin Jiquidi. Se așezară la o masă, așteptând să ia comanda „garsonul”. Deodată Ranetti, ramase fără grai, de parcă ar fi văzut pe Necuratul:

– Costică, vezi și tu, ce văd și eu pe alee?

– A, da. E Mița Mihăiescu. Parcă tu n-o știi?

– De știut o știu, dar să o văd călare pe bicicletă, n-am crezut. E prea de tot. Nu-i fată serioasă. Ai mai văzut tu până acuma vreo femeie din București pe bicicletă? Asta face neamul femeiesc de răs!

Mița Mihăiescu? Era o adevărată frumusețe a capitalei. Își pierduseră capul după ea, personaje mari ale culturii românești, printre care pictorul N. Grigorescu trecut de 50 de ani, și chiar viitorul rege Ferdinand. Ba, mai mult, regele Manuel

al Portugaliei o ceruse în căsătorie. Ea însă l-a refuzat. Îl iubea la nebunie pe doctorul Minovici. Ranetti râvnea și el la fructul mult oprit. Și pentru că, strugurii erau cam acri, s-a hotărât să se răzbune.

La sfârșit de secol XIX, bicicleta era încă o curiozitate. De neînchipuit pentru concepția acelor ani era și o femeie pe bicicletă. Un singur articol i-a trebuit să-o facă praf pe domnișoara Mihăiescu: „Mița Biciclista”. În câteva zile, devenise subiect de discuție în tot Bucureștiul. Un reporter al timpului a înregistrat indignarea Miței Mihăiescu:

– „Știi cine m-a botezat Mița Biciclista? Porcul de Ranetti care se lua de toată lumea, nu l-ar mai răbda pământul!”

Prima bicicletă la Bacău, cu roata mare, „Lang”, era a fiului comandantului de pompieri și ar fi apărut după cum își amintea dr. A. Vraști, prin anii 1905–1906, iar biciclistul a făcut o cursă de la bariera fabricii „Letea”, până la Palatul Administrativ, vrând să-l vadă tot orașul. Deși, vestea despre „Mița Biciclista” ajunsese și la urechile băcăuanilor aceștia nu s-au sfiit să încalce o bicicletă. O biciclistă purta o rochie lungă, care evident o incomoda la pedalat, și „o bluză albă cu mânuci largi și o șapcă complicată, cu cerculețe și pene”.

Pentru început, cele mai multe biciclete sunt de proveniență germană, mărcile „Nauman”, „Dürkap”, „Brenabor”, „Mifa”, „Göricke”. Între cele două războaie, piața e inundată de mărcile

franceze „La Française”, „Diamant”, „Automata”, „I. B. Laurent”, „Peugeot”, „Alcyon”. Prin anii '60, își fac apariția celebrele biciclete „Carpați”. Erau așa de rare acestea, încât purtau număr de înmatriculare.

Mai târziu vor fi folosite pe scară largă, bicicletele speciale pentru femei.

Cât despre „Mița Biciclista”, ea rămâne doar o amintire, la care azi zâmbim cu înțelegere.

O bombă care a zguduit moda: Minijupa

Sfârșit de septembrie 1959 la Londra. Mary Qant, creatoare de modă, privește pe fereastra casei cum cade ploaia rece pe caldarâmul din fața casei. Pare o zi tristă. De după colțul unei clădiri o vede pe Elisabeth, de 16 ani, nepoata sa. Îi deschide repede ușa. Fusta lungă a fetei era udă până peste genunchi. Fata risca să răcească. Nu stă mult pe gânduri, ia foarfeca și taie tot ce era plouat. Elisabeth se duce la oglindă și pufnește în râs: „Nu-i rău. Chiar îmi stă bine așa!” Mary privește și ea, stă o clipă în cumpănă, apoi sare în sus de bucurie:

„Asta e! Mini-fusta, Mini-jupa!”

Se născuse faimoasa minijupă. Avea să fie mai puternică decât o bombă atomică. Într-o clipă va cuceri mapamondul. Mătură totul în cale. Ea va fi întâlnită chiar și în cel mai neînsemnat cătun din lume. Nu-i rezistă nici curentele puritane, destul de puternice în acea vreme. Mini-jupa devine un simbol al nonconformismului. Fetele tinere pot, în sfârșit, să-și arate picioarele.

Moda mini-fustei căzuse la timp. De ea aveau nevoie rockul și twistul. Nebunia noii mode nu cunoaște limite. La ea contribuie din plin televiziunea și cinematograful. Marile bulevarde ale lumii sunt invadate de mini-jupe. E un torent în fața căruia nimic nu-î stă în cale, pulverizând orice încercare de a i se opune. E ceea ce trebuia tinerilor. Mary Quant este chiar depășită de fenomen. Nici prin gând nu-î trecea că se va ajunge aici. Mini-jupa este, probabil, obiectul de îmbrăcăminte analizat cu cea mai mare stăruință de psihologi și sociologi, care au inclus această modă în cadrul fenomenelor sociale. Mary recunoaște: „Am reușit să exprim o dorință inconștientă de democratizare a modei. Stilul meu nu este doar pentru oamenii bogați și faimoși. Am simțit că tinerii așteaptă o schimbare și am avut această idee care s-a dovedit fericită”.

Au fost proteste?

Multe, dar fără efect. S-au topit ca zăpada sub soarele de primăvară. Asupra lui Mary Quant, desigur, s-au revărsat toate onorurile. Regina Angliei îi conferă „Ordinul Imperiului Britanic”. Avea și de ce. Miliarde de lire au intrat în „pușculița” Angliei. Apoi, Muzeul Londrei, din „Kensington Palace”, îi dedică o impresionantă expoziție în care sunt prezentate toate modelele imaginate de ea, lucru fără precedent pentru un creator în viață, iar prestigiosul ziar „Sunday Times” îi înmânează Premiul Internațional, pentru că „a smuls Anglia din atitudinea ei excesiv conservatoare în privința modei”.

În pas cu moda

Mai schimbătoare decât vremea este cu siguranță... moda. Moda a existat și în epoca primitivă. Mărturiile în acest sens ne stau superbe desene executate în urmă cu mii de ani, din peșterile răspândite pe întreg mapamondul. Egiptenii, grecii, romanii, se întreceau în a-și etala noile modele în vestimentație. În Evul Mediu, moda se lua... „ca o adevărată epidemie”. Un rege, un prinț sau o curtezană, putea declanșa imediat o nouă modă.

Contele Geofray d'Anjou a avut ghinionul să se nască „pe degetul mare de la picior, cu o protuberanță vizibilă, total inestetică”. Dar, cum să-și ascundă acest cusur? Se sfătuiește cu cizmarul său:

– Vă trebuie un pantof cu vârful curbat în sus! îi spune acesta. Contele acceptă și... face furori. Imediat, înalta societate l-a imitat începând să poarte „souliers a la Poulaine”. Mai mult, se face o ierarhizare, după lungimea și vârful pantofului: orașenii purtau vârfuri doar de 15 cm, baronii 50 cm, iar prinții, 60 cm!

Au trecut ani, până regele Charles V, să pună capăt nebuniei. Ba, chiar a avut nevoie de o adevărată luptă cu supușii. De la acești pantofi ne-a rămas doar expresia „a trăi pe picior mare”.

Ați auzit de „hoop petty coat”? A fost o modă apărută cam pe la 1711, pornită de la... cercuri de butoi! Rochia era pusă pur și simplu pe cercuri de sârmă, oase de balenă și chiar cercuri de butoi. Vreo 7 ani,

a evoluat modest pe malurile Tamisei, până când, într-o zi, două englezoaice au apărut astfel costumate la Tuileries. Au stârnit râsul, dar o curtezană cu mari cusururi fizice, o adoptă imediat. În câteva săptămâni „panierul” cucerise curțile franceze. A rezistat până în 1784! I-a venit de hac o actriță, Mademoiselle Clarion. „Într-o seară, înainte cu numai două ore de reprezentație (actrița interpreta rolul Roxanei), o mână stângace i-a turnat acesteia ceva unsuros pe volanele panierului. Nu mai era nimic de făcut. Mademoiselle Clarion nu avea alt panier și atunci ea hotărî pe loc: va ieși în scenă în cea mai obișnuită și simplă rochie. Ceea ce a și făcut. Astfel, în numai câteva zile, soarta panierului a fost pecetluită. Cochetele epocii l-au declarat dizgrațios. Mai aproape de noi, în secolul XX, unii oameni de afaceri s-au îmbogățit sau au sărăcit, în funcție de calculul mizei modei. Bernard Waldam, un biet croitor american a făcut o avere fabuloasă imediat după crahul

financiar din anii '30, prin „standardizarea și răspândirea pe piață a hainelor inspirate din filmele de succes, purtate de vedete”. Falit a ajuns însă, Wilhelm Franck producător de maiouri. Autorul: celebrul actor Clark Gable, care în filmul „S-a întâmplat într-o noapte”, a apărut gol sub... cămașă! Vânzarea de maiouri a scăzut dramatic doar în câteva zile. „În iureșul aceleiași goane după succes, generații de copii americani, arăta Margaret Thorp, au fost chinuite de părinți din cauza lui... Shirley Temple! Li s-au făcut bucle, li s-a dat hrană din cea preferată de vedeta idol, doar, doar vor dobândi talentele ei în artele dansului și cântecului”. Vestе mare pentru femeile anului 1905: s-a inventat părul permanent.

După primul război mondial, prin 1921, bunicile noastre adoptau părul scurt. Pălăriile se răspândesc cu iuteală. După forma și calitatea pălăriei, puteai să-ți dai seama de educația, bogăția și prestigiul posesoarei. Apar pălăriile excentrice. Nu era voie ca o femeie să apară în public fără pălărie. Prin anii 1930, pălăriile se poartă ghiduș, pe-o parte.

Nici bărbații nu scapă de „molia” modei. După treniul, purtat în tranșee, vine moda gabardinului, apoi a raglanului. Noile materiale descoperite, nylonul, vinilul, cauciucul, mușama, teflonul, schimbă radical moda. Românii au ținut și ei pasul cu moda. În prima jumătate a secolului XIX, se purta „antereu scurteică, giubea cu taclit încins și șapcă pe cap” iar „pe la 1859, unii au lăsat acest port și s-au îmbrăcat cum se zicea «nemțește», dar alții nu le-au lăsat până la moarte”. „Nevestele lor însă erau toate gospodine în înțelesul larg al cuvântului. Nu se îmbrăcau în mătăsuri și puteau să se îmbrace în rochiile de halastincă și fularuri de lână. Aveau câte o rochie mai scumpă, pe care o îmbrăcau la nunți sau când bărbatul avea hiritismosul numelui său”.

Și, iată-ne după 1950. Sărăcie lucie după război. Un palton sau un costum se dădea pe cartelă. „Noroc de moda din răsărit: pufoaică și șapcă à la Lenin”. Purtatul cravatei sau a pălăriei era un semn al desfrâului burghez. Niciun război n-a putut ține moda în loc. „Dezghețul” după anii '60, a fost o erupție a modei. Vă mai amintiți de vestitele „fuste plisate”? De la miezul nopții, femeile făceau coadă la magazine pentru a pune mâna pe o astfel de fustă direct din „pachet”. Foarte „șic” erau și cizmele de cauciuc cu toc în care se introduceau pantofii!

Într-un timp scurt a fost detronată de nou venita fustă strălucitoare „lamé”. Cine purta așa ceva „rupea gura târgului”. N-a rezistat nici lame-ul în fața uraganului „mini-jupa”. Elevele de pe atunci, acum mame sau bunice, își amintesc câte au îndurat din partea severității profesorilor. Dar, și „mini-jupa” s-a văzut nevoită să facă față unui pantalon dintr-un material inofensiv, „de cort”, blugii! Ce urmează după ei?

– Zâmbiți, vă rog!

Inceputurile fotografiei sunt legate de Carol Popp de Szathmary. Szathmary? Se născuse într-o familie de mici nobili maghiari, originari din comuna Peterfaja, care își adăugaseră patronimicul Papp (preot). Înzestrat cu un mare talent de pictor, el străbate Ungaria, Austria, Germania, Elveția, Italia, desenele sale fiind adevărate documente pentru istorie. Totodată el cunoaște marile personalități ale vremii. De Franz List îl lega „o statornică și trainică prietenie”. Totuși, el se va stabili la București, „un oraș mare și frumos, cum nota, care are un Palat strălucitor și hanuri”. Aici se împrietenește cu Petrache Poenaru, directorul „Eforiei Școalelor”, cel care obținuse în 1827 de la francezi, brevetul de fabricație pentru „pana fără moarte”, adică stiloul de azi. Într-o zi Petrache Poenaru îi arată „un obiect negru, arătând ca o cutie ce avea într-o parte o țevă astupată la capăt cu un capac”. Era un dagherotip, cumpărat cu bani din donații, străbunicul aparatului de fotografiat. Fără să stea prea mult pe gânduri, Szathmary, după „mai multe mânuiri” și între două „fumuri de ciubuce”,

Carol Popp de Szathmary 1812–1887

scoase „o plăcuță lunguiață”, încă umedă. Era prima fotografie realizată vreodată în România. Heliade Rădulescu, aflat la memorabilul eveniment îi spuse:

– Te felicit din toată inima. Cu asta, s-a născut arta fotografică românească!

Petrache Poenaru adăugă, râzând:

– Iar moșa ei e pictorul Carol Popp de Szathmary!

La 13 martie 1853, pe Podul Mogoșoaiei se fac „portreturi fotografice”. Primele ateliere fotografice au fost în București, ale Wilhelminei Priz „din apropierea palatului domnesc”, al lui I. Pohloman pe „Podul Mogoșoaiei” și al lui Friedrich Binder „lângă Teatrul Manolo”.

Cum arăta un atelier fotografic?

Interiorul era amenajat „cu un sistem de perdele și draperii ce permiteau să pătrundă lumina în măsură cât era necesară. În spatele vitrinelor atârneau, din tavan până la

podea, draperii groase, bogate, cu modele ornamentale în partea de sus”, trase după necesitățile de lumină. Între anii 1860–1870, Carol Popp de Szathmary a reușit să scoată un volum cu 100 de fotografii, numărându-se printre primii 10 fotografi din Europa. Tot el are meritul de a fi primul reporter-fotograf din lume, participând la Războiul Crimeii, și de a fi făcut fotografiile lui Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri și Ion Ghica.

Petrache Poenaru 1799–1875

În 1866, Szathmary era în trecere prin Bacău. Coborî din caretă, așteptând schimbarea cailor. N–are astâmpăr și pornește prin oraș. Pe atunci, Bacăul era încă departe de o așezare orășenească. Începuseră să apară pe străzi, trotuare. Lumea însă se resimțea după holera din 1865. N–ar fi vrut să plece fără o fotografie din Bacău. Păru cam dezamăgit când zări o țarancă frumos și curat îmbrăcată într–un minunat costum național. Nu stă pe gânduri, și–și scoate din caretă, aparatul. Rugă pe tânăra țarancă să–i „pozeze”. Avea să fie prima fotografie făcută la Bacău și a unei băcăuance. De atunci, însă fotografia s–a răspândit cu iuțeală și în Bacău. „Cutia neagră” se mai perfecționează, o nouă invenție a lui Petzrol Jozsef, „aparatul cu lentilă”, permițând pe lângă reducerea timpului de expunere la o sutime față de cel folosit până acum, pregătea întâi o negativă pe care apoi o multiplica în câte exemplare dorea.”

În centrul orașului apar renumitele ateliere „Goldenberg”, „Julietta”, iar în grădinile publice se fac „poze la minut”, chiar în anii '70. Vechii fotografi au lăsat însă locul celor noi, care și–au creat o adevărată reputație prin seriozitatea și calitatea fotografiilor.

Poftiți la Cafenea!

Astăzi pare de necrezut o zi fără o ceașca de cafea aburindă. Ca să ajungi la obișnuință, cafeaua a avut un lung și sinuos drum, de la locul ei de baștină – America ecuatorială, până în Europa.

La Viena, cafeaua își face apariția în 1615. Pe la 1643, e degustată la Paris, ca apoi să sară Canalul Mânecii, la Londra, în 1651. Se servea în minunate cești de porțelan ca băutură, dar se folosea și ca leac. Vindeca cam de toate printre care și... pocniturele din urechi. Cei mai vechi și vestiți negustori din Franța erau armenii. Unul dintre ei, Hatarian, cunoscut mai ales sub numele de Pascal, deschide prima prăvălie în Paris, în care se vindea cafea. Dar „caimacul” afacerii cu cafea avea să-l ia, un băiat de prăvălie din bătătura sa, sicilianul Pricope. Băiat isteț și inventiv el găsește loc, chiar în centrul orașului peste drum de „Comedia franceză”, pentru o cafenea. În scurt timp, la o ceașcă de cafea se adunau „trântori, palavragii, oameni de spirit, dar și... femei frumoase”. În scurt timp, cafenelele apar ca ciupercile după ploaie în Paris, dar și în întreaga Franță. La mai

puțin de 100 de ani se numărau 800 de cafenele. Apoi cafenelele se înființează în toată Europa. Era loc de discuții personale, politice, se încheiau afaceri. Unii însă, (ca și acum) procedau pe la 1782 în Paris, cam așa:

„Un trântor sosește la cafenea pe la zece dimineața și nu mai pleacă până la unsprezece seara (ora oficială de închidere pe care poliția avea grija să o impună); masa lui de prânz este o cană de cafea cu lapte, iar cina «une bavaroise», o băutură parfumată, după o rețetă din Bavaria”.

Exact în același an, pe plaiurile mioritice, cafenelele erau luate cu asalt. Pe lângă o ceașcă de cafea, oamenii își mai dădeau și drumul la gură. Nu scăpa de bîrfă domnitorul și nici chiar sultanul! Auzind acestea, mînios foc, Vodă Caragea dă poruncă strașnică la 1 septembrie 1782:

„Către dumnealui Vel Agă, am luat domnia mea înștiințare cum că pe la cahvenecele din București, șed oamenii la mușaverea (taifas) și vorbesc despre felurimi de haituri (discuții nepermise) care nu li se cade, pentru care am poruncit dumnealui Vel Spătar (directorul Siguranței Generale), dar mai vîrtos domniei tale, îți scriem, ca unul ce dumneata ai zabitlicul (autoritatea) înăuntru tîrgului, să poruncești strașnic celor ce țin prăvălii de cahvenecele că de acum înainte să nu se cuteze a mai îngădui înlăuntru cahvenecelelor pe nimeni să facă vorbe pentru Devlet (puterea suzerană – sultanul) și pentru alte havadișuri (știri, zvonuri) căci, de vom auzi, nu vom căuta nici vom cerca pre cel ce au făcut vorba aceia, ci înseși pre cei ce țin cahvenecelele îi vom pedepsi strașnic”.

În 1939, Carol al II-lea a dat ordin să se dărâme celebra cafenea „Corso” de pe Calea Victoriei. De ce? Scriitorii „îl înțepau”. Victor Eftimiu îi făcu chiar un catren:

*„Împărțind la suprafețe
Vânzându-și țara cu toptanul
Și păstrându-și pentru sine
Vlașca și Teleormanul”.*

Note de plată neobișnuite

Arhivele păstrează documente de mare valoare istorică. Dar, printre ele se găsesc și unele ce par la prima vedere, chiar „nevinovate”. Totuși și ele au încărcătura lor istorică. Știți cum erau remunerați artiștii în urmă cu două secole și jumătate? De la o mare actriță din vremea împărătesei Maria Tereza (1740–1780) se păstrează o interesantă chitanță, privind remunerarea ei, în afara ariilor cântate. Pe atunci, orice gest în plus era plătit:

- *Arii cântate – 6 coroane;*
- *Zburat odată în aer – 1 coroană;*
- *Am fost udată odată cu apă – 1 coroană.*

Pentru încasarea a 2 palme se dădeau doar 8 coroane. În schimb, se plăteau bani buni, 34 de coroane, pentru săritul odată în apă și lovirea odată cu... piciorul. E bine, că pe atunci nu se trăgeau „duble”. Sperăm, totodată ca actorii teatrului „Bacovia” să nu ceară plata salariilor după această veche metodă...

Istoria pe placul tuturor

Și, iată o altă „notă de plată” din 1831:

Marin Tudose, zugrav, adică pictor bisericesc, a fost chemat să refacă pictura bisericii „Sf. Mina”, afumată și ștersă în unele locuri. Meticulos a notat toate lucrările făcute:

- „1. Am pus coadă nouă cocoșului lui Sf. Petru și i-am îndreptat coada;*
- 2. Am legat pe cruce pe tâlharul din dreapta și i-am pus un deget nou;*
- 3. Am pus o aripă Arhanghelului Gavriil;*
- 4. Am spălat pe servitoarea lui Caiafa și i-am pus roșu pe obraz;*
- 5. Am reînnoit cerul, am adăugat două stele și am curățat luna;*
- 6. Am înroșit focul din iad, am pus o coadă lui Lucifer și i-am ascuțit unghiile;*
- 7. Am reparat haina Sf. Anton și i-am pus doi nasturi la antireu;*
- 8. Fiului lui Tobias, care călătorește cu îngerul Gavriil, i-am pus curea nouă la traistă;*
- 9. Am spălat urechile măgarului lui Avesalom și l-am potcovit;*
- 10. Am smolit corabia lui Noe și i-am pus un petic la fund;*
- 11. Am albit barba Sf. Nicolae;*
- 12. Am ascuțit sulița lui Sf. Gheorghe și am înverzit coada balaurului;*
- 13. Am spălat rochia lui Sf. Maria;*
- 14. Am pus coada diavolului de la Sf. Marina și am cârpit toaca”.*

Mână, birjar!

La Iași și București, capitalele celor două principate, un conte ungar, Festetics, făcea afaceri bune pe la 1786, vânzând trăsurii vieneze, frumoase, confortabile și ușoare. Ele înlocuiau vechile butci și carete ale boierilor. În scurt timp, moda trăsurilor lua un așa de mare avânt, încât, ca urmare „a beției de viteză”, Vodă Mavrogheni poruncește, la 6 martie 1787, Agiei (Poliției) „...ca butcile, carele și căruțele să nu mai umble iute pe ulițe, că s-a întâmplat și moarte de om, cum a fost cazul cu Ion Surugiul, când s-a călcat o muiere și a omorât-o cu roata carului, fiind aproape de cunoștință cu vizitii, din blestemata firea lor, obișnuiți fiind a se întrece unul cu altul și a alerga cât pot cu butcile și caretele pe ulița, și fiind pe uliță pururea nelipsit, urdină (circulă) oameni pe jos și călări la trebuința lor, negreșit se pot întâmpla multe ca de-alde acestea. Cu pristavu' să se vestească tuturor; arhierii sau boieri mari să-și înfrâneze vizitiii, să meargă încet pe uliță, priveghind și de o parte și de alta, strigând înainte să se păzească, iar mai vârtos când este buluc, ori să aștepte să se

curețe și să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze mergea cu mare liniște și încetinel”. Domnitorul ordona zapciilor și căpitanilor de răspântii al da jos de pe capra pe contravenitor și a-l trimite pe Spătar și pe Aga la Domn să-și ia pedeapsa. Toți sa fie cu privighere, căci și zapcii și căpitanii de răspântie și Aga vor fi răspunzători.

S-au schimbat domnii, dar circulația rămânea tot grea. Aceasta îl face pe Alexandru Moruzi, la 1801, să promită vizitiilor: „bătaie strașnică și trimiterea la ocnă”. Degeaba! Marele logofăt Alecu Balș aflat la Paris, ajuns cu trăsura pe „Avenue des Champs-Élysées”, își pierdu răbdarea când trebui să țină rândul cu „un nesfârșit șir de trăsuri”. Înfuriat, îi spuse vizitiului său: „Da, spune-i polițistului cela că sunt eu, marele logofăt Alecu Balș, să ne lase sa trecem înainte”. Dar cum polițistul nu-l băgă în seamă, el se ridică puțin în trăsură și strigă pe franțuzește că „vrea să treacă înainte fiindcă el e logofătul Alecu Balș”. Căpătă un răspuns care pe românește ar suna: „Mai tacă-ți fleanca”. Logofătul se făcu „verde la față” și trântindu-se în fundul trăsurii spuse: „Mi se pare că se obrăznicește! Zi-i să tacă, că acuș îl pocnesc cu ciubucul în cap!”

Nici peste 50 de ani, nu se făcuseră mari progrese. Este nevoie de un regulament, în 1866, care „interzicea cotropirea trotuarelor care trebuiau să rămână accesibile numai pietonilor și legarea cailor în fața prăvăliilor, iar „oprirea trăsurilor să se facă numai pe partea dreaptă, iar birjele să staționeze în așteptarea mușteriiilor în piețe anume indicate”. Doi ani mai târziu se dau „carnete de circulație semnate de notabilii mahalalelor”, iar birjarul trebuia să „adeverească dacă este capabil de a conduce o trăsură”. Spre sfârșitul secolului XIX, brambureala pe străzile și noile bulevarde era de nedescris. Abia la 17 decembrie 1906 se introduce „Regulamentul Poliției rulajului și circulației pe căile publice”.

Spicuim din el: „Orice birjar este obligat a nu eși mergând pe stradă din rândul ce trebuie să ție tot timpul pe dreapta”, „a nu astupa drumul oprindu-se pe stradă sau pe dinaintea

cârciumilor ori altor asemenea stabilimente”, „a nu merge pe stradă decât la tropăitul cailor”, a cumpăni caii cel puțin cu 25 de pași când un om s–ar afla trecând drumul în curmeziși, sau când birjea trece pe la capătul unei alte strade, ca să nu lovească pe nimeni; la urmarea contrarie, birjarul va fi pedepsit după gravitatea faptului conform legii”. Și un articol care amintește de circulația de astăzi: „Orice birjar se va găsi beat va fi arestat de cel dintâi agent polițienesc și când se va dovedi beat pentru a treia oară, i se va ridica dreptul de a mai conduce caii pe viitor”.

Cum arătau birjarii?

„Erau eleganți, îmbrăcați cu haine lungi de catifea, încinși cu brâie înalte de diferite culori”... Erau excelenți conducători ai trăsurilor. Birjarii își aveau starostele lor de care ascultau. Unii dintre ei își cunoșteau așa bine clienții și obiceiurile lor încât nu era nevoie să fie anunțați.

După cel de–al doilea război mondial numărul lor a scăzut, ca și cel al cailor. Vor mai funcționa câteva birje până în 1966. Exact 100 de ani!

Automobilul, de la „Benz” la „Lăstun”

In anul 1895, în România sunt aduse primele automobile. La Craiova 3 „Benz” cu 4 locuri, la Fălticeni, un triciclu „Bollé”, la Tecuci, un „Rochet-Schneider”, și la București, un „Peugeot”, România situându-se pe primele 10 locuri din lume care au introdus automobilul. Cu un „Oldsmobil” stil „Victoria”, doctorul Tomescu sperie mahalalele Bucureștiului, având viteza fantastică de 15 km/h. Un proprietar de mori, Gheorghe Assan, cumpără din Belgia un „Panhard”, care va fi înscris în circulație cu numărul 1. Treptat, automobilele devin tot mai multe, ajungându-se în anul 1904, la 41 de exemplare.

Ca urmare, la 5 aprilie 1904, se înființează „Automobil Clubul Român” cu 27 de membri, iar la 10 aprilie se publică și „Regulamentul de circulație”, cu 14 articole.

Tot în 1904 se organizează, pe ruta București-Giurgiu, prima cursă automobilistică, câștigător fiind celebrul George V. Bibescu.

Prin 1905, bărbații se opreau în loc admirativi, iar babele duceau mâinile la gura atunci când pe străzile desfundate

trecea, „Fiatul” fraților Filderman, „de culoare vișinie, condus de șoferul Iștoc”. „Stoyer-ul” roșu cu „Radiator ascuțit” al fabricii „Letea” sau „Delaye-ul” unui inginer francez. Curând, numărul automobilelor se dublează, ca în 1908, să fie nevoie de examen auto.

Iată cum se dădea examenul de conducere atunci. Sosea prefectul poliției, cu mustățile ră-

sucite-n sus, la locul probei ce se afla chiar în fața Prefecturii. În urma un sergent de stradă care ducea în brațe... o pernă. Apărea și candidatul cu mașina. Curioșii firește, făceau cerc în jurul lor. Deodată se făcea liniște:

- Sergent!
- Trăiți, dom' prefect!
- Dă-mi perna!

Salutând și bătând călcăiele, sergentul Ursu îi înmâna, cu mare grijă, perna.

– Să fii atent la semnalul meu. Când ridic brațul, fluieri din țigial să pornească mașina. Ai înțeles?

- Trăiți! Am înțeles!

Prefectul poliției se îndepărtează de mașină până la colțul sudic al clădirii. Ridică mâna, sergentul fluieră și mașina pornește. Când ajunge în dreptul prefectului, acesta aruncă în fața „bolidului” perna. Scrâșnind din frâne, automobilistul oprește la câteva palme de perna albă, cu puf. Astfel erau verificate la proba de viteză, reflexele conducătorului auto. Prin acest examen se lua brevetul de șofer.

Dacia „Lăstun”

Prin martie 1911, se deschid pentru prima dată la București, cursurile „Școlii de mecanici conducători” urmate în anul următor de cel de la Bacău. „Teoria” la acest curs, cuprindea două capitole distincte: „Scoaterea de fum a mașinii” și, țineți-vă bine: „Omorârea de oameni”.

După primul război mondial în mai toate localitățile Bacăului se afla câte o mașină. Circulau „Opel Adon”, „Fiat”, „Ford”, „Mercedes”, „Opel”, „Stayer”, „Nasch Royal”. Ele au existat până la desființarea Oficiului de Patrimoniu Bacău, când, profitând de situația creată, un afacerist le-a cumpărat și apoi vândut peste granițe cu milioane de dolari.

După 1944 funcționau câteva mașini germane pentru ca treptat, treptat să-și pună „amprenta” mașinile sovietice. Sunt folosite de conducerea de partid, dar și de unii șefi de întreprinderi, „Popeda”, „Volga”, apoi „Moskvici”, și „Lada”.

Pentru ca în sfârșit să vină și vremea noastră: „Daciile”, dar și „Lăstunul”. Ce mașini vom mai vedea de acum încolo? Trebuie să fii tare să poți rezista tentațiilor!

Transportul în comun – o istorie pe roți

Indesându-și melonul pe cap ca să nu-l ia vântul, Sile Smărăndescu apucă să se urce în tramvaiul electric. Era 24 octombrie 1909. Pufăi pe nări nemulțumit:

– Doamne, ce condiții!, zise el, adresându-i-se unei doamne cu o pălărie cât roata carului. Vă amintiți! Era o vreme când în București aveam tramvaiul cu cai sau mai exact cu un cal. O singură gloabă trăgea cutiuța în care se înghesuiau pasagerii față în față, pe două rânduri...

– Cum să nu-mi amintesc monșer. Hehei, cu bice și câteva expresiuni „parlamentare” ale conducătorului se înlocuia atunci motorul!

– Doamnă, tramvaiul cu cai avea și un mare avantaj: se oprea unde vrei tu! Ba, putea, dacă erai ofițer, să trimiți ordonanța să oprească tramvaiul până ce își punea pălăria cucoana. Azi avem tramvaie electrice, admirabile ca iuțeală. Dar, ca să știi unde este o stație de tramvai, trebuie să aștepti vehiculul electric, să fugi după el, și dacă-l scapi să ții minte unde s-a oprit!

– Aveți mare dreptate. Ar mai fi un mijloc să întrebi vardistul străzii, dar la mahala un vardist este o raritate. Știți dumneavoastră, vardiștii se găsesc numai la ușa celor atotputernici de pe Calea Victoriei și la Centru. Să însemne oare aceasta că sunt mai mulți pungași la Centru decât la mahala?

Nemulțumiri au existat de când a apărut transportul în comun. Când a apărut acesta? Se pare că primul transport în comun a avut loc în Franța pe la 1640. Douăzeci de ani mai târziu, cel ce se va implica în dezvoltarea lui, va fi celebrul matematician Blaise Pascal.

La noi, o idee de avangardă a avut-o la 18 mai 1848, Solomon Rosenthal: „Pentru înfrumusețarea moșiei Bănesei, a

prea înălțatului și fericitului nostru domn și pentru înlesnirea comunicațiilor persoanelor ce voiesc a merge la aceea moșie, atât trebuințele cât și spre preumblare, m-am străduit cu mari cheltuieli de am făcut dinlăuntru două trăsuri în care încap mai multe persoane (care se numește omnibus). Când una a sosit, iar cealaltă a adăstat. Așadar, plecat din aceasta și în conștiința cinstitei poliții, spre știința-i, vestind-o că în zilele de sărbătoare, programul pentru o persoană este un sfanț, iar în zilele de lucru numai șaizeci parale bune”.

Au trecut ani buni ,ca în 1854, la Paris să se înființeze prima linie de tramvai cu cai. Urmează apoi New York-ul, Londra 1859, Berlinul 1864, Viena 1864. Românii nu se lasă mai prejos și în 1871, Bucureștiul avea tramvai cu cai de la Gara de Nord, până la piața Sf. Gheorghe, Calea Moșilor și Obor. În 1889, existau 20 km linii de tramvai.

Cum arăta „Tramcarul”?

Avea un vagon cu 12 pasageri, care stăteau pe două banchete din nuc lustruit cu 6 locuri fiecare. Pe platforma vizitiului

mai încăpeau încă 6 persoane. Vagonul era vopsit în albastru, galben și cu „marca comunei”. Jos, lateral era numărul de ordine, iar în partea de sus, itinerarul. Până în 1909, tramcarul va fi întâlnit și în „dulce târg al Iașilor”, la Galați și Brăila. Se va menține, atenție!, până în 1929, când dispare cu totul. Lovitura de grație i-a dat-o „tramvaiul cu vapori”.

La 9 decembrie 1894, se dă în exploatare prima linie de tramvai electric din București, urmată în 1899 de Timișoara.

Un rival demn de luat în serios pentru tramvaiele electrice, a devenit autobuzul. În 1921 pe străzile Bucureștiului, apar primele autobuze. Pe la 1930, în toată România se aflau în funcțiune cam 5.000 de bucăți. Rentabilitatea lor face ca și C.F.R.-ul să se implice, creând un serviciu în 1935 cu 34 de autobuze, ca în 1941 să aibă 525.

Distrugerile celui de-al doilea război mondial au anulat practic parcul de autobuze. Vor avea proprietari privați până la 11 iunie 1948 când s-a făcut naționalizarea. Apoi, intervine „ajutorul frățesc”. Apar autobuzele sovietice. Vor circula până în anii '60, când Uzinele „Vulcan” din București scot primele autobuze românești (anul 1955, anul de naștere a autobuzului românesc).

În timpul anilor '60, câteva autobuze de proveniență Sovietică circulau, printre mașinile „Volga” de la Centru la Gară. N-au avut viață prea lungă, fiind înlocuite masiv, mai ales în anii '70 de autobuzele TV2 cu 38 de locuri.

Cum se circula din localitățile noastre? Greu, greu de tot! Pe distanțe mici puteau să meargă trăsurile. Pe drumurile desfundate, nepietruite, care uneori își schimbau direcția an de an se circula doar cu căruțele cu cai sau boi efectuându-se atunci într-o zi chiar două curse. După 1950, se făceau câteva curse regulate cu autocamioane „Molotov”, descoperite, fiind considerate atunci, ca o culme a transportului public. Dacă se defectau sau erau trimise în altă misiune de organele de partid, se utilizau camioanele de la O.R.A.C.A., adică în cele ce transportau vite.

„Trăsura fără cai” și „semnalele vestitoare”

Rezemat de un castan înflorit, reporterul V. Alexandrescu își consemnă emoționat în „Gazeta săteanului”. Mai 1898. După tramvaiul fără cai, după triciclu cu motor, trăsura fără cai și-a făcut apariția și în București. Doctorul Toma Tomescu e cel dintâi român ce și-a adus asemenea automobil (de la Londra) și acum el își face preumblările la Șosea și-și vizitează clientela, spre marea ciudă a birjarilor. Doctorul, cu automobilul său, a scăpat de hrănirea și potcovitul cailor, dar va trebui să fie băgător de seamă la cârmă, căci căzăturile din trăsura fără cai este mai primejdioasă. De la revista „Albina”, un alt reporter, A. Nicolau, văzu, în noiembrie 1898, această trăsură „care se zice automobilu”, ca o oarecare curiozitate. Explica cititorilor că aceasta „se pune în mișcare prin mijlocirea unui mecanism anume, prin puterea de expansiune a gazelor ori a curenților electrici”.

În 1900 Bucureștiul avea 10 automobile. Apoi apar noi tipuri de automobile, dar nici unul dintre ele nu oferea confort. Se auzeau chiar proteste și „se condamna folosirea nesăbuită

a tipurilor decapotabile, călătorii respectivi fiind permanent expuși îmbolnăvirii”. Totuși, „privitorii mari nu se pronunță, așteaptă poate modelele de mâine care vor fi și mai frumoase”.

10 ianuarie 1908, București. Prima zi de examen a unui automobilist român. Comisia examinează cu ochii vigilenți candidații care se strecoară printre casele zarzavagiilor din piață sau pe ulițele întortocheate ale capitalei. Dacă nu se întâmpla vreun accident, automobilistul primea „brevetul”. Trei ani mai târziu încep cursurile Școlii de șoferi profesioniști, obținând brevetul: 6 foști vizitii, 2 lăcătuși, 2 plăpumari, un tâmplar și un băiat de prăvălie. Automobilul câștigă teren, cu toată opoziția... birjarilor.

La Paris, în 1905, se ține primul „Congres internațional al drumurilor”... Scopul: introducerea în toată lumea, pe drumurile principale, „pentru preîntâmpinarea înmulțirii peste măsură a automobilelor a... semnalelor vestitoare”. Se pare că la acea vreme, în toată lumea existau deja 100.000 de mașini.

România a votat hotărârea, dar aplicarea ei a fost făcută abia în 1913. Ce „semnale vestitoare” au fost omologate atunci? Doar patru: șanțuleț, cotitură, trecerea de nivel și răspântie!

Drumurile erau, însă, în stare proastă. Primele automobile care s-au avântat pe șoselele noastre defundate, au avut ghinionul să se împotmolească, așa încât sunt numeroase consemnări din care aflăm că mașinile erau trase cu... boii! După 1920 are loc „boom”-ul auto. În fața avalanșei mașinilor, în marile orașe, apar semafoarele.

Primul „STOP” din România în doar două culori, roșu și verde s-a instalat în noiembrie 1931, pe „Calea Victoriei”. După această dată încet, dar sigur, sistemul va fi adoptat și de alte orașe.

Trenule, mașină mică!

Inaugurarea liniei ferate din 1869, București–Giurgiu, a dat semnalul dezvoltării rețelei căilor ferate românești. Doar în câțiva ani, întreaga țară este împânzită de linii ferate. Locomotivele pufăind din greu trag vagoane cu călători sau cu marfă. Era un început greoi, dar totuși o mare realizare tehnică. Iată ce scria, la 23 iulie 1870, ziarul ieșean „Dreptatea” despre circulația trenurilor: „La pornirea din Iași, cu puține minute mai înainte locomotiva s-a stricat încât a fost o întârziere până s-a adus o a doua... La dâmbul de la Ruginoasa s-a adăugat o altă locomotivă. Trenul era compus din 11 vagoane în total. După puține momente trenul stătu, ambele locomotive fiind stricate: pasagerii stăteau afară pe iarbă, nemâncăți și fără apă. După mai bine de trei ceasuri, veni o locomotivă de la Ruginoasa, care luă cele stricate, iar trenul de pasageri stătea pe loc; în fine, o biată locomotivă oftigioasă veni și ne târî până la Pașcani”.

Ion Creangă, fascinat de noua mașinărie, pune mâna pe tocul cu peniță de oțel și scrie la „Învățătorul copiilor”: „Ia!

Istoria pe placul tuturor

Băieți... vine trenul. O frumoasă descoperire! Cu puțină apă și câteva lemne aprinse, azi cărbuni de pământ, poartă c-o iuțea-lă foarte mare atâtea vagoane sau trăsuri..." Ba, chiar îi dedică o poezie:

*„Clopoțelul de la gară
A dat semnul de pornire
Toți în grabă alergară
Toți cu toți într-o unire.
Rar rămâne un drumeț
Surd la astă deșteptare...
Somnorosul e isteț
Când e vorba de plecare.
Sare iute în trăsura
Pasagerul îngrijit,
Trenu-n grabă se zmuțește,
Trenul, iată a pornit!
Fumul iasă, trenul zboară,
Pasagerii-s liniștiți,
Orice vreme-a fi afară.”*

Se poate cale ferată fără gară?

La 1 septembrie 1872 se inaugurează gara băcăuană. Cum arăta? Lungă, cu un etaj, ferestre dreptunghiulare, și cu o intrare mică, așezată de-a lungul unei singure și unice linii. Era, deseori, „cea mai importantă linie de cale ferată București-Cernăuți, cu un mare număr de trenuri personale și de marfă”. Apar și cărcotașii. Vă prezentăm un extras „din Conдика de reclamațiuni a gării Bacău, din anul 1873: „Astăzi 28 Aprilie 1873, voind a plăti taxa biletelor pentru Tecuci, ni s-a refuzat primirea unei monezi de aur, galbeni olandezi, ce circulă în țară. D-l casier a obiectat că nu cunoaște acea monedă nefiind în tarifele d-lor. Această conduită aduce nemulțumire pasagerilor, mai ales când s-ar ocaziona să aibă această singură monedă în pungă.

Consilierul Curții Focșani”.

Gara din Comănești

Cu trecerea timpului căile ferate capătă o mare dezvoltare. După primul război mondial, la Bacău, se înființează „Secțiunea de întreținere C.F.R. Bacău, iar în 1926 Direcția a XII-a exploatare. Un an mai târziu ia ființă M.T.L. adică „mișcare, tracțiune, întreținere”. Pe la 1933 șeful gării Bacău, va fi Ioan Parfene, iar șef de depou, Vasile Negru. Acestuia din urmă, mare amator de dame, i s-a compus o epigramă cuprinsă în „Versuri festive” pe scena Căminului Cultural C.F.R. din Iași, la serbarea datinilor creștinești din 20 decembrie 1932:

*„Viguros cu energie,
Patruzeci și cinci de toamne,
Cu serviciul la-nălțime
Și atenție la... doamne!”*

Beția vitezei, o poveste veche

Vă închipuiți un accident de circulație în urmă cu mai bine de 2000 de ani, întâmplat la Tamasidava (Răcățul de astăzi)? Ei bine, nici ei, strămoșii noștri, nu au stăpânit incidentele rutiere. Putem crede că, din când în când, carele care veneau sau intrau în cetatea dacică, din cauza „vitezei”, se mai și ciocneau. De aici, neplăcutele consecințe. Au trecut anii. Prin secolul XVIII, așezările moldovenești devin „aglomerate”. Domnitorii trebuiau să facă față, în afara năvălirilor turcești și tătărăști, „boalei” numită beția vitezei. „Să nu se mai umble iute pe ulițe!”, porunceau ei. Nicolae Mavrogheni își iese chiar „din papuci”. La 6 martie 1787 dă poruncă cumplită: „Cu pristoru să se rostească tuturor: arhierii sau boieri mari să—și înfrâneze vizitiii, să meargă încet pe uliță, priveghind și de o parte și de alta, strigând înainte să se păzească, iar când este buluc, ori să aștepte să se curețe și să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze mergerea cu mare liniște și încetinel”. Domnitorul ordonă zapciilor și căpitanilor de răspântie a-l da jos de pe capră pe contravenitor și a-l trimite prin Spătar și

Agă la domn să-și ia pedeapsa. „Toți să fie cu priveghere, căci și zăpciii și căpitanii de răspântie și Aga vor fi răspunzători”.

Dar nici căderea capului sub secure nu i-a liniștit pe vitezomani. Porunca rămase doar pe hârtie... Iar datul jos de pe capră ar fi ca o amendă mică de acum.

Bucureștii au probleme cu circulația, care prin anii 1933 „s-a mărit mult în anii din urmă”. Polițiștii își ridică chipiele, se adună și hotărăsc: „dat fiind că străzile noastre sunt înguste, circulația trăsurilor, mai ales, s-a îngreunat într-atâta că a trebuit să fie regularizată prin dispozițiuni polițienești”. Mai mult, „circulația pietonilor a rămas așa cum o vedem: încurcată, împiedicată”. Iar „după Unire (1918) cetățenii din Ardeal, obișnuiți să circule pe stânga, continuă, cei mai mulți, să meargă tot pe stânga trotuarului, pe când o parte a publicului pășește pe dreapta”. „Iată deci, se sublinia în iulie 1932, o primă împiedicare a liberei circulații, la care se adaugă obiceiul unora de a se opri în mijlocul trotuarului, chiar la colțul străzii!”

Ce trebuia făcut?

„Se cade ca serviciul circulației să vie cu ordonanță pentru regularea circulației pietonilor. În lipsa unor astfel de instrucțiuni, credem că facem publicului un serviciu dacă venim cu câteva sfaturi adresate pietonilor. Iată-le:

- 1. Pietonul pe trotuar va merge pe dreapta lui;*
- 2. Pietonii să nu se oprească în mijlocul trotuarului mai ales în colțuri de străzi;*
- 3. Pietonii să nu circule pe trotuar pe un front de 3-4-5 inși!”*

Ce vremuri!

La un an, urmările nu se lasă așteptate. La 16 august 1933 apar și numele unor contravenienți în ziarele de epocă. Un fel de „Rușinică” al timpului:

„Au fost sancționați pentru contravențiile menționate în dreptul fiecăruia conducătorii de vehicule mai jos menționați: Constantin Ion, șofer cu pălărie la volan!; Secarea Vasile, șofer a încurcat circulația; Chelaru M., șofer, a trecut gol prin loc nepermis; Cociș M., birjar, fără livrea; Leon Moisis, biciclist a circulat fără... număr; Eftimie Toma, șofer, a circulat pe stânga; Ștefanischi V., șofer, n-a oprit la stop”. S-au ținut astfel „frâiele” până în anii '50. A venit apoi o altă epocă, cu alte idei...

Pașapoarte de altădată

Pentru noi, cei de astăzi, pașaportul a devenit un act de identitate cât se poate de uzual. Ce reprezenta, însă, acesta, în alte vremi de mult apuse?... Răsfoind arhivele cu iz de sentimentalisme vom afla că și pașapoartele din trecut pot deveni o importantă sursă de interpretări pentru istorici. Iată cum erau concepute câteva dintre ele: „Epitropia Casăi Răposatului Boier Aga Petrachi Negre, 1834, april 17, Eșii. Către Cinstita Mare Postelnicie, spre răspuns la otrășănia acei Cinstite Postelniciei, din 28 mart. cu nr. 781, să însămneze sămnili figzonomii tânărului Costache Negre, ci s–o pornit din Moldova spre Paris, și anumi: ochi negri, sprâncenii negri și late, smolit, gălbui la fați, părul negru castaniu, gura mică și buzili cam umflățali, nasul cam lungăreț, mustețile în herăd și negri, lung în gât, lung în digitili mâinilor, la picioare mari, și totodată să faci poftitori cereri ca pe cât s–or putea mai cu grăbiri să scrii la locurile ce s–au hotărât spre aflarea pomenitului tânăr. C. Conachi logofăt și cavaler”.

Vasile Alecsandri dorește și el un pașaport. El va fi primul băcăuan care va ajunge în Africa: „Către Cinstitul Secretariat de Stat, dorind a face o călătorie prin Asia, Africa, și Europa, rog pe cinstitul Secretariat de Stat să-mi sloboadă un pașaport pe termen de zece luni, sub alăturata chizășie a părintelui meu, dumnealui vornicul Vasile Alecsandri. 25 mai 1846, V. Alecsandri”

La 7 octombrie 1854, se eliberează un pașaport tânărului de 17 ani, Ahile Russu cu următoarea „însămnare”: „Statul: *de mijloc*; Ochii: *negri*; Fața: *oacheșă*; Părul: *castaniu*; Osăbite sămne: *nu sunt*”.

Peste 80 de ani, Mihail Sadoveanu face și el cerere pentru un pașaport: „Domnule Prefect, Subsemnatul Mihai Sadoveanu, domiciliat în com. Copou, jud. Iași, cu onoare vă rog să binevoți a-mi elibera un pașaport pe timp de trei luni pentru a putea pleca la Paris. 1934, sept. 12, Iași. Cu stimă, M. Sadoveanu.

Semnele d-lui M. Sadoveanu: „etate: *54*; talia *e înaltă*; ochii: *albaștri*; sprâncene: *blonde*; nasul, gura: *potrivite*; bărbia: *rotundă*; barba: *rade*; semne particulare: *n-are*”.

Patinajul – „sport de plezir”

Arheologii sunt fermi și unanimi în aprecieri: Chiar și „primitivii” adorați patinajul. În zeci de așezări, unele mai vechi de 5000 de ani, s-au găsit patine din os. Cât despre „patinoare”, între noi vorbind, acestea se găseau pretutindeni și tară taxe de intrare. Desigur, și atunci cei mai mulți patinatori erau copiii. Stăteau de dimineața până seara, pentru că încă nu se inventaseră școlile.

Sărind peste secole, ajungem la noi, în timpul domniei lui Al. I. Cuza. În timp ce domnitorul era prins cu tot felul de treburi de stat și de hârtii, oamenii Capitalei se distrau copios. Iarna anului 1864 a început devreme și a fost una geroasă. În ianuarie 1864 apa lacului Cișmigiu înghețase tun. Bucurie mare pentru patinatori. Aceștia au luat pur și simplu cu asalt Cișmigiul. Răsetele și voia bună umpleau aerul rece. Acest fapt nu scapă unui ziarist isteț de la revista „Aghiută”, care publică articolul „Petrecerea din Cișmigiu”, în care e vorba de o scenă dintre doi patinatori „unul căzut și celălalt râzând, bucuros că el se mai află în picioare”. Ceva mai târziu, tot bucureștenii

organizează în Cișmigiu, la 9 ianuarie 1883, „prima întrecere oficială la patinaj”. Premiile sunt modeste: un porttabac de bronz, un ceasornic de argint, un vas de bronz. La „cură mică” (ocolul lacului Cișmigiu), câștigă Tilică Orăscu; la „două ocoluri”, premiul îi revine lui L. Eduard, iar la „alergarea de fond” lui N. Cuțarida. S-a sfârșit așa? Nu. În final, câștigătorii au făcut o demonstrație de măiestrie „la figuri, la sărituri și la vânătoarea drapelului” – adică „fiecare fugind cu un drapel în mână, ferindu-se să nu-i fie luat de ceilalți”. La acest concurs au participat 2.000 de bucureșteni.

Boierii care se adunau la „sindrofii” pentru a juca „șfichiu” și „stos”, iar cucoanele „gajuri”, teapa negustorilor care se adunau să joace „calul alb” și „de-a împăratul”, mahalagiii care se adunau în „cislă și daci”. Bănuim că spre Călugăra, sau Mărgineni, se făceau – de către tinerii boieri – întreceri cu săniile.

Copiii, în schimb, puneau stăpânire pe derdelușurile din târg. Două dintre ele, „Grivel” și „Manutanță”, vor fi folosite chiar până în preajma anilor '70. Sâmbăta și duminica se făceau chiar cozi la „datul cu sania”. Larma ținea până aproape de miezul nopții. În schimb, patinatorii aveau parte de un loc imens: Bistrița.

Gerul năprasnic îngheța apa, astfel încât se putea trece pe ea de la un mal la altul. Patinele, pe atunci, nu se găseau de cumpărat, așa că fiecare își confecționa patine din materialul pe care-l avea la îndemână: lemn sau fier. Pe cele de lemn se fixa o fâșie de tablă, ca să alunece mai bine. Nu scăpau nici picioarele de la soba de fier, care deveneau patine foarte invidiate.

Primele patinoare „artificiale” s-au făcut pe terenul adiacent de lângă „stadion”, prin anii 1966–1967. Azi, avem magazine cu patine de performanță. Dar ce n-avem?

N-avem... un patinoar adevărat! Dar timp mai este. Totul e s-avem... răbdare și tutun, că tot nu se mai scumpește anul ăsta!...

Dentiștii de altădată

Durerile de dinți, există se pare, de când este omenirea. Cine făcea extracțiile dentare în trecut?

În piețele apusene, printre legume și fructe, apăreau „vindecătorii”. De obicei, aceștia erau străini, și pentru a atrage clientela, se îmbrăcau în costumele comedianților și bufonilor. Drept patroană își aleseră pe „Sfânta Apoliha”, a cărei intervenție era eficace mai ales în ușurarea durerilor de dinți. Anumite spații din piețele publice se rezervau acestora, după care își înălțau tarabele și le numeau pompos „teatre”. Erau de fapt ciudate cabinete dentare și dughene de spițerie. Dar și atunci, ca și acum ca să funcționeze aveau nevoie de autorizație. De obicei, autoritățile o dădeau pentru scurt timp, cu condiția „ca nimic indecent să nu fie spus sau jucat”. Și nu o reînnoiau bucuroși. Ca urmare, „Vindecătorii” trebuiau să se grăbească ca să adune mulțimea în jurul „teatrului”, să „opereze” extracțiile și să adune banii. Printre ei se întâlneau oameni de toate condițiile, „de la sărmanul care își ducea singur cutia cu medicamente sub braț, până la cel ce purta după el o întregă

bandă de ajutori”. Vindecătorii celebri, îmbogățiți, aveau chiar trupe de comedianți și lachei în livrele scumpe. Înaintea lor, deschiderea o făceau toboșarii care străbăteau străzile, adunând suficientă lume. Apoi intrau „în scenă”, „Vindecătorii”, care executau „balete grotești, farse grosolane și debitând aluzii umoristice”. Se aduceau în față la „gură-cască”, gelatină de viperă, pudre dentare extrase din măduvă de iepure, labe de sconcs, șopârle sau râme uscate, cărora le lăudau calitățile. După atâta reclamă, „Vindecătorul” examina dantura pacienților, „smulgând fără dureri”, și lăudându-se că el este mai bun decât confrății săi. Deveniseră așa de numeroși, mai ales în orașele mari, încât formau adevărate „legiuni”.

La Paris, de pildă, erau vestiți Tatarin și Mendor, chiar un baron de Grattelard, sau un signor Ilironymo Ferranti d’Oroieta și Marele Thomas, cunoscut mai ales pentru talia uriașă și lărgimea hainelor sale. Reclama este sufletul comerțului! Ei arătau curioșilor, șerpi înspăimântători în sticle, și anunțau că timp de 15 zile vor smulge gratis dinții, „de bucurie pentru fericita naștere a monseniorului Dauphin și cu această ocazie va da luni 19 prezent, luna septembrie 1729, o masă publică, pe Pont-Neuf de dimineața până seara și va oferi ca desert..., un mic foc de artificii”. Gândiți-vă cu ce plăcere luau masa cei care aveau să-și scoată dinții, sau cei ce o făcuseră...

Acești smulgători de dinți s-au bucurat totuși de penelul unor mari maeștri ai evului mediu, printre care Gerard Don, von Ostade sau David Theniers și gravurile lui Basse și Doilly.

În Moldova, vindecătorii purtau numele de bărbieri. Pe la curtea lui Ștefan cel Mare sunt amintiți „Hermann baccalauric în medicină”, astrologul „Batista de Vesentino” și în 1648 Ion Bărbierul, de fapt genovezul „Maestro Zoano barbero”, care se ocupa cu „lăsarea de sânge, îngrijirea rănilor, tuns și ras și desigur, scoaterea măselelor”. Tot pe la curtea marelui Ștefan, trec Isaac Beg, chirurg evreu spaniol, sol al șahului persan Uzum Hasan, apoi în 1488, Solomu, „un vraci cazac,

ascuțit la minte și cu barbă roșie, trimis al hanului Mengli Ghirai din Crimeea. Peste puțin timp, în cetatea Sucevei, apare și Don Antonio Branca, preot sicilian, dar și chirurg, specialist în smulsul dinților dar și „mare meșter în repararea nasurilor tăiate”, iar de la 1 august 1502, bătrânul medic Matteo Muriano. Venețienii vor trimite și ei, pe tânărul doctor Hieronim di Cesena la Suceava, ca la 7 decembrie 1503, să vină pentru vindecarea domnului, Leonardo Massari, un hekim (chirurg) trimis de Menghi Ghirai și un „bărbier” din Buda, care făcea de toate, inclusiv scoaterea dinților stricați.

Târgul Bacăului nu se deosebea cu nimic de celelalte. Bunicii și străbunicii noștri își amintesc că singurii care oblojeau și scoteau dinți erau bărbierii. Ei puneau ventuze, aplicau lipitori, apoi îți legau cu o sfoară măseaua, și „proptindu-se cu o mână de piept, cu cealaltă trăgea brusc măseaua care zbură prin aer”. Îți dădea un pahar cu apă să-ți clătești gura și... „o drojdie să amorțească rana”. În săpăturile arheologice din anii 1971–1972, efectuate de arheologul A. Artimon, în curtea Catedralei „Sf. Nicolae”, s-au găsit mai multe pietre de mormânt, printre care și cea a lui „Constantin bărbierul”. Până în 1873, când a fost numit medic al orașului V. Mancaș, „orașul nu a avut un serviciu medical care să deie ajutor oamenilor săraci la caz de boală, care să le hulțuiască copii și să li ajute femeele la facere”, sau să le trateze dinții.

Costache Radu scria că „Nu pot să-mi dau seama cum era știința doctorilor de p’atunci, dar țin minte că mai la toate boalele și chiar la cei sănătoși și grași să lua sânge”, adăugând: „Și acel ce făcea această treabă după porunca doctorului, era singurul Tănăsă bărbierul, care lua sânge cu lipitori și cu lanțeta. Singurul bărbier din târg care tundea oamenii și care le scotea măselele puindu-le piciorul în piept și cleștele în gură”.

De la Tănase bărbierul, până la extragerile moderne de astăzi, a fost o cale lungă, grea și dureroasă.

Medici, geambași și contracte de pe vremea bunicilor

Cum era viața doctorilor în urmă cu două secole? În primul rând, total deosebită de cea de azi. Pe atunci, ei erau cei care își ofereau serviciile, chiar „fără vorbă”. Iată, ce contract făcea la 25 septembrie 1809, un doctor în capitala Moldovei: „Dl. Plușcu Ignatie luând asupra-și serviciul de medic regional în acest principat se obligă să fie cu domiciliul în orașul Iași, să viziteze toți bolnavii de cari va fi invitat și să contribuie din toate puterile pentru tot ce ar putea servi pentru ameliorarea sau însănătoșirea bolnavului... În caz de se ivesc în popor boli, se obligă să plece la față locului spre cercetare și spre a lua măsuri operative; guvernul însă în acest caz va elibera numărul necesar de căruțe și bani pentru necesitățile de transport... Acest contract atât din partea boierilor Divanului cât, și din partea lui Iordache Ruset, vistiernic, va fi respectat în timp de șase ani, așa fel ca ei să n-aibă drept în timpul unei boale îndelungate a doctorului Plușcu să-l destituie din funcție sau să-i ridice privilegiile acordate acestuia prin puterea contractului. Dimpotrivă, doctorului i se da libertatea în orice

timp să părăsească acest serviciu, înștiințând despre aceasta cu trei luni înainte...

Dacă în cursul timpului fixat în contract de doctor, nu va fi în stare să-și continue exercitarea funcțiunii, în acest, caz Divanul Moldovei și vistiernicul... se obligă, după expirarea termenului de 6 ani să-i achite pe lângă toate, încă un întreg salar pe timp de un an”.

Află despre acest fel de contract și Stavri Moscu la 6 iulie 1810, și face următorul contract de angajare:

„Eu subsemnatul consimt să fiu medicul orașului Iași și mă oblig să vin în toate casele, unde sunt bolnavi în diferite stări, la cerere ziua și noaptea, fără nicio vorbă. În orice timp și la orice bolnav, la cerere, va trebui să plec și cu orice chip să mă străduiesc pentru ușurarea bolnavului și după posibilitatea mea, pentru restabilirea sănătății lui și pentru aceasta nu trebuie să cer de la bolnav nicio plată, ci să mă mulțumesc cu ceea ce vor binevoi să mă răsplătească suferinzii pentru acest serviciu, dar față de cei care nu vor fi în stare să mă răsplătească, dimpotrivă mă oblig să-i cercetez, cheltuind chiar în folosul bolnavului.

Dacă se va întâmpla să se îmbolnăvească un boier în satul său, mă oblig să plec acolo cu știința tutorilor medicali și după sosire, să pun toată puterea pentru restabilirea sănătății bolnavului. În caz că nu vor fi mulțumiți de serviciul meu în oraș și voi intenționa să părăsesc serviciul, atunci va trebui să dau de știre cu șase luni înainte domnilor tutori medicali, pentru ca ei, în timp să poată căuta alt medic, precum, și dacă Agenția medicală va fi nemulțumită de mine, va trebui tot în acest chip să mă înștiințeze cu, șase luni înainte.

Stavri Moscu doctor”.

De luat aminte, nu? Până în 1873, Bacăul nu a avut un serviciu sanitar” La „toate boalele și chiar la cei sănătoși și grași se lua sânge”. De ei se ocupa „singurul” Tănase bărbierul. Mai erau și „geambașii”. Erau „mai cu samă dascăli de pe la biserici, care spuneau că vindecă frigurile... scriindu-le! La cel bolnavi

de friguri, le scriem o bucățică de hârtie, în legea lor, și o dăm bolnavului s-o poarte legată 9 zile, și-apoi s-o azvârle pe o apă curgătoare, când vor fi lecuiți”. Dar, „de la 1850–1860, eforia avea numai un om tocmit cu te miri ce, avea slujba ca măcar, o data pe lună să intre în fiecare casă și să întrebe: Sănătos? De–i răspundeau cei ai casei ca sunt bolnavi, totuna era ca și cum i–ar fi spus ca sunt sănătoși”. În schimb „oamenii săraci, când erau bolnavi se căutau cu... babe care mișunau prin mahalale. Acestea căutau pentru orice boală,

și de multe ori căutau și pe alții cu dare de mână, dându–le salcie 40 de zile și fumuri”. Rezultatul: „Se–ntâmplau multe morți, dar... se trecea cu vederea”. De ce această situație? Ne lămurește, cronicarul Costache Radu:

„Comuna trecea în buget câte o sumă mică pentru doctoriile ce dădeau la cei nevoeși”. Boala cea mai răspândită pe atunci era „oftiga”.

Oftiga!... Cuvântul acesta era purtat cu mirare din gură în gură, încât mai tot orașul se–ntreba cu grijă: „Ce fel de boală așa rea e oftiga?” Aflăm că „această stare a dăinuit până la 1873, când fu numit medic al orașului Dr. V. Mancaș. De atunci se începe înjghebarea serviciului sanitar, punându–se în budget sume mai mărișoare pentru doctorii gratuite... și an de an avea grijă să mărească mai mult acest serviciu și să aibă toate cele necesare”. Astfel, „la 1889 cumpără instrumente pentru suma de 800 lei. Astăzi (an 1900), comuna are un serviciu sanitar mai bun. Singurul deces mai însemnat a fost al căpitanului Munteanu „un jucător de cărți, care murise de oftigă”. Documentele consemnează că a avut „o înmormântare frumoasă, adecă erau popi mulți, lume multă și... muzică”.

Ce citeau bunicii la gura sobei

— **B**unico, te rugăm să ne mai citești ceva!, se rugară Ionuț și Sanda.

Bunica oftă, ridică lornionul de pe nas, închise ușor cartea, punând la mijlocul ei un semn cusut cu mătase:

– De-ajuns pentru seara asta! S-a înnoptat și va trebui să vă duceți la culcare.

Aceasta este imaginea clasică a bunicii. Dar, ce le citeau bunicuțele nepoțelilor? Pe la 1825 apăruse „Cele dintâi cunoștințe pentru copiii care încep a citi”, prima carte pentru copii scrisă de Grigore Pleșoianu și I.M. Râureanu. Se citeau pe nerăsuflăte „Alexandria” și „Viațile sfinților”. Mult mai târziu, în 1891, apare și prima revistă pentru cei mici, „Amicul copiilor”, sub direcțiunea lui Hașdeu. În paginile revistei va fi publicată „Don Quijote”. Cu sufletul la gură se ascultau isprăvile haiducilor celebri Iancu Jianu, Bujor, Tunsu, povestite cu mult talent de Nedeia Popescu (N.D. Popescu 1843–1921). Dar cel mai mare succes l-a avut cartea „Isprăvile lui Păcală”, publicată în 1894, cu ilustrații de Jiquid.

În primele decenii ale secolului XX apare „Revista copiilor și a tinerimii”, sub conducerea lui G. Costa Foru (1913). Cea mai căutată și așteptată revistă avea să fie „Lumea copiilor” (1922) a lui George Filip. Episoadele unor întâmplări de tot felul se încheiau cu „va urma”. O săptămână întreagă așteptau nerăbdători copiii să afle ce au mai făcut eroii poveștilor.

Un loc aparte în literatura pentru copii, l-a avut, între cele două războaie mondiale, vestitul „Moș Nae”, alias N. Batzaria. Cu câteva romane și nuvele, N. Batzaria născut în 1874 la Krusovo–Macedonia, după o viață extrem de aventuroasă, printre care și aceea de a fi ministru de interne turc, el și-a dedicat în totalitate talentul său lumii minunate a copiilor. În 1924, la București, scoate revista „Dimineața copiilor”, având colaboratori de primă mână: Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Marin Iorga, Radu Boureanu, Dragoș Vrânceanu, Lia Hârsu. Revista aproape că era smulsă din mâinile vânzătorilor. Se râdea cu lacrimi de poznele și boacănele lui Haplea, ale coanei Frosa, ale odraslei lor Hăplișor și a amicului Tănase. Versurile aparțineau lui Batzaria, iar desenele lui Marin Iorga. După experiența de la „Dimineața”, „Moș Nae”, trece cu arme cu tot, la „Universul copiilor și al tineretului”, sub conducerea lui Stelian Popescu, rezistând aici până în 1944. Ce cuprindea această revistă? De toate pentru toți copiii.

Victor Eftimiu 1889–1972

În paginile ei întâlneai serialul „Nouii aventuri ale lui Tudorică și Andrei în Africa”, „Alte isprăvi de necrezut ale lui Tudorică și Andrei”, cu ilustrații de Pascal și versuri de unchiul Niță, sau o adaptare – „Tarzan”. Existau și rubrici pentru „Elevii distinși”, „Jocuri de cuvinte”, dar mai ales „Fapte bune ale copiilor”. Nu lipseau întâmplările umoristice: „Din isprăvile lui Boroboacă”, „Năsărâtele lui Stan ordonanța” și „Întâmplările unor pitici șireți”.

Nemuritoare rămâne „Înșir-te mărgărite”, scrisă de Victor Eftimiu „care a făcut deliciul a câtorva generații și a prilejuit mari creații teatrale”.

Dar cu ce își încântau copilăria bunicii?

Se citeau în primul rând clasicii: Eminescu, Creangă, Coșbuc s.a., dar și „Povățuitorul educației copiilor”, de Dimitrie Pop (1846), „Trăian și Dochia – Legendă lirică”, de N.G. Bogdan.

Acestea au fost o parte dintre cărțile copilăriei bunicilor noștri și ale străbunicilor, care prin slovele lor au încântat și au înflăcărat imaginația, iar eroii lor au fost adevărate exemple de urmat.

La ce visau bunicii?

Robida, un tânăr desenator de la revista „L'illustration” urcă treptele spre biroul său:

– Roby, treci te rog pe la mine!, îl rugă redactorul șef, Thomas Cliff.

– Imediat, domnule redactor șef.

– Dragă Roby, trebuie să mărim numărul cititorilor. Ce–ai spune dacă noi am ilustra cum va arăta lumea peste ani, 50, 100. Ei, ce zici?

– Păi, mă apuc de treabă...

Era anul 1883. Robida va publica un an mai târziu chiar un adevărat volum ilustrat, intitulat „Secolul al douăzecilea”. În 1952, el prevedea oameni care se deplasau în spațiu cu aeronave, cu baloane în formă de pește, care aterizau sau decolau de pe „zgârie–nori” cu... 4 etaje. La domiciliul lor, locatarii stând comod în fotolii puteau asculta și vedea datorită „telefonoscopului”, concerte, dansuri și piese de teatru, sau scene din viața de toate zilele, o anticipație foarte apropiată

de televizorul de astăzi. Prevedea cauciucul sintetic, filmul vorbitor, avionul rachetă. Atunci, acestea păreau niște profesii aproape de nerealizat.

Ceva mai târziu, la începutul anului 1934, o publicație categorisea invențiile viitorului, cam așa:

a) – Invenții încă nerealizate, dar care vor fi realizate cu siguranță, printre care: generalizarea radiofoniei, lumina fluorescentă, petrol sintetic, folosirea energiei vântului.

b) – Invenții probabile într-un viitor apropiat. Acestea erau televiziunea, cinematograful în culori, avionul fără pilot.

c) – Invenții care vor fi realizate probabil în viitorul îndepărtat. Din această categorie făceau parte cinematograful în relief, televiziunea în culori, propulsia cu racheta și zborul în stratosferă.

d) – Invenții utopice. Aici erau tratate cu toată siguranța ca fiind imposibil de realizat „descătușarea energiei nucleare”.

În 1955, revista „Ogoriok” a pus întrebarea „Ce va fi mâine”, unor oameni de știință sovietici. Aceștia prevedeau că „se vor culege struguri la Moscova, cireșe la Leningrad și pătlăgele roșii la Arhanghelsk”. Alții credeau că „dintr-un metru

Istoria pe placul tuturor

cub de lemn se va fabrica o cantitate de lână tunsă într-un an de pe 30 de oi”. Se estima că în anul 2000 prelungirea vieții să fie până la 120 și chiar 150 de ani, iar „un om de 80 de ani să nu fie deosebit de unul de 30 de ani”. Orașele vor fi fără... fum, devenind „orașe-păduri”.

„Istoria inventatorilor” îl trece la „vizionari” și pe celebrul Alexei Stahanov. Lucrând în mină el „a văzut” că metodele vechi nu mai merg:

– Aici, stă greșeala, gândi Alexei Stahanov. Ciocanul pneumatic – cele zece mâini mecanice – nu trebuie să aștepte cele două mâini ale minerilor! El își alege doi tovarăși, intră în mină și dădu 14 norme într-un singur schimb, iar „exemplul lui a rămas un îndreptar pentru toți raționalizatorii viitorului”. Ei, dar bunicii noștri credeau că în viitor vor fi puse în funcțiune, „exterminatorul de șoareci”, constând într-un mecanism care prindea de gâtul fiecărui șoarece un clopoțel, care purtat să-i sperie pe ceilalți „exterminându-i în mod sigur și economic”, apoi „balonul cu propulsor viu”, acționat de 3 sau mai mulți vulturi”, un „automobil-tanc, „P.M”, este descris încă din anul 1245. Și Leonardo da Vinci a imaginat o roată cu bile, dar după o singură încercare, renunță spunând că „a căuta mișcarea perpetuă înseamnă să alergi după o himeră”. În Anglia, numai în 1800 s-au înregistrat 600 de brevete „perpetuum mobile”. Învățătorul Constantin Albu, din Mărgineni, a studiat, proiectat și conceput un „P.M.”. A murit cu gândul că nu și-a terminat treaba.

Mai practici, oamenii din popor și-au închipuit prin anii '70, cum va fi în anul 2000, printr-un cântec:

*„Bărbații vor merge la piață,
Vor cumpăra verdeață
Si vor face și copii,
Așa va fi în 2000
Nevasta ne va stăpâni!”*

Minunata poveste a lui Moș Crăciun

New York, la mijlocul lunii decembrie 1822. De la fereastra casei sale, Clement Clarke Moore, privește la pușinii trecători care se aventurează să iasă pe stradă pe un ger care-ți îmbujora fața. Alene, cu mâinile la spate, făcu câțiva pași prin încăpere. Privi când la focul vesel din cămin, când la motanul negru care torcea liniștit pe fotoliu. Venea Crăciunul și ar fi vrut să le ofere, nepoților săi, acum de Sărbători, ceva deosebit. Nimic însă nu-i venea în minte.

„Ce ar putea fi!” își frământa el mintea. Se întoarse la fereastră. Peste drum, biserica „Santa Klaus”, unul dintre numele anglo-saxone dat „Sf. Nicolae”, se înălța mândră printre troienele de zăpadă. Își aminti că văzuse desenat pe una din cărțile de acolo, chipul „Sf. Nicolae”, cu ochii prietenoși și o barba alba ca neaua. Deodată se luminează la față. Țopâi de bucurie, făcându-l pe motan să fugă de la locul său. „Asta e. Gata am găsit. Sf. Nicolae va aduce de azi înainte daruri copiilor cuminiți de sărbători. El se va numi, Moș Crăciun!”. Luă imediat o coală de hârtie, pipăi vârful penei de găscă, îl înmuie în cerneală și

se apucă de scris. Intitulă poemul „Vizita lui Sfântul Nicolae”. Exact în treizeci de catrene descria întâlnirea „Sf. Nicolae”, devenit Moș Crăciun cu un copil, căruia îi face daruri înainte de Crăciun. „Moșul” de data aceasta era plin de voieșie, cam pântecos, cu o barbă mare, albă ca zăpada. Ca să fie mai sfătos, Moore îi pune și o pipă cu tutun. Firește din trusoul lui nu lipsește sacul cu tot felul de jucării. Lipsește pentru prima data nuiaua pentru cei neascultători. Când să închidă poemul, își dă seama că nu prea mergea ca Moș Crăciun să fie însoțit de un măgar. Ce să pună în loc? Se bătu cu palma peste frunte. Moș Crăciun trebuie să vină dintr-o țară îndepărtată, doar cu o sanie și opt reni, acoperită cu zăpadă aproape tot timpul. Clement Moore nu uită nici „sarea și piperul”: cadourile ce se dădeau noaptea și se așezau în ghete sau șosete, la gura sobei. Bucuros încheie poemul, recitindu-l, apoi îl dădu publicității. Era „actul de naștere” al lui Moș Crăciun modern. Nici el, nici altcineva nu bănuia atunci, că acesta va face o carieră pe care nimeni n-o va atinge vreodată. De-a lungul timpului, Moș Crăciun a beneficiat și de ajutorul unor mari scriitori care i-au întărit imaginea și mărit popularitatea.

Moș Crăciun a beneficiat și de ajutorul unor mari scriitori care i-au întărit imaginea și merit popularitatea.

În 1842, Charles Dickens scrie un întreg volum cu povestiri de Crăciun, iar Hans Christian Andersen a publicat mai multe povestiri între 1835–1872, având ca subiect simpaticul personaj. Moș Crăciun nu scapă atenției nici desenatorilor. Thomas Nast, un excelent desenator, îi va crea imaginea pe care o cunoaștem astăzi, grație unor vignete reproduse în presa vremii. Imensa sa popularitate de pe continentul american, a făcut ca Moș Crăciun să traverseze oceanul în Europa, unde a fost primit cum nu se poate mai bine. Nu a trebuit prea mult timp, ca milioane de copii să-l îndrăgească, fiind așteptat cu nerăbdare în flecare ajun de Crăciun.

Era tocmai ceea ce își doreau copiii. Așa cum scria Michel Coindor „Ca și în America, Moș Crăciun a răspuns unei nevoi

sociale. Și a pus pe toată lumea de acord. Personaj compozit, a împrumutat de la toate folclorurile, așa încât fiecare și l-a revendicat pentru sine”.

La noi, Sf. Nicolae – Moș Crăciun a conviețuit mult timp împreună. Vărguța lui „Sf. Nicolae”, mai prezenta pentru copiii obraznici o amenințare. După primul război mondial, figura lui Moș Crăciun devine din ce în ce mai populară. La ea contribuie în mod deosebit „Universul Copiilor și al Tineretului”, „Unchiul Niță al d-lor Marin I. Predescu (Arin Delacerna) și Ilie Algazi” cu „ilustrațiunile” făcute de pictorul Pascal.

Florin Obogeanu scrie în 1933 o poezie intitulată „Moșul cu barba de vată”, dedicată lui Moș Crăciun:

*„Frunza verde, flori de nalbă,
Și-anul ăsta a venit
Moșul blând cu barba albă
Și cojoc întroienit.*

*A bătut încet la ușă
Cu toiagu-i de alun
Frunză verde de brândușe
Eu știu ca-i Moș Crăciun.*

*Frunze albe, flori de ger
Pe la case cu copii
Moșul a venit din cer
Sa aducă jucării.*

*Sus, pe bradul minunat,
Printre stele de betea,
Stă urseiul luminat,
Păpușoi de catifea.*

*Tren, otomobil, un cal
Moșul blând a scos din sac,*

*Și o vie pe un deal
Cu al ei frumos conac.*

*Firișor uscat de iarbă
Tudorică zise tare:
– Te cunosc eu după barbă
Moșule, ești tata mare...*

*Frunză verde portocale,
Sanda a sărit, deodată:
– Nu, nu este tata mare!
Barba lui nu e de vată..."*

Iată povestea lui Moș Crăciun, culeasă și povestită de I. Dragoslav:

Aflându-se la casa lui Crăciun, Maica Domnului îi spune acestuia „Nu te teme Crăciune, Dumnezeu sfântul a vrut să trag la casa ta și să fac minunea asta, ca să-ți arate, că s-a

apropiat împărăția cerurilor. De azi înainte numele tău va fi pomenit în veac de veac de toate națiile pământului. Și ziua ta de azi să fie pomenită cu nașterea băietului meu. Da, pentru că ai tăiat mâinile femeii tale, pe lângă că ai albit, ai să mai capeți o osândă: Tu niciodată să nu mai mori și să nu fii acasă de ziua ta ci, de la cântatul cocoșilor din sara zilei lui Ion Botezătorul, feciorul sfinților Zaharia și Lisaveta, să umbli ca gândul din târg în târg, din sat în sat și din casă în casă, din palat în bordei, cu o traistă în spate plină cu vârzări, bocănețe, parale, lemne, strae, stele, luceferi, jucării, cărți de povești, pe care Crăciunoaia ți le-a pregătit în vreme de un an, și să le împărți la bogat și la sărac, unde te-i pricepe și să cânți cu steaua, nașterea băietului meu”.

Moș Crăciun a rezistat până în anii '70, când a fost schimbat în „Moș Gerilă”. După revoluție „Moșul” și-a recăpătat locul cuvenit.

Minunata felicitare de Crăciun și povestea ei

E „five o’ clock” dintr-o zi friguroasă de decembrie a anului 1840. Londra pare pudrată cu zahăr. Gânditor, în fața unei cești de ceai fierbinte, stă tânărul pictor John Callcott Horsley. Trebuie să facă un cadou de sărbători unei familii. „Un tablou de-al meu? N-am timp!”, gândi el. „Ce să fac?... Ce să fac?... Gata, am găsit!”, exclamă el fericit; am să le trimit prin poștă un tablou mic. O felicitare!...”

Luă o bucată de carton, atât cât să poată intra într-o cutie poștală și pictă pe el o familie care ciocnea paharele cu vin. N-avea de unde să știe că deschidea astfel calea comercială a felicitărilor de Crăciun. Deși atunci nu a avut un prea mare succes, trei ani mai târziu el vindea 1.000 de bucăți a câte patru pence fiecare.

Povestea cărților poștale de Crăciun e, însă, mult mai veche. În Germania „se fabricau” cartoane cu imaginea unei case pe timp de iarnă, cu scris de mână, încă din secolul XV, reprezentându-l pe Iisus cu un sul de pergament pe care era scrisă o urare. Prin secolul XVIII, studenții de la Oxford redescoper-

ră idea germană și produc felicitări de Crăciun destinate copiilor... cu ce daruri ar vrea ei să primească. De la ei se inspiră, pe la 1780, preotul Robert Raike – „inventatorul Școlii de Duminică”. Recompensa pentru elevii care știau cel mai bine Biblia era

„Diploma de merit” – „o felicitare cu îngerași”. Patruzeci de ani mai târziu apar primele litografii colorate pentru copii. Englezii Casell, Peter și Ingkam sunt primii care folosesc imagini cu clopoței și gingașe păsărele.

Perfecționarea continuă. Rimmel desenează „doamne elegante, purtând săculețe cu farduri, cartea poștală fiind aseasonată cu mătase, catifea, fire aurite etc.”, iar Kate Greenway introduce peisajele de iarnă. Apar, prin anii 1880, marii producători de cărți poștale pentru Crăciun – frații Obpacher, din Munchen, și Ellen Clapsadde, din Londra. La 1870, firma Cassel și Petter făcea, la rândul său, felicitări cu heruvimi trăgând clopoței. În 1891, apare Moș Crăciun cu mantie... bej! Americanii, cu simțul lor practic, preiau felicitările europene. Un litograf – Louise Prong din Boston face primele felicitări cu Moș Crăciun. Dar clasicul Moș Crăciun apare grație unui desenator de mare talent – Thomas Nast. Acum, „Moșul” are mantie roșie, curea din piele, lată, dar și o sanie trasă de reni. Vă închipuiți cam câte felicitări de Crăciun s-au produs de atunci până acum? Iar timpul nu s-a oprit în loc!...

Unde ne sunt zăpezile de odinioară...?

Vă mai amintiți de poezia „Iarna” a lui Vasile Alecsandri?:
*„Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare, / Și
pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum, / Se văd satele pier-
dute sub clăbucii albi de fum”.*

Pe timpul iernii stăteau străbunicii noștri doar în jurul sobelor? Nici gând! Se bucurau de căderea „ninsorii dense și liniștite ca una din voluptățile epocii”. Una dintre plăcerile lor era plimbatul cu sania. „De cum se așeza zăpada în straturi groase și se făcea pârtie, scria pe la 1894 gazetarul Constantin Bacalbașa, apăreau săniile cu sutele. nicio birjă nu mai circula și nicio trăsură particulară. Pe lângă numeroasele sănii birjărești, erau multe sănii particulare, toate luxoase, cu mari rețele acoperind caii, cu șiruri dese de clopoței care atârnau greu de gâtul lor și umpleau văzduhul cu zăngănituri. Un lucru care a dispărut complet din acel timp este acest sunet al clopoțelilor ce se auzea iarna răsunând din

toate părțile. Pitorescul valtrapului și al muzicii clopoțelilor îl regretăm noi, care l-am ascultat”.

La Iași, pe „Câmpul lui Marte”, un tânăr doar de 18 ani privește încântat o întrecere de sănii pe la 1850: „Dandy-ul cu mănuși galbene, cu un guler englezesc, cu ciubote de glanț, în ciuda frigului cu țigara în gură, mânând el singur, în picioare, sania ca să-și arate mai bine talia elegantă frumoasei doamne după care oftează”; un desen din albumul „Skizzen aus den Danau Furstenthumern”, editat în 1856, înfățișând o întrecere teribilă de sănii. Dar știți cine forma echipajul? De necrezut: două femei! Ce făceau ai noștri?

„Boierii se adunau la sindrofii pentru a juca „Sfichiu” și „Stos”, iar cucoanele – „Gajuri”. Teapa negustorilor se adunau să joace „Calul alb” și „De-a împăratul”... Nu stăteau în casă nici în ruptul capului atunci când vremea era bună. Slugile boierești puneau caii la sănii și într-o veselie, în clinchetul clopoțelilor se „aruncau” până la dealul „Călugărei”. Aici avea loc „o bătălie” cu zăpadă, după care se revenea, cu obrajii îmbujorați, la căldura unor bușteni care se prăbușeau în jar.

Din pivnițe se scotea, cu vadra, vin rubiniu sau rachiu. Slămina cu usturoi te făcea să uiți numărul paharelor...

Nebunia era mai mare în timpul sărbătorilor de iarnă. „Starea de lucruri, scria C. Radu, le convenea, căci le mergea bine cu ea”.

Birjarii au folosit săniile pentru o plimbare spre dealul Călugării, până în 1970. S-a încercat, prin 1980, „o revenire” a curselor de sănii. De atunci nu s-a mai întâmplat nimic! Dar acum? Ce-ați zice de o plimbare cu sania cu zurgălăi în această iarnă? Fiindcă tocmai s-a anunțat prima ninsoare...

A existat... Scufița Roșie?

♦♦♦ **L**una părea încremenită pe cer de frigul îngrozitor. În pădurea de lângă Limoges – Franța, copacii trosneau încătușați de ger. Deodată, la marginea orașului apărură o lupoaică. Era de o mărime neobișnuită și „te înfiora” prezența ei. Apărea în fiecare noapte, fără a ataca oamenii sau animalele. Ba, de la o vreme, oamenii chiar se obișnuiseră cu ea și începuseră să-i ofere hrană. O porecliseră „Lala”. Se mirau că nu venea niciodată însoțită de haită.

Era pe la 1770. Într-o noapte, însă, dispărură de la căsuța bunicii în care locuia, o fetiță de 5 ani, Marie. Firește, toți locuitorii au plecat în căutarea ei cu torțe aprinse și arme. Au răscolit toată pădurea, împrejurimile Limoges-ului, dar fără vreun rezultat. A trecut un an de zile. Din întâmplare, câțiva locuitori descoperă, într-o vizuină de lup, un fapt incredibil: o fetiță plângând care o mângâia pe uriașa „Lala”, moartă. Fusese omorâtă într-o luptă cu un urs, salvând viața fetiței. Atunci au înțeles oamenii că lupoaica era, de fapt, încarnarea mamei Mariei, care murise cu câțiva ani în urmă.

De aici și până la povestea „Scufiței Roșii” n-a mai fost decât un pas. Povestea ei va face înconjurul mapamondului și va încânta generații de copii. Vor apărea „diferite variante, ajustări, ecranizări de film și televiziune”, cunoscând de-a lungul timpului o continuă celebritate.

Am avut și noi, românii, o „Scufiță Roșie”? Se spune că pe la 1816, în timpul unei năvăliri turcești, sătenii din Băimac s-au refugiat în pădurile bătrâne și de nepătruns ce înconjurau atunci localitatea.

După înfrângerea turcilor, oamenii reveniră la casele lor. Atunci au văzut că lipsea o fetiță. În căutarea ei se organizează o poteră de către slugerul Ciuchi.

După mai multe zile oamenii o găsiră nevătămată în mijlocul unei haite de lupi. Povestea ei avea să fie retrăită alături de cea a „Scufiței Roșii”...

„Călărețul fără cap” – o realitate?

Recent, revista „Magazin” relatează câteva întâmplări ce par de domeniul incredibilului. Oamenii care au trăit fără creier sau chiar fără cap! Astfel, relatarea unui călău rus este de-a dreptul șocantă. Omul cu experiență, el declara că „nu trebuie să execuți pe cineva împușcându-l în cap. Aceasta nu garantează moartea instantanee, dar poate produce dureri teribile condamnatului, împușcarea trebuie făcută în organele importante pentru viață”. După el creierul nu e!

Un caz care te lasă fără somn este acela al unui marinar din New York. Manipulând niște lăzi pe un șlep care naviga pe un râu, n-a observat că se apropie de un pod metalic. Într-o fracțiune de secundă marginea ascuțită a podului i-a tăiat o parte din craniu, „la aproximativ 5–6 cm deasupra ochiului drept”. Este dus de urgență la spital unde brusc, omul a deschis ochii, apoi a întrebat ce s-a întâmplat cu el”, a coborât de pe masa de operație și a cerut să plece acasă. La câteva luni era înapoi pe vas, sănătos, dar cu oarecare amețelă.

Un copil din New York s-a născut fără creier și a trăit 27 de zile, iar un individ căruia i s-a înlăturat emisfera cerebrală dreaptă și-a revenit fără ca funcțiunile sale mentale să-i fi fost diminuate. În fine, unui muncitor din New England i-a trecut prin cap o bară metalică cu dimensiunile de 109 cm pe 3 cm și n-a avut nimic. Dacă unii și-au pierdut o parte din creier, alții au rămas fără cap și au mai trăit.

Într-o cronică germană din 1636, se amintește cazul cavalerului Dits von Schaunburg. Condamnat la moarte pentru participarea la un complot, el cere regelui:

– Maiestate, ca ultimă dorință, doresc ca eu și cei patru tovarăși ai mei condamnați să fim așezați în rând. Pe mine să mă executați primul, tăindu-mi capul. De mă voi ridica și voi începe să alerg și prin fața cărora voi reuși să trec, să fie iertați de pedeapsa cu moartea”.

Regele a acceptat, neîncrezător. Dar, incredibilul s-a produs. După ce a căzut capul pe butuc, al cavalerului, acesta s-a ridicat și a început să fugă prin fața celor patru condamnați, care în final au fost eliberați. Arhiva Ministerului Apărării Britanice are un raport al unui caporal din secolul XIX. Acesta relatează lupta între un soldat indian și căpitanul Terence Molveni. Englezul reușește să-i reteze capul soldatului indian, dar, soldatul se ridică de la pământ, ridică pușca țintește și-l împușcă pe căpitan, mortal, în piept.

Rușii dețin cele mai multe cazuri ale oamenilor fără cap. Locotenentul Boris Luchkin aflat într-o misiune, călcă din greșeală pe o mină nemțească care-i retează capul. Nu se prăbușește la pământ, ci se deschide la tunică scoate tacticos o hartă și cade mort. Tot o mină îl lasă fără cap pe un alt soldat rus care reușește însă să parcurgă o potecă „strămtă și periculoasă”, lungă de 200 m!

Nici noi nu ducem lipsă de asemenea cazuri. În Roman exista până la începerea primului război mondial „stâlpul lui Șendrea”. Povestea lui începe în anul 1820., Vornicul Șendrea

se număra printre aceia care luptau contra detașamentelor turcești care prădau Moldova. Avea un cal deosebit care nu putea fi depășit de niciun cal turcesc. Vornicul apărea ca din pământ și ataca fulgerător ostașii turci, făcând prăpăd printre dâșii. Apoi dispărea în fuga calului fără a fi prins. Turcii îi doureau capul mai mult ca orice. L-au urmărit vreme îndelungată. Singura soluție era trădarea. Au găsit un hangiu dispus să-l vândă. Turcii și-au ascuns un soldat după ușă așteptându-l pe vornic să părească încăperea. Când acesta a ajuns în dreptul lui, turcul și-a repezit iataganul, tăindu-i capul. Lumea însă rămase înmărmurită. Vornicul Șendrea reuși să meargă încă 20 de pași până la cal. Abia după ce a atins șaua, a căzut la pământ. Populația din Roman nu l-au uitat, pe locul unde a căzut punându-i un stâlp de stejar, ca semn de amintire pentru faptele sale.

Uriașii

Au existat uriași? Sunt ei urmașii „oamenilor–mămuță”? Antichitatea și Evul Mediu abundă în informații despre uriași. Mitologia greacă este cea mai bogată în informații despre giganți. Chaosul (Haosul) era acea esență misterioasă de neînțeles și de neimaginat. Aici Uranus – Cerul s–a căsătorit cu Geea –Pământul. Fiul lui Uranus va fi Cronos –Timpul. Fiii Geei au fost titanii, ciclopii, hecatonhili (giganți cu o sută de brațe). Din nefericire Uranus era urât de fiii săi care s–au revoltat și l–au răsturnat de la putere. Autorii greci au tratat diferit enormele ființe, titanii, giganții și căpcăunii. Astfel, unii cred că fiul Geei și lui Uranus, Saturn era un titan, însuși Zeus a luptat din răsuputeri împotriva titanilor aceștia fiind până la urmă învinși și aruncați în Tartar (adâncul pământului). A existat chiar și un război „gigantomohia”, a lui Zeus împotriva giganților, într–una din lupte, gigantul Enuladus, cel mai puternic dintre ei, fiind învins și aruncat în adâncurile muntelui Etna. Remarcabilă a fost și lupta lui Heracles cu gigantul Anteu, acesta din urmă fiind susținut de Geea, dar

învins până la urmă. Firește, nu putem să nu-l amintim pe celebrul gigant antropofag Polifem, orbit de Ulise.

În mitologiile nordice, în Țara de Foc, gheața și focul s-au întâlnit și din picăturile rezultate s-a născut gigantul Yomir. Din corpul lui s-a născut lumea: oasele s-au făcut munți, părul s-a transformat în arbori, sângele în apă, iar creierii au devenit nori.

Foarte multe legende scoțiene povestesc de giganți învinși în lupte grele de oameni. Acum 6000 de ani, sumerieni consemnau că de pe planeta Neberu, o planetă ce se rotea în jurul soarelui preț de 36.000 de ani, ananocki, oamenii de aici, erau uriași și au coborât pe pământ formând colonia Eden. Biblia menționează că la potop au fost omorâți 409.000 de uriași. Trebuie să-l menționăm pe vestitul Samson, acest Hercule biblic. Samson se remarcase încă din copilărie cu o forță extraordinară. Un leu care îngrozise regiunea unde locuia băiețașul, a fost făcut „covoraș” de către Samson. În adolescență bate măr doar cu o falcă de măgar vreo 1.000 de filistenii. Nimeni nu reușea să-l răpună pe Samson. Și totuși, o filisteană frumoasă, Dalila îi va pune capac. Aflându-i secretul, că toată puterea îi stă în păr, filistenii l-au prins, l-au ras și pus în închisoare să învârtă la o râșniță. Dar în închisoare îi crește părul și el prăbușește, ridicând doi pilaștri, un întreg palat „așa încât morții pe care i-a ucis la moartea sa au fost mai mulți decât aceia pe care i-a ucis pe când era în viață”.

Firește, cel mai celebru uriaș rămâne Goliat. „Goliat din Gat era înalt de șase coți și o palmă, și în cap avea un coif de aramă și era îmbrăcat într-o platoșă de solzi și greutatea platoșei era de cinci mii de sicli de aramă, și toporaștea suliței sale era un drug de țesător, iar vârful suliței cântărea șase sute de sicli de fier”. Așadar, Goliat era înalt de 3 metri, platoșa sa cântărea cam 80 de kg, iar sulița 10 kg. Cu toate acestea a fost învins de normalul David cu „o praștie”. Giganții, uriașii sunt cei care vor ridica construcțiile megalitice. Fiii cerului, Fiii Aurorei, Fiii Soarelui, toți vin din cosmos pe Pământ și după ce au

lăsat cunoștințe înainte, au ridicat construcții incredibile, s-au întors la cer. Astăzi se știe cu precizie că în urmă cu 40.000 de ani exista o rasă europoidă având înălțimea de 2 până la 3 metri. În orașul german Soest au fost scoase din întâmplare la suprafață osemintele a 1.000 de oameni. Aceste schelete erau de 2 metri, iar unul, se pare că a unui conducător, de 2,30 metri. Doi giganți, un bărbat înalt de 2,47 metri și o femeie de 2,38 metri locuiau acum 30.000 de ani în Flandra. În 1970, în Africa Centrală a fost dezvelită o necropolă veche de 20.000 de ani, găsindu-se 60 de schelete umane înalte de 2,85 metri, în Mexic, prin anii '30, arheologii scot la lumină sute de morminte cu schelete, printre care și o femeie, de acum 3.500 de ani, ce avea o înălțime de 2,65 metri.

În schimb, căpcăunii, ființe foarte înalte și urâte, stăpâni ai unor secrete magice, fură copii copii pentru a-i mânca, așa cum sunt cunoscuți și în legendele românești. Așa au furat o tânără frumoasă, eliberată apoi din captivitate de un prinț viteaz. Au existat dovezi materiale ale uriașilor? Prin secolul XIV, la Trapani în Italia, se zvonea că a fost găsit chiar scheletul

lui Polifem. Scheletul acestuia „era de 10 metri și probabil se servea ca baston de catargul unei corăbii”.

Un schelet, ce-i drept mult mai modest, doar șapte metri, au descoperit locuitorii elvețieni din Lucerna și în amintirea lui, stema orașului înfățișează astăzi un uriaș. Magellan, olandezul Selbalt de Wert, Pigofeta, Olivier de Noart și alții au văzut și descris uriași. În anul 1613 o mare emoție a stârnit—o descoperirea unor oseminte stranie într—o carieră de nisip. Imediat, un chirurg, Mazurier, declară că erau chiar osemintele legendarului rege Gimbru Teutobocus! Aproape două secole, acest caz a suscitat vii dispute, scriindu-se broșuri și cărți, pro și contra. Cel ce va dezlega enigma de la Dauphine, unde se făcuse descoperirea, a fost savantul Georges Gouvier (1769–1832), care a demonstrat că scheletul este al unui elefant din armata cartagineză a lui Hannibal. „Dar, scria el, lumii i—a plăcut să vadă în ele oase de uriași”.

În anul 1787, Geoffray Saint-Hillaire scria în lucrarea sa „Scrisoare către doctorul Maty, secretar al Societății regale din Londra”, despre uriașii din Patagonia că „un mare număr de națiuni foarte deosebite prin climatul în care trăiesc, prin modul de viață și hrană obișnuită, gradul lor de civilizație și prin caracterele lor originale, au produs oameni remarcabili prin talia lor uriașă”. El cita uriașii descoperiți în Congo „Țara Hotentoților”, Anglia, Arabia, Italia, Elveția, dar în mod deosebit pe cei din Chile, în sprijinul acestor afirmații sunt și descoperirile „încă din sec. al XV-lea și chiar înainte, când lucrări de terasament au permis degajarea unor oase omenești, dar ale căror dimensiuni justificau mitul existenței ancestrale a uriașilor”.

Acum câteva sute de mii de ani, conviețuia în zonele meridionale ale Chinei, Gigantopithecus. Acesta era înalt de 3 metri, în sprijinul acestor creaturi vine studiul paleontologului olandez von Konigswald care în 1935, din întâmplare, descoperă un molar aparținând unei maimuțe antropoide, care era de 3 ori mai mare decât un om obișnuit. Ceva mai aproape de noi, Yeti, Omul Zăpezilor, judecând după fotografiile și urmele de pași lăsa-te pe zăpadă, este între 2 și 3 metri. Regina Elisabeta I a folosit

Gogea Mitu

pentru paza personală și cea a palatului, soldați foarte înalți. Soldați foarte înalți au existat și în armatele ruse și prusace. Cel mai înalt om de pe pământ a fost Robert Wadlow, un american mort la 22 de ani, având înălțimea de 2,70 metri, depășindu-l cu mult, pe „micuțul” Mohamed Channa de doar 2,32.

Topul gigantilor la noi în țară este stabilit de Gogea Mitu 2,42 metri înălțime și Ghiță Mureșan (Big Ghiță), de 2,31 metri. Dar iată o incredibilă știre lansată în luna februarie 2001, chiar de prestigiosul „Național Geographic”:

în pustiul din vestul Namibiei, membrii unui trib Nar-Kotu sunt înalți de 2,8 – 3,22 metri! Mai mult, exploratorii care i-au descoperit au reușit să-i și fotografieze. Așadar, incredibilul s-a realizat!

După pățania cu tezaurul „Cloșca cu puii de aur”, Al. Odobescu își dă seama că în subsolul celor două principate se ascundeau incredibile comori. Ca urmare, trimite un „Chestionar Arheologic” tuturor învățătorilor și preoților în anul 1873. Printre miile de răspunsuri îl primește și pe cel al învățătorului din Prăjești: „La Prăjești, pe malul Siretului s-a găsit un mormânt de uriași și chiar parte dintr-un schelet ce era de o mărime extraordinară”. Din nefericire, despre el nimeni de-a lungul timpului nemiauzind nimic, fiind considerat pierdut.

Dar, un loc „preferat” al uriașilor se pare că a fost Tazlăul de Jos.

Ită ce se consemna în anul 1895: „în plasa Tazlăul de Jos, există o râpă în partea de est a comunei Drăgugești a cărui mal surpându-se s-a găsit și se găsesc încă mulțimi de hârburi, pe care bătrânii le numesc hârburile uriașilor”. Nu departe, în comuna Bârsănești, „se află o groapă numită Pivnița Uriașilor... numită așa din moși strămoși. Este probabil ca această groapă să fi fost loc de apărare cu 2 ieșiri, o adâncime de 3 stânjani și lărgime de 10 stânjani”.

La „Piatra – plasa Tazlăul de Jos, comuna Brătla este o râpă prin a cărei dărâmături s-au găsit hârburi foarte groase pe care sătenii le numesc hârburile uriașilor”.

O altă informație provine de la Sănduleni, secția Verșeții de jos, „pe un deal se află 18 gropi așezate în linie dreaptă, la o distanță de 87 stânjani una de alta. Cea mai mare este aceea care se spune că ar fi tare adâncă și în fundul ei s-ar afla un beci cu o mulțime de obiecte ale uriașilor. Ea este înconjurată de niște stânci de piatră ce par a forma o scară. Multe stânci însă au fost luate de locuitori.” La aproape un secol, la 6 februarie 1982, în presă apare știrea „Enigma de la Iaz”, în satul Iaz, comuna Strugari, locuitorii au găsit în „coasta unui deal surpat, oase

Ghiță Mureșan

omenești de mari dimensiuni”. Cercetările efectuate imediat au găsit 12 schelete, dar niciun obiect după care să poată fi identificate. Se pare că au aparținut unor luptători din oastea lui Mihai Viteazul, care au avut o confruntare aici în mai 1600. Dar, a avut Mihai Viteazul uriași?

În luna martie, m-am deplasat la Iaz, împreună cu arheologul Alexandru Artimon. Coborâm dealul de la Bârzulești și pe o potecă ajungem pe platoul de la Iaz. Privim cu atenție locul. Nu s-a schimbat prea mult de-a lungul timpului. Acum 400 de ani acest loc era o mlaștină abil mascată de ierburi înalte. După ce dăduse ordin trupelor sale, la 2 mai, să treacă prin pasul Oituz în Moldova, Mihai Viteazul angajează prima sa luptă mai importantă cu ariergardă moldovenească a lui Ieremia Vodă. Locul este ideal pentru o ambuscadă și acest lucru nu scapă lui Mihai. Prinși între dealuri și împinși spre mlaștină, ariergarda moldoveană este pierdută. Cine lupta pentru Mihai Vodă? Încă de la începutul domniei, el a început să-și organizeze armata. O cronică internă consemna: „... Mihai Vodă, deacă pierdu atâția voinici, el fu scârbit. Și începu a trimite pen toate țările streine, ca să strângă voinici viteji și aduse leși și cazaci și tot felul de oameni, care-i erau de folos”. Până în 1599 domnul organizase deja câteva corpuri de mercenari, care vor lupta alături de „dărăbanți”, de oameni „trași la oase” și de corpurile boierimii mărunte, „roșilor”. Firește, în încleștare au murit nu numai moldoveni, ci și ostași ai lui Mihai. Sus pe unul dintre dealuri „mâncat”, adică o parte din el se prăbușise, s-au găsit rânduite cu fața spre răsărit, 12 schelete ce măsurau între 1,90 și 2.00 metri. Toate erau îngropate la circa 1 metru adâncime, dar presupunem că datorită eroziunii solului să fi fost la mai mare adâncime. Nici unul dintre ele nu avea vreo monedă sau un alt indiciu din metal sau os. De ce? Sătenii mai în vârstă, își amintesc însă de copiii ce găseau pe șes vârfuri de săgeți și chiar săbii rupte. Unii presupun că sunt soldați germani împușcați în cel de-al doilea război mondial. Dar nici unul dintre schelete nu prezintă urme de împușcături și nici vreun glont nu a fost găsit. Atunci, cine sunt uriașii de la Iaz?

O.Z.N.-urile și istoria

Cel mai popular, dar și incitant subiect al secolului XX, se poate spune cu certitudine, că a fost fenomenul O.Z.N. Apariția unor obiecte neidentificate, „farfurii zburătoare”, pe cer a fascinat întreaga omenire. Ce erau? Cine le-a trimis? Sunt reale sau sunt rodul unor mistificări? Documentele referitoare la aceste apariții datează de peste 4.000 de ani. Sumerienii, ei înșiși o enigmă, pentru că astăzi nu se știe cum au apărut, au avut o civilizație superioară celorlalte popoare contemporane. Printre numeroasele tăblițe scrise relatând însemnări administrative, legende și istorisiri, ne-a rămas și un poem de o mare frumusețe, „Cânt al lui Etana”. Consemnarea lui a fost făcută pe plăcuțe de aramă și nu de lut și datează din anii 4000 Î.Ch. Este o poveste simplă, fiind descrisă călătoria „eroului spre stele, călare pe un vultur”. Dar, iată ce privesc și se oferă de sus: „Etana vede cum pământul se micșorează, se micșorează într-una. Pământul se zărește acum doar cât discul Lunii”. Comparație care s-a putut face abia în secolul XX d.Ch. Egiptenii vor descrie și ei vizitele „corăbiilor cerești” în care „aleșii de zei” zburau.

În India, poemele sacre „Vedele”, printre care „Rigveda”, „Mahabharata și Ramayana”, vechi de cinci milenii, în afară că sunt remarcabile opere literare, vorbesc de „carul ce zboară cu o putere de trăsnet”.

Grecii, dar și românii consemnează apariția pe cer a unor „roți de foc”, globuri sau discuri strălucitoare. Manuscrisele de la Marea Moartă spun: „Oamenii au venit din cer și alți oameni au fost luați de pe Pământ și duși în cer. Oamenii veniți din cer au rămas mult timp pe pământ”. Dar, iată că întâlnim în „vedenia lui Isaia”, deși nici pe departe nu e „o vedenie”, ci o relatare absolută exactă: Isaia ridicat de un înger remarcă că „zboară iute ca gândul”. Revenit pe pământ spune „Numai două ceasuri am stat cu tine aici!” Răspunsul îngerului a fost stupefiant: „Nu două ceasuri ai stat, ci 32 de ani!” „Un val de foc” având în mijloc „un punct luminos ca electrul”, condus de „patru fiare” se vedea printre altele, se spune în „Vechiul Testament”, și „o boltă mică și albastră ca safirul în care stătea un om îmbrăcat în ceva strălucitor, roșu și auriu ca arama, aurul și focul”. Desigur, mult mai numeroase sunt însemnările despre aparițiile ciudate în Evul Mediu și Renaștere.

În „Călătorie în Apus”, datând din secolul X, un cronicar chinez notează: „în timp ce călătorul se ridică tot mai sus și mai sus, cerul se face tot mai negru”. „Cer negru”? Primul pământean care l-a văzut așa a fost Iuri Gagarin abia în 1961. În 1270 locuitorii din Bristol–Anglia fac chiar cunoștință cu „o corabie mare care plutea prin aer și care se agățase de turla bisericii!” O întâmplare incredibilă s-a produs la 11 decembrie 1642, ora 12, „între Esztergon și Buda (Ungaria) când din „cinci bile, incandescente au apărut o mulțime de oameni în haine de nedescris” și „s-au războit între ei”. A doua zi din cer cădea atâta plumb și zinc „că turcii îl strâneau și-l predau pașei”. Despre apariții, „bile de foc”, „nori luminoși” au consemnat și ofițeri francezi, englezi, ruși, până în zilele noastre, deși relatările lor au constituit „top secret”.

„Sămne ale ceriului”, sau „întâmplări”, le-au descris și cronicarii români, sau pur și simplu diferiți martori la neînchipuitele apariții. „Văleat 7025 (1517) noiembrie 8, sămn mare s-au arătat pe ceriu,” se scria în Letopisețul moldovenesc, „c-au strălucit despre miadză-noapte ca un chip de om, de-au stătut multă vreme și iară s-au ascuns în văzduh”.

Grigore Ureche arăta la văleat 7085 (1577): „într-acesta an s-a arătat în văzduh stea cu coadă, sau cum zic unii cometha, noembrie”. Tot „o cometă, adecă stiaua cu coadă care s-au prilejuit cu câțiva ani nainte de așa de grea primineală aceștii domnii”, a notat și Miron Costin în timpul domniei lui Vasile Lupu. Felurite semne s-au arătat și la 26 august 1536, 14 și 15 ianuarie 1549, 12 aprilie 1600, 29 noiembrie 1604, 14 noiembrie și 9 decembrie 1613, 9 august 1687 și 5 septembrie 1694. O adnotare bizară este făcută la anul 1709 „luna februarie în cinci zile în noaptea de miercuri spre joi”, când „a fost un semn mare pe cer: s-au arătat doi stâlpi mari, ca de foc, 1 de la apus iar celălalt de la răsărit, mergând ca un alfa și unindu-se au fost ca un curcubeu în vreme de ploaie, strălucind foarte luminos ca la trei ori și apoi au plecat”. „La 15 februarie 1730, între orele

18 și 21” se scria în „Analele Brașovului”, pe cer „a apărut un obiect strălucitor ce-și schimba repetat culoarea”. Un bănățean vede și scrie despre un fenomen extraordinar: „Când am îmbiat 1737 sară după cină, spre zua lui Sveti Nicolae, s-au arătat un semn pre cer despre miază noapte, roșu ca sângele și lat și au fost mai două ceasuri și s-au despărțit în doao, apoi iar s-au împreunat și s-au așezat iar spre apus”. Dar, iată o relatare cu adevărat ieșită din comun: „La leat 1774 când s-au încheiat pacea între Rusia cu turcii la luna iulie, atunci cu 3 luni mai înapoi, la luna lui aprilie, s-au întâmplat la Vlahia în județul Dâmboviții, aproape dă Târgoviște, această ciudățenie.

Într-o duminică pân-a nu răsări soarele, unde era ceriul dă toate părțile senin, dăodată s-a ivit un mic noru luminos, din care întâi au început a tuna, apoi deodată trăsbind, au căzut ca ploaia multe pietre dintr-acei noru, în coprindere ca doao verstă de locu și mai bine, care pietre erau negricioase ca noroiul cel gros și a lor făptură bucăți ca cum ar fi fost rupte dintr-o lespede, unile mai mari și altele mai mici. Cele mai mari cât pumnul și mai mari unile, altele mai mici și cât ca nuca. Și cu atâta repeziciune au căzut, încât cele mai mari s-au îngropat în pământ da cât o palmă și mai bine, cele mai mici mai puțin, după cum a lor greutate, iar cele mărunte a rămas deasupra pământului, ca grindina. Atât cele dă au intrat în pământ, scoțându-le cât și cele rămase pa deasupra, fața lor și mirosul lor era tot un fel, mirosea a noroi stătut și puținei cam a pucioasă”. Iată ce-a putut să vadă un muntean aflat ca invitat la masă: „Leat 1793, noemvrie 27, duminică la 2 pol ceasuri din noapte (cca. 19.30) s-au cutremurat pământul de trei ori, aflându-mă la masă la Florești, cu dumnealui sărdarul Constantin Poenaru. Iar a doua zi sară, tot la acea vreme au făcut minune luna, că într-o jumătate de ceas au fugit pe ceri, de la prânzul mic fiind luna, pândă au venit la chindie”. În schimb, Stan Irimie din Săcele – Brașov însemna: „La anul 1812 au eșit o stea mare, cu multe raze, de către amiazi: de la noapte răsărea și mergea la răsărit către muscali, apoi s-au întorsu și au mers la apus și

i s-au stricat razele. Steao patru luni au umblat, în bătaia franțuzului cu muscalul, cu neamțul”. Apariția presei românești mărește numărul de observații asupra fenomenelor cerești. Astfel, „Albina românească” din Iași, 1832, publică: „Marți, 1 noembrie dimineața pe la 5 1/2 ceasuri evropiene s-au văzut aici în firmament o meteoră sau arătare firescă între sud-vest. Fulgerând s-au lăsat în gios o mulțime de candelă în forma celor de artifiție, împreună cu un miros de pucioase, după care s-au format un stâlp luminos și verticale (de sus în gios) ce peste tot au ținut ca la 5 minute”. În 1837, călugării de la mănăstirea Neamț au avut de ce să-și facă cruce: „Pe la 11 ceasuri s-au văzut chiar deasupra mănăstirii Neamț un glob luminos de formă sferoidică, lungăreț, în mărime ca la 12 palme. Acest meteor se cobora din atmosferă în direcție oblică spre apus, încet pe deasupra ogrăzii mănăstirii, luminând toate poienile cu foarte vie și sclipicioasă lucrare și slobozind scânteii care lumina ca ale stelelor căzătoare. Din părțile învecinare cele de aproape, precum Târgu Neamț, se părea cum că mănăstirea ar fi arzând. Acest meteor s-au observat și de la Dorohoi la

același ceas”. Pe multe din cele 5.000 de vechi cărți bisericești aflate în păstrare la mănăstirea Bogdana, se află însemnări a unor fenomene ce s-au petrecut pe teritoriul nostru. O șansă incredibilă o are băcăuanul Iosif Teodori. El era spițerul (farmacistul) orașului și-și avea dugheana nu departe de biserica „Precista”, cam pe actualul loc al Băncii de Dezvoltare. Era în anul 1841, 1 februarie, „pe la orele 9 și un sfert seara”. Frigul și întunericul îl făcuse să tragă obloanele mai devreme și la adăpostul camerei să-și facă câteva socoteli. Deschise registrul gros, desfăcu călimara, pipăi vârful penei de găscă și dădu să scrie. I se păru însă că e cam frig. Își trase cizmele, puse cojocul între umeri și ieși în curte după lemne. Din întâmplare ridică capul spre cer și... „se arătă la o mică înălțime, de o formă sferică, diametrul se părea ochiului a fi de două palme, albiu și foarte luminător, slobozindu-se de la nord-est spre vest și lăsând în urmă și o coadă prea frumos scânteietoare. Cu desființarea numitei sfere meteorice (așa crăpând) se informă în alta, a caria formă ținu aceeași direcție, lăsând asemenea coadă spre marginea apuseană a orizontului nostru. Timpul arătării sale se socotește a fi fost mai mult de o minută.” Au trecut doi ani de zile, timp în care ilustrul spițer băcăuan a povestit de sute de ori întâmplarea prietenilor și clienților. E luna martie, pâraiele curg zgomotos, în aer se simte primăvara, Iosif Teodori are șansa extraordinară de a vedea un alt fenomen pe care-l va așterne imediat pe hârtie: „La leat 1843, mart 3 s-au arătat un fenomen adecă semn pa cer, carele să ivea la un ceas di noapte și ținea până la șapte. Care semn zic unii că s-ar mai fi arătat... însă acest de acum au fost mai mare ș-au ținut mai multe zile. Și spre ținere de minte am însemnat aici. Acest fenomen de unii se numește cometă”.

Farfuriile zburătoare se pare că au îndrăgit meleagurile noastre. Le-au găsit interesante din punctul lor de vedere. Și iată-le din nou apărând în satul Ghimeș-Făget „studiind” trecătoarea cu același nume. Cel ce relatează despre apariția unei farfurii zburătoare aici este inginerul Sergiu Gropper:

„În anul 1946, pe atunci în vârstă de 20 de ani, în vacanța mea de vară (de studenție), mă aflam în satul Ghimeș-Făget, din trecătoarea Ghimeș-Palanca. Fusesem trimis de tatăl meu, comerciant de cherestea, ca să supraveghez încărcarea pe C.F.R. a unor scânduri diverse, din fag și brad, cumpărate de tatăl meu din acel sat. Ca să nu mă plictisesc și ca să am cu cine schimba câte o vorbă, l-am luat cu mine pe

vecinul meu, din Intr. Pictor Vermont (cred că nr. 5), Marcel Blum, inginer, actualmente rezident în Venezuela – nu-i cunosc adresa – a fost martor la ceea ce vă descriu: «Era într-o noapte de sfârșit de iulie și mă aflam cu el și cu încă 2–3 localnici pe șosea. Precizez că erau orele 21 – 21.30, că satul nu era electrificat pe atunci, iar situația era următoarea: Am văzut o lumină puternică (ca de bec electric, văzut de la 50–100 de metri) printre arborii de pe coama muntelui din fața noastră. Am crezut la început, că este vorba despre lanterna intensă a unui pădurar, dar lumina a început să descrie mișcări sinusoidale pe coasta muntelui, astfel (și cu reveniri), repetându-le de 5 sau 6 ori. (El a făcut și o schiță). După 5–6 minute de observare a fenomenului, ni s-a făcut frică...» (tot timpul am avut o senzație de anxietate). Ne-am întors la gazdă, ne-am culcat și, a doua zi ne-am spus – reciproc – că ar fi mai bine să uităm cele văzute, să le punem pe seama imaginației”.

După această dată „farfuriile zburătoare” au dispărut. Ca un făcut, între anii 1950–1989 presa nu consemnează niciun „sămn”. Să ne fi ocolit O.Z.N.-urile știind că avem alt regim? Nicidecum. Conform strategiei „strict-secret” orice raportare era pusă la index. Dacă erau arme ale dușmanilor comunismului?...

Noaptea spaimelor și a ursitelor

La 30 noiembrie este sărbătoarea Sf. Andrei, Ocrotitorul României. Sfântul Andrei, sau Andrei de Iarnă, Indrea, Ziua Lupului sau Moș Andrei, cum se mai numește ziua în calendarul popular, se sărbătorește de români la 30 Brumar.

„Indrea, Undrea sau Andrei vine, după cum scria G. Dem. Teodorescu, de la numele Sfântului Andrei. Această lună fiind geroasă încât te înțeapă de parcă-ți bagă ace, andrele, cum se exprimă românul în limbajul-i familiar, focului îi vine să joace rolul principal”.

În noaptea de 29 spre 30 noiembrie tinerii ungeau cu căței de usturoi ferestrele și ușile caselor numind-o „Noaptea strigoilor”. Acești strigoi „fac hori pe la răspântiile drumurilor, unde joacă cu strășnicie până la cântatul cocoșilor”. În această noapte se ascund melițele, vasele se pun cu gura în jos, se păzesc vitele cu mare atenție. În unele sate, în dimineața de 30 noiembrie, se juca „usturoiul” adus de fete și păzit peste noapte de o bătrână, după care se împărțea la participanți, fiind folosit la vindecarea unor boli sau la farmece de dragoste.

Sfântul Andrei, „cel dintâi chemat la apostolie”, pe care Iisus l-a făcut „pescar de oameni”, este socotit creștinătorul dacilor. El a predicat în Scythia Minor (teritoriul de azi al Dobrogei), Evanghelia. A propovăduit creștinismul în zona Mării Negre, ducând vestea cea bună a învierii lui Cristos. A sfârșit ca martir fiind prins și răstignit la Patras pe o cruce în formă de X cu capul în jos, denumită de atunci „Crucea Sfântului Andrei”.

Sărbătorirea Sfântului Apostol Andrei în fiecare an este un îndemn și un memento la regăsirea unității Bisericii lui Cristos din primele secole creștine. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat ziua Sfântului Andrei, ocrotitorul României, ca „sărbătoare națională din punct de vedere bisericesc”, propunându-se și „sărbătoare națională nelucrătoare împreună cu Ziua Națională a României, 1 Decembrie”.

În calendarul popular ajunul Sf. Andrei se mai numește și „Noaptea strigoilor”. E noaptea înfricoșătoare, când se adună lupii și lupoaica zămislește puii pe care îi va face de Sf. Gheorghe.

Tot în ajun, dacă nu vrei să-ți mănânce lupii vitele sau hoții să nu-ți fure bucatele de pe câmp, e bine să nu se toarcă, să nu se măture și să fie aruncat gunoiul afară și să nu dai bani cu împrumut. Călătorii sunt ocrotiți de sfânt ca la drum să nu-i atace și să nu-i mănânce lupii. Femeilor le este interzis a se spăla și pieptăna. Sarea este descântată, după care se pune într-un ștergar gros și îngropată sub pragul ușii grajdului, fiind dezgropată doar de Sf. Gheorghe, când este amestecată cu tărâțe și se dă la vite ca acestea să fie ferite de fărmece și rele, să nu cadă pradă lupilor. Tot acum, pentru ca să nu se ia mana vitelor, femeile presară mac în jurul lor, după cum merge soarele, descântând, iar pe cornul bouului din dreapta se lipește o cruce de ceară. Ușile, ferestrele, țâțânile ușilor se ung cu usturoi în formă de cruce, ca strigoii să nu intre în casă.

Pentru a fi iertat, trebuie să dea pomană săracilor și, printre altele, să fie descântat de mușcătura de lup: „*Pleacă*

*vâlhul la râu/Să bea apă:/Pe cale,/Pe cărare,/Se-ntâlnește/
Cu N.../În cale:/Îl mușcă, /Și-l tulbură, /Păsărică, /Furnică /
Se făcu./Pe bucen se sui /Bucenul s-aprinse./Ploaia îl plouă,/
Și-l stinse./Maica Precista veni,/Cu trei bețe de alun,/Și cu
para de argint/Să-i dea,/În gură să bea,/Leacul să-i dea./
Să rămână N./Curat,/Luminat/Ca aurul strecurat/Cum
Dumnezeu l-a lăsat”*

Cea mai mare primejdie e a rosti în această noapte cuvântul „lup” pentru că imediat te poți întâlni cu el. În această noapte ies strigoii din morminte, ei fiind, după cum arăta I.A. Condrea, „ființe omenești, bărbați sau femei, care vin pe lume cu o tichie sau căiță pe cap și șira spinării prelungită în formă de coadă nu prea lungă acoperită cu păr”. Este noaptea oamenilor-lup, noaptea vampirilor, zburătorilor și morților blestemați să n-aibă odihnă în morminte. Strigoii atacă pe cei care nu mănâncă usturoi, le sug sângele și le mănâncă inima, victimele devenind ele însele strigoi. Cum arată un strigoi? Ziua ei sunt oameni obișnuiți, dar după miezul nopții, după ce adorm, sufletele lor părăsesc corpul care e mort și pleacă să se întâlnească cu alți strigoi la răspântii pustii sau unde s-au sinucis oameni”. Strigoii sunt „înalți, cu ochi roșii, unghii lungi, corpul acoperit cu păr și pot fi recunoscuți de cei născuți în ziua de sâmbătă. La primul cântat al cocoșilor strigoii intră din nou în morminte. Soțiile strigoilor, strigoaicele, dansează numai în jurul clopotnițelor de la biserică, fiind dezbrăcate și despletite. Deplasarea lor se face pe lopeți sau vătraie și după ce termină jocul se bat cu limbi de melițat cânepa și cu coase, împotriva strigoilor care vin și bat la ușile și ferestrele românilor, se mănâncă usturoi și se ung tocurile ușilor, ferestrelor, grajdurilor, porțile, dar și carnea și țâțele vacilor cu usturoi, făcându-se semnul crucii. Cadavrul despre care se bănuiește că ar fi strigoi se dezgroapă și în inimă i se înfige un țăruș ascuțit, sau deasupra sicriului se va îngropa de viu un cocoș. Până la miezul nopții gospodinele trebuie să facă turta ciumei, iar vasele din casă se întorc cu gura în jos”.

Istoria pe placul tuturor

Noaptea Sf. Andrei e propice pentru vrăji și farmece. Într-un vas cu apă se pun crengi de măr. Acestea, dacă înfloresc până la Anul Nou, atunci va fi belșug și noroc. Din ramuri se fac și sorcove pentru Anul Nou. Tot acum se măsoară 9 cești cu apă care se toarnă într-o strachină așezată sub icoane. A doua zi se remăsoară așa și dacă va fi în plus cu măcar un strop, va fi noroc, iar de va scădea vor fi necazuri. Fetele de măritat pun sub perne 41 de boabe de grâu. Dacă noaptea visează că li s-au furat este semn că se va mărita în anul ce urmează.

Pe valea Berheciului fata de măritat se duce cu o lumânare de la Paști și privește în oglinda apei, sperând să vadă chipul ursitului, iar altele fură restelul de la căruța unei familii ce s-au luat din dragoste și fac vrăji cu el.

În noaptea Sf. Andrei vorbesc toate animalele, dar cel care le ascultă poate să moară. Acum se deschid cerurile, îngerii coboară acompaniați de cântecele cocoșilor, alungând duhuri rele. Așa cum este vremea în noaptea Sfântului Andrei, așa va fi toată iarna.

În Țara Moților există tradiția zgrimițeșilor sau a solomonarilor. În noaptea cu lună plină, înțelepții scot din traista lor fermecată securea de fier cu care sparg gheața cerului. Ei sosesc călare pe bălani blânzi ca niște mielușei, având drept ajutoare Vântoasele, făcând pentru prima oară să înghețe apele, „se zămislesc punți lucitoare peste râuri, spre bucuria copiilor”. Din caverne ies după 7 ani de învățătură purtând cu ei „Cartea Solomonăriei”, Solomonarii. Ei sperie vântoasele scoțând fulgere pe nări. Vântoasele care până acum au stat ascunse în peșteri, sau în butoaie, ulcioare și chiar fluierile ciobanilor tind „să vânturească” viețile gospodarilor și ale copiilor. Împotriva lor se folosește „iarba vânturilor”, descântând copiii: „Vântoaselor, ce-i pă sus rămâie a vost, /Ce-i pă jos rămâie a nost!”

Omul care a dispărut pe coșul casei

Marți, 29 noiembrie 1932, a fost o zi mare pentru băcăuani. La teatrul „Mărăști” s-a aflat în turneu „Teatrul Național” din București. S-a jucat cu sala arhiplină, marele succes, „Manon Lescaut”. Aplaudați minute în șir pentru jocul lor au fost actorii Maria Filotti, Mielu Constantinescu, Ionel Țăranu. Spectator se afla și „șeful portărel”, Tudor Ionescu. La terminarea spectacolului, fericit, ieșind în stradă, nici nu mai simți gerul. A doua zi, când se trezi, își aduse aminte ca avea de soluționat dosarul „cu No, 9.721 din 7 octombrie 1932, a Tribunalului Bacău”, prin care se cerea scoaterea la vânzare silită „a imobilului doamnei Tony Hanfrect”. Zgribulit, ajunsese la o casă mai mult lungă decât înaltă, cu ferestre murdare. Bătu la ușă. După un timp aceasta se întredeschise și prin crăpătura apărură un cap de femeie cu păr roșcat:

– Domnișoara Hanfrect?

– Da.

– Sunt Ionescu, șeful Corpului Portăreilor de la Tribunalul Bacău. Știți că...

Istoria pe placul tuturor

– A, știi, știi. Pofțiți în casă. Numai o clipă, să-mi scot „moațele” din păr.

După ce reveni în cameră, i se aduse la cunoștință hotărârea Tribunalului:

– Domnul Ionescu, ar mai fi ceva...

– Ce, stimată domnișoară?

– Păi, am un chiriaș ce stă în camera alăturată. Trebuie să-l anunțăm să părăsească încăperea!

– Cum îl cheamă?

– Nicolae Gheorghiu și este paznic la tâmplăria lui Frain Ștern din str. Basarabiei 34. Este acasă pentru că a fost de servici astă noapte. Bătură în ușă. Întetiră bătăile, iar domnișoara îl strigă. Priviră printr-o ruptură a perdelei. Nu zăriră nimic.

– Nu mai aveți o cheie a camerei?

– Sigur. Imediat o aduc.

Încercă cu cheia. Broasca era blocată din interior.

– Cred ca s-a întâmplat ceva! O să mă întorc cu un polițist.

Nu peste mult timp apăru cu comisarul Lupașcu și un sergent, încercă din nou ușa, dar degeaba. Hotărâră s-o spargă! Pătrunseră în cameră. Aceasta era goală. Nici urma de paznicul Gheorghiu. În schimb, simțiră un miros greoi ca de slănină topită. În broască se afla cheia, iar pe scaunul cu spătar, rânduite, erau hainele cu care fusese la serviciu. Se uitară sub pat, în dulapul cu haine. Nimic. Omul parcă se evaporase. Priviră la fereastră, dar aceasta era prevăzută cu gratii. Să fi ieșit pe horn? Imposibil, acesta era așa de strâmt încât niciun copil n-ar fi trecut prin el. Atunci?

– Domnule comisar! Priviți!, strigă portărelul, arătând spre pat.

Pe așternut se afla o grămăjoară de cenușă, atât cât să încapă în două, trei „linguri”. Soba, în schimb era rece. „Ce-o fi cu asta tocmai aici?, se întrebă el”. Comisarul Lupașcu plecă la sediu foarte nedumerit. Avea să semnaleze doar dispariția

incredibilă a paznicului Nicolae Gheorghiu. Un dosar, însă, gol. Timpul a trecut și nimeni nu s-a mai ocupat de acest caz, pe dosarul lui Lupașcu așternându-se praful. Ce a fost atunci? Cum a putut un om să dispară fără urmă, dintr-o începere închisă?

Istoria, însă, consemnează o sumedenie de astfel de dispariții misterioase. În 1745, contesa Cornelia de Bandi a fost mistuită într-o noapte, din ea rămânând doar o mână de cenușă, fără ca în încăperea să fi fost vreo sursă de foc. Din cele 90 de kilograme ale lui George Matt din New York, s-au mai găsit doar 200 de grame, după ce corpul lui a ars complet în dormitorul său. Mai recent, la Tg. Mureș, pe 3 martie 2003, muncitorul Mircea Ardeleanu, de 47 de ani, a fost găsit carbonizat în atelierul în care lucra, fără ca în jurul său să fie vreo sursă de foc. Singurul supraviețuitor al unui asemenea caz este Jack Angel, din Atlanta Georgia. El ar fi „cheia unor dispariții incredibile”. În timp ce dormea, „o durere cumplită l-a trezit, brutal, din somn: luase foc!” La strigatele de ajutor este chemat medicul David Ștern, care rămâne fără glas: Jack „prezenta o gaură în piept. Vertebrele sale se topiseră și unul din brațele sale, aproape în întregime carbonizat, era pierdut...” Mai mult, „absolut nimic în jurul sau nu părea să fi fost în contact cu focul”! Azi, el este invalid și nu se mai poate deplasa. O ardere completă a unui corp omenesc are nevoie de un timp de două ore și de o temperatură de 2.000 grade C, pentru că un corp omenesc are 80% apă. Ce fenomen misterios are loc atunci? Unii l-au numit „combustie spontană”, iar pustnicii „Respa” din Tibet, îl numesc „tumo”.

O cercetătoare, Alexandra David Neel, arată în cartea sa „Mistici și magi din Tibet”, că adepții „tumei” pot trăi aproape goi, cu hrană săracă, la temperaturi scăzute, iar un „Respa”, complet gol, putea să-și ridice într-atât temperatura încât topea gheața și zăpada de sub el.

Cercetătorii din lumea întreagă sunt cu ochii pe acest fenomen. Descifrarea lui ar putea duce la elucidarea unor dispariții inexplicabile de-a lungul istoriei.

Uite-așa o barbă-avea!...

Pentru a vă spune povestea bărbii așezați-vă lângă caloriferele calde și mângâiați-vă bărbile... Dacă le aveți!

Din cele mai vechi timpuri barba era considerată un semn al înțelepciunii și impunea stimă și respect cu cât era mai albă... Asirienii aveau o mare grijă pentru bărbi, pe care le păstrau ondulate în etaje, egiptenii antici își puneau „bărbi atașate” din fire de aur și argint. În vechea Rusie se socotea că barba îți dă maturitate. În timpul lui Ivan cel Groaznic era la modă „barba-lopată”. Cel care s-a amuzat de bărbile supușilor a fost Petru cel Mare. La un moment dat s-a supărat și i-a pus pe curteni să-și radă falnicele podoabe faciale. De nu, erau nevoiți să plătească „timbru de barbă”, un adevărat succes pentru vistierie.

La români, prima mărturie „ilustrată” este din 1415, când la Consiliul din orașul german Konstaz toată delegația moldovenească purta barbă.

Dar iată și o întrebare: avea, măritul și temutul domn Ștefan, barbă?

Pentru a se putea pronunța, în „Academia Română” au avut loc aprige discuții, care au ținut din toamna anului 1882 până în iarna lui 1883. Au fost tabere pro, dar și tabere contra. Totul se rezolvă atunci când episcopul Melchisedec descoperă, la Humor, un Tetraevangheliar împodobit cu numeroase miniaturi. Și cum norocul este de partea celor ce-l caută, episcopul are marea șansă să descopere și portretul lui Ștefan cel Mare. Îl examinează, descifrează scrisurile și se convinge că portretul este autentic. Ștefan cel Mare n-avea barbă!

Știți, totuși, care a fost primul domnitor moldovean purtător de barbă? De necrezut, chiar necruțătorul Alexandru Lăpușneanu. A dorit să țină pas „cu moda”, Stambulul dictând-o pe atunci. Ca urmare, Lăpușneanu își lasă o impunătoare barbă și poartă caftanul turcesc. Începutul fusese făcut. Următorii domni se vor mândri cu portul bărbii. Dar numai ei? Înălții dregători vor adopta, la rândul-le, imediat moda, crezând că prin aceasta revin la vechea tradiție bizantină. Prin secolele XVIII–XIX marii dregători aveau barbă. Nu se știe de ce, paharnicul și stolnicul erau scutiți. Să le fi fost frică să nu cadă în pahare, sau prin farfurii, vreun fir din barba lor?

Pe la sfârșitul secolului XVIII portul bărbii „nu mai era un privilegiu exclusiv al marii boierimi, ci se răspândise și pe la cei de ranguri inferioare, sau chiar în rândurile modeștilor slujitori, precum zapcii, aprozii, vătafi, ceașii și vornicii de poartă”. În 1634, Vasile Lupu dă o poruncă ce-i făcu pe boieri să se tragă de barbă atunci când domnitorului i se păru că un preot n-a tras clopotele la trecerea alaiului domnesc: „...de îndată să i se radă barba, lucru de mare ocară în țara aceasta, pentru care bietul preot s-ar fi lăsat mai curând bătut decât să i se radă barba”.

Dar timpul trece și năravurile se schimbă. Poate nu știți că „ciocul”, bărbuța, a dat denumirea și noilor îmbogățiți, ciocoi. Cei care vor veni de hac bărbii vor fi bonjuriștii. Vechile costume dispar din comerț. La 1846, „Albina Românească” scria: „...în magazinele Iașilor nu găseai decât citarie și papuci galbeni. Acum

și negustori băcăuani ca Ghiță Căliman, de pildă, și străini ca frații Bogusz, începură să importe tot soiul de obiecte de lux: mănuși, ciubote de glanț, pachești de cauciuc...” Cade și porunca din 1841, care arăta că slujitorii „după obiceiul țării, ce slujea ca o lege, avea dreptul a purta barbe ca un drit osăbitoriu”.

O mare dispută istorică a avut loc în trecut. Totul a pornit de la o broderie de la Putna cu chipurile a doi voievozi. Unii erau încredințați că este vorba de Ștefan cel Mare și fiul său Alexandrel. Și, unde mai puneți că Alexandrel purta... barbă! Cercetările ulterioare au dovedit că era reprezentat Ștefan II (1433–1435, 1442–1447), și care avea și el un fiu numit Alexandrel, care a domnit doar o vară (martie–octombrie 1449). Dintre portretele vechi „cu barbă” ce se mai cunosc este și acela al boierului Canaki Krupenscki, ctitorul bisericii „Sf. Împărați”. Până la 1944 au purtat barbă preoții ortodocși, iar barbișoane – magistrații și profesorii universitari. În anii '80, „coana Leana Codoi” n-a vrut să mai vadă mustăcioși și bărboși.

Ca urmare, directorii de întreprinderi, și chiar cei din teatre au luat, de voie, de nevoie, măsuri. Și „moda” asta a ținut până în decembrie 1989. După această dată ni s-au tot tras bărbi, timp de 16 ani, în privința creșterii nivelului de trai... Se pare că ele or să crească până la pământ...

În final, încă o întrebare de „încuietoare”: știți care a fost primul bărbat din lume care s-a bărbierit în fiecare zi? El este vestitul comandant Scipio Africanul. Vă rog să mă credeți. Pe barba mea!

Cine-o face ca mine, ca mine să pătească!

Dacă credeți că în trecut domnitorii nu se îngrijeau de liniștea și bunurile supușilor, vă înșelați. Aveau o organizare bună a poliției fiind imediat și permanent informați de actele care încălcau pravilele. Hatmanul din Iași avea în subordine ispravnici, pârcălabi priveghetorii ocoalelor, căpitani de oraș, cei de „margine” (frontieră), polcovnicii de poteră, armașii, zapcii, străjerii și seimenii. Nici domnitorii nu se lăsau în voia soartei. Pentru paza lor, era un adevărat S.P.P., format din fustași, seimeni și arnăuți. Când plecau în vizite, drumul era cercetat de oamenii de încredere, husăreii. Drumurile cu toate că erau supravegheate tot timpul de polcovnici și călărași, nu erau deloc sigure, haiducii și tâlharii făcând legea.

Pe timpul nopții, străjerii vegheau la somnul orașenilor, strigând din când în când pentru a speria hoții, „Te văd! Te văd!” Mai târziu, rânduiala polițienească a fost încredințată unui agă. Acesta pentru paza ordinii publice, punea străji la mahalale și bariere, și dispunea de un tribunal și o închisoare. În județ el forma potera în căutarea hoților.

Până la începutul secolului XIX, ispravnicii, ajutați de zapcii îndeplineau funcția de administratori ai județului, dar și de cea polițienească. „Beția vitezei” era pedepsită. Iată un hrisov din 14 decembrie 1783 al lui Mihai Șuțu:

„Dumneata Vel Agă, fiindcă este lucru de multă primejdie întâmplătoare a umbla sănii tare în alergătura cailor pe ulițele Bucureștilor, unde nelipsit se află norod de oameni umblători, iată, poruncim dumitale, după ce vei face știută și cunoscută porunca aceasta la toți de obște, să vestească porunca și să zică a umbla, încet, cu sfială, ca să nu se întâmple hatale atât la alții, cât și însuși la dâșii, după cum s-a și întâmplat din pricini de acestea, și ceta ce după aceasta în urmă nu va fi următoriu și cu nebăgare de seamă se va arăta la porunca noastră, să-l oprească străjerii, să-l cunoască și să ne arăți pe cel ce este neurmătoriu”.

Ce păteau răufăcătorii?

Vinovatul era dezbrăcat până la mijloc, indiferent de vreme, după care i se aplica „o corecție” cu nuiile sau frânghie udă și plimbat pe ulițele din târg, strigând (dacă mai putea) „Cine—o face ca mine, ca mine să pătească”. Alții, erau aruncați în hrubele umede și reci, în care nu răzbea lumina soarelui. Ucigașii sau tâlharii, pe la 1840, erau dați pe mâna cumplitului călău Gavril Buzatu, zis și „Masalagiul”.

Dar nu toate mergeau cum voia domnia. La 17 decembrie 1812, Caragea–Vodă, furios îi dă poruncă Vel–Agăi Alecu Ghica:

„Dumneata Vel–Agă, fiindcă locul caselor dumitale este depărtat de târg și din această pricină a depărtării nu te îndemânezi a căuta cu înlesnire trebile câte privesc la ocârmuitul Agiei, iar mai vârtos când se întâmplă prin târg vreun iorgan (incendiu) de aceea îți poruncim dumitale ca îndată icarul ot Podu Târgului den afară, mutând acolo și tot tacâmul Agiei, iar pentru chiriașul ce se află acum într—însele să îngrijești a—i găsi alt conac”. Poruncă care ar fi foarte actuală...

Jalbă împotriva unui... barbar grobian

◆◆◆ Vizitiul abia reuși să oprească careta în fața intrării în conac. Mânase caii aproape fără întrerupere, zorit fiind de stăpâna sa, prințesa Zoe Ghica. Aceasta coborî furioasă și trecu ca o furtună printre slugi și încăperi. Își apăsă inima cu mâna și își „trase sufletul”. După ce își mai reveni, bătu din palme și strigă:

– Gheorghe! Adu călimările și pana!

Stătu apoi o clipă, zâmbi cu răutate în colțul gurii și începu să scrie:

„8 aprilie văleat 1812

Silită mă gălesc peste voința mea a alerga cu jalbă supărând auzul înalt Excelenței Voastre și cerând satisfacție pentru călcarea cinstei mele ce-au îndrăznit a-mi face stolnic Dimitrachi Beldiman în casa dumisale, spăt(ar) Ioan Neculce. Că în ziua prăznuirii sfintei învieri, sară după vecernie, mergând eu la d-lui spătar ca la o rudenie, față fiind și spăt. i(și) d-lui polcov(nic) Ghideonov și d-nei logofeteasa Mavrocordat, m-au

ocărat și m-au batjocorit cum au voit, cari ocări și batjocuri hulitoare în scris nu pot a să arăta, viind înaintea lui mai rău decât o (roabă) a sa (...). Și eu într-acel ceas cum mi-ar fi venit careta, gata eram să viu cătră înalt Excelența Voastră cu plângere să arăt întâmplarea și să-mi cer cinstea. Dar d-lui doftorul Magirov nu m-au lăsat, spunându-mi că vă aflați cam bolnavă și poate să vă pricinuiască mare tulburare. Și așa am trecut cu tăcere aceste zile și cu mare tulburare a sufletului meu, încât de spaimă și de tulburare puțin de nu mi-au venit apoplexie. Acum dar (...) cer a nu rămâne cinstea mea călcată de un barbar grobian, care și până astăzi neamurile sale se află în bir ca țărani, uitând că el, familia sa, precum se află astăzi, este ridicată de răposatul părintele meu, Matei Ghica Voevod; aflându-se moșu-său și părintele său slugi la părintele meu. Și eu acum să mă văd batjocorită de însuși acela ce are pâinea părintelui meu în gura lui, nu pot suferi și cer ca această pricină să fie rânduită în cercetare

Obșteștei adunări (...).

Jalbele de odinioară au fost înlocuite în zilele noastre cu „plângeri penale”. Se judecă lumea într-o „veselie” în Tribunalele; unul cere despăgubiri pentru o mână de cireșe, altul pentru o funie și o găleată, „o intelectuală” – pentru prețioase „insulte și calomnii”.

De-ar fi avut de lucru, nici unul dintre acești împricinați nu ar fi călcat în „Sala Pașilor Pierduți”!

O mănăstire pentru un asasinat

Văleat 1691, domnia lui Constantin Cantemir. E început de toamnă. Sub un soare blând și călduț, în mijlocul viilor la Băcani, în preajma Bârladului, participau la nunta lui Ion Palade cu fiica lui Ion Racoviță vornicul, o seamă de mari boieri. Lăutarii cântau, bucatele umpleau mesele, iar vinul de Cotnar curgea. Toți se veseleau, iar hora încinsă înaintea caselor boierești, ridica valuri de praf și chiote. Și totuși, cu ciubucele în gură, într-una din încăperi, marii boieri, Lupu, Solomon și Vasile, fiii răposatului Gavriliță Costache, familiile Racoviță și Jora, aveau ceas de mare taină și „au sfătuit și s-au giurat cu toții, ei în de ei, să fugă în Țara Muntenească la Brâncoveanul, să le de ajutor de cheltuială, să meargă la Poartă să pârască pe Cantemir să-l scoată din domnie, să ridice domn dintre dâșii pe Velicico Vornicul”. Cu mâna pe cruce jură și Ilie Țifescu, poreclit Frige-Vacă.

De ce acest complot? Iată ce răspuns a dat Ion Neculce: „Că erau boierii de la o vreme pre supărați, pe Cantemir Vodă, că erau la curte boiernași, toți ficiori de mojici codreni și gălă-

țeni, și dzice Cantemir–vodă că domnul face neamurile, domnul le stinge. Și–i erau urâți ficiorii cei de boier, să nu–i vadzâ îiint–ochi, de pe cum îi era natura lui. Și era la cinsti numai hatmanul Bogdan, ginere–său, și cu Iordachi visternicul Rusăt. Acești doi schivernisăie și mânca țara, cum le era voia. De ce boierii pe orice vreme nu mai pute suferi să fie călcați de acei doi boieri și de mojacii acelorlalți mai mic de curte. Că, când ieșie la țară cu slujile, boiernașii face multe năcazuri casălor celor mari a boierilor”.

Întreg planul a fost pus la punct. După nuntă, boierii se despărțiră rămânând să se reîntâlnească curând. Abia ajuns la moșia din Râchitoasa, că Ilie Țifescu fu cuprins de negre presimțiri, în timpul somnului el visă că domnul dădu poruncă să–i taie capul, aflând de trădare. Se trezi ud de transpirație. Neliniștit, luă hotărârea de a pleca la Iași la Curtea domnească. Ajuns, ceru să fie primit de Cantemir–Vodă. Aruncându–se la genunchii domnului, destăinui totul. Mângâindu–și barba, Vodă Cantemir hotări să acționeze cu răbdare. Presupunea pe bună dreptate că acești complotiști luaseră legătura și cu banul Vintilă Corbeanul, venit în solie din Țara Românească. Testă terenul, trimițând în solie la Constantin Brâncoveanul pe ginelele său, dar și pe Ghiorghită Mitu care nici nu bănuia că era urmărit în orice mișcare. Într–o noapte, Constantin Cantemir chemă pe Gheorghită Miu la el. Luat direct din pat, el fu moimit că va scăpa cu capul pe umeri dacă va dezvălui complotul. Vrând, nevrând, el dădu pe față totul. Firește, Constantin Cantemir „cum a înțeles acel sfat”, „au și răpedzit într–o noapte boiernași d–e lui și slujitori, să–i prindă pi toți acie. De ce unii au scăpat în Țara Muntenească, iar pe unii l–au adus la Iași”. Au fost prinși „Vasile vornicul, ficiorul lui Gavriliță, și pe frate–său Solomon și pe frate–său Costachi și pe Gheorghită Mitu și pe Dedul spătar Artănaș și pe tustrei ficiorii lui Miron, pe toți pe aceștie i–au prinsu și i–au închis, unii în turnu, pe unii la Seimeni, pe alții pen beciuri, și pe Neculaiu, mergând să s–însoare, l–au întorsu de la Bârlad de la închis și pe dânsul”. Au

scăpat „Lupul, ficiorul lui Gavriliță, și Constantin cumnatu-său, paharnicul Lambrino și cumnatu-său Ivașco și Antiohie Jora și Bujorănești și alții din Bujorănești au scăpat în Țara Muntenească...” Dar, cea mai mare tragedie avea să se întâmple cu familia Costin. „Velicico vornicul, după ce l-au adus la Iași... Constantin Vodă în mânie l-au bătut cu buzduganul și l-au închis în beci”, însă, boierii Cupărești „neprieteni lui Velicico” îl sfătuiesc pe domnitor: „De vreme că te-ai grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu. Păzește de-l omoară, că, d-e scăpa viu, mâine, poimâine ne omoară pe toți”. Și „el îndat-au ascultat și l-au scos noaptea de i-au tăiat capul denaintea porții”. Dar, tot acești „neprieteni” i-au zis: „Acum, devreme i-ai omorât pe Velicico, trimite de prinde și pe frate-său, Miron, logofătul, de-l omoară. Vinovat ori nevinovat, să nu scapi, c-apoi încă o hi mai rău și de tine și de noi”.

A fost trimis cu ingrata misiune, „Macovei vătaful de păhărniciei” și „i-au tăiat capul” la Bărboși. Dându-și seama de greșală, mai târziu „Cantemir Vodă, după acee mult se căie ce au făcut și de multe ori plânge între toată boierimea și blăstăma pe cine l-au îndemnat de-au grăbit de i-au tăiat”. Ce a făcut boierul, Țifescu? S-a întors la Răchitoasa, bucuros că

și-a salvat capul de pe umeri. Aici, probabil regretând moartea fraților Costin, hotărăște să înalțe în 1695 o mănăstire, urmând ca „după moartea sa, soția Teofana să facă zidul împrejmuitoare și un rând sau două de chilii”.

Pisania, așezată pe partea de nord a naosului, glăsuiește:

„În zilele lui Antioh Cantemir, ziditu-sa acesta sfântă mănăstire...” Antioh Cantemir însă a domnit în anii 1697–1700. Să fie pisania un fals? Sau Ilie Țifescu nu s-a împăcat cu Duca Vodă (1693–1695) și poate a avut necazuri de la acesta, așa că n-a mai vrut să-l menționeze în pisanie. Îl vom mai întâlni pe Ilie Țifescu– Frige Vacă, ca stolnic, adică cel ce pune bucațele pe masă, la banchetul din 1700 când a venit solul Rafael Lesczynski. În 1842 arhimandritul Iacob aduce vase de aur. În zestrea mănăstirii și bisericii „Adormirea Maicii Domnului” se mai aflau până în 1963 „trei icoane în aur, o evanghelie în aur, candelă, cădelniță și icoana Maicii Domnului” în argint.

Povestea mănăstirii nu se oprește aici. O legendă locală spune că Alexandru Ioan Cuza a fost prizonierul călugărilor greci din Răchitoasa.

Azi, când pătrunzi în incinta Mănăstirii Răchitoasa, te impresionează de la început biserica cu trei turle zidurile de apărare, dar și un... beci. „Aici a fost închis în anul 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Călugării greci ce aveau în stăpânire moșia și mănăstirea Răchitoasa, nemulțumiți că domnitorul le confiscase averile, profitând de faptul că acesta poposise la mănăstire, l-au închis în beci. Se pare că a stat o noapte prizonier, după care i s-a dat drumul, în schimbul semnării unui act prin care le dădea călugărilor înapoi”.

Adevăr sau legendă?

Să fi venit domnitorul Cuza incognito la Răchitoasa așa cum spune legenda? Nici pomeneală! Două evenimente aveau să fie bazele acestei legende. După dizolvarea „Camerei” pe 2 mai „în dorința de a duce România pe calea propășirii” a doua zi, Cuza călare, fără gardă străbate cartierele populate, ca apoi

să se plimbe la șosea, iar seara s-a dus pe jos, prin mijlocul mulțimii, la teatru, fiind pretutindeni aplaudat”. Cuza fără gardă? Vestea aceasta, ca și faptul că nu odată el ieșea din palat fără pază, se răspândise în popor, ajungând fără îndoială și la Răchitoasa. Un alt motiv a fost „Legea secularizării averilor mănăstirești” din 1863. Prin această lege, un sfert din moșile ce se aflau în mâinile călugărilor, mai ales greci, trecu în seama statului. Cei 70 de călugări greci, așa cum îi găsim într-o însemnare, părăsesc Răchitoasa. „Nu însă cu mâna goală. Cărți vechi, obiecte de cult din aur și argint, cu moaștele unei sfinte și un tub conținând o lumânare care s-a aprins singură de mai multe ori”, în fuga lor, călugării greci, ca să se răzbune, vor răspândi vestea închiderii lui Cuza în beciul Mănăstirii. Această legendă a fost preluată de generații și dusă până-n zilele noastre...

De la Ilie Țifescu însă ne-a rămas unul dintre cele mai frumoase monumente istorice din țară, care restaurat va fi inclus în circuitul turistic.

Ranguri din trecut și de azi

15 martie 1787. Nicolae Mavrogheni, domnul Munteniei stătea „pe divan, printre perne, îmbrăcat turcește”. „Înalt, uscățiv, negricios, cu mișcările iuți și privirea foarte încruntată, zis de către popor, «Harap Negru». Cu capul plecat, făcând adânci plecăciuni, intră logofătul Scarlat Ghica:

– Măria Ta, au sosit doritorii de caftane boierești!

– Aha, bine! Să intre!

În încăpere fură aduse vreo 30 de persoane:

– Măria Ta, acesta e Alexandru sin Hagi Pascal, giuvaergiu.

A adus 10 pungi...

– 10. Bine. Îl fac armaș.

– Următorul e Panaioti Matracă, negustor, cu 7 pungi.

– Hâm. Să fie, ce să fie? Îl fac șetrar.

– Măria Ta, vin cei cu câte 5 pungi de galbeni; Chiriac Arbut, capanlâu.

– Să fie șetrar!

Istoria pe placul tuturor

– Hagi Steiu, prăvăliaș.

– Îl fac portar.

– Matei...

– Și pe el îl fac portar.

– Măria Ta, doar 3 pungi a adus Anagheli, negustor de la Lipsca.

– A, da. Îmi amintesc de el. Dăi și lui caftanul de trei-logofăt.

Faptul că zi de zi, Mavrogheni făcea boieri, pe galbeni grei a nemulțumit boierii pământeni. Aceștia își aduceau aminte cu plăcere de Grigore Ghica III al Moldovei, care la 12 august 1766 pusese „stavilă oamenilor proști de a intra în rândul boierimii” și de Alexandru Ipsilanti care luase măsuri de stârpire a corupției și stăvilire a accesului la dregătorii.

„Onorurile și rangurile să se dea celor ce merită, iar cei ce capătă aceste prin dare de bani, se exilează, se dezonoarează și se degradează... Boierii hoți să se depărteze de dregătorii și să nu mai spere a reintra niciodată. Orice boieriu, în orice dregătorie ar avea, să nu se abată la niciun abuz și să se mulțumească cu ceea ce capătă de la Visterie”!

Auzind nemulțumirile boierilor, Mavrogheni–Vodă, și–a adunat sfatul, „îl scoase afară din grajduri și în fața veliților încremeniți, își îmbracă calul cu caftan boieresc:

– Iată, l–am făcut spătar și căpitan de oști, pe viteazul meu murg. Voi mergeți la treburile voastre!”

C. Sion scria: „Din această întâmplare a ieșit Vodă Nicula un al doilea Caligula și un cirac al necuratului, care–și boierea vitele”.

De la el, de–a lungul timpului, s–au întâlnit numeroase cazuri de ridicare în funcții, datorită corupției, a unor persoane total nepotrivite. Domnia lui Carol al II–lea, deține din acest punct de vedere un adevărat palmares. Apoi a venit vremea comunismului. Vă mai amintiți de vestitul Zăroni? Din grăjdarul lui Petru Groza a ajuns ministru! Între 1947 și

1960, se va înregistra o adevărată avalanșă de miniștri, ambasadori, generali, directori cu doar 4 clase primare, dar cu dosar bun! „Ilegaliștii” răsăriți de aiurea (înaintașii unor revoluționari de astăzi), vor ocupa și ei poziții privilegiate. Analfabeții ajungeau primari de comune și chiar de orașe. Este cazul unui oarecare Ifrim. Puturosul satului, bețiv, l-au prins schimbările comuniste că are dosar curat. Din cauza lenei, nu avusese nici pământ, nici vite, nicio casă ca lumea. A fost făcut membru de partid, secretar de partid și primar. Ingineri, doctori, cadrele didactice tremurau în fața lui.

A venit și Revoluția în 1989. Au murit 1.200 de români pentru democrație, pentru o nouă viață. Dar istoria s-a repetat! Cine ne-a condus timp de 21 ani, am simțit pe propria piele (au existat și oameni cinstiți, care nu s-au murdărit). Cel mai semnificativ caz e cel al lui Dumitru Brăneanu, inginer horticol, pus să conducă destinele culturii băcăuane! Rezultatul: grija lui pentru cultură a fost mai distrugătoare decât tsunamiul asiatic! Frumusețea e și mai mare când... i sa acordat titlul de *Cel mai bun manager în... „cultură”!*

Totuși, parveniții au învățat un lucru. Să se acopere cu hârtii. Și nu oarecare, ci cu unele prețioase cum ar fi doctoratul. A început „să plouă” cu „doctori fără operă”, sistemul de promovare fiind același ca pe timpul lui Mavrogheni. Așadar, nimic nou sub soarele României!

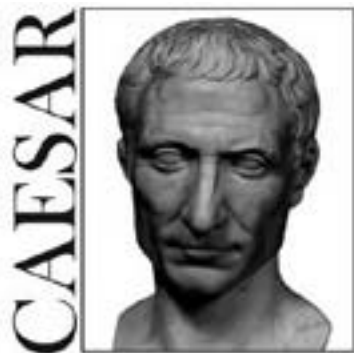
Cum se mai scrie uneori... Istoria

Vă mai amintiți? Manuale sau cărți, scriau despre moartea neașteptată a marelui filozof al Antichității, Aristotel, care, înainte de a se arunca în apele Mării Egee, aflate între flux și reflux, a strigat: „Prinde-mă, deoarece eu nu te pot prinde”, adică au rămas multe probleme ale vieții pe care el nu le-a putut descifra.

Și realitatea: Aristotel a murit de o banală dar netratată boală de... stomac!

Lui Caesar i s-au atribuit o mulțime de vorbe celebre, pe care mai că l-ar face pe marele conducător de oști să se răsucescă în mormânt. Printre ele și cele din ziua asasinatului, când după ce este străpuns de pumnalele conjuraților, zărește printre ei pe fiul adoptiv Brutus căruia îi spune: „Tu quoque, fili mi Brutus” (Și tu, Brutus fiul meu). Ori, după prima lovitură de pumnal, Caesar a căzut oftând, fără să mai spună niciun cuvânt!

Dintre toți împărații romani, Nero ne-a lăsat impresia cea mai proastă, aceea de incendiator al Romei. La 16 iulie anul 64, el ar fi dat ordin soldaților să dea foc Romei pentru

a descrie în versuri orașul arzând. Așa scriu istoricii, așa îl înfățișează în unele romane sau scenarii de film. Și adevărul? E foarte departe de ce s-a scris până acuma. În primul rând, Nero când i s-a adus vestea că „arde Roma” el se afla la 50 km de capitală. Revenit la Roma, el personal s-a ocupat de izolarea principalelor focare de incendiu, mergând uneori fără gardă prin cartierele arzânde. A făcut tot ce era posibil să fie salvate operele de artă din propriul palat care aproape devenise un muzeu. Pentru a evita înfometarea populației, a ordonat rechiziționarea și distribuirea de grâne. Mai mult, s-a arătat sensibil față de nenorocirea celor năpăstuiți și le-a deschis propriile grădini; le-a distribuit hrană și îmbrăcăminte; într-un cuvânt le-a dăruit tot ce aveau nevoie. Și, tot personal, se va ocupa de reconstrucția Romei. Nici chiar urmașul lui la tron, care într-o proclamație îi aduce grave acuzații, nu pomenește nimic că el ar fi incendiat orașul.

Ce să mai spunem de... vandali! Termenul „vandalism” înseamnă distrugerea fără milă a tot ce a creat frumos omul sau natura. Să fi fost vandalii, popor germanic, niște distrugători fanatici? Au îngrozit ei lumea mediteraneană prin crime fără închipuire, punând să fie ciopârțite chiar și trupurile prizonierilor pentru a fi mai ușor aruncate în mare? Această impresie despre vandali a dăinuit, chiar până în 1928! În acel an, din întâmplare se descoperă 54 de ulcioare la granița dintre Algeria și Tunisia. În ele 36 tăblițe de lemn acoperite cu caractere latine – și care vor purta numele de „tăblițele Albertini”, după numele savantului care le-a studiat. Cele 36 de tăblițe însă aveau să reabiliteze un popor – pe cel al vandalilor. „Pe baza lor – istoria vandalilor s-a arătat în altă lumină – scria Jerome Carcapino, membru al Academiei Franceze. Vandalii nu fuseseră

atât de răufăcători pe cât ni-i închipuiam. Odată trecut timpul acțiunilor lor războinice, cu cortegiul lor inevitabil de morți și ruine, cucerirea vandală își pierduse caracterul barbar. Mai mult, ei și-au tăiat părul, și-au ras bărbile, femeile au îmbrăcat rochii de mătase, și-au înfrumusețat locuințe somptuoase pentru conducătorii lor și au început să vorbească și să scrie în limba latină”.

Orice școlar știe că cel ce a rostit „L'état c'est moi” a fost Ludovic al XIV-lea. Și totuși... În 1655 când se zice că le-ar fi rostit, Ludovic care avea doar 17 ani, iar cel care cu adevărat conducea Franța era... cardinalul Mazarin. Așa că...

Printre nedreptățiții istoriei se află și voievozi români.

Prezentarea lui Ștefăniță Vodă (1517–1527) într-un mod nefavorabil se datorează tot unui mare scriitor și dramaturg, Barbu Delavrancea. Drama „Viforul” îi pecetluiește definitiv meritele lui Ștefăniță Vodă, care, culmea, influențează chiar și pe istorici. În realitate, în cei zece ani de domnie, Ștefăniță a dus o politică internă chibzuită, aducându-și ca ajutoare boieri tineri, capabili. În cea externă reușește ca Moldova să nu fie anexată sau pustiită de Imperiul Otoman. Cât despre zvonul că el ar fi fost otrăvit de soția sa, este o minciună. Copleșită de pierderea soțului, ea s-a călugărit, sfârșindu-și zilele într-o mănăstire.

Cui se datorează deformarea faptelor istoriei?

Cronicarilor sau istoricilor, favorabili sau nefavorabili unor conducători, unor scriitori sau dramaturgi în dorința lor de a-și face operele cât mai pasionante. Uneori însă, istoria se mai și inventează...

Mare și nesfârșită se pare a fi... prostia omenească. Despre ea, chiar s-a scris o carte „Istoria culturală a prostiei omenești” autorul fiind Istvan Rath-Vegh. Pentru a vedea cum apare ea în istorie, iată câteva mostre:

Puțini știu că porecla de „încornorat” dată soților înșelați provine de la împăratul bizantin Andronic. Acesta își alegea amantele din rândul soțiilor demni-tarilor de la curte. „Nemulțumiții” erau imediat despăgubiți cu terenuri mari de vânătoare, iar ca semn al noii proprietăți avea dreptul să-și prindă de poartă coarne de cerb. Firește că cei ce treceau pe acolo își dădeau seama de... fidelitatea soției. Nu garantăm că cei ce astăzi mai pun în case coarne de cerb ar perpetua vechiul obicei.

În schimb, la Augsburg în Germania în casa unei familii respectabile, se păstrează sub un clopot de sticlă, gulerul brodat al regelui Gustav Adolf. Un text lămurește istoria lui: „Acest guler a fost purtat de regele suedez Gustav Adolf și dat în dar iubitei mele soții Jakelirn Lauber, cu ocazia vizitei preamăritului rege la Augsburg; iubita mea soție, fiind cea mai frumoasă femeie, cu mult respect amintita maiestate a învrednicit-o să danseze cu ea la bal. Împrejurarea care a provocat darul a fost că, în timp ce regele încerca să mângâie pe amintita femeie, aceasta din pudoare, n-a îngăduit anumite lucruri și cu degetele ei a făcut găurile ce se văd pe guler”.

Și de la guler să trecem la o jartieră care a făcut carieră! Istoria ei începe într-o zi la Curtea regelui Angliei, Eduard al III-lea (1327-1377). Se pare că în timpul unui dans, unei doamne i s-a desfăcut jartiera care a căzut pe pardoseală. Regele, cu un gest cavaleresc, o ridică și o înapoiază posesoarei. Dar, curtenii, mai mult sau mai puțin de față, au început să facă unele ironii

și sa zâmbească, înfuriat, regele, pentru a pune capăt striga; „Honni soit qui mal y pense” (Să fie blestemat cel care gândește rău despre aceasta), adăugând că va face din această jartieră o distincție cu care se vor mândri cei mai mari nobili ai regelui. Și s-a ținut de cuvânt, înființând „Ordinul Jartierei”, ordin atribuit după cât se pare chiar și unui domnitor moldovean, Despot Vodă.

În schimb, Ana Maria de Austria, a leșinat de spaimă de la o duzină de ciorapi! Venită în Spania pentru a se căsători cu Filip al II-lea, peste tot era întâmpinată cu mare fast. Unul dintre primarii localităților pe unde trecea i-a oferit în dar ciorapi de mătase, mândria manufacturii locale. Majordomul însă refuză darul spunând: „Să știți domnule primar, că regi-na Spaniei n-are picioare”. Biata femeie își pierdu cunoștința crezând că de dragul etichetei de la Curtea Spaniei i se vor amputa picioarele!

Sarcina Reginei Maria Antoaneta a stârnit o adevărată „revoluție” în lumea modei franceze. Doamnele din înalta societate, ca să semene cât mai mult cu fizicul reginei, sub fuste își potriveau câte o perniță pe care o schimbau în funcție de mărimea sarcinii. Firește că și fustele erau ajustate devenind „quart de terme”, „demi-terme”, adică fustă de trei luni, de patru luni și jumătate. Astfel a apărut pe lume „moda gravidității”.

Dar și un nenorocit de furuncul poate deveni celebru! Aceasta însă când s-a nimerit să apară pe partea mai puțin luminată chiar a Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea. Operația de eliminare a lui a fost un adevărat eveniment fiind consemnat și în documentele oficiale la 18 noiembrie 1686. Cine, din întâmplare,

avea vreun furuncul îi pusese regele mâna în cap! Personal Maiestatea Sa se interesa de felul și de evoluția lui. Aceasta a făcut ca o parte din curteni să se ducă pe ascuns la chirurghi și să le ofere sume mari de bani pentru o... „intervenție regală”.

Nici curțile moldovene n-au scăpat de mrejele servilismului. La 24 noiembrie 1777 în Iași intra ca domn al Moldovei, Constantin Moruzzi de loc din „Trapczunta Asiei Mici”. „Ambițios și cu răbdare, dibăcie și bani devenise domn”. Dar, Constantin Moruzzi va rămâne în istorie mai ales pentru un defect de vedere. Să-l lăsăm să ne povestească pe unul din strănepoții săi, Dumitru C. Moruzi: „Moruzzi era un groaznic și urâcios fanariot care se uita la boierii lui cu atâta asprime încât din încruntarea aceasta a privirii rămăsese șpanchi. La rândul lor, boierii divanului, în iatacul lor, își lipeau câte un benchi pe vârful nasului, privindu-l cu amândoi ochii, pentru a se obișnui să se uite ciacâr la înălțimea sa. După boierii divaniți se lua protipendada, apoi boiernașii, negustorii, slugile, țiganii. Sub Vodă Constantin Moruzzi toată Moldova era șpanchie, iar domnișoarele de pe atunci, fete de boier sau fete de rând, nu se uitau la crai dacă aveau necuviința de a privi drept în față, în loc să se uite cu un ochi la făină și cu celălalt la slănină.

Cocoșul pintenat – între legendă, tradiție și știință

Vă mai amintiți cine ne trezea din somn dis de-dimineața, aflat în vacanță la bunicii de la țara? Desigur, cocoșul care cocoțat pe gard scotea câteva cucuriguri, făcându-ne să ne frecam la ochi, să sărim din pat, vestind că soarele s-a ridicat pe cer.

Dar de ce tocmai cocoșul este acela care s-a asociat atât de mult cu soarele? În lume, numai, pasărea Phonix se poate compara cu el. Se pare că mândrul cocoș își are originea în îndepărtata Indie, fiind „importat” de Persia și apoi trecut în Europa. Lui i s-au atribuit puteri, nebănuite de a vesti binele sau răul, de a alunga spiritele rele, de a aduna vrăjitoarele. Unele popoare îl numesc „bijuteria zorilor”. Persanii, evreii și arabii aveau credința că pintenatul are puterea de a chema îngerii păzitori și tot el poate da tonul „corului angelic al cerurilor, care nu va înceta să se manifeste prin cântec toată ziua”. Mai târziu, scoțienii, vedeau în cocoș un factor vindecător, că el poate trata epilepsia dacă este îngropat sub patul unui bolnav. În vreme de seceta, germanii aruncau de mai multe ori un cocoș negru în

aer, pentru a aduce ploaia. Asiaticii puneau mare preț pe cresta de cocoș care fiartă cu vin alb reprezenta un afrodisiac de excepție pentru bărbați. În schimb, romanii îl priveau cu multă atenție. Dacă un cocoș se întorcea cu coada spre răsăritul soarelui, erau convinși că vor pierde războiul, iar femeile vor naște prematur. Vechii greci însă, vedeau în el, un adevărat ghid al sufletelor după moarte, asociindu-l cu Hermes și Persefona. Anticii își imaginau ca atractivele Sirene nu erau în realitate decât... picioare de cocoș! Se mergea până acolo încât la 7ani cocoșul făcea un ou.

Țările baltice îl adora pentru „binefacerile uluitoare de care erau în stare”. Dacă aducea ghinion, era ars pe rug. La scandinavi, cocoșul era simbolul soarelui, al vitejiei și era așezat pe umerii luptătorilor. Vikingii îl considerau un aliat de nădejde în luptele navale. Cocoșul galic a devenit, conform tradiției totemice, simbolul francezilor. Singurul care nu l-a expus să stea pe stema imperiului, a fost numai Napoleon care a replicat celor ce-l propusese:

„Cocoșul este o pasăre de ogradă. Nu pot accepta drept emblemă o pasăre care—și face veacul scurmând în gunoi!”

Cocoșul a avut a un rol aparte. El era cel care împărțea noaptea:

- Primul cântat al cocoșilor era la miezul nopții. Atunci alunga și strigoii ieșiți din groapă;
- Al doilea, cu trei ore înainte de ziuă;
- Al treilea, la crăpatul zilei.

Când cocoșul cânta ziua, însemna ca gospodarul va avea oaspeți sau va ploua. Pentru a scăpa de blesteme un mort, care se bănuia că e bătut de strigoi, se îngropa deasupra sicriului, un cocoș viu.

Pentru a apăra o casă nouă de duhurile rele, în capetele acoperișului se prindea câte un cocoș făcut din tablă.

La miezul nopții, de „Sfântul Andrei” se deschid cerurile și, acompaniați de cântecele cocoșilor, coboară îngerii înarmați să alunge strigoii și toate celelalte duhuri rele.

Multe familii românești poartă numele de „Cocoș” sau „Cucoș”, iar unele firme s-au intitulat „La doi cocoși”, sau „Cocoșul de aur”. Cocoșul figurează ca model stilizat în țesăturile tradiționale românești, dar nu lipsește nici din vestita noastră bucătărie. Scriitorii străini, dar și români printre care Sadoveanu, Creangă, Victor Eftimiu au scris despre pintenogi. Și totuși, are cocoșul puteri miraculoase? De unde această adorație?

Vizitând Egiptul, anticul istoric Diodor din Sicilia rămâne surprins de numărul mare de zeități zoomorfe din mitologia egiptenilor. Iată ce scrie el: „Lucrurile privitoare la animalele sfinte, ale egiptenilor, vor plăcea multora, și pe drept cuvânt, foarte ciudate și vrednice de a fi cercetate. Locuitorii Egiptului slăvesc – cum nu ți-ar veni a crede – unele animale și nu numai atâta vreme cât sunt în viața, dar și după moartea lor. Printre aceste animale sunt pisicile, ichneumonii (o specie de mangustă), câinii, șoimii și păsările cărora în Egipt li se spune ibis”. Ceremoniile prin care egiptenii își slăveau animalele și păsările sacre i se par lui Diodor „uimitoare și de necrezut”, și „cei care ar dori să afle originea și tâlcul s-ar afla într-o mare încurcătură”. Totuși, o explicație există. Egiptenii credeau ca păsările aparțin lumii zeilor și numai ele pot vorbi cu ei. Revenind în zilele noastre, fiziologii și filozofii au stabilit că organismele vii „extrapolând experiența anterioară sunt capabile să prefigureze, într-o măsură oarecare, viitorul.” Ei au numit această capacitate, „reflexie a ceea ce va fi”. Se pare că însăși existența vieții n-ar fi fost posibilă fără reflexia

viitorului, care a permis adaptarea perfectă a organismelor la condițiile lor de viață în interesul supraviețuirii Biosistemelor cărora le aparțin”.

Una din „arterele divinatorii care apelează la viețile oraculare” este electromanția. Un mare ornitolog afirma: „Păsările nu trăiesc în aceeași lume senzorială cu noi. Ele aud, văd și simt o lume mult mai vastă ca a noastră”.

De meditat!

Pe meleagurile moastre, cocoșul a fost chiar până la mijlocul veacului trecut, „ceasul deșteptător”. Din lemn sau din tablă, cocoșul era așezat de-o parte și alta a acoperișului pentru a feri casa de neazuri și de rele. Măruntaiele sale erau folosite pentru a da un gust deosebit unor mâncăruri. Tot cocoșul, prin cucurigul său, anunța apariția unor vizitatori.

Până la dezlegarea acestor enigme, unii continuă să vadă cocoșul ca un subiect deosebit de cercetat, în timp ce alții îl vad bun ca un „cucoș de mâncat cu borș sau în piftie”.

Balaurii, între dinozauri și bau–bau

„**A** fost odată ca niciodată, își începea basmele Petre Ispirescu, că de n–ar fi nu s–ar povesti”. Era o vreme așa de îndepărtată „pe când făcea plopul pere și răchita micșunele, de când se băteau urșii în coadă pe când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrățindu–se; de când se potcoveau puricii la un picior cu nouăzeci și nouă oca de fier și se aruncau în slava cerului de a ne aduce povești”. Poveștile ne–au încântat copilăria. Feți–Frumoși, Ileana Cosânzene, lucruri nemaivăzute și nemaiauzite, zmei cu puteri supranaturale, și câte și mai câte. Dar ce ne speria, cel mai mult erau balaurii.

Balaurii aveau fie un cap, fie trei capete, șapte sau chiar douăsprezece. Pentru Prâslea cel Voinic, uciderea unui balaur era nimica toată. Iată–l în acțiune, în „Prâslea cel voinic și merele de aur”:

„Prâslea se uită împrejur și văzu un balaur care se încolăcise pe un copac și se urca ca să mănânce niște pui de zgripțur. Scoase paloșul Prâslea, se repezi la balaur și numaidecât

îl făcu bucățele”. A fost simplu și eficient. Ce te faci cu un balaur cu șapte capete? În revista „Țăranul român” din 1862, Petre Ispirescu publica o poveste „Balaurul cel cu șapte capete”, povestită de tatăl său prin anii 1833–1842:

Balaurul „avea șapte capete, trăia într-o groapă, și se hrănea numai cu oameni. Când ieșea la mâncare, toată lumea fugea, se închidea în case și sta ascunsă până ce-și potolea foamea cu vreun drumeț”. Aceasta înseamnă, la un calcul sumar, că mândăciosul balaur păpa cam 365 de oameni pe an. Cam mult! Tot din povestea lui Petre Ispirescu aflăm că avea obiceiul „de plesnea din coadă” și avea „sânge negru”. Dar cel mai valoros balaur era cel cu douăsprezece capete. Vitejii aveau de muncă nu glumă până le tăiau pe toate.

În „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”, aflăm că din gurile unui astfel de balaur „ieșeau văpaie de foc și limbile lui îi jucau ca niște săgeți arzătoare”. Deși nimeni nu s-a ocupat sa alcătuiască o culegere de povești, și pe la noi, la gura sobei, în serile geroase de iarnă, s-au spus multe, printre care și întâmplări cu dihăanii înfricoșătoare.

Mândița Ciuche, din satul Băimac, avea în 1946, 84 de ani. Auzise de la bunica sa, cum că, în timpul domniei lui Ionița Sandu în pădurile bătrâne, de nepătruns care înconjurau satul, apăruse „La Bulău” o lighioană care fura vitele și oile oamenilor. Era, așa cum i se spusese, ca o șopârlă uriașă, acoperită cu solzi, gheare puternice și mari, și o gură cu dinți, scoțând din când în când afară o limbă mare. Se pare că oamenii de aici ar fi făcut o adevărată poteră și ar fi ucis fiara.

Și în „Chestionarul” din 1871, trimis de Al. Odobescu, învățătorilor, aflăm relatări despre oseminte ale unor reptile dispărute de mult, descoperite în diferite sate. Ortensia Racoviță, a strâns câteva legende ciudate, referitor la oseminte găsite întâmplător a unor animale fantastice ce ar fi trăit odinioară pe aici. Să fi fost ale unor balauri? Dar ce erau balaurii? Savanții n-au lansat aceste relatări la întâmplare. Să fie rodul unor

imaginații bogate? Descoperirile, mai ales a ultimilor ani, au dus la o unică concluzie: „Megalomana prisca” o șopârlă de mari dimensiuni, este „balaurul” de odinioară. Ipoteza a fost înaintată, după ani de studii, de către o echipă de cercetări, din Australia. Acum două milioane de ani, era în culmea „gloriei”. Numai scheletul „bestiei” era de 5–6 metri lungime. Avea la maturitate cam 3 tone! Lovitura de coadă era necruțătoare, victima fiind doborâta fulgerător. Cine–i putea rezista? Nici chiar Făt–Frumos! Dar, se pare că a fost o rămășiță a dinozaurilor, rudă cu varanii. Inamicii? Cu siguranța Omul de Cro–Magnon, acum vreo 20000 de aniși Omul de Neanderthal. Ei au înfruntat „balaurul” cu armele „moderne” de atunci: lancea și sulița cu vârf de cremene.

Istoria păcălelilor

Paris, 1564. Pe tron se afla Carol al IX-lea. Are 14 ani, dar fusese declarat major la 17 august 1563. Amiralul Caligny, unul dintre demnitarii apropiați îi spune:

– Maiestate! La noi, spre deosebire de alte regate, ziua de 1 aprilie, e prima zi a anului. Trebuie să fim în rând cu lumea! Ca urmare, vă sugerez ca 1 ianuarie 1564 să devină prima zi a anului și în Franța...

Regele, probabil cu gândul mai mult la joacă, acceptă propunerea astfel că anul ce a urmat a început la 1 ianuarie. Sușii însă s-au prefăcut ca nu știu nimic. Mai mult, la 1 aprilie au continuat să-și trimită felicitări și chiar cadouri, mai ales „poissons d’avril” (pești de aprilie) din zahăr. Un obicei, care a rămas până în zilele noastre.

Treptat, treptat, ziua „glumă-păcăleală”, a fost „împrumutată” și de alte țări. La noi cel mai bine s-a simțit, „Ziua Păcălelilor”, între cele două războaie mondiale.

Iată, ce consemna ziarul „Lupta”; „Azi e ziua păcălelilor. A intrat în tradiția presei noastre ca ziarele să ardă și ele,

cititorilor, de 1 aprilie, câte o păcăleală. Adevărata păcăleală însă ar putea-o face guvernul opoziției, demisionând. Dar demisionând brusc, acum, peste o oră. Dumnezeuule, ce zăpăceală, ce chicoteală în rândul celor 14 partide care așteaptă să-i mănânce guvernului din colivă! Fiecare s-ar înghesui la poarta Palatului, fiecare ar căuta să rupă câte un portofoliu, ce îmbrânceală, ce călcări pe bătăături, ce coaste rupte și ce cascade de înjurături! Sunt sigur că până seara delegații de opozanți s-ar prezenta d-lui Vaida implorându-i să mai stea!”

Aspect cât se poate de actual! De atunci, românii s-au străduit să-și facă păcăleli unii altora, unii suportându-le, alții nu!

Magnifica istorie a banalului pix

Laszlo Biro, stătea posomorât pe o bancă din parc, chinuit de foame. În buzunarele sale bătea vântul. Nu reușise în viață deși încercase meseriile de pictor, jurnalist, corector, clown, cronicar de artă și chiar hipnotizator. Privea absent la câțiva copii care se jucau cu o bilă de oțel. La un moment dat, bila trecu printr-o baltă, ca apoi să-și continue traiectoria pe uscat lăsând o dâră subțire de noroi. Atunci avu o sclipire de geniu. Sări ca ars în sus, speriiind câțiva bătrâni aproape adormiți. „Asta e. Un principiu pe care-l voi folosi la... scris”!

Se apucă de treabă. Caută tot felul de bile de oțel mici ca dimensiune pe care le puse apoi într-un lăcaș, „o treime în afară și două în interior, având ca lubrefiant o cerneală specială, să lase urme vizibile pe hârtie. Reușește, după eforturi să-l scoată pe „bunicul” pixului, identic cu cel de azi, dar mare de doi metri! Are 47 de ani, dar invenția sa nu era încă brevetată. În Europa se anunțau nori negri. Fiind evreu nu prea avea șanse să dispună de noua sa descoperire. N-are încotro și emigrează, trecând prin Franța, Spania, ca să se stabilească definitiv în

Argentina. Aici își continuă cercetările alături de fratele său Georg. Pixul e încă departe de a fi perfect. Ba cerneala curgea, ba devenea vâscoasă. Totuși în 1942, pixul–stiloul cu bilă, este pentru prima dată prezentat publicului larg. Firește, prețul era încă inaccesibil pentru orice pungă, dar invenția face vâlvă. Societatea argentiniană „Eterpen” se implică și ziarul „Time” anunța lansarea în America a 20.000 de pixuri. Simțind că este vorba de o afacere uluitoare, se aruncară și firmele „Eberhard Faber” și „Evershap”. N-au noroc. Chiar când să fie lansat pixul, magazinul „Gribel’s” din New York vindea cu succes noile pixuri, de o calitate superioară, într-o sigura zi dăduse 8.000 de pixuri.

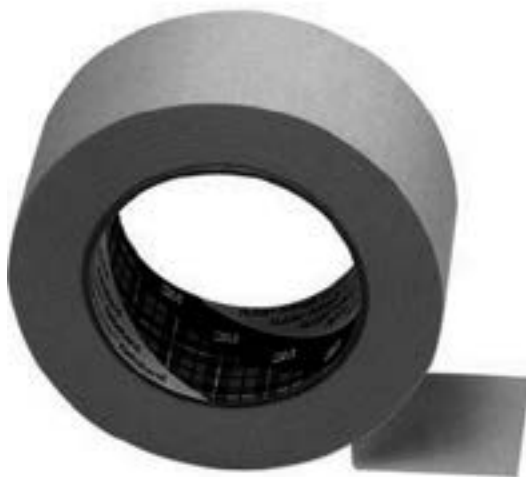
Ce se întâmplase?

Milton Reynolds furase invenția, o îmbunătățise și reușise să o ia înaintea celor două firme. Ca urmare, în 1945 se vând în America 8 milioane de pixuri, deși, și acestea erau departe de a fi perfecte: „Depozitul de cerneală curgea, bila agăța hârtia, urma era neuniformă elevii se murdăreau încă pe mâini, mânjeau băncile și hainele”. Firește, drumul pixului nu era chiar așa de simplu și ușor. După colț pândeau fabricanții de stilouri, care–și vedeau în pericol propriile producții. În ajutorul lui Biro sare un francez, Marcel Bich, care aduce din Elveția utilaje performante, și modifica formula pasteii. După mai multe încercări apare în sfârșit pixul clasic „Bic” așa cum îl întâlnim astăzi. De acum înainte, mai precis din 1952–1953 pixul cucește lumea. Nimeni și nimic nu–l mai poate opri. E prezent de la elevul de clasa I–a, până la președintele țării.

Când a apărut pixul la noi?

Românii se mândreau cu stiloul. Petrache Poenaru inventase stiloul. Pixul adus la noi de către membrii misiunilor diplomatice, sau de sportivi, era privit ca o curiozitate. Abia prin anii '60, a început răspândirea lui. Treptat, treptat, pixul își urmează nestăvilul drumul. Între timp, stiloul de altădată faimos și de neînlocuit, a fost dat deoparte, ajungând obiect de muzeu.

Astăzi vă mai închipuiți viața fără atât de banalul pix?

O poveste lipicioasă – banda scotch

Februarie 1902, Duluth–Minnesota. Într-o încăpere mică, cu un birou și patru scaune, cinci tineri discută cu aprindere. Sunt supărați. Firma lor „3M” (Minnesota Mining and Manufacturing Company), nu merge de loc. Compania se îndrepta cu pași siguri spre... faliment:

– Dragă, Edward, am spus de la început că n-o se avem rezultate bune dacă extragem corindon. E un minereu agreat pentru hârtie abrazivă și discurile de polizor, dar nu are calitatea pe care o cer clienții. Trebuie găsită altă sursă... sigură, ieftină și de calitate!

Într-un târziu, pe înserate, cei cinci tovarăși hotărăsc: vor investi 500 de dolari (suma mare pe vremea aceea) pentru cercetări într-un laborator mic, pentru asigurarea calității.

Măsură deosebit de înțeleaptă. Angajații lor realizează pânză abrazivă de 3M–Three–Mite. Are un succes imens pe piață, dovedindu-se „cel mai bine vândut produs de acest gen în atelierele de reparații auto”. Cifra de afaceri ajunge în 1917, la peste un milion de dolari. Și, cum norocul e de partea celor

îndrăzneți, un laborant, Richard Drew de la „3M”, observă că vopsitorii aveau ne cazuri cu marcarea diferitelor piese de la mașină. I se aprinde „Beculețul”, și are ideea care a dus la inventarea „benzilor de marcarea”, care va produce banda „Scotch”.

Neastâmpărat, tot Richard Drew are o altă idee genială.

Popularul celofan este uns cu adeziv 3M. Se năștea celebra banda „Scotch”. În scurt timp, scotch-ul face înconjurul lumii, devenind un produs de nelipsit în industrie și nu numai. Cei cinci tineri, își freacă mâinile mulțumiți. Erau multimilionari. Produsele „3M” erau în anul 1959, în peste 6 milioane de gospodării din America.

Se foloseau de la conectori electrici, la soluția de protejare a țesăturilor „Scotchguard”, banda video, „scotch”, lavetele de bucătărie, „ScotchBride”. Dar, succesul firmei „3M” nu se oprește aici.

În 1980, doi cercetători, Art Try și Silver Spencer, căutând un alt tip de adeziv, descoperă unul dintre cele mai bine vândute produse de birotică din lume, notițele adezive „Post-it”.

De atunci, și până acum, „scotch-ul”, s-a îmbunătățit apărând și astăzi în sute de modele, fiind cotate ca un produs de nelipsit.

În România, banda „scotch”, a intrat la început pe ușa din dos. Am realizat și noi o bandă adezivă, dar cu rezultate modeste.

Alții le-au inventat, noi le folosim...

Intotdeauna oamenii au fost preocupați să schimbe lumea, obiceiurile, să o „renoveze” spre folosul lor imediat, dar și al posterității. De aici au apărut serii după serii de „oportunități” – cum le-am numi noi, cei de astăzi, și care ne-au făcut dependenți de această evoluție spre confort și modernitate. Ce le datorăm înaintașilor în materie de invenții... casnice și nu numai? Iată câteva momente ale acestei evoluții:

– Bătrânul frigider s-a „născut” în anul 1913, la Chicago. Era un aparat special care înlocuia vechile metode de păstrare a alimentelor prin uscare, afumare sau sărare. Pe atunci se numea „Dolmer”. A făcut mare carieră, astăzi viața fiindu-ne de neconceput fără acest aparat;

– Știați că virgula – ca semn de punctuație – este contemporană cu marele domnitor Ștefan cel Mare? Ideea a aparținut tipografului și editorului venețian Aldo Manuzio;

– În luna februarie 1855, la Samara – pe Volga, a fost folosit pentru prima oară un calorifer. Autorul lui, inginerul rus Franz Karlovici Sangalli. În cinstea lui s-a ridicat, la Sa-

mara, un monument comemorativ;

– În 1866, francezul Francois Carlier, după mai multe experimentări pune la punct primul extingtor pe bază de produse chimice;

– Și aspiratorul e „bunic”: a fost fabricat

în anul 1902 și comercializat începând cu anul 1908;

– La Salerno – Italia, pe la 1600, Giovanni Plateario inventează primul fotoliu dentar din lume. Era un mare progres, având în vedere faptul că extracțiile dentare se făceau cu capul pacientului între genunchii dentistului;

– Tot un medic, dar veterinar, James B. Dunlop, inventează pneurile; faptul se petrece pe la 1890;

– Englezul John Harrison (1693 –1776), pune la punct cronometrul;

– Creionul a fost inventat de chimistul parizian Nicolas-Jacques Conte în 1790, iar stiloul de Petru Poenaru – secretar, o vreme – al lui Tudor Vladimirescu;

– Pe la 1867, Charles Sholes inventează mașina de scris. Își vinde invenția Fabricii de carabine „Remington”;

– Ion Ionescu de la Brad (1818–1891) produce, în 1841, prima șampanie românească;

– Cel dintâi antibiotic – penicilina – a fost descoperit de englezul Alexander Fleming (1881 –1955);

– În anul 1919 ceasornicarul american Warren A. Harrison pune la punct, pentru prima oară în lume, ceasul cu cuarț. Va fi comercializat abia în anul... 1970.

Jocurile copilăriei, de la bâză la calculator

De când datează jocurile copiilor? Fără îndoială, de când e omenirea. „În Antichitate, scria germanul Joachim Marquardt (1812–1832), copiii romani, la fel ca și ai noștri de astăzi (1880) au construit și ei căsuțe, s-au înhămat la cărucioare, au încălecat pe câte un băț, s-au jucat cu păpușile, au șfichiuit sfârleaza, s-au cocoțat pe catalige și joc socotit prea copilăresc pentru un băiat mare, au bătut cercul cu bățul”. Pe la 1362, poetul medieval Joan Froissart număra nu mai puțin de 52 de jocuri practicate de copii, iar mai târziu François Rabelais în romanul său Gargantua (1532) amintea de 217 jocuri! Lor nu le erau străine, scrâncioburile, leagănele și „de-a uța”. Făceau întreceri la săritura în lungime și înălțime, la ridicarea greutăților. „Săritul caprei” își are originile chiar în vechea Eladă, iar cel al „coardei” era foarte practicat pe străzile Romei antice. Tot în Roma, copiii alergau „cu cercul”, sau jucau „mingea”, un strămoș al miuței de astăzi. Era așa de popular, „bătutul mingii”, încât îl găsim chiar, și într-o ghicitoare:

Istoria pe placul tuturor

*„Sunt din păr și-nscutecată
Și-n feși învelită toată.
Cusături nu vezi deloc
Și cu coconii mă joc.
Cui nu știe să m-arunce
Li dau cu «sâc» prunci și prunce.
Cui nu știe să mă dea
Îi spun «ciuș» măgar, sadea!”*

În dosul caselor se jucau „de-a v-ați ascunselea”, „mijoarca”, pomenită și de Ion Creangă, „baba oarba”, și celebra „bâză”. Vechi, „antice și de demult” se numără și jocurile cu „bumbi”, „pietricelele”, „arșicele” sau „oscioarele”. Știți ce sunt „babaroasele”? Nimic altceva decât zaruri cu șase sau opt fețe numerotate. Dintre jocurile de noroc „rișca” era mai des folosită. De la greci mai provin „moara”, „țintarul”, „sfârleaza și zmeiele”, iar de la romani, „popicel”. Nu există băiat care să nu se fi jucat măcar o dată „de-a războiul”, sau „de-a soldații”.

„Oina”, tradiționalul sport al românilor, a rezistat până nu demult, când „fotbalul” l-a făcut doar amintire. La țară se mai juca „țurca”, iar la oraș „cărămizile” sau aruncatul la țintă. Din anii ’70, invazia jucăriilor și a jocurilor ușor de produs din plastic, televiziunea și recent, calculatorul, au trimis la lada cu amintiri cea mai mare parte din jocurile copilăriei noastre.

Mulți dintre copiii „erei calculatorului”, nici n-au auzit de aceste jocuri, ascultând cu uimire, că a existat și acest fel de joacă. Ce va fi în anii ce urmează? Greu de prevăzut!

Necazurile școlarilor, de la täblițele de lut la calculator

Inventarea scrisului a dus inevitabil, la apariția școlilor. Cum se învăța în trecut? Problemele, în mare, erau cam aceleași pentru bieții școlari. Aproape cu 5.000 de ani în urmă elevul sumerian mergea la școală, care se numea „Casa tăblițelor”. În prag îl aștepta (fără ochelari pe nas), directorul, „părintele casei tăblițelor”. Intră apoi în clasă „o încăpere mijlocie, cu câteva rânduri de bănci făcute din chirpici, pe fiecare bancă putând sta până la patru elevi”. Serios, venea „fratele cel mare”, adică profesorul, care se adresa elevilor „feciorii casei tăblițelor” care trebuiau să învețe și să scrie nu mai puțin de 300 de semne, vestitele cuneiforme. Și iată un incredibil dialog, consemnat fi-rește, pe o tăbliță de lut, dintre un profesor și un elev:

– „Fecior al casei tăblițelor, unde te-ai dus din cea mai fragedă vârstă?

– M-am dus la casa tăblițelor.

– Ce-ai făcut la casa tăblițelor?

– Mi-am spus tăblița pe de rost, mi-am luat gustarea,

mi-am pregătit o altă tăbliță, am acoperit-o cu semne, am isprăvit-o apoi mi s-a arătat ce am de învățat pe dinafară și după-amiază mi s-a dat lecția de scris. La capătul orelor de clasă am plecat acasă, am intrat și l-am găsit pe tata șezând. l-am povestit ce am de scris, i-am spus pe dinafară tăblița și tata a fost încântat... Dacă m-am deșteptat în zori de zi, m-am întors către mama și i-am spus: Dă-mi gustarea, trebuie să plec la «casa tăblițelor». Mama mi-a dat două pânișoare și m-am dus la casa tăblițelor. La casa tăblițelor, maimarele de rând mi-a spus: «De ce ai întârziat». Însăpăimântat și cu inima bătând, am ieșit înaintea lui și m-am plecat respectuos».

Cât tocea un elev sumerian? De necrezut, dar toată ziua!

Școală grea făceau și elevii egipteni. Ca să ajungă să scrie pe vestitele papirusuri, mai întâi foloseau ca „maculator” tăblițe de lemn, acoperite cu ipsos în amestec cu praf de piatră și clei, (asemănătoare la compoziție cu suportul icoanelor românești), și chiar plăci de piatră care puteau fi spălate și rescrise. În căutările lor, arheologii au scos la lumină astfel de „caiete cu numeroase observații ale învățătorilor”:

„Dăruiește-ți inima științei și iubește-o așa cum îți iubești mama, căci nimic nu-i mai de preț decât știința. Singura fericire adevărată e să aduni cu dragoste sularile ziua și să le citești noaptea. Nu-ți pierde vremea cu dorințele, că ai s-o sfârșești rău. Lasă-ți gura să citească sulul pe care-l ții în mână, ia pildă de la cei ce știu mai multe decât tine...”

Dar și atunci, ca și acum, mai erau și elevi chiulangii. Cu regret, un dascăl scria: „Băieții au un spate și el ascultă dacă e lovit... căci elevii au urechile la spate”. Unii se îndreptau și dacă ajungeau „ceva” în viață scriau cu recunoștință că „Mi-ai tras destule la spate și lecțiile tale mi-au pătruns în urechi” (atunci nu reclamau la Inspectoratul Școlar).

Lăsându-i pe elevii din antichitate, să vedem soarta unui elev băcăuan. Cronicarul C. Radu scria clar: „înainte de 1839 nu era nicio școală publică în oraș”! Abia în 1839

se înființară „Șoala Domnească” a profesorului Constantin Platon „om deștept și destoinic”. El introduse „un sistem” pentru clasa I–a, care era așa: „banca întâia avea înainte o bancă de năsip, unul din copii după porunca șadatorului: (monitor, cum se zice azi) care striga „îndreptează primare”, „copilul trecea cu un netezător

de lemn peste nisipul de pe bancă, și—apoi șadatorul ear striga «luați sama bine și scrieți litera A» arătându-le de pe o tablă mare ce era înaintea lor, litera.

Copiii începeau să scrie cu degetul pe năsip litera A, îndreptând șadatorul pe la unii cari n—o făceau bine. Apoi, clasa avea 8 cercuri de fer, pe lângă pereți, cercuri bătute în perete. La anumită oară, eșiau copiii din bănci și treceau la cercuri. Fiecare cerc avea câte 10 copii și un șadator. Șadatorul intra înăuntrul cercului, ear copii se înșirau în afară pe lângă cerc. Acole, o oară și mai bine șadataru asculta lecțiile, le dădea alte lecții. Acest sistem a urmat până la anul 1858 când s’a desființat. Programul era mare și larg: La gramatică se dădea Etimologia, Sintaxa, Ortografia. La Aritmetică: Numerele complexe, Regula 3 simplă și compusă, Regula de dobânzi simplă și compusă. În clasa IV—a se traducea mici bucăți și din Limba latină”

Azi, în lumea calculatorului și a internetului totul pare de necrezut. Și totuși, cea care trebuie să fie pusă la muncă rămâne indiferent de pragul tehnologic, mintea omenească.

Alo, Alo, aici Radio Stroe și Vasilache

Stroe și Vasilache? Un cuplu de comici cum rar a avut pământul românesc. Cupletele lor erau ca vinul tonic. Îți dispărea încruntarea la pe frunte, izburneai într-un râs sănătos și benefic, necazurile se topeau ca zăpada sub soarele de primăvara. Totul o fost până la bombardamentul din 4 aprilie 1944. Moartea năprasnică avea să-l răpească pe Vasilache. O pierdere grea, care n-a mai fost refăcută niciodată. Stroe avea să-și continue drumul și cariera de data acesta singur. Puțini știu însă că celebrul Stroe se născuse la Răcăciuni în anul 1906. Numele său adevărat era Ștrul Nacht. Se născuse pentru a fi actor. Foștii colegi de clasă și-l amintesc ca pus întotdeauna pe șotii, neastâmpărat, imitându-și la perfecție colegii, dar și profesorii. În schimb, fratele său, viitorul scriitor Isaiia Răcăciuni, era liniștit și ascultător.

Trec anii, și iată-l pe Stroe la București. Intră fără probleme „la teatru”, (cum altfel!), la clasa marelui Nicolae Sorescu, pe care o absolvă cu brio. Îl atrăgea la nebunie, comedia. Joacă pe scena teatrului Mario Ventura „Cum vă place”, apoi

în „Avarul”. Dar adevărata carieră avea s-o desfășoare la „Cărbușul” lui Constantin Tănase. Scrie, compune, dansează, cântă. Are colegi, și ce Colegi!, Elena Zamora, George Groner, Florica Derian, Joujou Pavelescu, Colea Răutu, Zizi Șerban, Geo Barton etc., iar dintre compozitori pe Dendrino, Ion Vasilescu, Elly Roman, Ionel Fernic, H. Mălineanu, dar și un alt mare băcăuan, Nicolae Patrichi.

Se formează cuplul Stroe–Vasilache, prezent la nenumărate spectacole, dar și emisiuni radiofonice. Când se auzea la radio, „Alo, alo, aici e Radio, Stroe și Vasilache”, ascultătorii își părăseau pur și simplu îndeletnicirile ascultând extaziați nemuritoarele lor cuplete. Din nefericire au venit ani negri, când teroarea nazistă s-a abătut și asupra României. Stroe era și el vizat. Marele Tănase, în ciuda prigoanei, a continuat să-i dea leafa lui Stroe „clandestin” și să pună în scena alte reviste, chiar dacă numele sau nu apărea pe afiș. Alecu Popovici povestește: „Evreii trebuiau să poarte stea galbenă în piept și să iasă la muncă. Era iarna și zăpadă mare. A ieșit și Stroe. Sectorul lui era în Calea Victoriei. Organele de ordine l-au găsit în zori cu o lopată în mână, dar... în frac și cu joben în cap. În câteva ore Bucureștiul era acolo. Sosește poliția.

Istoria pe placul tuturor

– De ce ești așa?

– Sunt evreu sărac, domnule comisar. N–am palton!

Comisarul turbează, dar iată că sosește... Vasilache, cu o lopată în mână și tot în frac!

– De ce vă mirați? Și la zăpadă suntem tot Stroe și Vasilache!

Un mare succes, și cât curaj (era anul 1939) l–a avut Tănase în turneul din Tel–Aviv! Stroe îl interpreta pe Hitler, iar Vasilache pe Chamberlain.

Au trecut anii...

Stroe locuia în „Bălcescu 24” la etajul XI. Soția sa, actrița Rolanda Canin era din Păcurarii Iașilor, și i–a dăruit doi copii; o fată, Dana licențiată în limbi străine, și un băiat, Eugen, absolvent I.A.T.C. Poate cu Stroe. La fiecare pas. Stroe striga de jos către Rolanda de la 11:

– Dă–mi papucii!

Și i–a aruncat în cap!

De câteva luni nu mergea liftul, Stroe „pleca la spectacol cu o geanta elegantă în care se aflau o pereche de papuci și o perniță. La întoarcere, la oră târzie, își punea papucii, cu care urca două etaje, se așeza pe perniță, mai urca două și tot așa...”

În 1977, părăsește țara, stabilindu–se în Israel. A mai apărut în câteva spectacole de revistă și a scris două cărți. Cu câțiva ani în urmă, însă, Stroe care râdea de moarte, n–a mai făcut–o. A urcat sus, „fără perniță și papuci”.

Corrida lui Tănase

Pare de necrezut, dar și la noi în țară s-a organizat o... corridă! Tot de necrezut pare, și organizatorul ei, Constantin Tănase! Cine și cum l-au lămurit pe marele artist să investească în luptele cu tauri, nu se știe nici azi. Se pare că el voia să ofere un spectacol inedit, de mare amploare și probabil să câștige ceva bani. Astfel, în iunie 1927 „după multe greutăți și complicații cu autoritățile, s-au adus la București, din Spania doisprezece tauri și cincisprezece toreadori”!

Bineînțeles, că vestea s-a răspândit cât ai clipi: Tănase Toreador! Toți însă bănuiau că e vrun spectacol la „Cărăbuș”, unde Tănase o făcea pe toreadorul, iar taurii erau din hârtie! Chiar prefectul poliției capitalei, refuză să semneze autorizația spunând:

– Hai că e o glumă. Cum să aducă maestrul Tănase tauri din Spania. Sunt din carton!

Până să-l convingă de realitate, „taurii nu puteau fi domoliți deloc în grajdurile unde fuseseră adăpostiți”. Iată ce povestește despre această întâmplare fiul lui Tănase, Radu:

„Cât despre toreadori, găzduiți la fostul hotel «Paris» de pe strada Academiei, cu ei problema era și mai grea în fiecare seară cereau bani, apoi porneau la chef și terminau cu încăierări. Țipetele lor se auzeau până la ore târzii în stradă, iar hotelierul disperat îl scula aproape în fiecare noapte pe Tănase, ca și cum acesta i-ar fi putut împiedica să se omoare între ei..”

După un timp de lămuriri și intervenții, Tănase obține aprobările. Premiera urma să albă loc la „Arenele romane”, din Parcul „Libertății”. Au sosit mii de oameni să vadă taurii, toreadorii, dar și pe Tănase. Pe 14 iulie 1927, lumea stătea cu sufletul la gură să între taurii furioși pufnind pe nări, în stare să distrugă orice le-ar sta în cale. Se trase grilajul și în arenă apar taurii. Se mișcau „au relanti”, cum scria Radu Tănase, „parcă anume să-i facă în necaz lui Tănase, care cu puținele cuvinte spaniole pe care le știa, încerca să-i convingă pe toreadori să facă ceva...” Taurii însă erau prea bătrâni, (Tănase nu se pricepuse la vârsta lor), ca să aibă chef de lupte. Unii căutau smocuri de iarbă să le mănânce, alții pur și simplu s-au tolănit în praf și începură să ațipească. Cu mare greutate au reușit spaniolii să-i facă să se ridice și să încropească o fugăreală în arenă.

Corida dezamăgise pe spectatori. Totul se sfârșise. Toreadorii, spre fericirea hotelierului au plecat în Spania, iar Tănase a rămas cu cei doisprezece tauri. Ce să facă cu ei? Găsește cu greutate un văcar dispus să-i găzduiască o vreme. Nu i-a ținut nici acesta mult, pentru că unul din tauri era să-l omoare pentru că „purta brâu roșu”. Tănase era îngrozit. Ce să facă cu taurii în București? Rămânea o singură soluție: măcelăria. Reușește să convingă pe colonelul unui regiment să cumpere animalele pentru, popota soldaților. Vinde taurii pe nimic, dar răsufală ușurat. Din Corrida de la București avusese doar necazuri. Singurii care s-au bucurat de toată această „afacere”, au fost soldații. O bună bucată de vreme, s-au lins pe degete de la delicioasa „ciorbă românească de vacuță”.

Vremea și ciudățeniile ei

De când e lumea, vremea a fost capricioasă. Ca să împrăștie norii negri, amenințatori, dacii trăgeau în ei cu săgeți.

În anul 1400 se consemnează cea mai scăzută temperatură din ultimii 12.000 de ani! Nici în primăvară, nici în vară n-au putut ara! În acel an cumplit, se urca pe tronul Moldovei, Alexandru cel Bun. Cu toate că vremea n-a fost de partea lui, el a avut o lungă domnie de 32 de ani! Până în 1560, are loc un recul al ghețarilor, urmat, de o „pauză” între 1680–1740, după care are loc „Mica glaciațiune”, până în 1860, când vremea se încălzește.

„Cronica orașului Brașov”, arată că în 1420 a fost o iarnă mult mai caldă decât de obicei.

Vi-l închipuiți pe Vlad Țepeș poet? Dar meteorolog? Iată o incredibilă scrisoare a lui Vlad Tepeș către vărul său Ștefan cel Mare din martie 1457:

„Și atunci în iarna aceea târzie care s-a năpustit cu nămeți groși peste babele lui martie, tu ai venit la mine Ștefane! Pe

zăpada albă, zidurile de cărămidă ale Târgoviștei sângerau ca—n ajunurile de Crăciun ale copilăriei noastre... Pe ferestrele mele se vedea Târgoviștea în zăpadă. Turlele aveau o lumină strălucitoare ca argintul, ramurile copacilor sticleau ca gheața...”

Frumos, nu? Ca și dacii noștri, Elaus Magnus prezintă o gravură în „*Historia de gentibus Septentrionalibus*” apărută la Roma în 1555, în care oșteni în armuri trag ca arcuri în norii amenințători. Ploi nesfârșite duc la o mare inundație pe teritoriul țării noastre în 20 august 1593.

Inventarea termometrului de către Galileo Galilei, însemnă un pas imens în istoria meteorologiei. În „*Descriptio Moldaviae*”, din 1716, Dimitrie Cantemir, evidențiază „caracterul schimbărilor bruște ale temperaturii”, fiind astfel unul dintre primii climatologi din lume! Ceva mai târziu, în 1773, doctorul Caracaș face primele observații meteorologice la București. Remarcabilă este și lucrarea publicată la Napoli în 1788 a lui Stephan Ignaz Raicevich, intitulată: „*Osservazioni Storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*”. Medic, preceptorul fiilor domnitorului Ipsilanti, era totodată și un om de cultură făcând în cei șapte ani de experiență aici, o serie de observații asupra climei Țărilor Române.

Revenind la climă, anul 1816, a fost unul fără... vară! Atenție! În luna iunie a nins abundent ca în plină iarnă, iar lunile iulie și august „au fost ferecate de geruri cumplite”. Ce găsim în documentele americane. Primul val neobișnuit de frig a ajuns în America în 6 iunie 1816. „Zăpada s-a așezat într-un strat gros de 15 cm. Un vânt pătrunzător prăvălea oamenii din mers. Gerul s-a menținut până la 11 iunie. Al doilea val de frig s-a abătut pe 9 iulie, iar al treilea și al patrulea, la 21 și, respectiv 30 august”. Peste tot unde a băntuit iarna în acea vară, a distrus toate semănăturile, iar frunzele copacilor s-au făcut negre.

În Canada, „gerurile au fost și mai puternice, distrugând grâul și porumbul”. Cel mai greu a fost îndurată acea iarnă în Europa „unde oamenii au început să mănânce mușchi și licheni, scoarță de copaci. Mii de oameni au murit de foame și frig”.

Petrache Poenaru, inventatorul „tocului umblător”, din 1836, publică la București în gazeta „Muzăul Național”, observațiile sale meteorologice, iar la Iași, profesorul I. Pangrati, scria că în timpul acelei ierni temperatura scăzuse până la -36 grade și că „mercurul termometrelor înghețase”. Deosebit de important este și faptul că la „Școala Vasiliană” din capitala Moldovei, în deceniul al patrulea al secolului XIX meteorologia era materie de studiu. Chiar Mihai Eminescu, era de

păreră că „toamna nu mai e toamnă, nici vara nu mai e vară”. Dar iată câteva din capriciile vremii, surprinse în secolul XX de zierele epocii: La 28 septembrie 1932, scria „Dimineața”, s-au înregistrat „50 grade la soare în capitală, și 34 grade la Craiova, iar a doua zi la Predeal la umbră, înregistrându-se 25 de grade. Un an mai târziu, pe 7 iunie 1933 a nins în capitală. „Fulgii mici, de zăpadă, scria, «Adevărul» care s-au văzut la orele 19, topindu-se în aer, înainte de a atinge solul”. Pe 30 iunie 1935, „după cele 47 grade de alaltăieri, termometrul a înregistrat ieri după amiază 50,2 grade la soare la sol. La umbră, temperatura a fost de 34 de grade. La Galați, termometrul a arătat 34 de grade la umbră, la Iași 31 de grade...” Zilele de 23, 24 și 25 martie 1937 sunt de adevărată vară, înregistrându-se la umbră... 25 de grade”. Dar „bucuria căldurii” nu durează decât câteva zile. „Dimineața” din 29 martie, anunța că „ieri dimineață la ora 6 a început să ningă la Predeal. Temperatura a scăzut brusc, stratul de zăpadă s-a așternut în grosime de câțiva centimetri”.

O statistică meteo „de excepție” au întocmit-o meteorologii francezi începând din 1960. Spicuim:

– 1961, în Africa Orientală ploii nemaivăzute, marile lacuri atingând niveluri niciodată înregistrate în secolul XX;

– 1962–1963, iarnă grea în Europa, zăpezi uriașe. La Bacău s-a circulat doar cu tancul!;

Eugen Șendrea

– 1964–1965. S.U.A. Se confruntă cu o secetă nemaîntâlnită din 1738. Portul Murmansk, care nu îngheață, este blocat pentru prima dată de când se știe de banchiza Oceanului Arctic;

– 1966–1967 – iarnă grea în toată Europa;

– 1968–1970, gheața încercuiește coastele Islandei pentru prima dată din 1888;

– 1971–1972, iarnă grea în U.R.S.S. și Turcia;

– 1973–1974, în Australia de nord–est ninge pentru prima dată de când se știe;

– 1975, iarnă blândă în Anglia, dar secetă timp de 16 luni;

– 1976, călduri mari în iunie și iulie în Europa;

– 1977, perioadă de secetă în Europa;

– 1978, iarnă grea în emisfera sudică;

– 1979, căderi de zăpadă abundente în Africa;

– 1980, inundații în Canada;

– 1981–1982, vară secetoasă în Europa occidentală;

– 1983, ninsori în India în plină vară;

– 1984, cea mai grea iarnă în S.U.A. și Canada cu zăpezi de 4 m;

Sărim la anul care ne interesează pe noi, 1989. Știți câte grade erau pe 21 decembrie? 9 grade!;

– Vineri, 20 iunie 1997, orele 16,50, a bătut gheața cu o intensitate neobișnuită, iar pe 7 august au început a pleca cocorii;

– Marți, 5 octombrie 1999, a fost căldură de 30 grade. S-a făcut plajă la „Insula de agreement”;

– Miercuri, 13 decembrie 2000, „ziua soare și temperaturi de 10 grade plus”.

Istoria marilor cutremure din România

Cutremurele vrâncene, cu focarele la o adâncime de 70–200 km, au și ele o istorie. Iată pe scurt, cele mai grozave cutremure care au răvășit ținuturile românești, au făcut pagube neînchipuite sau ne-au băgat pur și simplu în sperieți:

1. Cutremurul din 29 august 1471, ora 12,00 care a fost catalogat de unii ca având magnitudinea $M = 6,9$ și intensitatea $I = VIII$, iar de alții (N.V. Shebalin) cu $M = 7,1$ și $I = IX$, este descris de cronicarul Grigore Ureche că a avut loc „în vreme ce au șezut Domnul Ștefan cel Mare la masa în Cetatea Sucevei, deplasându-i masa”. Acest cutremur a avut loc cu puțin timp înainte de nunta Voievodului cu Maria de Mangop. O aripă a turnului Nebuisei din Cetatea Sucevei se „prăvale în râpă”.

2. La 8 mai 1738 „la 5 ore” avu loc un cutremur mare de pământ. La câteva săptămâni, „pe 31 mai, ora 31/2 ceasuri se făcu un cutremur groaznic”. Sunt afectate mănăstirile Răchitoasa și Bogdana. Iată o descriere făcută într-o psaltire slavo-româna:

„Când au îmblat văleatu 1738, s-au cutremurat pământul în luna lui maiu în 31 de zile, amiază–zi, foarte tare, și s-au dus spre răsărit și iar s-au întors îndărăt. Și pomii se clătinau, ca de vânt, și au prăpădit casele și au făcut pământul mare huet. Și miercuri se cutremură”.

3. Cel mai mare cutremur a fost din 26 octombrie (stil nou) 1802 ($M = 7,7$ și $I = IX-X$) a provocat incendii nenumărate în Bucureștiul cu majoritatea clădirilor din lemn, precum și surparea turnului Colței, ridicat de zidarii suedezi ai regelui Carol al XII-lea, refugiat la București după înfrângerea de la Poltava (1709) și ținut prizonier în acest turn. Atunci și vestita biserică a Născătoarei de Dumnezeu din Vălenii de Munte s-a zguduit, s-a tulburat și la urmă s-a dărâmat (Nicolae Iorga, *Studii și documente*, XV, p. 233–234). La fel s-a întâmplat și cu Mănăstirea lui Adam (ținutul Tutovei), Biserica Sf. Ilie din Calea Rahovei–București, Mănăstirea Plumbuita, Biserica Sf. Spiridon din Iași, Biserica Domnească din Bârlad etc. Nu sunt date privind pierderile de vieți omenești. De atunci s-a schimbat configurația Bucureștiului.

4. Ceva mai târziu, la Bacău în 14 iulie și apoi la 26 august 1821 se produc două mari cutremure.

5. În anul 1829 este înregistrat un alt cutremur.

6. Următorul mare cutremur vrâncean este cel din 23 ianuarie 1838, orele 18,45 ($M = 6,7$ după alții 6,9 și $I = VIII$), când se anunță 8 morți, 14 răniți, 36 ele case distruse în București, consulul francez raportează peste 600 de morți și tot atâția răniți. Acest cutremur a provocat modificări importante în aspectul morfologic al teritoriului extracarpatic, ducând la formarea Lacului Roșu ca urmare a prăbușirii unui munte.

7. Cutremurul vrâncean din 10 noiembrie 1940 ($M = 7,4$ și $I = IX$), ora 3.39 și adâncimea 133 km precedat pe data de 22 octombrie 1940 ora 8.27 de un alt cutremur ($M = 6,2$ și $I = VII$) este primul mare cutremur de pământ din perioada României contemporane, care ar fi oferit ocazia strângerii unor date de

bază și concluzii utile în privința comportării construcțiilor la cutremure, ne-a găsit nepregătiți și din acest punct de vedere deoarece nu a fost înregistrat (în sensul obținerii unor accelerograme) și deci nu s-au putut iniția cercetările de seismologie și inginerie seismică, cu toate că în același an, un alt cutremur a fost înregistrat pe data de 17 mai 1940 în S.U.A. la El Centre, California, când s-a înregistrat prima accelerogramă a unui mare cutremur. Dacă la acest cutremur din 10 noiembrie 1940 s-ar fi înregistrat vreo accelerogramă, atunci cu totul altfel s-ar fi realizat proiectarea antisismică a construcțiilor până la cutremurul din 4 martie 1977 când s-a văzut că aceste cutremure vrâncene, intermediare, sunt foarte diferite de cele care au loc în crusta terestră. Efecte grave ale acestui cutremur s-au arătat în părțile centrale și de sud ale Moldovei, precum și în sub-Carpații Munteniei, provocând prăbușirea blocului Carlton din București. Blocul avea structura de beton armat, două subsoluri, sală de cinema, parter și 12 etaje și s-a prăbușit complet după primele vibrații, îngropând sub dărâmături aproape toți locatarii. A urmat un proces celebru prin care s-a demonstrat că a fost o proiectare greșită, dar până la urmă, în

1944, totul a rămas dat uitării. Cifra exactă a victimelor ome-nești nu se cunoaște deoarece în 1940, în timpul războiului, informațiile de presă erau cenzurate. Se apreciază că acestea ar fi fost de 1.000 de morți, majoritatea în Focșani și Moldova în general și circa 4.000 de răniți. La Bacău din fericire „pagubele au fost de mică importanță”. La „Prefectură s-a dărâmat tavanul iar în oraș coșurile caselor s-au dărâmat”. Stricăciuni și la biserica „Sf. Ioan”. În Buhuși „s-a dărâmat turla bisericii și mai mulți pereți ai fabricii de postav. S-a deplasat ceasul fabricii!” În județ, mari distrugeri la bisericile din Răchitoasa, Cașin, Rădeana, Răducanu, Plopana. În 1941, Prefectura cerea fonduri pentru repararea bisericilor din Glăvănești, Măgura–Ocnei, Borzești, Cașin I, Bogdana.

8. Cutremurul din 4 martie 1977, ora 21,22 ($M = 7,2$ și $I = VIII-IX$) este considerat datorită efectelor sale, ca unul dintre cele mai distrugătoare șocuri seismice care a lovit România în epoca modernă. A fost un cutremur multi-șoc și a fost înregistrat în București de un accelerometru japonez tip SMAC-3 (în curtea INCERC – București) și pentru prima dată, în urma prelucrării accelerogramei s-a văzut cum arăta

conținutul de frecvențe, rezultând pentru București perioade mari de circa 1,5 secunde. Cutremurul a fost înregistrat și la Observatorul Seismologic „Dr. Corneliu Radu”, Vrâncioaia, dar mecanismul de deplasare al filmului nu a funcționat, înregistrându-se doar valoarea accelerației maxime. În cazul cutremurului din Vrancea din 4 martie 1977, directivitatea s-a caracterizat nu numai prin orientarea efectelor mai importante spre SV, spre București și Zimnicea, dar și prin intensificarea lor în comparație cu cele produse în 1940 deși cutremurul din acel an a fost mai puternic. La nivelul întregii țări, aproximativ 33.000 de locuințe s-au prăbușit sau au fost grav avariate. Au fost distruse numeroase școli și spitale, și-au pierdut viața 1.571 de oameni și au fost răniți 11.300. Nivelul pierderilor materiale înregistrate de economia românească s-a cifrat la cifra 2 miliarde de dolari. S-a impus și s-a trecut la o nouă proiectare antiseismică având la baza noile date înregistrate și prelucrate.

9. Cutremurele din 30 august 1986 ($M = 7,0$ și $I = VIII$, adâncimea 133 km).

10. 30 mai 1990 ($M = 6,7$ și $I = VIII$, adâncimea 90 km) și la 31 mai 1990 ($M = 6,2$ și $I = 7$, adâncimea 79 km) au o importanță specială din punct de vedere științific, datorită numărului mare de înregistrări de accelerograme obținute care au permis elaborarea unor hărți reprezentând distribuția accelerațiilor în teritoriul extra-carpatic, contribuind la definirea principalelor caracteristici ale seismicității României și care servesc ca date de bază în realizarea hărților de hazard seismic.

11. La 4 martie 2001 la ora 17.39, a avut loc un cutremur de pământ în Vrancea. Seismul de 5,2 grade pe scara Richter s-a resimțit și în București.

Miraculosul „ghem” dac

Printre minunate marame, ștergare și covoare, mirosind a levănțică, adunate și ținute cu grijă de învățătoarea pensionară Maria Savin din comuna Ungureni, județul Bacău, am găsit și un ghem din fir de lână, rotund, de mărimea unui măr, lucrat cu deosebită măiestrie. Privit cu atenție, am zărit, ascuns în el, un mic orificiu. Am aflat că i se spunea „ghem dac”, adică ghemul dacilor, într-un înserat de vară, în cerdacul casei, în fața unei farfurioare cu dulceață de cireșe amare și a unui pahar cu apă rece din fântână, am ascultat povestea lui. Maria Savin o știa de la părinții și bunicii ei, iar aceștia la rândul lor de la părinții și bunicii lor, fiind transmisă din generație în generație, de aproape două milenii.

„Demult, tare demult – încep să povestescă Maria Savin – dacii conduși de viteazul rege Decebal au fost înfrânți în cea de-a doua mare înfruntare cu romanii. Ostașii romani învingători, se răspândiră peste tot pentru a înfrânge ultimele puncte de rezistență ale dacilor, unii din ei au ajuns și prin părțile noastre. Pe un înserat, poate ca acesta, când sătenii se

pregăteau de culcare, un călăreț cu calul înspumat, aduse vestea că ostașii romani se îndreaptă spre satul lor. Bătrâni, femei și copii, cu câteva lucruri strânse în grabă, se îndreptară spre codrul secular, mare și întunecat, unde cu greu putea pătrunde un necunosător. Teama de sabia romană îi făceau să grăbească pașii. Bărbații satului se aflau prea departe, în lupte, pentru a le veni în ajutor. Uneori liniștea nopții era

sfârșiată de strigătele unei păsări de noapte. Luna și stelele le luminau calea încercând parcă să le vină în ajutor... Deodată, sus pe coama dealului apărură călăreți înarmați. Un cerc de fier se strângea în jurul lor. Romanii! Strânseseră în mâini măciuci noduroase. Femeile încercau să aline plânsul copiilor, strângându-i la piept. Dintre ostași, se desprinse un călăreț cu mantia pe umeri.

– Voi daci, adoratori ai lui Zamolxe, glăsui romanul – lăsați-vă prinși! Sunteți înconjuțați de oștenii biruitorului împărat Traian!

– Viteazule oștean – răspuse un bătrân cu vorba domoală, dar plină de cutezanță, mai bine moartea, decât robia rușinoasă.

– Vitejia dacilor ne este prea bine cunoscută – continuă romanul – știm că sunteți gata de moarte. Tot așa de bine ne este cunoscută și istețimea voastră... Ei bine, vă las libertatea, dacă până mâine la răsărit de soare, unul dintre voi va reuși să țină într-un deget un obiect rotund. De nu, știți ce vă așteaptă...

Romanul se retrase. Clipele treceau repede, repede de tot. Curând vălul nopții începu să se destrame și nu după mult timp o undă sângerie apăru deasupra dealurilor. Un disc de jar se înălța pe cer. Răsărea soarele!

– Hei, daci! Soarele vă vestește libertatea sau moartea! strigă romanul.

– Libertatea romanule. Iată ce–ai dorit!

Și ca la un semn, bătrânii și femeile, au ridicat în degete ghemuri rotunde și multicolore de lână, făurite în timpul nopții de mâinile harnice și pricepute ale femeilor dace.

Uimit și parcă înfricoșat, romanul își întoarse calul, urmat de călăreți.

Și astăzi prin părțile noastre – încheie Maria Savin – în clipele de răgaz, femeile noastre știu să facă «ghem dac» spre marea bucurie și desfătare a copiilor, care îl folosesc la joacă”.

Dopaj la a IV-a olimpiadă

24 iulie 1908, ora 17,25. Stadionul „White City” din Londra. 90.000 de spectatori privesc, sub un soare torid, la o scenă incredibilă: concurentul italian Dorando Pietri, la cursa de maraton, intră pe ultimii 352 de metri. Deodată, acesta se clatină și se prăbușește pe pistă. Din tribună se aud strigăte de încurajare. Dar, „asemenea unui boxer numărat, el se ridică și pornește într-o direcție greșită”. Se lasă „o tăcere plină de consternare, întreruptă doar de strigătele de încurajare ale compatrioților”. Cade din nou. În-săși regina Marii Britanii „își abandonează atitudinea solemnă, transformându-se în prima suporteră a concurentului”. Scriitorul Arthur Conan Doyle, „tatăl” lui Sherlock Holmes, strigă din răspuțeri să se ridice. În sfârșit, sportivul înaintează „în zig-zag, ca un robot”. Mai are câțiva metri, când din urmă apare americanul Johnny Hayes. Genunchii italianului cedează din nou. Hayes e gata să-i ia victoria. Lumea e în delir. A mai rămas doar jumătate de metru, și Dorando continuă să se clatine, gata să se prăbușească, dar... „un judecător cu pălărie

de pai îi întinde mâna și-l trece linia de sosire”, după care se prăbușește ca și mort. Este ajutat să se ridice. Unul din sportivii care se aflau acolo, remarcă un fapt, anume că el „mirosea îngrozitor a stricnina”. Cuvinte ce n-au scăpat, însă, presei. A învins Dorando? Nu! Firește, este descalificat; nu pentru că era dopat cu stricnina, ci pentru că fusese ajutat să câștige! Totuși, gloria abia începea pentru el. Cu suflet mare, regina Marii Britanii îi oferă o cupă plină ochi cu lire sterline. Îl bătut pe umăr și-i spuse:

– Îndrăznesc să sper că nu veți păstra ranchiună Marii Britanii!

După aceasta medicii se vor ocupa de Dorando să-l salveze de efectele supradozei medicamentoase. Devenise celebru. Marele cântăreț de operă Enrico Caruso va veni să-l întrebe de sănătate, iar Arthur Conan Doyle s-a făcut inițiatorul unei colecte publice. Eforturile medicilor îl salvează. Mustăciosul Dorando e provocat pentru o revanșă cu americanul Hayes. Va fi, însă, un maraton în stil american: 279 de tururi de stadion! Revanșa are loc în fata unui stadion plin ochi. Comunitatea italiană din Statele Unite – „Little Italy” e în culmea nebuniei

– în stil italian când Dorando iese învingător. Peste el aveau să curgă, non–stop, dolarii. Apar diferite legende, care de care mai impresionante. Era prezentat ca „un copil sărac, strivit de munca de la bucătărie, dar care credea cu înverșunare în steaua sa”. Se spunea că pentru el era un fleac ca să ducă o scrisoare pe o distanță de 50 km, între Capri, localitatea sa natală și Reggio Emilia.

E invitat în Argentina. Câștigă sume mari în pesos. Se întoarce în America, unde acceptă prinsoarea unor cicliști celebri, sau chiar a unor antrenori de cai de curse. Câștigă. Face 200.000 de dolari, o sumă enormă pentru acele vremuri. Uită cu totul că în 1908 avea doar o valiză de carton. Îl trage „așa”, însă, spre locul natal. E sfătuit să bage banii în construcția unui hotel. Cumpără un han vechi, îl renovează cheltuind jumătate din sumă. Îl termină, îl inaugurează, dar n–are clienți. E prea scump! Banii se topesc ca zăpada sub soarele primăvăratic. Cu greu, și aproape falit, deschide un garaj la San Remo. Este aproape uitat. Își vor aduce aminte, prin 1936, cei din aparatul de propagandă al lui Mussolini. Va fi numit de acesta „Cavaliere”. Apoi, nimeni nu–l mai ia în seamă. În 1942 Dorando Pietri împlinește 57 de ani. E doar o umbră a fostului mare atlet. Se simte din ce în ce mai rău. Medicii nu–l mai pot ajuta. Să fi fost urmările dopajului cu stricnină din tinerețe?

Se stinge uitat de toți, rămânând în istoria Olimpiadelor ca unul din cele mai izbitoare cazuri de dopaj.

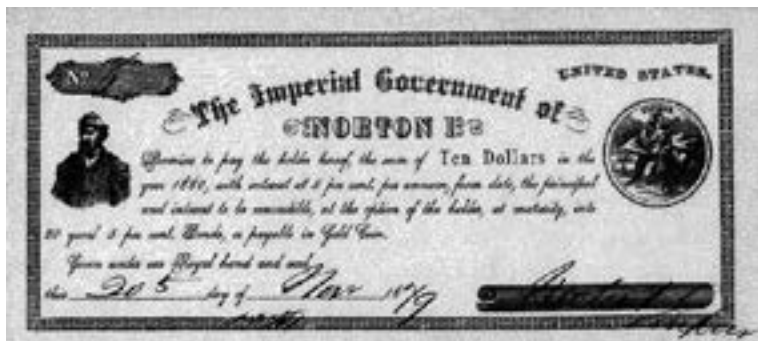
Norton I, Împăratul Statelor Unite

A existat un împărat al Statelor Unite? O întrebare care probabil nu și-ar afla rostul, știindu-se că Statele Unite au avut numai președinți. Și totuși... A existat și un împărat al Statelor Unite.

Povestea lui începe în anul 1859, an când în Europa avusese loc Unirea celor două principate Moldova și Țara Românească. Ne aflăm la 23 septembrie la San Francisco în redacția ziarului „Clarion”. Redactorul șef al ziarului Sam Ficht se afla în biroul său. Își frământa mintea să găsească noi idei pentru a mări vânzarea ziarului. Deodată ușa se deschise și în birou intră un bărbat cam de 30 de ani, timid și prost îmbrăcat. Din buzunarul hainei scoase o hârtie:

– Aș dori să-mi publicați acest comunicat, spuse el, întinzându-i hârtia. Aproape plictisit, Ficht luă hârtia și-și aruncă alene ochii pe ea. După ce citi câteva rânduri simți că nu mai are aer. Stupefiat continuă să citească:

„La cererea expresă a mării majorități a cetățenilor Statelor Unite subsemnatul Joshua Norton mă proclam Împărat

al Statelor Unite. În virtutea autorității cu care sunt investit, ordon reprezentanților diferitelor state ale S.U.A. să se adune în sala de concerte din San Francisco la data de 1 februarie 1860, pentru a aduce legilor noastre modificările necesare instaurării noului regim”.

Stătu un timp nemișcat neștiind ce să facă. Deodată chipul său se luminează. Ideea salvatoare pentru ziar apăru:

– Sunt de acord să public comunicatul, spuse el vesel.

Într-adevăr, publicarea lui a stârnit senzație în întreaga Americă. Lumea aștepta noi decrete de la „Majestatea Sa Norton I” amuzându-se copios. Firește, tirajul lui „Clarion” crescuse și el vertiginos.

Al doilea decret al lui Norton, dizolvă Congresul, unde cu adevărat mulți kongresmeni nu-și aveau locul fiind acuzați de corupție. Deveni extrem de popular. Acest lucru nu scapă comercianților, care în schimbul unei sume de bani sau a unei mese gratuite la un restaurant, își puneau firma: „Furnizori ai Majestății Sale Împăratul Norton I”. Locuia la un hotel de mâna a treia și-și continuă existența până într-o zi de ianuarie 1880, când alunecă pe gheață, lovindu-se la cap. După o agonie de câteva zile, „împăratul” muri.

Cine a fost Norton I?

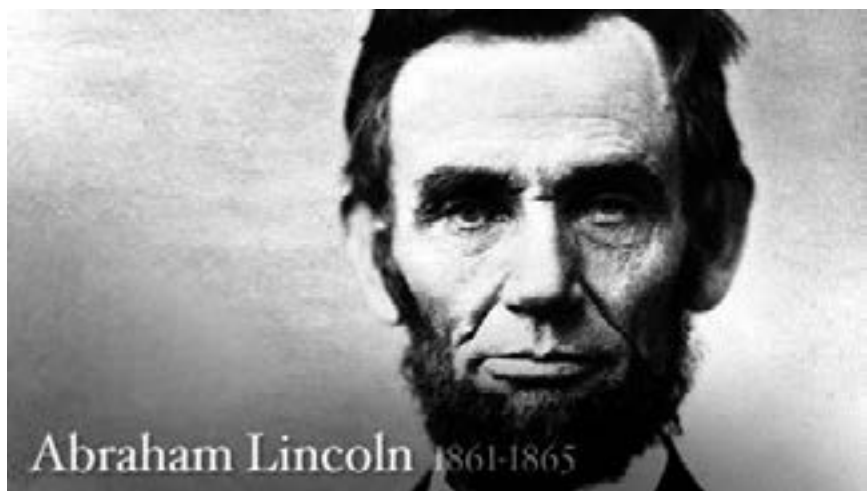
Era originar din Cape Town. În 1849 emigră în America. Cumpără terenuri imobiliare pe care le vinde apoi întreit. Se

îmbogăți rapid dar se și ruină tot rapid. Pierdu toți banii într-o încercare de speculă cu orez. Muritor de foame îi veni ideea să devină... Împărat!

La înmormântarea lui au participat peste 30.000 de oameni. „Clarion” nu și-a uitat clientul publicând pe prima pagină un uriaș titlu: „L’empereur est mort”!

În 1930 osemintele îi vor fi transportate într-un nou cimitir. Cortegiul funerar va fi însoțit de nu mai puțin de 8 fanfare militare! Dar partea cea mai „interesantă” din tragi-comica existență a lui Norton este că o singură dată s-a vorbit pe față că era nebun. Asta s-a întâmplat atunci când a propus ca deasupra strâmtorii care închide intrarea în golful San Francisco, să se construiască un pod. Toți specialiștii au fost de acord în a susține că este un proiect imposibil de realizat. Dar astăzi, exact în locul indicat de Norton I, se înalță „Oakland Bay Bridge”, cel mai mare pod din lume.

Ar mai fi fost ucis Abraham Lincoln dacă...?

In seara zilei de 14 aprilie 1865, președintele american Abraham Lincoln a fost asasinat în loja teatrului „Ford” în timp ce asista la prezentarea comediei „Verișoara noastră din America”. Autorul faptei era actorul John Wilkes Booth. Mai mult, nestingherit, asasinul sare din loja prezidențială direct pe scena și reușește să fugă. Astăzi, după 130 de ani de la crimă cunoaștem multe dintre firele complotului organizat împotriva lui Lincoln. Și totuși, au mai rămas câteva semne de întrebare. Cum de a rămas președintele fără... pază? Unde dispăruse polițistul de la ușa lojei?

Abraham Lincoln știa că viața lui este amenințată de un atentat. Poliția Națională Executivă, condusă de colonelul Lafayette Baker îi raportase de câteva ori despre aceasta. Din nefericire, președintele american „nu putea suferi prezența unei gărzi numeroase și în uniforme strălucitoare”. Totuși, își luase unele măsuri de precauție. Pe un ton glumeț, el ceru ministrului de război Stanton, ca pază personală pe maiorul Eckert:

– „L-am văzut îndoind în mâini cinci vătraie unul după altul. Mi se pare a fi tocmai omul care trebuie să-l iau în seara aceasta cu mine. Îl pot obține?”

Stanton însă îl refuză, motivând că maiorul are foarte multe treburi de făcut la minister, lucru dovedit ulterior a fi fals. Neavând încotro, Lincoln se mulțumi cu prezența maiorului Henry Rathborne un filfizon tânăr și modern care apăruse în lojă împreună cu logodnica, gândindu-se cel mai puțin că avea misiunea să-l păzească pe președinte. Lipsea din lojă și Ulysses Grant, comandantul armatei. Cauza: cearta dintre nevasta președintelui și a sa. În seara fatală paza lojei prezidențiale fusese încredințată polițistului John Parker. Parker? „Statele sale de serviciu” erau pline cu „sanctiuni pentru încălcări ale disciplinei, trândăvie, beție, scandal într-o casă de toleranță. Intrase în poliție doar din anul 1861. Și iată, ca după mai bine de un secol s-a aflat unde a dispărut Parker în timpul când a avut loc asasinatul. John Parker după câteva minute de stat în post, simți nevoia să bea. Formal se uită de-a lungul coridorului ce ducea spre lojă și constatând că totul este în regulă, coborî la bufetul teatrului. Aici, în compania lacheului și vizitiului președintelui se grăbi să toarne pe gât câteva păhărele! În timp ce la câțiva pași se desfășura una dintre cele mai mari tragedii din istoria Americii..

Ce s-a întâmplat cu Parker după aceasta? Nimic. El nu a fost nici cercetat și nici judecat. Abia în noiembrie 1865 mai primește o mustrare „pentru comportare necorespunzătoare” iar în 27 iulie 1868 este găsit „dormind în post”. În sfârșit, cu greu, este scos din poliție pentru „neglijarea gravă a îndatoririlor”.

Dacă ar fi fost în post în seara de 16 aprilie, poate altfel s-ar fi scris istoria...

Pe vremea când, din dragoste, se tăia capul...!

Săltând peste troiene, trei sănii opriră în mijlocul târgului din Bârlad. Din ele coborâră, aproape înghețați, șase bărbați. Este 18 ianuarie 1607. Nesiliți „de nimene”, Ion Carapotaru, Nohit, Frâncescu, Crăciun Nicorici, Grăjdaru și Iane „ginerele Dorei” se prezentară în fața „tuturor bătrânilor Bârladului”. „Ședința Tribunalului” era prezidată de „Drăguțul, starostele ținutului de margine”, având alături și pe cei 12 pângari. Cei șase trebuiau să salveze cu orice preț capul lui „Ursu, «fiul lui Stavăr» din Oleșești”. Pricina: Ursu a fost prins de Ioan în „flagrant delict cu femeia sa, anume Neagolea, iubindu-se”. După lungi „dezbateri” tribunalul bârlădean stabilește ca „Ursul să-și plătească capul” lui Procop Negrea, «ureadnic de Bârlad». Pentru aceasta s-au vândut „cinci ogoare și un răzor, și o falce de vie și cu 140 de pruni, un vad de moară în Gârla Putnei cu 76 taleri de argint”. Scumpă dragostea pe atunci!...

Dar nu trec decât doi ani și „starostele Drăguțul” judecă – la 24 iunie 1609 – o crimă care a făcut vâlvă atunci. Întâmplarea face ca Marica – cea care avea să fie judecată – să fie tot

din Oleșești, pe Gârla Putnei. „Din dragoste” pentru un anume Burdugan din... Spărieți „a tăiat capul bărbatului său, Vascan”. Are noroc cu carul, scăpând de mâna călăului dar plătind pentru aceasta 60 taleri de argint; bani, nu glumă!

Nici „Lupa, fiica lui Balaș Vuiu” n-a fost mai cuminte. S-a „dat după alt bărbat”. Pentru „desfrânarea ei” va fi nevoită „să-și vândă casele din Târgul Putnei, împreună cu zece ogoare, un loc de grădină și vad de moară”, totul valorând uriașa sumă de 240 zloți tătarăști.

Și pe la noi unele femei „călcau greșit”. Mai cunoscut este cazul Anei – „fiica lui Petre Mircea din ținutul Trotuș”. Fata s-a iubit cu un flăcău și rămânând „grea” a făcut un copil. Fapta avea s-o coste și pe ea scump. Tribunalul „oamenilor buni și bătrâni” din Trotuș, în prezența lui Beja pârălabil și a mai multor „megieși și primprejur, a șoltuzului și a 12 pângari” este condamnată „la pierderea părților de moșie ale împincinatei din satele Pildeni și Hiltu”. O femeie „aflată în pricină de despărțire cu bărbatul ei” fuge la ibovnic, convingându-l pe străjerul Simion Pioeru din Câmpulung „să treacă spre Bistrița”. Pentru farmecele ei bietul străjer va fi închis, iar „locuitorii satului și vornicii care răspundeau de strajă, impuși la plata unei gloabe în vite către domnie și către bărbatul femeii în cauză”.

Sărind peste veacuri, aflăm de o altă întâmplare. Iată ce consemna ziarul „Bacăul” în 2 martie 1925 sub titlul „Ce cauți, găsești”, sau „Pățania unui individ care a încercat să violeze domiciliul unui cetățean”: În ziua de 16 crt. individul Gh. Petroi din Buda s-a introdus în casa locuitorului Joje Popa din comuna Blăgești încercând să atenteze la pudoarea soției acestuia Ileana. Biata femeie a opus multă rezistență și multe eforturi pentru a scăpa din ghearele bestiei. Sărind apoi fiii ei, aceștia dimpreună cu mama lor au bătut grav pe Petroi, apoi l-au aruncat în stradă. A avut și va avea satul multă vreme „de a râde”.

Elena Cuza, marea doamnă pe nedrept uitată

La 17 iunie 1825 se naște Elena Cuza, cea care avea să fie prima doamnă a Principatelor Unite, care s-a bucurat de prețuirea împăratului Napoleon al III-lea și a soției sale Eugenia și a fost venerată de români ca o sfântă. Era mică, subțire, „cu ochii negri duși în fundul capului”, teribil de timidă. În 1844 îl întâlnește pe Alexandru Ioan Cuza. Se îndrăgostește de el. Îi scrie mamei, la 30 aprilie 1844: „Crede-mă, mamă, noile sentimente pe care le am față de soțul meu nu mă vor împiedica să te iubesc”.

După înăbușirea Revoluției de la 1848, Elena reușește să pună la cale evadarea și fuga lui Cuza. Dubla alegere a lui Cuza, din 24 ianuarie 1859, „...a venit ca o surpriză pentru ambii soți”. Elena mărturisește: „Am trăit întotdeauna departe de societate și nu cunosc nici eticheta, nici obligațiile pe care trebuie să mi le asum”.

În locul ei va intra, însă, o mare rivală – Maria Obrenovici, fiica lui Costin Catargi și mama viitorului rege al Serbiei, Milan. În ciuda infidelităților, Elena pare „renăscută”. Ruginoasa, cu

castelul ei și împrejurimile, o liniștesc uneori. Înființează „azilul de la Cotroceni” în 1862, loc ce-i va purta numele; militează pentru crearea unor spitale de bolnavi psihic, dar și pentru uzul armatei. Aduce alinare celor aflați în suferință și ctitorește monumente publice. Puțini știu că ea a întemeiat și muzee! Înfruntă, în același timp, cu stoicism nașterea celor doi fii nelegitimi ai lui Cuza, Alexandru și Dimitrie. Mai mult, „i-a iubit și i-a crescut de parcă ar fi fost ai ei”.

Urmează lovitură de stat din 11 februarie 1866 și Cuza părăsește țara doar cu... amanta. Elena este din nou nevoită să-și înăbușe mânia, dar mai ales mândria. Îmbolnăvindu-se, Cuza este îngrijit doar de soție, care i-a stat la căpătâi până în ultima clipă de viață.

Când fostul domn a murit, amanta – Maria Obrenovici – se distra la un bal din Viena. După moartea soțului, doamna Elena Cuza revine în țară, dedicându-și toată energia creșterii celor doi fii nelegitimi. N-are noroc cu ei. Dimitrie se sinucide la 21 octombrie 1888. Rămânea marea speranță, Alexandru. Dar și acesta, la mai puțin de doi ani, îl urmează în mormânt pe tatăl său.

După o efemeră istorie, Elena Cuza este zdrobită. O altă mare lovitură o primește atunci când află că pierde castelul de la Ruginoasa, loc atât de drag ei. Se retrage la Piatra Neamț, unde s-a oferit să crească cinci orfani de la Spitalul „Carita-

tea”. Duce un trai retras și modest. Îi mai rămâne doar o rochie bună, păstrată pentru înmormântare.

24 ianuarie 1909: Din întreaga Românie i se adresează omagii cu prilejul aniversării unei jumătăți de veac de la înfăptuirea Unirii Principatelor. Cu modestia ei cunoscută, ea mulțumește „în numele lui Alexandru Ioan Cuza”. Aveau să fie ultimele ei manifestări publice. La doar două luni, pe 2 aprilie 1909, intră în lumea astrală.

După dorința ei, va fi înmormântată la Solești–Vaslui, proprietatea părinților. Lasă în urmă un mare nume legat de marile evenimente istorice ale celei de-a doua jumătăți a secolului XIX și de înfăptuirea României moderne.

Istoria zilei de 1 Mai

1 Mai 1886. O uriașă coloană de greviști înaintază către centrul orașului Chicago. „Se revendica în principal ziua de lucru de 8 ore. Nu reușesc să ajungă prea departe. Garda Națională îi așteaptă ca pentru război. Imediat deschid focul asupra zecilor de mii de demonstranți. Sunt uciși 117 greviști și răniți 2.127. Acest uriaș masacru a avut ca urmare declanșarea unui uriaș val de proteste în întreaga Americă și în lumea întreagă. Ca urmare, sub impactul psihologic al acestui tragic eveniment, Congresul Internaționalei Socialiste se deschide în 1889 la Paris. Participă și o delegație a socialiștilor români, alcătuită din A. Săndulescu, D. Marin, Emil Racoviță, D. Voinov, I. Procopiu. Se hotărăște în unanimitate, ca ziua de 1 Mai să devină „Ziua Solidarității Internaționale a celor ce muncesc”.

Prima sărbătorire are loc în România, la 1 Mai 1890. An de an, avea să fie sărbătorită legal prin diferite manifestări pașnice, mitinguri, manifestări cultural artistice, competiții sportive, nefiind întreruptă nici de izbucnirea Primului război

mondial. Firește, se aminteau revendicările privind, „Ziua de lucru de 8 ore, asigurarea protecției sociale, micșorarea impozitelor și taxelor, corelarea salariilor cu costul vieții, reducerea inflației, stoparea șomajului”, revendicări cărora, periodic, în dinamica vieții li s-au adăugat și alte deziderate emenate din marile frământări conjuncturale ale societății românești, ca de exemplu: solidaritatea cu Marea Răscoală a țăranilor din 1907; chemarea la luptă în 1918, pentru înfăptuirea Marii Uniri cu Țara a Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului și Banatului; sprijinirea grevelor muncitorilor petroliști și ceferiști din anii curbelor de sacrificiu 1329–1933 și combaterea ascensiunii fascismului în perioada 1937–1940. 1 Mai n-a fost sărbătorită doar în anii Statului Național Legionar și ai guvernării antonesciene, fiind înlocuită cu „Ziua sădirii pomilor”. Cei care vor profita din plin de popularitatea acestei zile vor fi comuniștii. Ei vor deturna după 1945 conținutul și mesajul zilei de 1 Mai, fiind sărbătorit în stil sovietic cu pancarte și lozinci, preamărind realizările comuniste.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai era la sfârșitul secolului XIX, una idilică. Iată ce povestește C. Radu, fost primar al Bacăului și martor ocular:

„Iar în ziua de unu Maiu, întreg orașul vuia de cântece și chefuri. Prin grădini și grădinițe, erau așezate pe iarba mese încărcate cu mâncări și înconjurate de cofe de vin, după cum le dădea mâna. În jurul mesei stătea gazda cu toate neamurile, mâncând, cântând și chefuind până seara. Lăutarii nu mai ajungeau, veneau pentru acea zi și din satele apropiate. Erau mulți care se duceau și afară din oraș, la «Lunca lui Rugină». Pe masa din luncă și printre copaci erau presărate sute de mese, împrejurul cărora ședea jos sute de târgoveți. Fiecare avea pe masa lor miel fript și pâine frumoasă. Ulcioare, ploște, cofe cu vin aveau toți la îndemână. Câte un scripcar și un cobzar erau la multe mese. Toți mâncau, râdeau, beau, cântau și jucau. Armendelul era în strălucirea lui”

Ce s-a întâmplat după 1989? Din nefericire, s-a lansat fără o cunoaștere a istoriei, ca ziua de 1 Mai este... comunistă! Ca urmare, oficialitățile s-au ferit să mai sărbătorească această zi, deși revendicările de astăzi sunt foarte reale: îmbunătățirea asistenței medico-sanitare, creșteri salariale, eradicarea corupției etc. Rămânem la concluzia lui C. Radu din secolul trecut:

„Azi? S-au pierdut multe din aceste obiceiuri. Tot se mai petrece... dar nu ca atunci”!

„Internaționala” – cântec comunist?

Câți își mai amintesc, astăzi, de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și de evenimentele care au precedat acest eveniment istoric? La 7 noiembrie, în fiecare an se comemorează asaltul bolșevicilor ruși asupra Palatului de Iarnă din Petrograd, moment ce a marcat începutul victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în ofensiva armatei leniniste revoluționare. Rememberul nostru se referă, însă, la un cu totul alt eveniment care avea, însă, să devină factorul coagulant, mobilizator, al maselor de revoluționari din Rusia și, mai apoi, de pretutindeni: „Internaționala”. Iată o scurtă istorie a acestui imn care a făcut o lungă carieră:

Aprilie 1888: orașul Lille – Franța. Gustave Delory, conducătorul mișcării socialiste, străbate camera dintr-o parte în alta, ca un leu în cușcă. Nu găsește cu niciun chip versurile și o melodie care să-i mobilizeze mai mult pe membrii săi. Deodată, se oprește; sare în sus de bucurie: „Gata, am găsit!”, strigă el, frecându-și mulțumit mâinile. Apoi, înfrigurat scoase dintr-un scrin câteva hârtii îngălbenite de vreme; ci-

tește, fericit: *«Hai la lupta cea mare/Rob cu rob să ne unim/ Internaționala/Prin noi s-o făurim»...*” Erau versurile lui Eugène Poittier.

Poittier? Un nume care aproape nu spunea nimic. Luptase pe baricadele Parisului la 1848, când îl înfruntase pe „Napoleon cel Mic”. Delory nu are astâmpăr, cercetează și îl găsește în arondismentul II, ca membru al „Guvernului muncitoresc”. Află că fusese urmărit de poliție, dar reușise să fugă în Anglia. Dar cum nici aici nu se simțea în siguranță, pleacă în America. Nouă ani a stat pe „Pământul Făgăduinței”. Nu are noroc. Revine în Franța, bătrân și paralizat. Se îndreaptă spre lumea celor drepți în anul 1888, tocmai când versurile sale „de șansonetist” căpătau valoare! Delory aleargă, apoi, la bunul său prieten, Pierre Degeyter, compozitor: Pierre, uite versurile acestea. Sunt exact ceea ce ne trebuie nouă. Fă, te rog, melodia! Compozitorul strâmbă din nas:

– N-am timp acum. Vino altă-dată.

– Nu se poate – insistă Delory. În trei zile trebuie să fie gata. Te rog!

Vrând-nevrând, Degeyter se apucă de treabă. Și reușește minunea: în exact trei zile apare „Internaționala”. Ea s-a cântat mai întâi la Lille. Are succes, dar nu depășește zona orașului. Consacrarea o va primi abia la Congresul Internaționalei a II-a de la Copenhaga (28 august–3 septembrie 1910). „Internaționala” – cântecul delegației franceze, va fi preluat și răspândit apoi de toate delegațiile. Va face înconjurul lumii, într-o „carieră” extraordinară, și va fi preluat de bolșevicii ruși ca leit-motiv al revoluției lor din octombrie/noiembrie 1917.

La români, textul și muzica vor apare mai târziu, abia prin anul 1907, fiind publicate sub îngrijirea lui C.Z. Buzdugan. Așadar, mai era cale lungă până la ivirea comunismului. Că „Internaționala” a fost preluată și folosită de regimul comunist, asta-i altă poveste.

„Internaționala” poate fi interpretată și astăzi, fiind unul din imnurile destinate nemuririi.

Patru dimineața, 22 Iunie 1941

Știa Stalin că Uniunea Sovietică va fi atacată de Germania? Cercetătorii istorici sunt categorici: Da! Deschiderea arhivelor fostei Uniuni Sovietice a adus lămuriri asupra multor enigme, dintre care unele te lasă fără glas. Stalin știa că se pregătește un atac al Germaniei, încă de la 18 noiembrie 1940. Cine-l informase? Nimeni altul decât vestitul Richard Sorge. Transmite informații uluitoare și precise până la 5 martie 1941. Nimic. Stalin părea surd. N-a luat în seama nici avertizările unor militari străini, a unor diplomați. Atașatul militar Sovietic din „Republica de la Vichy” transmitea de urgență: „Așa cum afirmă agentul nostru Gilbert, ceea ce eu nu am crezut, conducătorul Werhmachtului a terminat transferul trupelor sale spre frontiera Sovietică și, mâine, 22 iunie 1941, ele vor ataca pe neașteptate Uniunea Sovietică”. Rezoluția lui Stalin: „Această informație este o provocare engleză. Stabiliți cine e autorul acestei provocări și pedepsiți-l”.

Era 4 dimineața, 22 iunie 1941. Povestește general-colonel, Dimitri Valkognov: „Jukov telefonează. Secretarul general a ridicat receptorul:

– Vă ascult...

Jukov îi raportează că aviația inamică a bombardat orașele Kiev, Minsk, Stavropol, Sevastopol, Vilnius și altele. Apoi l-a întrebat pe Stalin dacă acesta l-a înțeles. Secretarul general respira greu și tăcea. O greutate paralizantă, colosală, fantastică îi căzuse pe umeri și întrebarea lui Jukov a fost înțeleasă cam greu”.

S-ar putea ca în mintea lui Stalin să fi revenit textul telegrammei de felicitare pe care i-o transmisese Hitler cu ocazia aniversării a 60 de ani (21 decembrie 1839):

“Domnului Iosif Stalin

Cu ocazia celei de-a 60 aniversări, vă rog să primiți din partea mea cele mai cordiale felicitări. Cu această ocazie vă transmit și cele mai bune urări. Vă urez multă sănătate dumneavoastră personal, precum și un viitor fericit popoarelor Uniunii Sovietice, prietene...”

Stalin tăcea.

– Tovarășe Stalin, m-ați înțeles?

În fine a înțeles. „Zei greșesc, iar prețul greșelilor este fantastic de mare”.

A știut România, înainte, că Uniunea Sovietică, va fi atacată? Ca de obicei, noi aflăm ultimii. Ambasadorul nostru la Moscova habar n-avea că România intrase în război! „A trebuit s-o afle... de la autoritățile Sovietice și de la colegii săi italieni și germani din capitala Sovietică"! Nici chiar ziaristii n-au știut nimic. „Timpul”, relua un comunicat al Agenției TASS care dezmințea zvonurile cu „un apropiat război între Uniunea Sovietică și Germania”, la data de 15 iunie. Tot „Timpul”, consemna cuminte apariția cărții „Cântece țigănești”, de M.R. Paraschivescu, iar ziarul „Dacia”, consemna o evocare a poetului Teodor Murișanu despre biserica din Borsec.

Într-un târziu ne dezmeticim și noi. Se aude:
„Ostași, vă ordon: Treceți Prutul!”

Asasinul cu fular roșu

Când trecea spre școală, flăcăii oftau din rărunchi, iar cei însurați „își rupeau gâtul” după ea. „E frumoasă ca luna de pe cer”, „o mândrețe de fată”, „un înger pe pământ”, spuneau ei. De statură potrivită, „Cu un trup de viespe scos în evidență, de o rochie, de obicei albastră”, învățătoarea Maria Gagel „răscolise satul Gura Văii, comuna Racova”. Ochii de un albastru intens, părul negru ca de abanos, purtat în coadă pe umărul stâng, o făceau să semene cu Veronica Micle. Degeaba încercase să-i facă curte administratorul de la Fabrica de Postav din Buhuși, sau fiul preotului din Băhnășeni. Fata „nu voia să audă de nimeni și de nimic”. În sinea lor, femeile măritate se bucurau că soții lor puteau doar să înghită în sec. Învățătorul suplinitor, Vasile Negură, „mic de stat, chel și cu ochelarii «fund de borcan», neînsurat, se topea ca lumânarea după ea, neîndrăznind să-i facă avansuri”, în schimb, îi strecura în catalog doar câte un bilețel scris caligrafic cu „Te iubesc” și, firește, nesemnăt, cu un trifoi colorat cu creionul. Cine era Maria Gagel? Terminase Școala Normală din Iași,

promoția 1932. De la 1 septembrie venise să-și ocupe postul de aici, din Gura Văii, unde fusese repartizată, își luase gazdă la o familie „serioasă” lângă școală. Singurii vizitatori și prieteni erau soții Maria și Constantin Albu, învățători la aceeași școală. Corectă, dimineața exact la 7.30 se afla în cancelarie și pleca ultima după terminarea cursurilor, ajutând din când în când câte un elev la învățatură. Se întorcea la gazdă cu pașii mici, repezi, închidea ușa și doar după miezul nopții vecinii vedeau lampa stingându-se. Avea Maria vreun iubit secret? Nimeni nu știa nimic. Din când în când, ea primea, totuși, o scrisoare din Iași. Putea fi de la părinți sau poate de la vreun iubit! Nici poștașul nu-și putea da seama.

Luni, 12 noiembrie, orele 7.30. Tânăra învățătoare nu și-a făcut apariția. Se face ora 8.00. Copiii intră în clasă așteptându-și învățătoarea. Dar ea nu apărură, învățătorul Constantin Albu, directorul școlii, tocmai răsuca butonul unui aparat de radio marca „Mende” cumpărat de la firma „La Cucu” din str. Regele Ferdinand nr. 10 din Bacău. Printre pârâituri și tot felul de sunete, se auzeau acordurile celebrului vals „Dunărea albastră”.

– Dom’ director, don’ șoara învățătoare Gagel, n-a venit încă la ore, zise o învățătoare.

– O fi uitat și ea. Poate i s-a defectat ceasul, își dădu cu părerea directorul școlii. Trimite pe Neculai (omul de serviciu) s-o zorească a veni la ore!

Orele 8 și 15 minute, îngrijitorul Neculai veni dând buzna în cancelarie, înspăimântat:

– Dom’ Director, jale mare. Don’ șoara a murit!

Firește, moartea învățătoarei s-a răspândit ca fulgerul în întreaga comună. Printre primii care au intrat în încăperea moartei a fost șeful postului de poliție, plutonierul Ion Manea. În cameră se afla un „șifonier, un lavoar cu placă de marmură și oglindă, o noptieră, o masă cu patru picioare, 3 scaune de culoare mahon, o măsuță cu oglindă, un preș lung, o mașină

de cusut „Singer”, un cuier. Pe un pat de nuc cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune, era fără viață frumoasa învățătoare. Deși era frig și ploua mărunț în curte își făcură apariția mai multe femei în vârstă, care începuseră a o jeli.

– Dom’ învățător, cum ați găsit moarta? întrebă șeful de post.

– Exact așa cum o vedeți. N-am atins nimic!

Plutonierul se aplecă asupra chipului moartei cercetând-o „așa cum fusese învățat la școala de poliție”.

– Uitați, pe masă sunt niște scrisori! spuse învățătorul.

Ion Manea luă scrisorile în mână. Una era adresată „Parchetului, alta părinților și una fără adresă”. Le deschise. Conținutul la toate era același, își cerea iertare pentru sinucidere pentru că „viața ei pe acest pământ nu mai avea rost”.

– Dom’ învățător, recunoașteți scrisul ei pe aceste scrisori?

– Parcă ar fi al ei...

– Parcă, sau este al ei, accentuă plutonierul.

– De, zic și eu că se aseamnă dar parcă poți să știi...

– Ia uitați aici, are vreo 10 plicuri de culoare roz în noptieră, dar sunt și plicuri de culoare albastră și cu altă hârtie...

– Aveți dreptate! Asemenea plicuri nu există la noi în sat. Se aseamnă mai mult cu cele ce le primim din Iași... și parcă nici cerneala nu-i a ei. Noi folosim numai albastră pe când aceasta e verzuie...

– Domnu’ Albu, știu că aveți la școală o lupă mare. Vreți să mi-o aduceți?

Peste puțin timp apărură un elev cu lupa pe care învățătorul o folosea la ore. Ion Manea privi atent prin ea la mâinile moartei. Deodată, rămase nemișcat.

– Dom’ învățător, priviți aici, pe unghia inelarului. Vedeți, unghia e ruptă și sub ea câteva fire de lână roșie...

Într-adevăr sub unghie se zăreau fire lungi de lână roșie. Sub urechea stângă, prinse în „încuietorea” cercelului, altele de aceeași culoare.

– Măi să fie! zise plutonierul. Fata asta nu s–a sinucis. Mai degrabă cred că cineva i–a făcut felul! Dar cine și pentru ce? Amândoi căutară în șifonier, locul unde învățătoarea își ținea economiile. Cutia cu emblemă aurită în care–și ținea banii era goală. Dispăruseră se pare vreo 2.000 de lei și ceva bijuterii de aur. Aruncate printre haine, vreo 10 scrisori. Plutonierul le cercetă. Toate aveau ștampilă de Iași. Un oarecare „Ion” îi scria că nu poate trăi fără ea și într–o zi va veni s–o viziteze. Dar de pe una dintre ele reuși să afle numele complet al expeditorului: Ion Samoilă.

– Dom’ plutonier, Vasile Munteanu vrea să vă spună ceva, care zice el, că ar fi important!

– Bine, să vină!

Cu căciula în mână, acesta intră și salută. Era un flăcău înalt și bine făcut.

– Zi–i repede ce ai de spus, îl luă „în primire” plutonierul.

– Păi, cum să încep... eu, eu am o fată, adică o ibovnică mai jos de biserică. De dimineață, pe la al doilea cântat al cocoșilor, mă întorceam de la ea, că de... și când trec pe lângă casa domnișoarei văd că ardea lampa, îmi zic „că mult mai citește

ea". Dar deodată se stinge lampa și din casă iese un bărbat. „Hehei, asta-i. Și ea o făcea pe sfânta". Mă dau după colțul gardului și stau să văd cine-i. Dom' plutonier, oi fi eu 'nant, da ăsta parcă nu-l mai oprise Dumnezeu. Era până sus la bagdadie. Se vede că era din oraș căci purta pălărie și palton, în mână avea o servietă. A coborât treptele și a ieșit pe uliță. Din trei pași a și ajuns la capătul ei... Cred că a luat-o spre Buhuș...

Plutonierul Manea se uită la ceas. Era aproape 9.00.

– Dacă am noroc, îl prin pe asasin! spuse el. Băiete, adu repede caii de la post și vii cu mine!

La galop, cei doi porniră spre Buhuși, Ajunseră la marginea târgului, dar nu-l zăriră:

– Hai la gară!

În mica gară erau vreo 20 de oameni: femei cu copii în brațe, țărani, câțiva țigani. Dar nici urmă de cel căutat... Să fi plecat?

– Hai prin crășmele din zonă.

Frigul, vântul rece de toamnă, făcu ca acestea să fie pline de oameni. Fum, miros de băutură, mâncare...

– Dom' plutonier, e acolo!

La, o masă, cu pălăria trasă pe ochi stătea bărbatul căutat. Plutonierul, om mărunțel, dar îndesat și curajos se duse direct la masa lui:

– Domnule, sunt șeful de post din Racova. Nu vă supărați, fularul roșu vă aparține?

– Cel întrebat se uită mirat la el și dădu din cap afirmativ.

– Bine, atunci vă rog să mă urmați, sunteți arestat!

Pentru o clipă, în cârciumă se lăsă liniștea. Apoi, de pe un scaun se ridică individul. Era un colos de peste doi metri, capabil să sfărâme orice ar fi întâlnit în cale.

– Bine, dom' plutonier. Știu că nu mai am scăpare, mă predau!

Asasinul Mariei Gagel se numea Ion Samoilă, născut la 1 octombrie 1906 în Iași. Infractor înrăit, recidivist, era căutat

de mai multă vreme de polițiile din Iași, Suceava, Botoșani, Vaslui. Furase, înșelase, evadase din arestul orașului Huși. Cheltuia la pocher cam tot ce fura. Absolvent a șapte clase primare, dar și un excelent desenator și plastograf, el falsificase o diplomă de bacalaureat cu nr. 616, din 6 august 1927, apoi pe cea a Universității din Iași, Facultatea de litere și filosofie cu „specialitatea în limba și

literatura română, cu două bile albe și patru bile roșii” din 23 septembrie 1931. Pe frumoasa învățătoare o cunoscuse în Copou, unde fizicul său, completat de cele două diplome i-au sucit capul. O datorie la pocher l-a adus pe „dom’ profesor” la Gura Văii, crezând că naiva învățătoare are bani pentru... nunta lor. Cât despre scrisorile de adio, acestea erau falsificate încă de la Iași...

„I-am pus fularul pe gât și o dată am strâns. A murit ca un pui de găină” – va declara el.

A omorât doar pentru câteva mii de lei. Condamnat la închisoare pe viață, moare la 17 iunie 1934 din cauza unui abces!

Asasinul de sub pat

In anul 1946, într-una din maghernițele de pe str. Cremenea din Bacău trăia cu chirie bătrânul Ion Ursachi în vârstă de 72 de ani. Era un om ursuz, închis în sine, fără prieteni. La salutul vecinilor răspundea doar cu un mormăit, în cămăruța sa nu intra nimeni, nici chiar proprietăreasa, doamna Forman, care se mulțumea doar să încaseze chiria. Se știa că lucrase undeva pe la căile ferate. Pe 3 iulie soarele „ardea” deasupra Bacăului. O căldură înăbușitoare pusese stăpânire pe întreaga localitate. Pe la prânz, „băut și cam pe trei cărări”, I. Ursachi se întorcea la locuință. Sub braț ținea însă un paner cu caise acoperit cu o basma uzată, cumpărat din Piața Mare.

– Rașelo, Rașelo, măi. Vino încoa să-l vezi pe nenorocitul ăsta de Ursachi beat, strigă frizerul Ozias, vecinul lui, către soția sa.

– Mare prost! Să bea pe o așa căldură! Să vezi că nu ajunge în casă cu panerul, își dădu ea cu părerea, clătînând din cap.

După colțul străzii, era cât pe ce să fie călcat de o trăsură condusă de birjarul Feraru, care firește, îl înjură zdravăn.

Din calea lui se feriră și surorile Adelina și Marcela Popescu. „Dacă are ouă în paner, cu siguranță că-s omletă”, pufniră ele în răs. Cu greutate se strecură pe portiță, deschise ușa, o încuie și așa îmbrăcat căzu pe pat, adormind de îndată. Se trezi la câteva ore cu un gust greu „ca de cocleală”. Trase basmaua de pe paner, întinse mâna să

ia o caisă, înspăimântat retrase mâna, apoi fulgerător se prăbuși mort cu fața în sus pe pat. După două zile, doamna Forman anunță poliția.

Chiriașul ei nu mai ieșise din casă de mult timp, băuse insistent în ușa dar nimeni nu răspunde, în plus, un miros greu de hoit se simțea prin crăpăturile ușii. Se prezintă sergentul Vasile Bălan.

– Domnule sergent, chiriașul meu, Ursachi nu a ieșit din cameră de două zile. Am bătut în geamuri, în ușa, dar nu răspunde. Și știți ce miros iese din încăpere?

– Vă rog doamnă Forman să deschideți ușa!

– Uitați cheile, încercați și dumneavoastră, dar nu se poate pentru că s-a încuiat pe dinăuntru, îi spuse femeia dându-i o cheie.

Singura soluție era spargerea ușii. Pentru sergentul Bălan, om voinic, n-a fost o problemă. Ușa veche din brad cedă ușor. Un miros greu de suportat îl izbi în față. Lăsă ușa larg deschisă, apoi cu batista la nas intră. Cadavrul bătrânului Ursachi se afla pe pat. Avea ochii mari deschiși și îngroziți, privind spre

tavan. Mâna stângă era întinsă spre gât. Sergentul trimise după o ambulanță care în scurt timp sosi și luă cadavrul, ducându-l la autopsie. Cercetă camera. Un dulap vechi cu o oglindă ovală în care ținea haine, câteva farfurii, sticle goale, cratițe, o lampă de gătit, un godin și macheta din fier a unei locomotive „Pacific” formau averea lui Ursachi. Pe masă se afla panerul cu caisele neatinsse. „De ce—a murit Ursachi?” își zise sergentul. A doua zi sosi și răspunsul medicului legist. „Atac de cord”. Cineva sau ceva l—ă speriat îngrozitor, inima cedându—i brusc, adăugă doctorul. „Cine să—l sperie pe moșneag, dacă nimeni n—ă pătruns în încăpere!” Sergentul Bălan se reîntoarse. Intră însoțit de proprietăreasă.

– Asasinul este aici, doamnă Forman!

– Domnule sergent, cred că glumiți. Ați controlat întreaga încăpere doar. Numai pe horn, dar nici pe acolo nu putea să pătrundă înăuntru cineva.

Sergentul controla din nou dulapul, se uită cu lumânare aprinsă sub pat, ridică „țoalele de pe jos”. Nimic. Deodată, se opri în loc.

Doamnă Forman, vă rog să mă ajutați să mut patul, îndepărtară masa și mișcă încet spre mijlocul încăperii patul. Brusc făcu un pas înapoi, ducând mâna spre pistol. Amenințator, sâsâind, un șarpe mic, lung doar de două palme, își mișcă capul. Stătuse ascuns după piciorul patului. Încet, nescăpându—l din ochi, Vasile Bălan luă cleștele de cărbuni și lovi omorându—l pe loc. Enigma era rezolvată. După ce fuseseră culese caisele din livadă, atras de sucul dulce, neobservat, intrase în paner un șarpe. Săteanca l—ă adus la piață fără să știe că duce și șarpele. Bătrânul Ursachi a cumpărat caisele cu paner cu tot, iar când a tras basmaua de pe el, a ridicat capul și șarpele. Spaima, dar și vârsta, i—au fost fatale bătrânului,

*Faptele
haiducilor*

Cei care vor auzi dangățul lor să spuie cu glas tare: „Dumnezeu să-l ierte!”

Palatul Domnesc din Iași. E ziua de 16 aprilie 1800. Într-una din încăperi, domnul Moldovei, Constantin Ipsilanti, se plimba ca un leu în cușcă. Deodată, se oprește brusc. Bate de două ori din palme:

– Poruncă, Măria ta!, spuse o slugă, cu capul plecat până la pământ.

– Să-i aduci de îndată pe Gheorghe Leondarie și Tufecci-bașa!

Cât ai clipi, acesta se reîntoarce având alături pe cel chemat.

– Măria ta...

Trecându-și degetele prin barbă, domnitorul tună supărat:

– Tufecci-bașa, ți-au sosit vești rele. Aflu că fratele tău Haralambie și cu ceata lui fac numai blestemății. A călcat boieri ai Domniei mele luându-le scule de preț, bani. A ușurat de pungii negustori cinstiți și a aținut calea marilor boieri ce

merg la închinăciune la sfintele mănăstiri, lipsindu-i de bagaje și bani. Neobrăzarea lui a fost și mai mare, chiar când curtea mea de la Dumbrăveni a fost atacată și jefuită. Ca atare, Domnia mea cere să-mi aduci capul lui!

– Măria ta, dar e fratele meu...

– Am spus... capul lui!

Când soarele era de-o suliță pe cer, Gheorghe Leondarie, comandantul gărzii domnești, împreună cu 50 de arnăuți înarmați până-n dinți porni pe urmele fratelui său, devenit haiduc de temut. Ajunse la al treilea cântat al cocoșilor în Dămienestii căminarului Gheorghe Hermeziu. Călăreții fură întâmpinați de lătratul disperat al câinilor de la curtea boierească. Ieși în pridvor doar în cămașă de noapte cu două pistoale în mână, având alături o slugă cu toporul pregătit să despice țeasta oricui, însuși boierul Hermeziu. Descălecară și duseră caii la ulucile cu apă. Tufecii-bașa arată porunca domnească boierului care încă se mai freca la ochi. Acesta o citi și clatină din cap:

– Grea povară ai de înfăptuit! Istoviți de atâta drum, cred că v-ar prinde bine câte ceva din bucatele mele.

Se așezară la masă. O țigancă roabă le aduse pe o tupsie de argint ceștile cu cafea:

– Oftezi din greu, voinice!

– Prea cinstite boiere, cum să nu oftez când trebuie să îndeplinesc porunca domnească de a-l prinde și omori chiar pe propriul meu frate?

– Fratele Domniei tale?

– Da, așa cum ți-au auzit urechile. Pe Haralambie, haiducul.

– Doamne iartă-mă! Pe Haralambie? Păi, chiar acum două zile și-a făcut apariția în ținutul Bacăului. A prădat în stânga și-n dreapta, dar de casa mea nu s-a luat. Se întrebau și slugile de ce ne ocolește. I-o fi frică...

– Frică, lui? Nu-l cunoști boier Hermeziu. E încă tânăr, are doar 28 de ani și știe a mânui armele ca nimeni altul. Poate ochi

un ban de argint așezat pe ramura unui stejar. Pentru vitejia lui l-a luat Alexandru Calimah în garda sa la venirea ca domn al Moldovei, printre cei 28 de neferi. Haralambie putea ajunge mai mult decât un simplu nefer, dar norocul n-a fost de partea lui. A avut vrajbă cu fiul dumisale, Neculai Cânta din Horodniceni, ocolul Șoimușului. A lăsat totul și a luat calea codrului... Are sălașul prin părțile Chetrișului din ocolul Bistrița de Jos, printre bejănarii medelnicerului Dumitrachi Candiano.

În timpul acesta, din spatele conacului, un cal cu călăreț dispăru în goană, prin crângul din apropiere. Gheorghe Leon-darie n-avea de unde să știe că discuția sa cu boierul Hermeziu fusese ascultată de fiica acestuia, Casandra. Ea era misteriosul călăreț care părăsise curtea boierească. Pe cărări ocolite, ajunse la Chetrișu. De sus, de pe deal, se zărea satul cu coșurile case-lor fumegânde. Struni calul și coborî cu băgare de seamă spre locul unde își avea tabăra Haralambie. Un strigăt de cucuvaie răsună în pădure. De îndată, în fața fetei apăru un haiduc cu săgeata pregătită.

– Du-mă degrabă la Haralambie! ceru Casandra.

Haiducul apucă de dârlogii calului și o conduse la adăpos-tul haiducilor, îi ieși în întâmpinare chiar Haralambie:

- Ei, Casandră, ce vânt te–aduce așa devreme?
- Nu–i timp de vorbă! Fugi! La tata acasă sunt oamenii domniei cu poruncă strașnică să te prindă viu sau mort. Fugi!
- Cine–i conduce?
- Chiar fratele tău, Gheorghe!
- Gheorghe?
- Da, el, cu cincizeci de arnăuți înarmați până–n dinți.
- Dacă–i el, nu mi–e frică. Pot sta liniștit.
- Liniștit, zici? Doamne ferește! Porunca i–a dat–o chiar Măria sa. Îți vrea capul!

Haralambie stătu în cumpănă. Cu mâna stângă își răsuci vârful mustății: să fugă, să nu fugă... Se opri deodată și hotărî:

- Ridicăm tabăra. Plecăm la Bozieni.

Un fluierat scurt făcu ca în câteva clipe toți haiducii să se ridice în șa. Unul după altul, călăreții porniră spre ținutul Neamțului. În fruntea lor, având alături pe frumoasa Casandra, mergea Haralambie. Înțeleaptă fusese hotărârea sa. Doar la un ceas după plecarea lor, cu caii în spume ajunseră arnăuții. Din tabără găsiră doar câțiva tăciuni fumegând. Tufecii–bașa trimise iscoade. Acestea aflară că Haralambie se îndrepta spre satul Bozieni. Oamenii domniei continuă urmărirea într–o goană nebună. Treptat, treptat, distanța dintre urmăriți și urmăritori scădea. Haiducii, deși călăreți neîntrecuți, erau nevoiți a–și struni caii. Casandra, obosită, abia se ținea pe cal. Vărsăturile din ce în ce mai dese confirmară:

- Da, Haralambie, voi avea un copil.

N–apucară să ajungă în Bozieni, când răsună o pocnitură. Toți întoarseră capul și–l văzură pe Vasile, un băiețandru de 19 ani, prăvălindu–se mort de pe cal:

– Haralambie, predă–te! Voința Măriei sale! strigă fratele său, îndreptând spre el două pistoale.

– Aferim, frate Gheorghe. Acum se vede că ți–ai vândut și cugetul...

Faptele haiducilor

Arnăuții făcură cerc în jurul haiducului cu sânetele îndreptate spre pieptul lui. Un lucru extraordinar se petrecu atunci: nimeni dintre ei nu îndrăznea să apese pe trăgaci.

– Foc! strigă el la oamenii săi.

Arnăuții, oameni căliți în toate, se transformaseră în stane de piatră; nici unul dintre ei nu voia să-l omoare pe Haralambie, fratele lui Gheorghe.

– Ați surzit? Am zis „Foc!”

O liniște apăsătoare se lăsă. Furios, Gheorghe ținti spre Haralambie și... pădurea răsună, iar câteva păsări zburară speriate. Glonte de fratele său îl lovi drept în frunte. Haralambie scâpă frâul și duse mâna spre cap. Sângele izvorî din frunte. Abia putu să scoată un „Ah!” și se frânse pe spate fără viață. Atunci avu loc o scenă cu totul îngrozitoare. Gheorghe se îndreptă spre trupul fratelui său, nepăsător de parcă ar fi fost un necunoscut. Toți priviră îngroziți când acesta scoase iataganul, îl ridică și dintr-o lovitură tăie capul lui. Apoi, luă o traistă și-l îndesă acolo, dând poruncă de plecare. Ajuns la Iași, se duse la Curtea Domnească. Intră în sala tronului. Vodă și întregul Divan erau prezenți. Tufeci-bașa Gheorghe, mai alb la față decât hârtia, îngenunche. Tremurând, scoase din traistă capul lui Haralambie și-l așeză în fața lor. Lângă el, așeză armele sale:

– Măria ta, am îndeplinit porunca, am liniștit țara și am adus capul fratelui meu și armele mele cu care l-am ucis, iar mie să-mi dai voie să mă retrag din oaste și să mă căiesc.

Martor, Alexandru Gonța scria: „Scena a fost așa de zguduitoare, încât a plâns întregul Divan și a smuls lacrimi chiar domnitorului”. Gheorghe Leondarie și-a părăsit meseria și s-a retras la o moșie dăruită de domnitor, „pentru că a împușcat pe frate-său”.

Dar necazurile lui nu se opresc aici. Noapte de noapte, are coșmaruri: în vis i se arată Haralambie. Acesta râde și-i spune să se uite la mâinile lui. De pe ele curgea sânge...

Înnebunit, se duce pe înserat la Mănăstirea Golia. Aici cere ajutor unui călugăr bătrân. Acesta îi spune să ridice o biserică pentru veșnică pocăință. Gheorghe vinde moșia și timp de patru ani înalță la Sărărie o biserică cu hramul Sfântul Haralambie, „făcându-i multe acareturi împrejur, pentru purtare de grijă a slujitorilor”. În ziua de 19 martie 1805, biserica fu sfințită. Avea trei clopote, despre care spunea că „a înălțat și aceste trei clopote din banii lui, în biserica pe care o ridicase cu râvnă caldă și roagă pe toți cei ce vor auzi dangătul lor, pe toți cei mici și cei mari să-i spuie cu glas tare «Dumnezeu să-l ierte!»”

Dar ghinionul îl urmărește. Acareturile ard în mai multe rânduri, rămânând în picioare doar biserica. Cronicarul Manolache Drăghici scria: „Putem dar să venim a crede după starea zidurilor însemnate că o fatalitate se ține de dânsule necurmat, fiind fondate din prețul sângelui”. Bătrân, urmărit de moartea fratelui său, Gheorghe Leondarie mai trăiește încă 30 de ani de la târnosirea bisericii din Sărărie, până la 27 august 1835, când trupul său va fi coborât în cripta propriei sale ctitorii.

Ce s-a întâmplat cu Casandra? Aceasta avea să dea naștere unui băiat ce va lua drumul călugăriei la Schitul Durău, sub numele de Gherman.

Tragedia celor doi frați a intrat repede în legendele populare. Mihail Sadoveanu o va descrie în „Hanul Ancuței”, iar Yves Auger o va prelua și o va publica peste hotare, „fiecare mai adăugând câte ceva, după harul lui”.

Pintea Viteazul – „spaima bogaților și mila săracilor”

L a curțile stupului, stupului bogatului, cine oare că-
mi slujea, cine toate le făcea?
„Era Pintea cel voinic, în necaz trăit de mic.”

Așa glăsuia o veche baladă. Faptele lui de vitejie, dar și faptele sale caritabile au rămas vii în amintirea poporului. Multe locuri poartă și astăzi numele său: „Peștera Pintii”, „Poiana Pintii”, „Pârâul și Izvorul Pintii”, „Pivnița lui Pintea” sau „Fântâna lui Pintea”.

Pintea a fost un personaj real, atestat și de documente. El se numea Gligor Pintea și văzuse lumina zilei la 25 februarie 1670 în comuna Măgoaja, din fostul județ Someș. Tatăl său luptase în rândul răsculaților lui Racozy în 1670, ca sutăș de cavalerie. Lovit de mai mulți plumbi, revine rănit acasă, și după puțin timp, moare. Gligor este trimis la gimnaziul calvin din Arad, unde „rupea” binișor la latină și germană, „era tare la socoteli” și „își putea mângăli din memorie” harta imperiului austriac. Toată lumea îl vedea un „mic funcționar pierdut într-un birou plin cu jalbe și hârtii cu socoteli”. N-a fost să fie așa!

În 1694, avea 24 de ani și fusese avertizat de autorități că trebuie să se înroleze în armată. Când a auzit ce-l așteaptă era să cadă cerul pe el. Serviciul militar dura atunci 16 ani! Stă în cumpănă și „nici o vorbă nu vorbea, fără-n gându-i se gândea”. Decât în slujba împăratului, mai bine calea codrului. La pistoalele și flinta tatălui său și alături de bătrânul Nichifor și Sava, un prieten din copilărie, cu trei cai, dispăre în locurile stâncoase ale Gutinului, unde își alcătuiește ceata sa de haiduci. În scurt timp, în rândurile sale vin 200 de voinici. Pinteia devine spaima autorităților. Pentru a fi mai eficient, își împarte oamenii în trei cete, având „grosul” de 120 de oameni sub comanda sa directă. Dacă la început cetele de haiduci se mărgineau la atacul unor conace izolate, în 1699 își puteau permite să pună în pericol orașele Baia Sprie, Satul Mare, Baia Mare. Desigur, acțiunile sale, plângerile celor jefuiți ajung repede la urechile generalului Loewenburg. Se încearcă prinderea sa. Nu reușesc. Se pune premiu pe capul lui Pinteia, „viu sau mort”, dar nici așa austriecii n-au noroc. Pentru că haiducul avea sprijinul populației, generalul simte că n-are șanse să-i țină piept. Pinteia era pe buzele tuturor.

Românii doreau cu ardoare să scape de austrieci. Ce putea să facă generalul în asemenea situație? Când haiducii atacă cetatea Satu Mare, Loewenburg nu stă prea mult pe gânduri și alege decât o capitulare rușinoasă, mai bine o înțelegere cu „tâlharul Pinteia”. Avea și un argument forte: banii, înțelegerea între cei doi prevedea ca Pinteia să renunțe la prădăciuni și să garanteze negustorilor siguranța pe drumurile de munte. Pentru aceasta, el primea, la date fixe, sume mari de bani. Între timp, Pinteia organizează, după un sfat cu căpeteniile sale, grupe de câte 10 haiduci conduși de către un fruntaș în comitatele dimprejurul locului său de baștină.

Un alt fapt venea în ajutorul său. Se anunța un lung și sângeros război austro-spaniol. În primăvara anului 1700, Viena trimite ordine severe pentru încorporarea grabnică a tuturor bărbaților valizi între 18 și 40 de ani. Vestea recrutării

stârni panică mai ales printre iobagii români, secui și unguri. Deja apăruseră soldații care scotoceau casă cu casă, în căutarea recruților. Peste 4.000 de tineri preferară să fugă în toiul nopții pe poteci ascunse privirilor, spre tabăra lui Pintea. Acum, haiducul dispunea de o adevărată armată, capabilă să țină piept soldaților austrieci. Ca urmare, înțelegerea încheiată în 1699 n-a mai fost respectată. Pintea cu cei 4.000 de feciori înarmați atacă Baia Mare, localitate în care se găsea o pătură de îmbogățiți, apoi își extinde acțiunile în Maramureș și Crișul Repede. Francis Racoczy II începe mișcarea de eliberare a Transilvaniei și Ungariei de sub stăpânirea austriecilor. Se formează detașamentele de luptă ale curuților sub comanda a patru căpitani. Firește, Pintea ia comanda unui detașament, cu care susține o mișcare țărănească de proporții în nordul Transilvaniei. Are curajul de a ataca un regiment austriac ce se deplasa de la Baia Mare spre Satu Mare.

La începutul anului 1703 ajunge la pasul Ghimeș. Aici, Racoczy ridicase fortificații pentru a ține sub control zona, dar mai ales pasul (ruinele lor găsindu-se și astăzi). Pintea apare

în satul Ghimeș într-o seară de aprilie. Pe ici pe colo, se zăreau încă petice de zăpadă. Doisprezece tovarăși cu căciulile pe ceafă, înarmați până-n dinți, îl urmau. Au fost găzduiți, conform legendei, de-o veche cunoștință de-a lui Pinte. Timp de trei zile, el a îndemnat la revoltă țăranii din zona Ghimeș–Palanca. La plecare, trecând prin Ghimeș, zări printre locuitorii veniți să-l conducă o tânără și frumoasă fată. Pinte, bărbat la 33 de ani, se simți ca niciodată răscolit în toata ființa sa. Opri calul și se îndreptă spre cea care-l tulburase așa de mult. Îi zâmbi, iar fata plecă ochii spre pământ rușinată. Atunci, Pinte scoase din chimir o monedă de aur cu capul împăratului austriac Leopold I și i-o strecură în mână:

– Păstrează-o. Voi reveni! ar fi spus Pinte, dispărând în goana calului.

La începutul lunii august 1703, haiducii asediază Baia Mare. Reușesc să sfărâme porțile cetății și să pătrundă în oraș. Se duc lupte înverșunate cu apărătorii grupați în turnurile de piatră situate de-a lungul zidurilor. Pinte face adevărate minuni. Unde apărea el, soldații o luau la fugă îngroziți. Luptele se prelungeau însă, și orașul nu fusese cucerit. Deodată, haiducii ramaseră înmărmuriți: un plumb tras de unul din apărători îl lovi la gât pe Pinte care scapă sabia din mână și se prăbuși de pe cal. Cineva strigă: „Pinte e mort!” Atunci, soldații căpătară curaj și năvăliră peste haiduci. Pinte, rănit, fu prins și târât în temniță. O parte din haiduci reușiră să scape, dar mulți dintre ei fură prinși și întemnițați. La 22 august 1703, după o scurtă judecată, soarta lui Pinte fu pecetluită. Slăbit pentru că pierduse mult sânge, este scos din temniță și dus în piața centrală. Apoi, fu legat de un stâlp. Un preot rosti o scurtă rugăciune. Se auzi o comandă și soldații descărcară plumbii ucigători în trupul haiducului. Francisc Racoczy n-a mișcat un deget pentru a-l salva. Dimpotrivă, mai târziu, în memoriile sale, nu are cuvinte de laudă la adresa faptelor sale: „O veste prea plăcută m-a cuprins, căci Pinte, lotrul faimos din Mureș, de origine valah, ca să-și dovedească credința

ce-mi păstrează, tăbărăse sub zidurile cetății Băii Mari... Voia sau să ocupe cetatea în numele meu, sau să silească locuitorii să treacă partizani ai mei. Populația a și capitulat. Dăduse voie lui Pinteasa să intre în cetatea ce era împrejmuită cu ziduri, prevăzută cu turnuri. Deoarece însă Pinteasa și tovarășii săi începuseră a jefui cetățenii, ca să-și apere familiile și bunurile lor, se întruniră între sine și uciseră pe Pinteasa și ai lui ortaci. În urma celor petrecute, cetățenii îmi trimiseră solie sub cuvânt să dea seamă despre cele făcute și să mă asigure despre a lor credință către mine”.

Moartea lui Pinteasa Viteazul a impresionat multă lume. La Ghimeș, legenda spune că fata care primise bănuțul de aur de la Pinteasa, auzind de moartea sa, a jurat să nu se mai mărite niciodată. Se pare că a murit fată bătrână, la vârsta de 80 de ani, cu gândul la cel pe care și-l dorise drept bărbat.

Conform credinței, haiducul era vulnerabil doar la glonțul de argint: „Cu trei fire de grâu sfânt, lângă aceste-un plumb de-argint, subsuoara de-a dreapta, că acolo-ți stă puterea”.

Haiducul Belecciu – „groaza Văii Tazlăului”

26 octombrie, leat 1802. Curtea bisericii din Pătrășcani era plină de lume. Veniseră la marea sărbătoare Sf. Mare Dimitrie. Se terminase slujba, în altar „omora” mucurile de la lumânări Moș Nicolae, țarcovnicul. Sub un cireș bătrân, discutau aprins preotul Grigore cu spătarul Ștefan Ruset, proprietarul moșiei. La câțiva pași de ei, o slugă ținea de frâu calul gata pregătit de a fi încălecat de boier. Ștefan Ruset se întoarse spre un răzeș, care-i înmâna o jalbă. Deodată, se lăsă o liniște apăsătoare. Cerul se schimba ca apa mării în timp de furtună. Căinii din sat începură să urle, zbătându-se să rupă lanțurile. Vrăbiile din cireș zburară înnebunite spre pădure. Aflate la păscut, vacile porniră dintr-o dată într-o goană nebunească, când într-o parte, când în alta, izbindu-se unele de altele. Calul boierului se ridică în două picioare, smuci cu furie și scăpând din mâna slugii alerga îngrozit, căutând scăpare pe poarta bisericii.

– Ce să fie, părinte?, întrebă Ștefan Ruset, îngrijorat.

– Vine o furtună...

Nu termină vorba, și un vuiet nemaiauzit se porni. Oamenii se opriră pe loc și se priveau înfricoșați. Cineva încerca să strige ceva, când clopotul cel mare începu să bată singur. Apoi pământul zvâcni cu putere și cu un dangăt sec se prăvăli clopotul. Turla bisericii se înclină ca o creangă bătută de vânt. Oamenii simțiră cum pământul le fuge de sub picioare. Dealurile când veneau spre ei, când se îndepărtau. Soarele dispăru, și întunericul acoperi totul. Din fundul pământului se auziră zgomote cumplite. Copacii din curtea bisericii fugiseră câțiva metri, iar o crăpătură de câteva palme străbătu dealul. Dură mai mult decât ai spune de trei ori „Tatăl nostru”. Apoi zgomotul se opri. Se luminează, iar Ștefan Ruset se ridică de lângă niște salcâmi, unde fusese azvârlit. Preotul, care—și pierduse potcapul, îl strigă. Din biserică rămăseseră doar zidurile crăpate de se vedea catapeteasma, iar clopotul zăcea aruncat între prunii de lângă gard. Oamenii fugiră spre sat. Pe ulițe umblau vite cu funiile rupte la gât, oi behăind. niciun horn nu se mai vedea deasupra caselor. Ajuns la curtea boierească, spătarul mai să n—o recunoască. Zidurile ce înconjurau casa și acareturile zăceau prăvălitate, iar acoperișul casei se afla într—o rână. Un fum înecăcios se ridica din dărâmăturile casei. Din vest se porni un vânt tăios ca de iarnă.

Trecură trei zile de la cumplitul cutremur. Slugile adunate de prin sate înlăturau dezastrul de la curtea boierească. Ștefan Ruset, cu cămașa suflecată, tăia cu toporul și ascuțea un țaruș. Sus pe o grindă, pe acoperiș, lucra un băiețandru. Din întâmplare își aruncă ochii spre pădure. Simți că îngheață. Unul după altul, veneau călări doisprezece oameni înarmați:

— Stăpâne, vin tâlharii lui Belecciu!

Groaza care puse stăpânire pe toți fu mai mare decât cea a cutremurului. Femeile țipară, iar copiii începură a plânge. Ștefan Ruset își strigă slugile să vină cu arme la el. Imediat curtea deveni pustie. În spatele ușilor casei, cu inima zvâcnind îi aștepta boierul cu două pistoale în mâini și bărbații ce se aflaseră în bătătură, înarmați cu topoare, fiare de plug și drugi de fier.

Nu trecu mult și apărură haiducii, în fruntea lor, cu o pălărie mare de Brașov, călărea Belecciu, spaima Tazlăului. Își opri calul chiar lângă ulucul cu apă pentru vite. Haiducii își îndreptară sânețele spre ușă și ferestre:

– Boier Ruset, ieși să-ți vedem fața. Oamenii mei au înconjurat casa și de aici n-ai cum să scapi. Hai, boierule, să te vedem.

– Plecați din ograda mea, hoți nenorociți ce sunteți. Puterile domnești sunt pe urmele tale, Belecciule. Ai să atârni în ștreang ca prietenul tău, Ilie Petralifu! Are doi ani de când i-a putrezit hoitul..

– Nu, boier Ruset. Nu plec cu mâna goală. Fă bine și adu-ne lada cu scule scumpe și pungile cu galbeni. De nu, uite ce te așteaptă!, râse Belecciu, arătându-i sâneața.

Dar, când își încheie vorba, o sâneața pocni și de după ușă grajdului se auzi: „Valeu, m-a omorât”. Ce se întâmplase? O slugă voise să fugă, dar ochiul atent al unui haiduc îl observă, trăgând asupra lui. Din casă se auziră plânsete. O femeie, probabil jupâneasa Elisabeta, îl imploră pe Ștefan Ruset să-i dea tot ce cere hoțul, decât să-i omoare.

– Fie precum spui, Belecciule. Îți trimit banii și giuvaierurile...

Nu după mult timp o fată din casă întinse un covor înflorat înaintea călărețului. Se aduce un sipet. Belecciu poruncește unui însoțitor să coboare și să verifice. Acesta descălecă și ridică capacul. Era să dea un pas înapoi. Strălucind, erau îngărmădite două cruci din aur cu pietre scumpe, un lanț cu mărghăritare, o salbă cu galbeni, cești din argint și trei garafe mari tot din argint, inele, paftale de argint cu sidef, un hanger cu mânerul și teaca ornate cu turcoaze, o sabie din argint, paftale de aur bătute cu pietre scumpe. Sub ele, 460 monede din aur, taleri austrieci și napoleoni.

Belecciu ceru să i se timită un șal. Haiducul răsturnă avutul din sipet în șal. Rânji:

– Boier Ruset, fără poteră. De nu, iar îți fac o vizită!

Urmă o nouă poruncă, și cei doisprezece plecară pe o potecă spre codru, la fel cum au venit; unul după altul, dar chiuind și slobozind focuri de pistoale. La ieșirea din sat, opriră în fața casei dărăpănate a bătrânei Sanda Vidrașcu. Câțiva copii aproape dezbrăcați se jucau în țărână. Belecii făcu semn să se oprească. Chemă pe bătrână și-i aruncă în pestelcă 10 monede de aur:

– Să cumperi haine copiilor din târgul Tescanilor!

Ceata haiducului parcă își făcea de cap. La o săptămână, ba chiar la o zi, două, cădeau rând pe rând curțile boierești în mâinile haiducilor. Nu scăpară slugerul Constantin Leondari din Urminișu, vistiernicul Sandu Sturza din Lucăcești, căpitanul Enachi Pofito, toți din ocolul Tazlăul Sărat, apoi stolnicul Dimitrie Secară din Berești, spătăreasa Maria Roset din Orășu, comisul Scarlat Crupenschi din Slobozia Mielului, aflată în cuprinsul ocolului Tazlăul de Gios.

La Tescani, aflat tot în Tazlăul de Gios, avea curte căminarul Dimitrachi Roseti. Era fiul medelnicerului Gheorghe Roseti, căsătorit cu brașoveanca Ileana Herescu. În mijlocul curților

ridicase o biserică de zid cu hramul „Sfântului Gheorghe” în 1769. La 1802, Dumitrachi avea 22 de ani. Era departe de a fi un bărbat frumos, fiind „lung, slăbănog, cu părul roșietic”. Se căsătorise devreme cu Ecaterina Crupenschi și avea deja doi fii, pe Enache și Costache. Trecând cu calul pe la moșia Brătîla, a sărdarului Constantin Botezam, acesta îi spuse:

– Dumitrache, pregătește-ți oamenii, că o să te calce Belecciu!

– Nu s-a ivit omul să dea peste Dumitrachi. Am o sabie de taie fulgul de pasăre în aer și-o sâneață cu care dobor un urs dintr-o lovitură!

A trecut mai bine de-o lună de la avertismentul dat la Brătîla. Era pe la 18 noiembrie. Pădurea Tescanilor căpătase culoarea arămie. În târgul aflat nu departe de curte, veniseră cu noaptea în cap țărani cu căruțele din toate părțile. Aici se cumpărau sau se vindeau sape, seceri, săbii sau pistoale aduse de la Brașov, mere de la Măgîrești, păcură de la Pustiana și Moinești, sare de la Tg. Ocna, sumane de la Oituz, lemne de la Dărmănești, oale și farfurii de la Schitu Frumoasa. În fața dughenelor improvizate sau chiar pe pământ, fiecare își etala marfa. Din când în când se auzea țipătul unuia căruia hoții îi furaseră banii. Strigătele negustorilor se amestecau cu nechezatul cailor sau cu mugetul vitelor. Dumitrachi Roseti coborâse de la curte și intrase în târg. Tocmai se târguia cu un negustor brașovean asupra unor seceri, când un vuiet îi ajunsese până la ureche: „Belecciu!”

Cum apăruse haiducul cu ceata lui acolo, nimeni nu-și dăduse seama. Un foc de pistol tras de însuși Belecciu făcu să amuțească întreaga adunare. Se ridică în scări și privi deasupra mulțimii. Se trase de mustăți mulțumit, îl zărise pe Dumitrachi. Porni spre el. Ajungând la doar câțiva pași, își struni calul:

– Bună vreme, boier Dumitrachi.

– Păi nu-i prea bună când apari, răspunse tânărul boier. Lumea îi sătulă de blestemățiile care le faci dumneata și oamenii

ce te urmează. Ar fi bine să fugi până nu te ajung oamenii domniei. Pe capul tău s-a pus preț mare...

– Ești îndrăzneț, boiere. Nu ți-e teamă?

– Niciodată de un tâlhar. Dacă ai fi singur, ți-aș arăta eu...

– Hei, da' îndrăzneț mai ești, băiețandre. Păcat de tinerețea ta. Îți voi pune capul acolo unde-ți vor fi picioarele.

Înfuriat, Belecciu coborî de pe cal. Mic de stat, dar îndesat, trase iataganul și se repezi la Dumitrachi. Oamenii făcură cerc în jurul lor. Doar tovarășii lui Belecciu priveau dintr-o parte, stînd călare. La atacul haiducului, Dumitrachi pară cu sabia. Fiarele scrâșniră, boierul fiind gata să scape arma din mână. Haiducul atacă din nou, dar boierul evită lovitura. Veni rîndul haiducului să atace. Lovi sabia boierului aproape de gardă. Observînd un pic de cumpănă, Belecciu atacă cu sabia nebunește, în dorința de a-l speria și istovi. Slăbănog, dar ciolănos, Dumitrachi rezistă loviturilor furioase. În ciuda răcelii vremii, de sub căciula Belecciului apărură broboane de sudoare, încet, încet, puterea lui începu să slăbească. Atîta aștepta moldoveanul nostru. Sabia izbi iataganul fără oprire, o dată, de două ori, de trei ori... Surprins, Belecciu făcu un pas înapoi, apoi încercă să

evite durele lovituri. Fulgerător, trase hangerul de la brâu și în timp ce cu iataganul împinse sabia, dădu să înfigă lama cuțitului în inima lui Dumitrachi. Acesta își feri corpul și cu puterea pe care ți-o dă furia, izbi sabia cu atâta forță, încât iataganul fu aruncat în aer. Rămas fără armă, Belecciu incremeni. Ochii căpătară o lumină de nebunie și rânji prostește. Nimeni din cei de față nu mai făcu vreo mișcare. Ca stane de piatră rămaseră și tovarășii lui Belecciu. Ce va face Dumitrachi? Cu vârful săbiei atinse ușor gâtul dușmanului său. Stătu o clipă nehotărât, apoi își lăsă arma jos:

– Pleacă, Belecciule, de-aici. Îți dăruiesc viața, deși n-oi meriți. Ia-ți oamenii și să vă faceți nevăzuți din calea mea. Nu uita, chiar dacă ai scăpat de ascuțișul săbiei mele, nu vei avea nicio altă cale decât aceea de a atârna în ștreangul domniei din Iași!

Haiducul, parcă trezit dintr-un somn adânc, se aruncă pe cal, urmat de oamenii lui, dispărând în chiotele mulțimii. Vorbele lui Dumitrachi Roseti se dovediră profetice. Nu după multă vreme de la acest duel, Belecciu fu prins de arnăuții domnești și spânzurat exact în același loc în care fusese executat și prietenul său, Ilie Petralifu, la 6 septembrie 1800.

Boierul Dumitrachi Roseti nu scăpă însă de necazuri, îl vor ataca cete turcești, cu care a avut mult de furcă. Atât de dese deveniseră incursiunile turcești, încât el își construi un turn de apărare și observație pe care îl numi „cucurigu”. În iunie 1821, îi scrie cu amărăciune domnului Ioniță Sandu Sturza: „Cu plecăciune mă închin dumitale, moșu’ Ioniță. După prăzile voluntirilor, care cred că-i fi auzit câte am pătimit rămânându-mi numai păpușoi și puține vite, iar altă nimica, mi se ridică acum și aceasta de către ostașii turcești sub care cuvânt nu știu, căci nici în cugetul meu mă simt cum ai mai mică greșală către a noastră stăpânire, încât mai vârtos în fapta pentru care fiindcă acum sunt pan’ la cămeșă dezbrăcat, mă rog dumitale fă binele ce poți face unde vei socoti și cerând să dai poruncă a nu se mai lua altele.”

Ion Petreanu, „Haiducul cu ochii de cicoare”

1 făurar (februarie) 1841, „orele 9 și un sfert seara”. Cerul era senin și frig de „crăpau pietrele”. Unsprezece călăreți înarmați părăseau târgul Bacăului îndreptându-se peste dealuri, la Șerbești. Era ceata vestitului haiduc Petreanu. Deodată, Ivan Tipsie, unul dintre ei, strigă arătând spre cer:

– Căpitane, uite, spre pământ cade o stea cu coadă!

Într-adevăr, exact deasupra lor se petrecu un fapt extraordinar, consemnat cu exactitate atunci și de spițerul Iosif Teodoru, care avea singura spițerie din oraș: „Se arată la mică înălțime, de o formă sferică, diametrul ce părea ochiului a fi de două palme, albiu și foarte luminător, slobozindu-se de la nord-est spre vest și lăsând în urma-și o coadă prea frumos scânteietoare și făcându-se nevăzută în sfârșit spre marginea apuseană a orizontului nostru. Timpul arătării sale se socotește a fi fost mai mult de o minută”. Haiducii își făcură cruce, Petreanu spunând:

– O fi murit vreun rege sau împărat!

Altul adaugă în șoapță: „Semn rău”. Aproape de miezul nopții ajunseseră la cârciuma „La Scăricica”, gazda favorită a lui Petreanu, așezată lângă „un grup de 50 de izvoare”. Cârciuma era în afara satului și era compusă din „o sală mare

cu vatră dar și sobă de fer, trei odăi, un grajd pentru cai, o jitiță pentru ovăzul cailor, un șopron pentru rotari și trei bordeie îngropate cu vatră”. La „o azvârlitură de băț” se afla pădurea unde haiducii puteau dispărea când se iveau poterile. Cârciumarul Tănase Pârpoacă îi aștepta. Avea de toate: „carne proaspătă de porc, cârnați, brânză de oi cu ceapă, rachiu și vin bun”. Îi servea, așa cum e în întreaga lume, o hanğiță frumoasă, Maria. Venise de mică adusă de Tănase de prin părțile Transilvaniei. Acum era ibovnica lui Petreanu. Haiducii pătrunseseră în cârciumă. Un miros dulceag de fum și băutură îi izbi în față. Din desagi descărcaseră o adevărată comoară. Îl vizitaseră pe vestitul boier băcăuan Enach Petrovici. Fusesse al cincilea boier băcăuan jefuit în doar două luni. Era din acei boieri „ce strângea banii de nu–i vedeau lumina soarelui.”

Haiducii rânduiriă pe mese: „stofe nemțești, 3 șaluri, lumânări de ceară galbenă, două săbii rusești, două flinte, un hanger cu peruzele, bumbac de doi lei ocăua, cinci căciuli de miel întreg”. Apoi răsturnaseră din pungi mii de monede de argint: „puișori, nisifele, sorcoveți, carboave, icosari din aur, irmilici, galbeni austrieci, olandezi, lire turcești, lefti, mahmudele și poli imperiali rusești.” în puțin timp, Petreanu împărți prada, răsplătind „regește” pe găzdași. Măncarea, băutura curgeau. Ștefan sau Catihetul cum îi spuneau ei, pentru că urmasse o școală, începu să cânte, vestitul cântec al lui Angheluța: „*Sună, sună/Și răsună,/Sună pietricică–n vale,/Puica mă plânge cu jale*”, într–un târziu, Petreanu îl întrebă pe Tănase:

– Ei, ce se mai aude prin sat?, mă mai caută ispravnicul Săndulache Sturza?

– Fii liniștit, căpitane. Pe o vreme ca asta, nu se încumetă nici fiarele să iasă din bârlog, îl asigură cărciumarul. Am iscoade bune...

Spre zori, toată lumea „dormea buștean”. Din când în când se mai auzea trosnind în foc. Deodată, caii din șopron deveniră neliniștiți. „O fi vreun lup care dă târcoale!” gândi Petreanu. N–apucă să–și termine gândul, că încăperea se umplu de arnăuți înarmați până în dinți. Patru dintre haiduci fură uciși pe loc când încercară să–și scoată armele. Doi arnăuți săriră la Petreanu și îl înlănțuiră pe loc. Aga Săndulache Sturza putea fi mulțumit și trimise vorbă tuturor boierilor „că puteau să doarmă liniștiți.”

Luni, 14 ale lunii cireșar, târgul Tecuciului fu cuprins de o larmă nemaivăzută. În centru, pe un tăpșan se înălța o spânzurătoare, iar spre ea se îndrepta un cortegiu cum nimeni nu mai întâlnise așa ceva. În frunte mergea un om înspăimântător. „Era un colos la trup, păgân de slut la față, cu o privire feroasă de te băga în friguri la cea dintâi căutătură. Purta o uniformă de spențar, adică o tunică închisă la gât ca la oșteni, și cu

nasturi de metal, pantaloni de postav roșu, o căciulă în cap cu fundul roșu și pe dânsa o marcă de tinichea” scriind pe ea „Călăul temniței” și un bici pe umăr. După el, nefericitul haiduc Petreanu păzit de armășei și darabani care băteau tobele. Domnitorul Mihail Sturza voia „ca lumea să vadă și să se îngrozească cei care încălcau poruncile ocârmuirii”. Execuția înlocuia vechile bătăi cu biciul făcute în fața porților temniței și

unde se întâmpla câteodată ca armășelul „să se ia cu vorba și să uite să îi spună gădelui să înceteze”. Dar cine era călăul care îngrozise așezarea? Se numea Gavril Buzatu, zis Masalagiul. Fusese închis pentru crimă și aștepta să putrezească în hrubele fără fund ale domniei. Nu se mai gândea ca vreodată o să vadă lumina soarelui. Dar, într-una din zilele toamnei anului 1835, ușa grea de stejar a temniței se deschise și în încăpere apărură marele armaș. Acesta le propuse osândiților „slujba de gealat”, cu condiția, așa cum scria „în criminalicesc”, că dacă nu-și ține angajamentul, „în același ceas cu moartea se va pedepsi.” El acceptă fără să se gândească prea mult. Acum privi în ochii de culoarea cicoarei ai haiducului. Rânji, îl împinse de spate spre lațul frânghiei. Din mulțime, babele își făceau cruci mari pe piept, iar fetele tinere

Faptele haiducilor

plângeau cu sughițuri. Doar bărbații stăteau nemișcați și încruntați. Urmă o poruncă, și Masalagiul îi prinse capul în laț. Puternic cetluit în frânghii groase, Petreanu ceru să i se permită măcar să facă semnul crucii. Marele armaș însă refuză, încă o comandă și trupul voinicului se prăbuși în gol...

Poporul i-a păstrat o baladă amintită din când în când la șezători.

Doina

(lui Ion Petreanu)

*Bată-l crucea om bogat,
Om bogat și fără de sfat!
Toată vara l-am rugat
Să-mi dea bani pe adunat.
Măcar două, trei parale,
Să-mi cumpăr la copii sare,
C-am făcut o turtă-n vatră
Ș-am făcut-o nesărată.
Dacă văzui și văzui,
Îmi luai coasa din cui
Și i-o pusei pe spinare
Și plecai la Lunca Mare.
Trăsei două, trei pârloage,
Foamea la pământ mă trage!
Dacă văzui și văzui,
Două, trei cruci îmi făcui;
Luai coasa de picior
Și-n văzduh îi dădui zbor,
Ș'o izbii de-un păducel,
Sări coasa din cățel.
Iaca stăpânul călare
Că-mi aduce de mâncare,
Mălai negru zguruit
Și uscat și mucezit.
N-apucați să-mbuc o dată,*

Ciociul își face plată
Și mă ia la schingiuit,
Că nimic nu i-am cosit.
Eu o palmă îi dădei
Și toți dinții că-i scosei.
Dacă văzui și văzui,
Șoim de codru mă făcui.
Și de când m-am haiducit,
Drag îmi e drumul cotit.
Când văd tabere viind
Și cioci înăl băstrind,
Mă fac broască la pământ,
Îmi așez durda spre vânt
Și mi-i iau la căutare
De la cap pân'la picioare
Și chitesc și socotesc:
Pe unde să mi-i lovesc?
La retezul capului,
Pe din dosul fesului,
Unde-i cald ciociului.
Eu chitesc, durda pocnește,
Ciociul se zvârcolește
Și de zile se sfârșește.
Las să moară ca un câne,
Căci i-am zis ades: „Stăpâne!
Nu-ți tot bate joc de mine,
C-a veni vara ca mâne,
De te-oi prinde-n Lunca Mare
Să-ți fac divan pe spinare
Și să te calc în picioare,
Ca pe-un șarpe otrăvit,
Ca pe-un dușman ne-mblânzit.”

Haiducul Nicolae Grozea, „cel vestit în țară și cu inima de piatră”

Haiducul Nicolae Grozea „cel vestit în țară”, cum îl numea Vasile Alecsandri, sau „cu inima de piatră”, cum îl caracteriza Panait Istrati, se născuse la Bodești-Vâlcea, într-o familie de țărani nevoiași. Ca înfățișare avea „ochii albaștri și cinstiți”, „părul, genele și sprâncenele un pic cam roșcovane”, iar ca fire „sălbatic, dar bun la inimă”. La 17 ani era posesorul unei „teleguțe și un cal”, „câștigate cu sudoarea frunții”. De sărbători purta „cizme văcsuite, cu cămașă de borangic, cojocel înflorat și căciulă țurcănească”. Mai mult, „deprinsese limba grecească fără să afle satul, mulțumită drumurilor pe care le făcea la Buzău”. De mic cunoștea nedreptățile, spunând că „pământul e frumos, că trebuie să fie al nostru, câtu-i de mare și de lat, ar trebui să fie al nostru, al tuturor, pentru că venim pe lume goi, despuiți și el așteaptă să-l muncim și să ne bucure roadele lui. Dar nu-i al nostru, va trebui să fie. Trebuie să îl smulgem din mâinile celor ce-l stăpânesc fără să-l muncească. Trebuie!”

La nedreptățile locului, se adăugau și jafurile, devastările, incendiile, și mai ales „purtarea neregulată și nebunească a sol-
daților” turci aflați după 1821 în Moldova și Țara Românească. Excesele turcilor ajunseră la culme! Nimic nu se putea face fără
știrea și aprobarea pașei! Oamenilor nu le rămânea nimic de
făcut decât de a lua calea codrului, în zadar beșliii se luptau
cu haiducii. Poporul era de partea „apărătorilor ordinei”. Deși
aflați în pragul disperării, țărani sunt somați „fără de nici-o
împotrivire” să achite obligațiile față de boieri.

Revolta izbucni. Noii domni pământeni de la 1 iulie 1822, Ioan Sandu Sturza în Moldova și Dimitrie Ghica în Țara Românească, au încercat fără reușită să înăbușe mișcările „nemulțumiților”. Un conflict începu între Grozea și „conășul Manolache”. Acesta din urmă ar fi fost făcut „grămadă de carne însângerată tăvălită în țărână și neînsuflețită”. Ia calea codrului împreună „cu șapte flăcăi, tot din satul nostru, tot cu nume rău, care sunt răzbunători, însetați de dreptate, cunosc codrii și-s gata să se-arunce și-n foc”. Alăturându-se ei unui alt haiduc, Ioniță Tunsu, Grozea face câteva acțiuni între anii 1825 și 1827 împotriva arendașilor locali, apoi extinzându-și aria atacurilor în Muntenia, Oltenia, Moldova. Prin anii 1830 se stabilește pentru un timp în părțile Ghimeșului. Își alege ca adăpost pentru el și oamenii lui peștera Rusaveta de la poalele muntelui Runcul Stânilor. De aici urmărea cu atenție pasul Ghimeșului, pe unde treceau negustori cu carele pline de grâne, postavuri, cu doage de stejar, țărani mânând imense turme de oi sau vite. Din când în când treceau care boierești trase de câte 3-4 perechi de cai. Într-o dimineață, când razele soarelui tăiau ceața, din peșteră coborâra, fără a fi simțiți, Grozea și haiducii lui. Se înșiruiră de-a lungul drumului, ascunși de orice privire. Curând se auzi un huruit îndepărtat.

– S-ar putea să ne cadă în mână iar o năpârcă de ciocoi!, spuse Grozea.

Nu după mult timp apăru un car păzit de cinci bărbați călări. Țipătul unei păsări de pradă străpunse liniștea dimineții. Cei cinci bărbați strânseseră armele în mână, privind îngrijorați spre bătrâna pădure.

– De n–ar fi Grozea, că nu–i scăpare! șopti unul dintre ei, ce părea a fi conducătorul lor.

N–apucă să sfârșească cuvintele, că fură înconjurați de haiduci. Oamenii din paza carului aruncară armele. Nu le mai erau de folos. Grozea recunoscă, în cel ce părea conducătorul lor, pe un ciocoi din partea locului. Om rău, necruțător, pentru care cuvântul milă nu exista. În căruța haiducii găsiră lucruri cumpărate de la Brașov, cizme, postavuri, câni de cositor, un ceas de argint, mobilier. La brâul ciocoiului, într–o pungă de piele dădură peste 10 ducați austrieci de aur și câțiva sorcoveți de argint. Dar, deodată, apăru ca din pământ o patrulă. Lupta nu dură mult. Câțiva ostași rămaseră răniți, restul o luară la fugă. Dintre haiduci, patru răniți. Cu banii și lucrurile luate, Grozea și ai săi se îndreptau spre un sat apropiat. Grozea călărea un „cal alb ca iarna”. La marginea satului întâlni un moșneag, cu barba lungă, îi arsesse bordeiul și nu mai avea „nici hrană, nici țol de–nvălit”. Grozea i–a dat banii și l–a îmbărbătat:

*„Nu plânge, n–ai grijă, române,
Fă pept bărbătesc;
Na, să–ți cumperi haine și casă și pâine...”*

Apoi se întoarse spre codrul negru de nepătruns. O legendă culeasă prin 1895 spune că aici, în peștera Rusaveta, Grozea a

ascuns o parte din banii și giuvaierurile luate de la bogătași. În anul 1831, Grozea e prins, prin trădare, și închis la ocnele Telega. Sentința: ocnă pe viață!

La aproape un an de la prinderea sa, căzu la Podu-Grozești, la 12 august 1832, și haiducul Tunsu, cel cu care începuse haiducia, după o scurtă și grea încăierare. Alături de ei, în străfundurile ocnei se aflau și alți haiduci din cetele lor. Orice încercare de evadare era exclusă! Peretele ocnei era drept și înalt de 75 de metri.

Dar iată că într-o zi de ianuarie 1834, când gerul și viscolul își dădeau mâna, pe frânghii și piroane abil meșteșugite, Grozea și treisprezece tovarăși escaladară peretele ocnei. Surprinsă de incredibila ieșire din ocnă, paza nu mai avu timp să riposteze. Scăpați, haiducii, cu ajutorul țăranilor din împrejurimi, dispărură în pădurea Drăgăneștilor-Vlașca. O alertă nemaivăzută cuprinse întreaga Țară Românească. Se strânse de la boieri, doar în câteva zile, uriașa sumă de 5000 de lei, premiu pentru prinderea lui.

Un timp niciun negustor sau boier nu încercă să se aventureze pe drumurile spre București. Zăvorâți în dosul ușilor groase de stejar, înarmați până în dinți împreună cu slugile, așteptau vestea că Grozea a fost prins. În acest timp puterile răscoleau satele în căutarea fugarilor.

La 24 februarie 1834, Grozea este încolțit de putere în pădurea Drăgăneștilor. O luptă inegală se încinge între el și poteră. Locul unde a căzut și astăzi se mai numește „Tufanii Grozii”. Numele și faptele sale vor rămâne în amintirea popoului, fiind cântate și transmise de rapsozii populari. Vasile Alecsandri îi va dedica poezia „Groza”, iar Panait Istrati îl va descrie în romanul „Haiducii”.

Haiducul Ion Darie, „pe care nu-l prinde plumbul”

Haiducul Darie sau Darii s-a născut în anul 1756, în satul Marginea de lângă Rădăuți. Numele său întreg era Ioan Darie Pomohaci. Despre el au circulat mai multe legende, printre care: „Darie și maică-sa”, „Darie și mândra sa”, „Darie și Bujor”. I s-au atribuit puteri supranaturale ca: „a găsit iarba fierului ce deschide orice încuietore și frânge orice lanț; ba mai adaugă alții, s-a scăldat în șapte iordanuri de nu-l prinde plumbul; ba, că, întăreau iară alții, are năfură de la Paști de la șapte biserici, de nu-l prinde nimeni, și de aceste mai multe”.

Dar nu numai numele, ci și persoana lui Darie era mai pe tot locul cunoscută. El nu umbla tot numai pe furiș, pe la capetele pâraielor și pe potecile ascunse ale codrilor, și nu ședea tot numai prin dundoaiele pădurilor și pe după stâncile măgurilor, ci venea foarte adesea și în sate, mergea la biserică cu ceilalți creștini, după aceea și la cârciumă, la scrânciob, se prindea cu feciorii la hori și apoi mai trăgea câteodată și din fluier, de-l ascultau nu numai roată împrejurul lui toți oamenii – bărbați, femei și fete –, dar până și păsările și frunza de pe copaci. Darie

căpitanul era „nu prea înalt la trup, dară în frunte, se zice, de o palmă și în spate trei. Fruntea—i cea lată îi era încrețită ca niște brazde de ogor, ochii pe jumătate închiși și tot parcă fulgerau foc și pară; parcă tremura cu tot trupul și—și mișca stufoasele mustețe”. „Glasul lui era de taur”, iar „brațele, zdravene și vânjoase”. Pe scurt, „Darie căpitanul era după toată statura și arătarea lui ca un stejar între ulmi”. La brâu purta „pistoale lungi arnăuțești și ferecate bogat cu niște alămi albe”. Ceata lui era alcătuită din 11 feciori: Andrei, Toder, Iacob..., „unul mai de speriat lumea cu dânsul decât altul”. „Unii erau în cușme țurcânești, alții în pălării, iar alții în comanace și toți cu pene în ele (...), de vultur ori de huhurez de codru, și nici unul nu avea cizmă, pălărie ori comanac sus pe frunte, ci apăsător pe sprâncene, de ce, dacă te uitai la ei, încă și mai multă groază—ți făceau. Toți aveau trăiști, unii din piele, alții din lână, din care se vedea la unii și câte un mănunchi de pistol, măcar că toți aveau câte două și după curea. Cămășile și pistoalele lor erau la toți ca la ciobani, adică negre”. „Dintre ei se distingea haiducul Iacob, un bădăran de om cu țurcan în cap și cu niște plete până jos pe umeri, cu cămașă pe el ca de cioban și cu bumbi galbeni la încheietura umerilor, cu o curea de la brâu până mai sub burtă și în ea, dinainte, toacă—n alămi cu cuțite în mănunchi sclipicioși, iar de o parte de ea, spre stânga, două pistoale”. Străbăteau pădurile și câmpiile noaptea, căci „voinicii (...) nu—și împletesc picioarele ziua cu cei numai cu o bucățică de suflet, ci că așa, noaptea, care—i ziua haiducului”. Atacau de regulă pe „ciocoi chiaburi și hapsâni” și „negustori cu chimiruri grase”, pe „arendăș” și pe cei care „fac ca săracii și vādanele să n—aibă cu ce se hrăni pe sine și pe copilașii lor, ce răpesc năframa din mâna celui care plânge și banul de sfânta tămâie”.

Căpitanul Darie, în ciuda înfățișării fioroase, știe să se facă iubit. Ba cei mai mulți îi spuneau chiar „bade Ioane”. Într—o zi dădu în inima pădurii peste un copil de patru ani care se rătăcise. Era al impieगतului de la salinele Cacica. Îl va duce acasă la părinți, care, aflând cine—i salvatorul, rămaseră „ca trăsniți de fulger”.

Faptele haiducilor

Poporul era de partea haiducilor, „căci de săteni însuși Darie nu avea nicio frică, deoarece pe lângă aceea că trăiau cu dânșii bine, îi cinstea și îi omenea; el nu numai că nu făcea nimănui niciun rău, dar mai și boteza, cununa și miluia, dând la fini și la fine junci și chiar perechi de boi și nu o vădană își îndulcea copiii cu laptele de la vacile căpătate pomană de la căpitanul Darie”.

S-a întâmplat o dată ca baciul și ciobanii de la stâna de unde haiducii luau merinde să fie prinși de poteră, fiind învinuți de complicitate. Darie află și zise încă vesel, profetic:

„– Legați i-au dus, deci legați s-or întoarce, cât eu încă sunt viu!”

Într-adevăr, Darie s-a ținut de cuvânt. Nu după mult timp, au fost salvați „baciul și ciobanii lui Mutu din închisoare lăsând pe străjeri legați și cu căluș în gură”..

Dar sfera acțiunilor haiducului Darie și ale oamenilor săi nu se mărginea numai la zona Bucovinei. Aflăm că făcea dese „expediții la Hârlău și Bacău” Într-o vară, ceata lui Darie coborî din ținutul Bucovinei spre Bacău. Poposiră în pădurea Mărginenilor de lângă Bacău. Făcură „mămăligă cât un munte” într-un cean uriaș așezat „pe crăcine”. Apoi scoaseră din desagi „fălii de caș și de urdă, înșirate pe sumanele întinse prin prejurul focului”, iară

pe scoarțe de brad, „sare mare pisată cu muchia toporului pe un bolovan”. Un haiduc întorcea pe jărătic, ba pe o parte, ba pe alta, bucăți de carne de berbec. Dintr-o ploscă brașovenească haiducii băură „rachiu de perje”.

Haiducii stăteau „răzimați cu spatele de copaci și vorbeau ceva, nu în glas, ci pe încetul”. După ce terminară de mâncat, băură apă „dintr-o găleată”. Curând, cerul se împodobi cu mii de diamante strălucitoare. Liniștea se lăsă peste întreaga pădure. Din când în când mai pocnea câte un vreasc din foc sau se auzea țipătul vreunei păsări de noapte. Oamenii lui Darie dormeau cu sumanele și pieptarele sub cap, puștile și pistoalele lângă piept și pe „dânsele o mână”.

Trei haiduci stăteau de pază „tot înarmați” cu puști și pistoale și cu securi. Alți doi erau în Bacău ca iscoade „să tragă cu ochiul și urechea”. A doua zi dis-de-dimineață urmau să atace hanul poștei. Aflară deja că mari negustori și ciocoi înnoptară acolo. Se sculară „cu noaptea în cap”. Nu după mult timp se lumineă „binișor de ziuă”. De pe Bistrița și Siret se ridică ceața. Haiducii se sculară „unul după altul toți, în urmă și Darie..”

Se spălară „la ciurgău”, se șterseră „cu mânicile cămeșii”, apoi spuseră „rugăciunile”. Darie le descrie planul de atac asupra hanului și răsând le aminti să nu se întâmple ca „la plăcinte înainte, iar la nevoie înapoi”. Haiducii râseră. Patru dintre ei plecară înainte. Bacăul dormea. Din câte o curte se auzea cântatul cocoșilor. Merseră destul până dădură de câteva case așezate pe „câmpul Poștei”. Erau „mahalalele calicimii”. Trecură peste podul numit „al Giuncului”. În depărtare se zăreau câteva case mai arătoase, ce păreau a fi ale unor boieri însemnați. Trecură prin niște grădini cu porumb verde, printr-o livadă de vișini, ajungând în preajma Poștei. Se opriră pentru un moment. Darie știa că poșta are două odăi: una pentru căpitanul Poștei, cealaltă pentru călători, în spate erau trei bordeie pentru surugii și unul pentru rotari. Încet pătrunseră pe una din cele două porți ale poștei. Ceata despicându-se în două, Darie trecu cu o parte de

Faptele haiducilor

haiduci pe lângă jitnița cu ovăzul cailor, pe lângă șopronul rotarilor, oprindu-se la odaia căpitanului poștei. Ceilalți pătrunseră imediat în odaia călătorilor. Surpriza a fost generală. Luați prin somn, nimeni n-a apucat să încerce vreo împotrivire. Nici chiar arnăutul de la poștă, care dormea buștean, după ce întreaga noapte băuse mult vin. Printre călători haiducii recunoscură pe un arendaș din Bogdănești – Suceava, care mai fusese călcat de ei. Prada a fost însemnată. Au luat o mulțime de „zimțuiți”, printre care sorcoveți de argint, monede austriece – „șain”, grivine. La un negustor găsiră un sipet cu podoabe lucrate în aur, argint și perle. După ce i-au legat fedeleș pe toți și le-au pus călușii în gură, s-au reîntors spre pădure, în drum împărțiră pe la casele săracilor o parte din banii luați. Disparură în pădure înainte de a prinde de veste „procleții de poterași, ce te-ntreabă de răvaș”..

La câteva luni mai târziu, în 1807, va fi prins, ca de obicei prin trădare, de o poteră. În ianuarie 1808 va fi spânzurat pe „toloaca Marginii”, „adecă pe șesul dintre Marginea și Dealul Lederii”, când abia împlinise 52 de ani. Faptele lui, „năzdrăvăniile lui cele haiducești, care erau seara povestite la gura cuptorului, ziua la lucru prin țarină”, aveau să fie repovestite de zeci de generații, fiecare după bogăția fanteziilor (...), „cu culori mai vii, mai drastice și mai cornurate...”

Haiducul Ștefan Bujor – „Cel fioros și fără frică”

Ștefan Bujor, despre care „babele și acuma vorbesc la șezătoare și lăutarii îi cântă cântecul”, era originar de prin părțile Sibiului. „De cum i-a răsărit mustața, el s-a simțit «cuprins de dorul voiniciei»», astfel încât într-o zi de primăvară, el „își pune pușca pe umăr, căciula pe-o ureche și își ia bună ziua de la maică-sa”.

Firește, el s-a alăturat altor imigranți transilvăneni, atrași și de avantajele fiscale și administrative date de domnul Moldovei, Mihai Șuțu (1793–1795) și desigur de gândul de a scăpa de conscripție. Se stabilește la Iași, capitala Moldovei. Nu după mult timp se căsătorește, locuind într-o casuță din Tătărași. Dar Bujor nu era plămădit din aluatul celor ce mor de bătrânețe în patul lor. Abuzurile boierilor, nedreptățile de tot felul îl îndeamnă la câteva acțiuni haiducești. Cade prins și este trimis la ocnă.

Puțini din cei ce intrau aici mai vedeau lumina soarelui. Tânăra lui soție însă nu dorea să-și piardă soțul. Aleargă disperată la mai-marii Moldovei, pentru a-l salva. Face jalbe

după jalbe pentru obținerea iertării lui. Și iată că într-una din zilele anului 1805 este chemat la domnie. Se înfățișează chiar la domnul Alexandru Moruzi. Promisiunea solemnă că Bujor se va lăsa pe veci de haiducie și probabil... lacrimile fierbinți l-au înduioșat pe domn, care-l iertă.

Bujor va fi numit vătaf pe moșia boierului Catargiu. Devenise un slujbaș care-și vedea doar de treaba lui. Ghinio-nul însă îl urmărește. Face o pagubă oarecare, pentru care va fi bătut crunt. Nu mai are de ales. Jurând să se răzbune cumplit, „hăulind și chiuind, el apucă calea codrului, care-l chemă la viața fără stăpân”.

Curând, doisprezece tovarăși, „frați de cruce, care au fugit de la coarnele plugului, se adună în jurul lui și încruciașând fierul cuțitelor, îi jură credință și ascultare fără margine cu drept de viață și de moarte asupra lor”, își dădu seama, având acum experiență, că nu va rezista cu mica lui ceată numeroaselor putere. Printre cetașii lui se va număra și un nume care va deveni celebru, Gheorghe Cârjaliu. Atacurile se succedau cu repeziciune asupra conacelor boierești, caselor cămătarilor. Pungile cu bani erau apoi împărțite la săraci, și „multe vaci cu vițel erau dăruite la vădane și orfani”. Devenise cel mai puternic, cel mai de temut haiduc din Moldova, „domnind nesupărat peste moșii, domni și păduri și vestea despre dânsul merse departe, până-n țările vecine”. Acum își poate permite acțiuni pe scară largă în Moldova, Muntenia, Oltenia și ajunge chiar și în Transilvania. Numele lui Bujor era pe buzele tuturor celor obidiți!

Firește că autoritățile n-au stat cu mâinile în sân. În Oltenia, caimacamul Samuraș, spumegând de furie, l-a urmărit zi și noapte, dar fără succes, în Moldova se iau măsuri neobișnuite, care pe undeva amintesc de cele din Vestul Sălbatic. Se organizează echipe de 30-50 din cei mai buni țintași, în fiecare oraș, pentru a-l răpune. Bănuim desigur că pe capul lui se pusese și un premiu mare. Știm că la începutul lui decembrie 1808 caută

adăpost la un boier de neam, numit comisul Gheorghe Caravia, fiul șerdăresei Anastasia Caravia, născută Arbore, stăpâna moșiei Sârbii din ținutul Neamțului.

Acest boier fusese căsătorit cu frumoasa Zoe Hansaru, dar ea se despărțise de el, neputându-se împăca cu firea lui varvară și grobiană. Zice lumea că acel Caravia era în legături cu niște tâlhari. Se zicea chiar că lua parte la prădăciunile lor și că nici maică—sa, șerdăreasa, nu era străină de acele fapte urâte. Caravia primi foarte bucuros să adăpostească pe Bujor și—l dădu în gazdă la un țăran din sat, la care mai era găzduit de o bucată de vreme și un alt tâlhar, numit Gheorghe Ardeleanu. În cursul acelei ierni, Bujor, Gheorghe și cu Caravia făcură mai multe prădăciuni, furând mai cu seamă cai, pe care Gheorghe și cu Bujor îi vindeau pe urmă în Cordon (așa se numea la noi atunci Bucovina). Bujor și cu Gheorghe se împrieteniră într-atâta încât își jurară frăție de cruce: adică fiecare din ei își slobozi sânge din braț într—un pahar plin cu vin; apoi încrucișând brațele, se sărutară pe gură și băură vinul amestecat cu sângele lor, jurându—și credință și ajutor.

Amândoi frații de cruce voind să plece împreună după hoții noi, Caravia voi să—i ademenească să mai rămâie până va trece, de la Roman spre Fălticeni, un negustor bogat având asupra sa mai multe mii de galbeni, spre a—i aține calea, a—l ucide și a împărți între ei banii ce i—ar găsi asupra lui.

Dar Bujor și cu Gheorghe, care nu erau bucuroși să omoare, nu primiră să aștepte, din care pricină Caravia se supără pe ei și se părăsiră în termeni reci. Totuși dintr—o pricină sau dintr—alta, Gheorghe reveni la Caravia prin postul mare și de astă dată fu primit chiar în curte la dânsul, unde i se puse la dispoziție o odaie lângă grajduri. Apoi în curând Gheorghe, care era un bărbat deosebit de frumos, aduse cu dânsul într—o seară o femeie de o frumusețe strălucitoare, îmbrăcată în portul țăranților din Vrancea, pe care o păzea cu cea mai mare grijă. Deoarece Caravia plecase de acasă cam o dată cu sosirea

musafirului său, el nu avu prilejul să vadă pe Catrina (aşa se numea frumoasa femeie), decât după întoarcerea lui, tocmai în ajunul Paştilor.

Caravia fu izbit chiar din acea clipă de frumuseţea Catriinei; încercă prin toate chipurile să se întâlnească cu ea şi să-i vorbească între patru ochi. Dar Catrina iubea pe frumosul tâlhar la nebunie şi nici nu voia să se uite la Caravia, care nici nu era frumos, nici nu avea vreun „feliu de vină ’ncoace”.

Gheorghe pricepu îndată cum stăteau treburile: Caravia nu mai poate de pofta Catriinei. Ar fi părăsit bucuros Sârbii, dar se temea s-o facă tocmai atunci, deoarece aflase că mai mulţi din acei pe care îi prădase în cursul iernii îl căutau pretutindeni. Avea nădejde că Bujor îl va scăpa şi aştepta din zi în zi să vie fratele lui de cruce ca să-l îndrepte la vreun adăpost sigur pentru Catrina; dar Bujor nu mai venea, ci hoţea atunci peste Prut.

Şi relaţiile lui Gheorghe cu Caravia se stricau din zi în zi. Gazda lui nu-l dădea afară, căci ar fi luat cu dânsul pe Catrina, ceea ce celălalt nu voia cu niciun preţ, dar ştiindu-l om fără niciun Dumnezeu, crud, desfrânat şi mişel, cu toată îndrăzneala lui firească, începu să se teamă că vreodată Caravia îl va ucide mişeleşte. Vreo două săptămâni după Paşti, mai răsuflă câţva timp, căci Caravia dispăru până cu două zile înainte de Sfântul Constantin. Când se întoarse, era vesel şi spuse lui Gheorghe că Bujor îi trimite răspuns să fie numaidecât, la noapte, la o anumită crâşmă din Paşcani, căci vine nesimţit să se întâlnească cu el. Gheorghe voi să plece cu o căruţă ca să ia cu el şi pe Catrina, temându-se să o lase singură la Sârbi, măcar pe o noapte. Dar Caravia făcu astfel încât în tot satul nu se găsi nicio căruţă. Atunci Gheorghe, care numaidecât ţinea să se întâlnească cu Bujor, închise pe Catrina cu cheia în odaia lui, îi dădu hrana trebuitoare pentru două zile, precum şi două perechi de pistoale încărcate pentru ca, la întâmplare de primejdie, să se poată apăra împotriva lui Caravia. Apoi plecă la Paşcani. Acolo stătu toată noaptea degeaba, fără ca să fie

Bujor sau vreun tribeș al acestuia. Se întoarse plin de mânie și, găsimd pe Caravia în curte, nu-și putu stăpâni ciuda. Zise lui Caravia că nu este măcar în stare să fie hoț cinstit; dar după ce vorbi cu Catrina, supărarea lui se făcu și mai mare.

Ea îi povesti că nu trecuse nici ceasul de când plecase, când Caravia veni la fereastra odăii în care se afla și-i propuse curat să părăsească pe Gheorghe și să trăiască cu dânsul, făgăduindu-i că „va purta-o ca pe o domniță” și pentru a o ademeni mai tare, îi arătă un frumos șirag de mărgăritare, făgăduindu-i că i-l va da îndată dacă primește să părăsească odaia în care șade cu Gheorghe și vine de se mută într-o odaie de taină ce o are în curtea cea mare, mai încredințând-o să nu se teamă, căci în curând o va mântui de Gheorghe. Dar iubita tâlharului nevoind să audă de părăsirea lui și arătând hotărât că nu are nevoie de niciun dar de la Caravia, acesta intră în furie și porunci țiganilor să strice ușa. Atunci Catrina, punând mâna pe una din perechile de pistoale și așezându-se la fereastra de la care se vedea bine tot ce se petrecea afară, strigă că îl împușcă pe cel dintâiu care se atinge de ușă. Glasul ei era atât de hotărât, ochii ei cei negri aruncau astfel de scânteie și mâna îi părea atât de sigură, încât turma țiganilor trecea până departe de ușă. Caravia, care nu era decât un mișel, se păzi să meargă singur să strice ușa cu toporul și se hotărî s-o lase deocamdată în pace, urmând să-și alcătuiască planuri noi spre a pune stăpânire pe frumoasa femeie și a se mântui de ibovnicul ei.

După întoarcerea lui Gheorghe de la Pașcani, cu toată batjocura de care avusese parte de la el în mijlocul ogrăzii cu câteva ceasuri mai înainte, Caravia încercă să-l îmbuneze, ba cu mâncare aleasă, ba cu vin bun ce-i trimese la odaia lui, ba cu tutun deosebit. A doua zi Gheorghe ieși de dimineață călare și, prin niște țigani ai lui, comisul află că tâlharul tocmise cu preț mare un om din sat care se însărcinase să meargă să caute pe Bujor să-i dea de știre că are neapărată și grabnică nevoie de dânsul. Caravia se îngrozi, căci înțelese că, chiar dacă Bujor nu-l pedepsește pentru purtarea avută față de Gheorghe, în

orice caz Catrina va fi cu desăvârșire pierdută. Spre a preveni plecarea Catrinei, planul lui fu repede alcătuit. Trimise și în acea zi mâncare bogată și bună lui Gheorghe și ibovnicei lui, având totodată grija să trimită vin vechi și bun, în care puse să se mai adauge spirt. Apoi, în cursul zilei, avu grija să mai îmbospăteze provizia de băutură a amantilor, având totodată grija să facă bogate distribuțiuni de vin tuturor slugilor. Astfel, când spre seară Gheorghe ieși călare, era amețit de băutură. Caravia trimise slugi de ale lui călări, ca să-l însoțească, să-l ție de vorbă și să-i tot dea de băut din niște ploști mari, ce le dăduse spre acest sfârșit.

Când seara se întoarse spre curte, Gheorghe de abia se ținea pe cal de beat ce era. Potrivit poruncii ce o aveau de la stăpânul lor, slugile lui Caravia nu-l lăsară să meargă la poarta curții, ci îl duseră de-a lungul gardului care împrejmuia grădina unde îl aștepta și ei. Țigani îi luaseră și pistoalele și cuțitul din brâu, fără ca el, cu desăvârșire beat, să fi încercat vreo opunere, îndată ce ajunseră la locul unde se afla Caravia cu mai mulți țigani, acesta le porunci să dea pe Gheorghe jos de pe cal și să-i scoată cele două brăie ce le purta și care erau grele de bani; iar Caravia puse mâna și pe armele hoțului și pe banii lui.

Apoi porunci scurt țiganilor să strângă pe Gheorghe de gât cu căpăstrul calului, până ce va muri. Statură o clipă la îndoială. Caravia le aruncă atunci o sudalmă grozavă; țiganul Ion Cójocarul se grăbi să arunce împrejurul gâtului lui Gheorghe căpăstrul calului pe care apoi îl strânse cu putere, pe când ceilalți îl loveau peste cap cu ciomegele și cu paturile pistoalelor, iar însuși Caravia îl împungea cu cuțitul în pânțele. Strânseră cu căpăstrul și loviră până când văzură că Gheorghe este mort. Caravia porunci atunci unui țigan numit Iacob Văcariul să-l spintece „pentru ca să fie mai repede hoit mâncat de corbi”, apoi puse pe ceilalți asasini să arunce leșul hoțului în stuful bălții de lângă curte, îndată ce ajunse la curte, puse să deschidă fără zgomot ușa odăii lui Gheorghe, care rămăsese descuiată, intră și, găsind pe Catrina dormind, puse pe un țigan s-o ia în

brațe și să o ducă cu toată opunerea ei, căci se trezise îndată ce simțise că pune cineva mâna pe dânsa, în încăperea de taină de lângă odaia lui. Chiar în acea noapte mișelul o silui cu ajutorul a două țigănci.

A două zi Catrina era nebună. După două zile, Caravia, văzând că se adună corbii în număr mare în jurul locului unde fusese aruncat leșul lui Gheorghe, porunci la doi din țiganii care luaseră parte la omor să ia trupul hoțului și să-l îngroape, în puterea nopții, deasupra vreunui mormânt proaspăt, ceea ce țiganii aduseră la îndeplinire fără de nicio întârziere.

Trecură vreo douăsprezece zile; Catrina era tot nebună și tot închisă în odaia de taină de la curte. Caravia ar mai fi vrut să-și astâmpere poftetele asupra ei, nebună cum era, dar când se apropia, ea țipa atât de cumplit, mușca astfel cu dinții și zgâria astfel cu unghiile, încât era bucuros să rămâie departe de dânsa. Altfel nu era nimica nou nici la curte, nici în sat; de Gheorghe nu vorbea nimenea, parcă nici nu trăise.

Trecuse acuma jumătate din postul Sân-Petrului; era într-o sâmbăta, după-amiază; șerdăreasa și cu fiul ei tocmai plecaseră la Fălticeni. Un pietrar care lucra la curte pentru socoteala șerdăresei, ducându-se în livadă ca să culeagă niște cireșe, văzu două țigănci suite pe gard și auzi pe una din ele strigând că în țintirimul bisericii niște câini mănâncă un om mort.

Pietrarul, suindu-se și el pe gard și văzând că așa este și că vreo cinci câini mănâncă un mort îngropat în față, numai că de o șchioapă în pământ deasupra mormântului unui moșneag care răposase cu trei săptămâni mai înainte, strigă preotul care se afla în ograda de alături, spunându-i grozăvenia. S-au strâns îndată împrejurul mormântului mulțime de oameni care au scos țărână dintr-însul și s-au încredințat că trupul uncheșului era tot în sicriu. Apoi au luat mortul străin, pe care nu l-au cunoscut, fiindcă era mâncat din cap până la brâu de câini și l-au pus deasupra sicriului, astrucându-l bine în groapa moșneagului. A doua zi, întorcându-se din Fălticeni

Faptele haiducilor

șerdăreasa și cu Caravia, s-au scârbit rău când au aflat acea veste. Au chemat preotul și au făcut sfeștanie în casă; dar Caravia a început să fie foarte îngrijit, înțelegând că lumea are să vorbească de asemenea întâmplare și a pus pe oamenii lui de încredere, și care fuseseră părtași la fapta de groază comisă, să cerceteze prin sat, mai ales pe la crâșmă, ca să afle ce zic oamenii de acel mort străin.

Iar sâmbăta înainte de Sân-Petru, a venit în sat Bujor cu alți șase tovarăși și a tras drept la crâșma boierească, îndată ce a ajuns acolo, pe de o parte a început să strângă pe toți oamenii, localnici sau străini, care treceau pe dinaintea crâșmei, fie călări, fie pe jos, fie cu carul cu boi, iar pe de alta au trimes scrisoare lui Caravia la curte, spunându-i să vie numaidecât la crâșmă. Caravia a răspuns că va veni mai târziu, fiindcă acuma are treabă de la care nu poate lipsi. Dar deși în mai multe rânduri în cursul acelei zile i-a scris Bujor să vie, n-a mai venit.

Crâșma era acuma ticsită de oamenii ce-i adunaseră tovarășii lui Bujor: erau pline amândouă odăile, prispa, până și pivnița. De la curte se trimisese lui Bujor, pentru mâncarea lui și a tovarășilor, trei pâini albe boierești și o știucă mare de câteva oca.

Iată cum i-au istorisit faptele urmate niște bătrâni care au vorbit cu oamenii care fuseseră de față:

„După ce au trecut soarele de miazăzi, am început noi toți, câți eram la acea popreală, într-un glas a striga și a face rugăminte acelor oameni înarmați ca să ne dea drumul, să nu pierim de foame atât noi, cât și vitele noastre. Ei ne-au dat răspuns să mai îngăduim puțin, că dacă ni-i a mânca, nici ei n-au mâncat până la vremea aceea, și au poruncit unuia dintr'înșii ca să li se aducă din mâncarea ce li se trimisese lor de la curte. Și li-au adus două pâini, pe care pâini, puindu-le pe masă, au tras unul sabia și au început a hăcui câte o bucățică și împărți la norod, la câți au ajuns, făcându-li cuvânt și pof-tindu-i ca să mai îngăduie puțin, că este să vie și fiul dumisale

șerdăresei să se întâlnească cu dânșii și lor li vor da drumul. Mai zăbovind cam un ceas mai bine, fiul șerdăresei tot n-au mai venit; și văzând că nu mai vine, s-au ridicat toți acei șapte oameni înarmați în picioare și au început a striga și a face întrebare: care este loniță Cojocariul și Vasile Vizitiul, să iasă afară dintre ceilalți. Și ieșind i-au strigat unul dintre acei șapte ce era mai bătrân ca să-l ia de piept pe țigan și i-au dat cincibice. Și au început a striga că acei țigani au fost împreună, cu fiul șerdăresei, de au omorât pe fratele lor Gheorghe și cum l-au cărat și unde l-au mistuit și la ce loc și la acel țigan au găsit și un chimir lat de piele care chimir fusese a lui Gheorghe, a mortului”.

„Apoi acel țigan a dat lămuririle ce se găesc mai sus asupra uciderii, adăugând că asupra lui Gheorghe s-au găsit două chimire, unul cu bani de argint și celălalt cu galbeni, care bani i-au luat Caravia”.

„Apoi au început a face strigare dintr’ acei șapte și plângeau și ziceau: «Auziți, norod, cum au ucis pe fratele nostru.» Și iarăși au început a striga: «Care este Ioan Șchiopu, țigan, să iasă afară dintre ceilalți.» Ieșind acel țigan, au cunoscut asupra lui parte din hainele lui Gheorghe și însuși țiganul n’au tăgăduit și au adăugit că era de față când, după omor, stăpânul lui au pus banii ce i-au scos din chimirurile ucisului, în sipet”.

„Și îndată au început cu toții, toți șapte, a strigă cătră tot norodul ce era acolo: «Auziți, norod, cum au fost uciderea fratelui nostru și să fiți martori când vom cere la vreo judecată, și să știți, norod, că Caravia și cu maică-sa din mâna noastră nu vor scăpa. Că noi pe dânșii i-am ținut de drept tovarăși și ceea ce am agonisit cu dânsul am împărțit, și nu i-au fost îndestui banii ce au luat de la noi și de la fratele nostru, dar l-au și omorât. Și dacă l-au omorât, de ce nu au pus să l’îngroape? Ce l-au lăsat de l-au mâncat căinii?»

Iar pe Iacob Văcariul, scoțându-l afară dintre norod, l-au întrebat, nu i-au fost păcat să spintece pe om și să-l lese să-l

mănânce câinii? Apoi l-au bătut până ce au pierdut cunoștință. Și au mai scos pe Vasile Turc și i-au făcut întrebarea: «El este acel ce au îngropat ciolanele lui Gheorghe?» » El au răspuns că el este, că fiul șerdăresei i-au poroncit să-l îngroape și au început și al treilea a striga: « Ați auzit, norod, faptele feciorului șerdăresei? Pentru aceasta au fost poprirea voastră, ca să auziți cu toții și să puteți fi martori!»

Și așa luând unul o hârtie și călimări, au început să scrie pe toți câți ne-am aflat la acea popreală”

Am dat aceste amănunte asupra chipului în care au fost strânși de Bujor, ca să fie față la cercetarea ce a făcut pentru a stabili chipul în care a fost ucis fratele său de cruce, Gheorghe, fiindcă cazul este absolut unic – nu cunosc altul la fel în țară.

„Constantin Pietrarul a mai arătat că, după ce hoții au ucis pe Ion Cojocarul, tâlharii Bujor și cu Ciorneiu au zis: „Sufletul boierului să dea samă de sufletul tiranului acestuia. De ce nu-i cuconul Gheorghe Caravia cuminte ca și boierul Enachi, ispravnic de Roman, și boierul Constantin Catargiu, ispravnic de Piatra?”. Adăugând Ciorneiu: „am mas alaltăseară la dumnealui ispravnicul de Roman și calul meu în grajdii,

lângă caii dumisale, cum și pistoalele aceste din brâu mi le-au dăruit cuconul Enache Milu, ispravnicul de Roman". Aceasta mărturie aruncă o stranie lumină asupra moravurilor administrative ale vremii.

Totuși asemenea indulgențe aveau margini. Un scandal ca acel ce se petrecuse la crășma din Sârbi nu putea să rămână fără urmări. Deoarece era în joc o față boierească, isprăvnicia de ținut, la urechile căreia afacerea veni în curând, raportă la Ieși logofetei dinăuntru, care fără a pierde timp trimese pe velarmașul Darie Dărmănescu la Sârbi, spre a ridica pe Caravia, pe maică-sa și pe cofăptașii omorului lui Gheorghe. Cu prilejul acestei ridicări a criminalilor, biata Catrina, cuprinsă de spaimă, își găsi moartea la intrarea armașului și a celor care îl însoțeau în temnița unde era închisă. Văzând atâta lume străină, smulse repede iataganul din brâu unui armașel și și-l înfipse în piept, înainte ca cei de față să fi putut face măcar o mișcare spre a o împiedica.

După o amănunțită cercetare, în cursul căreia Caravia făcu mărturisiri complete, tribunalul, în ziua de 11 decembrie 1809, osândi pe Caravia la moarte, pe maică-sa la închisoare pe viață la o mănăstire, iar pe ceilalți cofăptași, la munca ocnii. Caravia se mai găsisse vinovat și de fapta de calpuzanie sau fabricare de monedă falsă, dar pe lângă omor această faptă nu mai era de samă.

Boierimea moldovenească nu se mișca deloc pentru scăparea lui Caravia, deși el se înrudea cu unii din ei; afară de două sau trei rude mai apropiate, nimene nu adresa vr'o cerere de grațiere. Vinovatul fu decapitat la Copou în ziua de 28 iunie 1810, în prezența hatmanului, a agăi, a vornicului de aprozi și a polițmaistrului de Ieși, căpitanul leitenant al flotei Dicescu.

Poate că cei mai mulți din cetitorii acestei cărți, găsind pe țăranul Bujor mai simpatic decât boierul Caravia, vor dori să știe ce s-a întâmplat cu el și cum și-a sfârșit viața.

Faptele haiducilor

Bujor, înconjurat de numeroși tovarăși, au fost până la unsprezece cetăși, a urmat să prade până la toamna anului 1810 după execuția de la Sârbi, gășind cu cale să dispară, pe câtva timp, s' a tocmit vătaf la un boier numit Ilie Petralifu, stăpânul satului Coștienii de la ținutul Tecuciului, însuși hoț și gazda de hoți unde a stat cu leafa de 70 de lei pe an până în toamna anului 1809. De atunci, întovărașit de alți hoți cu care făcuse prietenie la Petralifu, începu să cutreie Moldova și Basarabia de mai multe ori, adunând în cursul fiecărei expediții pradă destul de bogată și variată. Pe lângă bani: galbeni, carboave, irmilici și bancnote, luau și haine de tot felul: giubele, șalvari, anterie, contese, apoi juvaieruri, argintării și altele. Nu ucidea bucuros, dar a făcut mai multe omoruri, fie în cursul luptelor cu poterile, fie încercând să scoată bani de la victimele lui. Când dădeau de vreun boier de neam, îl prădau, dar fără a-l maltrata, cum s-a întâmplat cu spătarul lordache Sturdza, pe cari l-au prădat de toți banii și de toate odoarele ce le avea cu dânsul; dar la urmă, dacă i-au luat telegarii, i-au dat, ca să-și poată continua drumul, cai proști de-ai lor în schimb și cincizeci de lei ca să aibă de cheltuială până acasă. Soția spătarului, care era cu dânsul, deloc nu era spărietă, ci se strica de râs de toată întâmplarea, zicând: «Cum s-au dus lucrurile ce li s-au luat, tot așa au să se' ntoarcă înapoi».

La 1810 au oprit în drum pe banul Constantin Lazu, care mergea ispravnic la Suceava, și au stat de vorbă cu el, fără ca să-i facă nimica. Apoi, în aceeași zi, întâlnind pe bunul Andronache Donici (legistul cel vestit), au luat de la el: opt sute galbeni, un telegar, o pușcă, o tabacheră, oimame de chihlimbar și mai șezând de vorbă cu el, au văzut venind doi panțări, de la cari au luat cinci sute de galbeni și peste trei sute lei. Trecând tot în acea expediție în apropierea Ieșului, Bujor ar fi vrut să treacă pe la casa lui să-și vadă și chiar să-și fure soția de cari îi era tare dor, dar nu îndrăzni să între în oraș. Tot atunci, urmărindu-și drumul în jos și trecând pe la un schit de Lohan, «au dat trei jumătăți de sărindar, ca să le fie de ajutor». Floriile

anului 1810 le făcură la Poiana Corbii, lângă Siret, iar de acolo merseră la Focșani, unde un tovarăș procură lui Bujor răvaș de drum de la comandatura rusească și de la starostia austriacă. Merseră de acolo la București, unde ajunseră în sâmbăta Paștilor. De la București, Bujor se duse să-și viziteze rudele în Ardeal, la satul Cojdula, în ținutul Sibiului; apoi se duse cu niște vin la Drastor spre a-l vinde. S' întoarse la București și de aici prădând și furând cai, merse la Focșani. Obținuse pașapoarte în regulă de la agenția austriacă și de la generalul major Enghel, vice-prezidentul divanurilor, precum și răvaș de drum de la spătărie, în ținutul Putnei îl așteptau șase din foștii lui tovarăși, întreprinseră atunci o mare expediție prădalnică pe Trotuș, pe Tazlău și în împrejurimile Bacăului, unde susținură trei lupte biruitoare cu puterile și chiar cu dragonii împărătești ai căpitanului Puhi. Adunară pradă multă și o apucară în sus spre Botoșani. Aveau cu dânșii o șisănea pe care o purtau pe un cal. Merseră să lovească târgul Ștefănești; dar negustorii fiind vestiți, îi ieșiră înainte înarmați. Traseră ei cei dintâi în hoți și îi uciseră calul care le ducea șisăneaua; dar hoții ripostând și răpezindu-se la ei, negustorii o luară la sănătoasa și ceata lui Bujor intră în târg unde, după ce făcură prădăciuni puțin însemnate, primiră de la negustori optzeci galbeni și trei sute lei ca să părăsească târgul. De la Ștefănești s-au dus la Țelinești, de unde au rădicat și dus afară din târg pe căpitanul târgului și pe niște jidovi fruntași, pe care îi căzniră pentru a-i sili să scoată bani de la târgoveți. Unul din jidovi a și fost împușcat de hoți, dar aceștia, la urma urmelor, au fost siliți ca să plece luând puțină pradă. După ce s-au lăsat în jos, au trecut iar Prutul și, tot prădând, au ajuns în dumbrava Rugineștilor, unde au împărțit prada, fiind hotărâți să se lase de hoție. Mai mulți dintr' înșii au apucat drumul Țării Românești, zicând că vor să se ducă în Serbia la Cară Gheorghe, care se răsculase atunci împotriva turcilor”.

În aprilie 1810, după ce luase de la niște perceptori suma de 5.450 de lei și cărora le făcuse elegant „răvaș de justificare”, coboară de la Bogdănești-Suceava spre ținutul Bacăului. Se

Faptele haiducilor

așează la pândă nu departe de Bacău, urmând drumul spre Iași. Pe acea vreme Bacăul număra doar câteva mii de suflete, iar biserica Precista (azi în mijlocul municipiului Bacău) era – așa cum scrie Costache Radu – „în câmp, astfel că oamenii renunțau a merge în ierni grele la biserică de teama lupilor”. Află, prin iscoade, că boierul Lupașcu, căpitanul ținutului, luase cu forța bani de la țărani. Suma era considerabilă pentru acea vreme – 1.792 lei.

Bujor de obicei își anunța „vizita” printr-o scrisoare. Într-o dimineață de septembrie, boierul Lupașcu primi la casele din Bacău o scrisoare. Bujor îi făcea cunoscut că în acea seară va trece pe la el și să pregătească banii pe care-i luase de la țărani. Lupașcu râse. Unde s-a mai văzut ca un haiduc să-și facă cunoscută vizita! Rupse scrisoarea, neluând seama de avertisment. Pentru orice eventualitate a pus câțiva oameni înarmați cu ciomege, alții cu coase și topoare la „poarta și la ușa de la intrare a caselor boierești”. Ca să prindă curaj, li s-a servit câte un pahar de rachiu. Spre seară, pe poartă intră o trăsură cu două perechi de cai. Era paharnicul Iordache Popovici cu soția. Paharnicul venise îmbrăcat într-un frumos antereu cu scurteică și giubea cu taclit. Pe cap purta o căciulă poloneză din blană. Nevastă-sa avea o halastincă și fular de lână. Seara mâncară friptură de berbec și băură vin. Se retraseră apoi pe divane. Câțiva țigani aduseră pe tăvi de argint „covrigi de zahăr împletite, acadele, cofeturi de forma fasolei, rahaturi, baclavale, dulceți de tot felul, vin”. După ce au jucat „șfichiui”, se apucară de „stos”. Alături, într-o cameră, cele două boieroaice jucau gajuri. Lupașcu uitase cu totul de Bujor!

În acest timp, Bujor cu oamenii lui trecură Bistrița pe „Podul Călugărilor”, îndreptându-se spre Bacău. O lună mare, plină și tăcută îi urmărea pe cer. Drumul se prezenta desfundat și greu de străbătut. Locurile erau pustii și ici colo se zărea câte-o răchită scorburoasă. Curând întâlniră biserica Precista, neclintită și solemnă. Galopând, trecură pe lângă câteva „barace mici” în pământ. cu podețu înaintea ușilor și mușchiu

verde pe acoperământ”. Căinii din mahala urlară prelung, simțind parcă primejdia. Intrară pe Ulița Mare, unde doar casele boierilor Morțun și Climescu erau mai arătoase. Ajunseră în fața caselor boierului Lupașcu liniștiți, cântând, parcă veneau la masă mare”. În casă petrecerea era în toi. Slugile urmăreau pe geam petrecerea din casă. Lupașcu era bucuros. Tocmai câștigase la stos. Îl bătu pe umăr pe prietenul său, paharnicul Iordache, zâmbind mulțumit. Deodată clopotele de la biserica „Sf. Ioan” sunară în noapte a restriște.

Lupașcu rămase o clipă nemișcat. Îl privi pe paharnic în ochi și șopti:

–Bujor!

La vederea haiducilor apărarea se răspândi îngrozită care încotro. Un arnăut încerca să se opună, dar o împușcătură scurtă îl dobori la pământ. Din câteva lovituri de topor, desfăcură poarta mare și grea de stejar. Bujor intră în casă. Era „cel mai înalt, cel mai chipeș și mai fioros”. Lupașcu duse mâna la hangerul de la brâu, dar o lăsă imediat jos, moale. Nu mai avea niciun rost! Bujor îi ceru banii pe care–i luase de la țărani. Neavând încotro, însoțit de doi haiduci, coboară în beci. Aici, după un butoi, într–un colț, găsiră o ladă mare, legată în fier. Înăuntru, banii țărănilor și ai casei lui. Din camera alăturată cele două boieroaiice, îngrozite și tremurând de frică, îi dădură lui Bujor bijuteriile. Luând banii și bijuteriile, Bujor dădu ordinul de plecare, înainte de a părăsi încăperea, Bujor îi zâmbi paharnicului Iordache. Acesta îngheță, înțelese că–i va veni și lui rândul! Bujor va reda banii țărănilor, pe care lacomul căpitan de județ, boierul Lupașcu, îi luase cu forța.

Bujor părăsi Bacăul, plecând spre Focșani. O banală neînțelegere cu un șelar de aici va duce la prinderea lui.

Alții spun că la 14 septembrie fusese trădat de gazda lui, Băloiu, și dat pe mâna caraulor rusești. Va fi osândit și condamnat la moarte prin spânzurare la Copou în ziua de 20 martie 1811.

Coroiu – „Inamicul public nr. 1, apărătorul săracilor”

Coroiu este haiducul care în timpul vieții s-a bucurat de o faimă de-a dreptul impresionantă. Acțiunile sale par desprinse din romanele cavalierești. Într-o fotografie apărută în anul 1935, în „Almanahul Ziarelor”, făcută în fața penitenciarului, apare încadrat de doi soldați cu baionetele la arme, elegant îmbrăcat vorbind la microfon! Despre el s-au scris o carte, „Viața și isprăvile lui Coroiu”, de Victor Emanoil, și o piesă de teatru. S-a încercat chiar și turnarea unui film, în care Coroiu să-și rejeoce propriile isprăvi. Va fi personajul central în zeci de articole din presa română și din cea străină. Băcăuanii, probabil din prea mult zel, au dat numele lui unei străzi din Bacău. Mai mult, i s-a atribuit înaltul titlu de „Coroiu, apărătorul săracilor”. La aproape patru decenii de la celebrul „Proces Coroiu”, ziaristul Marius Mircu avea să-l evoce în cartea sa, „Trimis special”. Din când în când, în gazete, apare numele lui Coroiu la rubricile de... curiozități.

Coroiu, cel care avea să atingă culmile celebrității, s-a născut la Dornești – Botoșani. În copilărie visa să se facă

jandarm! Urmează patru clase primare, dovedindu-se silitor... dar neastâmpărat. Era de talie mijlocie, viguros, mereu cu zâmbetul pe buze și, mai ales, captivant. Se însoară, nu însă cu fata pe care și-o dorea ca soție, ci cu una mai în vârstă, dar care avea pământ. Cât despre dragoste între cei doi nici pomeneală! Cu toate acestea va avea de la ea doi copii și cele mai mari necazuri.

Primește ordinul de încorporare la Regimentul 6 de Jandarmi din Botoșani. Din nefericire, nu va ajunge aici niciodată. O întâmplare îi va schimba întreg cursul vieții. Află că nevasta îl înșală cu șeful de post din comună, Ailieșii, și, într-o dimineață se preface că pleacă la Botoșani, să se încorporeze.

Își ia rămas bun și pornește pe drumul Botoșanilor. Ajuns la marginea satului, se adăpostește la o rudă. În miez de noapte, se reîntoarce acasă, surprinzându-l pe șeful de post, care va fi bătut „ca la fasole”. Nevasta îl denunță ca fiind autorul unei crime ce se făcuse în sat. Este arestat, așa cum este de bănuț, chiar de jandarmul Ailieșii. Peste noapte rămâne închis la postul din comună. A două zi este trimis din post în post la Botoșani. Dar în loc să fie ținut separat de cei care erau condamnați, contrar legii de organizare a penitenciarelor, este băgat într-un salon comun cu deținuții judecați. Aici are onoarea să facă cunoștință cu trei faimoși bandiți: Bolfan, Căsăndrel și Mazăre, care fuseseră condamnați pentru tâlhărie. Timp de zece luni avea să stea Coroiu închis în penitenciarul din Botoșani. La procesul care a urmat, s-a constatat că era nevinovat și este achitat.

Se întoarce acasă, reluându-și cursurile între Dornești și Botoșani. Dar, într-o noapte, aude bătăi la poartă. Câinele se zbătea gata, gata să rupă lanțul. Aprinde lampa și iese pe prispa casei. La lumina palidă zărește trei chipuri. Rămâne mut de uimire. Erau Bolfan, Căsăndrel și Mazăre. Aceștia evadaseră și-și căutau adăpost, îi propun, fără prea multe vorbe, să le fie șef și, Coroiu... acceptă!

Faptele haiducilor

La cele 39 escapade ale sale a agonisit 847.395 lei, plus cele mai variate obiecte: rom și vin, inele și cercei, cămăși și pijamale, valize, carabine, șervete de masă, lanțuri mici și lanțuri mari, mărgele, lingurițe, ghetete și haine, borcane cu dulceață și compot, mașini de ras, poșete, tutun, foarfeci, armonici, pâine și acte, bonuri ale clienților datornici din cârciumi, cai, lăicere și scoarțe, blănuri, lanterne electrice.

Coroiu a atacat în toate felurile: mascat și nemascat, în doi sau în zece, a oprit mașini de curse, a escaladat ferestre, a prădat la drumul mare, a intrat în case sub amenințări, a spart uși, s-a purtat galant și elegant (sărutând mâna păgubașei la plecare). A atacat vii, vile, cârciumi, mănăstiri, grajduri, cotețe. Pe unii i-a atacat de două ori. A atacat în aceeași noapte mai multe locuri, a atacat cu convingere, cu pasiune, cu talent, cu experiență. El personal nu schingiuia, nu speria victimele, nu se ocupa de găinării. Când vedea că cei din ceata lui se pretau la asemenea fapte, îi certa, căuta să-i împiedice. Nu izbutea totdeauna.

În această perioadă, Constantin Turcu, domiciliat acum în Bacău, îl întâlnește într-o cârciumă din Târgul Cucului. „Era

un om scurt, cu haine negre și pălărie de pai. Avea cam 28 de ani. S-a recomandat «profesor Ștefănescu». M-a întrebat dacă nu cunosc vreo gazdă. L-am dus la un cunoscut de-al meu. Acesta era un om nevoiaș cu mulți copii. Coroiu a stat la el numai o noapte. A doua zi pe la prânz, prietenul meu, văzând că acesta nu mai iese din cameră, a bătut la ușă. N-a răspuns nimeni și a intrat înăuntru. Profesorul Ștefănescu dispăruse. Pe masă găsi 2.000 lei și un bilet: «Cumpără haine la copile». Semnase «*Coroiu*».

Atacă conacul lui Jean Miclescu din Botoșani, fură o herghelie de cai. Ceata lui ajunsese la zece oameni și în plină zi ia cu asalt târgul din Mihăilești, jefuind, casă cu casă, pe bogătași. Reușește să scape din capcane datorită numeroaselor sale gazde care l-au ospătat (i-au procurat muniții, au derutat jandarmii care-l urmăreau). Este încolțit în pădurea Guranda. O adevărată bătălie s-a încins între oamenii săi și un pluton de jandarmi. Se trag focuri de armă de o parte și de alta. O parte din bandă este capturată, printre care și Bolfan, Mazăre și Căsăndrel. Coroiu reușește să scape, începe o urmărire în toată zona Botoșanilor. Jandarmii, ajutați de armată, răscolesc peste tot. Întreaga opinie publică urmărea cu sufletul la gură orice știre despre el.

La 1 aprilie 1935 Coroiu a fost prins la Noua Suliță. El s-a predat procurorului, cerând să nu fie lăsat pe mâna jandarmlor. În sfârșit, Coroiu era închis! Cei bogați puteau respira ușurați. În închisoare află că Bolfan, Mazăre și Căsăndrel au fost împușcați, fiindcă „fugiseră de sub escortă”. Teama de a nu fi împușcat sub același motiv i se strecură în suflet. După cinci luni de detenție, la 13 august, „Coroiu evadează din penitenciarul de la Botoșani împreună cu santinela Mihai Siminceanu”. Așa ceva nu se mai auzise! După ce Curtea Superioară de Justiție Militară anulase sentința în procesul regulilor de la jandarmerie (generalul Dimitrescu fiind retrimis în judecată unui alt consiliu numai pentru abuz de autoritate),

iată că evadarea lui Coroiu pusese capăt la toate. Onoarea jandarmeriei era în joc! Din nou armata și jandarmii răscolesc județul. Sunt ridicate fostele lui gazde, complici, rude sau apropiați. Se cercetează casă cu casă, încăpere cu încăpere. O parte din cei avuți părăsesc în grabă Botoșanii. Peste tot se vorbește numai de Coroiu. Se fac planuri de capturare, se întind curse. Au trecut mai bine de două zile și nicio urmă. Într-o seară, la ușa primului procuror din Botoșani bătu un bătrân îmbrăcat în haine rupte.

– Un cerșetor vrea să vorbească cu dumneavoastră, îi spune fata din casa primului procuror. Am încercat să-l alung, dar el spune că are ceva să vă spună foarte important. L-am lăsat să aștepte în antret. Nu apucă să termine vorba, că ușa de la birou se izbi cu putere de perete.

– Domnule procuror, sunt Coroiu. Am venit să mă predau numai dumneavoastră! strigă el, aruncându-și mustățile false și peruca. Procurorul rămase împietrit și mut de spaimă. Revenindu-și, abia reuși să-i spună:

– Ești arestat, Coroiule!

Coroiu plecă împreună cu procurorul la închisoare, cu promisiunea că nu va fi dat pe mâna jandarmilor din Botoșani. A doua zi afla din ziare că „soldatul Mihai Siminceanu, santinela care evadase împreună cu Coroiu, a încercat să se sinucidă”. Jandarmii îl chinuiseră cumplit.

Într-adevăr, Coroiu va fi mutat la Bacău. Procesul avea să se desfășoare aici între 20 noiembrie și 7 decembrie 1936. „Bacăul părea că se găsește în plină sărbătoare, doar drapelele lipseau”. Datorită reducerilor pe C.F.R., au sosit o mulțime pestriță de oameni. Agenți și gardieni din toate orașele moldovene și chiar de la București căutau să mențină ordinea, dar mai ales să prevină orice încercare de evadare. Autoritățile locale luaseră măsuri extraordinare. Clădirea Tribunalului (astăzi Prefectura Bacău) era înconjurată cu „trei cordoane de soldați”, iar în sălile și culoarele tribunalului se aflau soldați și

gardieni. O armată de ziariști urmărea procesul. Ziarele engleze și americane inserau zilnic în paginile lor relatări despre „haiducul Coroiu”.

În ziua de 20 noiembrie 1936, în jurul orei 12.30, pe strada Ioniță Sandu Sturza s-a produs o zarvă nemaipomenită. O mulțime imensă aștepta să vină Coroiu. Ca la un semn, de pe buzele tuturor se desprinsese un singur cuvânt: „Vine!” Semeț, ba chiar zâmbitor, apăru Coroiu cu lanțuri la mâini și picioare. După el, 32 de oameni din ceata lui, precum și 15 din fostele gazde. Cu armele în cumpănă, un întreg pluton de jandarmi păzea acest cortegiu condus chiar de directorul penitenciarului, Țintă. Bacăul întreg se înghesuia să-l vadă. Pe străzile Lecca, Mihai Viteazul, prăvăliile fuseseră închise. Din comunele învecinate (Mărgineni, Săucești, Călugăra), sosiră sute de țărani. Doamnele de societate își făcură loc cât mai aproape de cortegiu, ca să-l poată privi pe Coroiu. Elevii din Bacău fuseseră învoiați pentru a putea urmări această inedită procesiune. Din când în când, din mulțime se auzeau glasuri care strigau: „Trăiască apărătorul săracilor!” Având doi gardieni de pază „personală” (Alexandru Pănuș și Petre Sebeștin), Coroiu și ceata lui luară cunoștință de acuzații. Era „cel mai mare proces penal pe care l-a cunoscut cândva Moldova”. Douăsprezece dosare, fiecare de câte 500 de pagini, total – 6.000 pagini (cât o enciclopedie), aproape 50 de acuzații, 500 de martori, 200 de părți civile, 40 de avocați”. În sală era consilierul Agapie, procurorul general Mina Gorovei, avocații Vasile I. Stoican, Ion I. Stoican, Gheorghe Urziceanu și alții.

Pe data de 8 decembrie 1936, s-a dat verdictul: doi ani de închisoare, adăugându-se la alții doi ispășiți până la începere procesului. După terminarea celor doi ani de închisoare, Coroiu s-a căsătorit cu cea care a fost alături de el în timpul procesului, Adela Ionescu, deschizând o cârciumă la marginea Bacăului. Se stabilise la Bacău, ca recunoștință pentru simpatia pe care au manifestat-o față de el băcăuanii.

Haiducul Pipa – „Spaima cârciumarilor”

Pipa? După unii mai mult bandit, după alții un haiduc, care băgase „spaima în cârciumari”. Se născuse probabil prin anul 1880, nu departe de Bacău, la Săucești. A avut o copilărie grea, copilăria copiilor săraci. La joacă se deosebea de ceilalți copii prin felul lui vioi. Părea ca argintul viu. Ochii, de un negru intens, dădeau impresia că adăpostesc două tainice lumini. La lipsurile pe care le îndura se adăuga și înclinația tatălui său spre beție. Când se întorcea acasă, trebuia să se ascundă flămând, de mâna lui, prin podul casei.

Era spre sfârșitul lui decembrie. Satul se pregătea de sărbătoare. Afară ninsese mult. În aer se simțea bucuria sărbătorilor. Din curți se auzeau buhaie și clinchet de clopoței. În aceste zile oamenii păreau că uită de necazurile vieții. Pe cărarea ce ducea la cârciumă, o mogâldeață de 7–8 ani, trăgând cu greu niște opinci pentru maturi, care mereu se afundau în zăpadă, cu căciula trasă peste urechi, lupta din greu să treacă peste troiene.

Ajunse la cârciumă. Deschise cu mâna înghețată ușa. Un miros dulceag de fum, vin și țuică fiartă îl izbi în față. La lumina galbenă a lămpilor desluși figuri de oameni toropiți de băutură.

– A, ia te uită și băiatul lui Pipa. De pe acum vrea să-l urmeze pe taică-său!, răsă cineva.

Se uită prin cârciumă. Tatăl său plecase. Ajunse la tejghea. Deasupra atârnați, covrigi cu susan, cârnați. Întinse mâna spre un covrig... Deodată simți că mâna îi lipsește, apoi o durere ascuțită îl făcu să urla. Cârciumarul îl lovise puternic cu un băț gros. Pleca în hohotele celor dinăuntru. Din acea clipă jură să se răzbune pe cârciumari. Și se va ține de cuvânt!

Împlinise 26 de ani. Sub nasul cărn avea o mustață neagră, deasă ca peria, rasă la mijloc. Ochii negri parcă îi jucau în cap. Pe un trup robust, se aflau două mâini puternice, în stare să sfărâme pietre, într-o seară de august, când de pe câmp se strânseseră spicele aurii, la crășma din sat, se adunară oamenii. Plini de praf și pleavă, veniră să se cinstească cu vin. Unii cu bani în mână, alții pe datorie. Și ce mai înșela cârciumarul nou! Mai mult ca cel care murise. Abia își mișca enormul pântec în dosul tejghelei. Era doar de câțiva ani, dar își cumpăraseră casă scumpă cu două etaje la Bacău, în spatele cârciumii avea o trăsură nouă cu doi cai suri. Se apropia de miezul nopții. Luna, ca o seceră de aur, părea pictată într-o puzderie de diamante. Cel din urmă mușteriu părăsea cârciuma, clătînându-se pe picioare, jefuit de ultimii bani. Cârciumarul era aplecat pe caietul datornicilor, modificând datoriile, firește în favoarea lui.

Ușa de la intrare se deschise încet, fără zgomot. Ca o umbră, Pipa se strecură în interior. Cârciumarul nu avea timp să scoată o vorbă. Lângă gât simți răceala oțelului.

– Ai milă de mine. Dau tot! Lasă-mi viața! se tângui cârciumarul.

– Prea bine! Atunci scoate-i!, hotărî Pipa. Tremurând din toate încheieturile, cârciumarul coborî urmat de Pipa în

beciul de cărămidă. Scotoci după un butoi și scoase o lădiță de metal. Deschise cutia, înăuntru se zăriseră o mulțime de monede de aramă cu orificiu la mijloc. Pe ici, pe colo și câte un leu de argint.

– Ce-î asta, cârciumare? Mărunțiș? se răsti la el Pipa. Unde-î argintul?

– Asta-î tot ce am! Crede-mă, Pipa! Crede-mă... spuse el, căzând la picioarele haiducului.

– Dacă vrei să scapi cu viață, scoate banii. Repede!, porunci acesta.

Neavând încotro, cârciumarul se îndreptă spre zidul de cărămidă. Extrase două cărămizi false și scoase afară o altă cutie de metal. Încet, transpirând, cârciumarul o deschise. O întreagă comoară alcătuită din monede de argint li se înfățișară dinaintea ochilor. Pipa o luă, dispărând pe scările de piatră ale beciului, apoi în întunericul nopții.

Firește, cârciumarul se adreseă jandarmilor din sat că a fost prădat de Pipa, el, „om cinstit”. Pentru prinderea lui s-a desfășurat o întreagă campanie. Jandarmii din Săucești și Bacău

au căutat să-l prindă. Intrările din Bacău erau controlate. Dar Pipa parcă intrase în pământ.

A stat ascuns două zile într-un păpuriș spre Schineni, apoi noaptea a ajuns spre Gherăiești. A lăsat jumătate din bani mamei sale, unei văduve cu mulți copii și unei vecine pentru zestrea fetei. Așteptă să se lumineze de ziuă. Pe Bistrița se iviră câteva plute. Se aruncă în apa rece și se urcă pe una din ele. Ajuns în dreptul orașului, sări de pe plută și înainta spre mal. Ghinion! O patrulă a jandarmeriei își făcu apariția. Se strecură iute pe sub apă până la mal, adăpostindu-și capul printre bălării. Dintr-o tulpină de cucută își făcu o țeava prin care putea să respire. Abia noaptea reuși să pătrundă în mahalaua de pe malul Bistriței. Își găsi sălaș, timp de câteva zile, la o văduvă cu mulți copii. La plecare îi dădu o legătură cu bani, rugând-o să-i împartă pe la săraci. Noaptea părăsi gazda, încercând să iasă pe poarta din spatele grădinii.

Deodată fu somat să se predea. Vreo 10–15 jandarmi înconjurară casa. Un vecin îl recunoscuse. A fost judecat și condamnat. Cu lanțuri la mâini și picioare, a fost dus și închis la Penitenciarul orașului Bacău. La închisoare, Pipa se dovedii un deținut „cuminte”. Măsurile excepționale care se luaseră pentru el au fost în parte anulate. Se părea că totul va decurge normal. La câteva luni de zile, i s-a permis să primească chiar un pachet cu mâncare. Îl-au adus cei pe care-i ajutase cu bani. În coșul de răchită, găsi țigări, friptură, pâine coaptă în casă și chiar o sticlă cu vin. Dacă jandarmul de serviciu ar fi cântărit în mână pâinea, ar fi constatat că ea depășea greutatea uneia obișnuite. Pentru că în interiorul ei era ascunsă o pilă.

Într-o noapte de noiembrie, rece, ploioasă și învăluită într-o ceață deasă, Pipa taie cele două bare de fier de la celulă. Ca o felină se strecură prin mica deschizătură. Din câteva salturi, trecu prin curtea închisorii și pe lângă foișorul de pază unde o santinelă moțâia. Sări zidul și fugi spre râpile ce înconjurau dealul Bacăului. Stătu ascuns, apoi furișându-se, pătrunse în orașul adormit.

Faptele haiducilor

Disparația lui a fost constatată abia a doua zi dimineață. Comandantul închisorii crezu la început că Pipa e bolnav și nu a putut ieși la muncă. Când s-au văzut gratiile tăiate, s-a dat alarmă generală.

Bacăul părea asediat. Jandarmii și patrule ale armatei împânzirea orașul. Suspecții erau arestați pe loc. Pipa era semnalat ba la bariera Mărgineni, ba chiar în centrul orașului. S-au produs și confuzii, când cetățeni onorabili au fost confundați cu el. Procurorul Mezincescu, șeful poliției Ardeleanu și maiorul de armată Rogobete (viitor erou al Primului Război Mondial) ajunseră cu cercetările pe la Podul-Paloșanu. Intrară să se încălzească un pic la o cană de vin fiert și firește să își mai tragă sufletul. Afară soldații și jandarmii cercetau fiecare curte. Așezați la masă cerură un vin bun. Cârциumarul porunci unuia dintre băieții care serveau să aducă vin direct din beci. Un băiat cobori în beci și reveni cu vinul. Ca să-l sperie pe colegul lui, strigă:

– Pipa e în beci!

Cei prezenți râseră. Le plăcură gluma. Dar deodată ușa de la pivniță se dădu cu putere de perete și în prag apărură fioros și cu un uriaș cuțit în mână... Pipa!

Acesta se ascunsese chiar în beci. Crezu că fusese descoperit de băiatul de prăvălie. Pe ușa cârciumii apărură și grefierul Grivinache, care când îl văzu pe Pipa, leșină. Toți consumatorii încremeniră. Șeful poliției, Ardeleanu, cu greu duse mâna la tocul pistolului și putu să strige:

– Pipa, ești arestat!

Dar Pipa, profitând de surpriză, făcu câțiva pași mari, traversă sala cârciumii și dispărură afară, încercă să se ascundă sub Podul-Paloșanu, dar după o scurtă încăierare cu soldații, se lăsă prins.

După câțiva ani de detenție, Pipa avea să locuiască în Bacău, pe strada Neagoe-Vodă. Era îmbătrânit, agilitatea îi

dispăruse. Doar ochii mai rămăseseră aceiași. Confecționa din lemn piese de table și de șah. Într-o zi a plecat din Bacău la Brăila. Avea să se piardă în lumea pestriță a portului.

La Bacău, amintirea și isprăvile lui aveau să fie păstrate din generație în generație. Până nu demult se spunea „Cântecul lui Pipa” la câte un pahar de vin:

*„Pipa, Pipa, Pipușor,
Cu mustața pufușor,
Numai jafuri și omor.
Auziți, voi cârciumari
Și voi, cămătarii mari,
Întăriți zăvoare tari!
Foaie verde foi uscate,
În Moldova nu-i dreptate.
Ș-am plecat de la Bacău,
Ca să-mi fac dreptate eu.
Frunză verde de trifoi,
Noi, țărani, vai de noi.
Ne-au fript hoții de cioci.
Noi le cerem lor dreptate
Ei se-îfundă în palate.
Ne jupoaie și ne bate
Ca pe vite înjugate.
Pipa nu-i cu strâmbătate,
Ci face numai dreptate:
Sărac dacă întâlnea
Mâna-n buzunar băga
Și de cheltuială-i da,
Pomană cu el făcea.
Dar bogat de întâlnea,
Frumos mi-l mai jumulea.”*

Haiducul Grigore Benea

Despre faptele lui Grigore Benea, „haiducul Oneștilor”, se știe mai puține lucruri. Documentele nu i-au consemnat acțiunile, iar oamenii l-au uitat. Dar descendenții își mai amintesc de cel ce făcea să tremure și „frunza stejarului”... Era pe la sfârșitul lui martie 1885. Prin trecătoarea Oituz se mai zăreau petice mici, albe, de zăpadă. O dungă sângerie se înălța de după munți, semn că peste puțin timp se va lumina de ziuă. În aer se simțea suflul primăverii. Pe după trunchiurile seculare ale brazilor, prin văgăuni, acolo unde numai sălbăticiunile călcase, un om își croia drum cu multă atenție. Din când în când se oprea, asculta. De sub căciula împodobită cu pană de păun, se prelungiră broboane de sudoare. Era un tânăr născut într-un sat din jurul Brașovului. Se numea Grigore Benea. Fugise de armata cezaro-crăiască. Opincile moi atenuau orice zgomot. Se strecură neștiut ca o umbră.

Curând, razele soarelui îmbrățișau pământul. Grigore Benea zări, prin ceața care se ridica, pichetul de grăniceri. Desluși chiar uniforme austriece și luciul armelor. Din sat se auzeau

cântatul cocoșilor și lătratul câinilor. Pe drum se auzea scârțâitul molcom al unui car. Trebuia să depășească acest punct nevolnic pus între frați. Știa că soldații austrieci nu prea glumeau când prindeau pe cineva care voia să treacă în tânăruț stat, care de curând își cucerise prin sânge independența, justificând în fața lumii întregi dreptul la libertate. Adulmeca ca un lup la pândă. Putea să audă de la mare distanță zăngănitul unei arme sau să simtă mirosul de țigară, îndesa, aproape mecanic pistoalele ferecate în brâul de piele. Încet, încet, depăși „frontiera”. Mai făcu câțiva pași, după care răsuflă ușurat.

Coborî în satul Oituz. Avea să fie găzduit chiar în capătul satului la o familie de ardeleni, care cu mulți ani în urmă plecaseră și ei din Transilvania asuprită. A doua zi dimineață, plecă mai departe. Ajunse lângă un deal, care peste ani se va chema „dealul lui Benea”, se urcă pe el și privi în jur. Zări o așezare mică, Onești, alcătuită din bordeie; doar pe ici, pe colo era câte o casă mai arătoasă, în centru era o clădire mai mare. Era a moșierului.

Nu va rămâne însă în Onești, va merge mai departe și se va stabili în satul Boiștea-Răzeși, unde erau păduri mai aproape. Va lucra ca argat la boierul Purchelea. Acesta i-a dat o cămăruță mică chiar în curtea boierească. Nu i-a trebuit mult timp să înțeleagă că nedreptăți erau și aici. Reforma agrară din 1864 a domnitorului Cuza nici acum nu fusese dusă la bun sfârșit. Moșiile era împărțite doar pe hârtie. Sătenii vorbeau că la Schineni, pe moșia lui Exarhu, nici „după 24 de ani de la reformă pământul nu fusese pus la dispoziția țăranilor”. Totul era falsificat. Neculai Cosma, invalid din Războiul de Independență, cel care se acoperise de glorie în luptele de la Grivița, Vidin, la Palanca, decorat cu Crucea „Trecerea Dunării”, își târa neputincios piciorul de lemn. Degeaba făcuse el jalbe după jalbe, statul nu-i acorda niciun ajutor.

Într-o seară, sprijinindu-se în cârjă, veni la Grigore Benea. Se așeză pe prispa bordeiului, alături de el. Scoase hârtie și tutun, făcându-și o țigară. Discutară despre nedreptățile pe

care parcă nimeni nu vrea să le curme. De sub cojoc scoase, împăturit, un ziar.

– Se cheamă «Muncitorul » și apare la Iași. Țștia critică rău de tot pe cei care nu vor să ne dea pământ! Uite ce scrie aici..., că au venit comisuni să cerceteze și i–a găsit pe toți trecuți în regulă, spuse Neculai Cosma, împăturind din nou ziarul cu mare grijă.

Grigore Benea se încruntă. O mică cicatrice de pe obraz căpăta culoarea sângelui:

– Nedreptăți care va să zică peste tot! Trebuie făcut ceva.
Și va face!

După aproape trei ani de muncă la boier, Grigore Benea reușea să–și cumpere cal. În afară de Neculai Cosma, mai avea un prieten, un copil de 8 ani. Seară de seară acesta venea la bordeiul lui Benea, unde asculta cântece din fluier, unele triste, altele vesele. Câteodată se încrunta. Poate că își amintea de locurile unde se născuse, de frați și surori... Asista

uneori neputincios la jaful pe care-l făcea boierul Purchelea cu țărani. Își spunea: „Răbdare, Grigore, răbdare”. Până într-o zi, când...

La curte, veni cu căciula în mâini tatăl lui Ilie.

– Sărut-mâna, boierule. Am venit. Am primit vorbă că mă căutați! spuse acesta.

Din cerdac privirea boierului fulgeră:

– Netrebnicule, mai ai curaj să spui ceva. Știi că ești dator vândut. Mai ai încă îndrăzneala de a face jalbă la stăpânire? Toți vreți, mă, pământ! Antoane, strigă boierul Purchelea la vătaf. Dă-i pământ până n-o mai putea!

Imediat se repezică asupra lui Anton, vătaful, cu un bici lung, împreună cu două slugi, îl trântiră jos, începând să-l lovească sălbatic. Din gură izbucni sângele. Grigore Benea, care tocmai intrase în curte, înțelese că viața omului este în primejdie. Se repezi la bordei, scotoci într-o ladă și se întoarse cu pistoalele în mâini, îndreptându-le spre vătaf și slugi:

– Încetați, că de nu, vă omor!

Toți încremeniră când văzură armele. Boierul încercă să-l îmbuneze:

– Grigore, noi cu tine n-avem nimica. Doar cu lepădătura asta care vrea pământ...

– Încetează, boierule! Lasă omul să plece. Adu banii și giuvaierurile. Repede, ca să nu dau foc la pistoale! Iar tu, spune el unei slugi, adu-mi calul înșeuat.

Vrând, nevrând, boierul se supuse. Aduse, tremurând de frică, într-un șal amestecate giuvaierurile și banii. Le puse la picioarele lui Grigore Benea.

– Grigore, se tânguie el, ai milă de mine. Nu mă nenoroci. Mai lasă-mi ceva...

– Nimic, boierule. Nici tu n-ai avut milă de țărani. Și pielea le-ai luat-o! Du-te ca să nu-ți scarpin spatele cu plumbul pistoalelor...

Faptele haiducilor

Boierul Purchelea fugi „ca un câine cu coada între picioare”. Grigore Benea se urcă pe cal, făcu un ocol curții și slobozi în aer pistoalele. Începuse haiducia! S-a ascuns în pădurea seculară de lângă sat. Nici oamenii locului nu se aventurau

în desișul codrului. Cele câteva puteri făcute de către jandarmi împreună cu oamenii din sat „care făcuseră armata” nu dăduseră rezultate. Ilie, băiatul de 8 ani, reușea câteodată să-l vestească la timp.

Grigore Benea se arăta prin sate doar seara. Vizita pe cei nevoiași, le lăsa bani și întotdeauna le spunea vorbe bune. Cu banii dăruiți de haiducul Benea, Neculai Cosma reuși în sfârșit să-și ia o bucățică de pământ. Într-o seară apărură călăre la Borșani. Aflase că jandarmii plecaseră din sat. În sat era șezătoare. Fete și flăcăi, îmbrăcați sărbătorește, veniseră aici.

Grigore Benea simți parcă nevoia să participe și el. Doar avea 26 de ani și era flăcău! Voia bună puse stăpânire și peste el. Uitase că era haiduc. Scoase de la brâu un fluier și-i zise o doină..., mai spuse apoi o glumă. Râseră cu toții. Deodată privirea lui se întâlni cu a unei fete. Era înaltă, cu părul lung și negru, ochii mari și frumoși. Era deșteaptă și mândră. O însoțea mama ei. Simți că inimioara bate cu putere. Află că o cheamă Ana Baștea. Împlinise abia 16 ani.

El, Grigore Benea, știa că părinții nu o vor lăsa să se căsătorească cu un haiduc. Se vor întâlni tainic, într-un loc anume de ei știut și într-o seară, Grigore Benea fugi cu Ana. Călărea la spatele lui, „strângându-l cu foc”, sub clar de lună și mii de stele strălucitoare. Acolo în pădure avea să se nască și copilul lor,

Neculai, dar pe care el nu avea să-l vadă niciodată. În toamna anului 1889 plecă la Tg. Ocna, după „doftorii”. Ana se simțea rău. Le trebuiau o mulțime de lucruri... Își îndesă o pălărie mare pe cap, încalecă pe cal și luă drumul spre târg. La Tg. Ocna, cumpără cam tot ce le trebuia. Le puse în desaga de pe cal. „Ce-ar fi să cumpăr Anei niște pămblicuțe? Ce mult s-ar bucura!” Intră într-o dugheană, peste drum de biserică „Sf. Paraschiva”. Negustorul îl primi cu o bucurie în spatele căreia se ascundea multă viclenie. Din când în când își freca mâinile a câștig neașteptat. Pe teighea cât ai clipi se adună o mulțime de mărunțișuri. Grigore Benea mai că se zăpăcise. Nici nu știa ce să mai aleagă! Se hotărî asupra unor pămblicuțe albastre, așa cum știa că-i plac Anei. Plăti și ieși afară. Strânse chingile și dădu să încalece. Simțea în suflet un fel de apăsare. Se aștepta parcă la un pericol.

Deodată din susul uliței apărură jandarmii cu armele în cumpănire, își dăduse seama că fusese recunoscut și trădat de negustorul de mărunțișuri. Acum înțelegea de ce-i privise așa de mult cicatricea... Cât ai clipi, lumea dispăruse în dosul ușilor și ferestrelor, încercă să scoată de la brâu pistoalele, dar plumbii jandarmilor îl doborâră. Unul îi pătrunse deasupra inimii, altul îi străbătu gâtul. Mai trăi câteva ore.

La doi ani după moartea lui, Ana se recăsătorește cu un pădurar, Bulilete, văduv, cu patru copii. Va mai avea un copil și cu acesta, Gheorghe, care va muri la vârsta de 80 de ani. Copilul lui Grigore Benea, Neculai, a urmat 5 clase, apoi la Bacău l-a înscris la Școala de agenți sanitari și cântăreți bisericești. Va sta în gazdă timp de doi ani de zile la un frizer Gavrilesco. A trăit 90 de ani, decedând în anul 1979. Cât despre Ana, aceasta a trăit până la vârsta de 91 ani. Se spune că din când în când pornea spre codru, acolo unde trăise cele mai frumoase clipe ale vieții alături de haiducul Grigore Benea!

Mihu, „Păunașul–Codrilor” și „Sprijinul săracimii”

Printre primii haiduci ai Moldovei, se numără și Mihu, numit de popor „Păunașul codrilor” sau „Sprijinul săracilor”, în lupta pentru independența Moldovei, el acordă întregul său sprijin lui Bogdan. Mihu avea „glas puternic, dar cald, cu care zicea cântece de iubire”. Sub fruntea largă, cuprinsă de plete lungi, castanii, luceau doi ochi negri mari, plini de viață și de foc; nasul era drept, de chip frumos, cu nările mișcătoare. Mustățile, ceva mai deschise decât părul și răsucite în sus, lăsau să se vadă gura mândră și rumenă. Purta îmbrăcămintea unui mocan: căciulă neagră, mare, țuguiață; peste cămașa de pânză de in, un pieptar de piele de oaie, cusut cu flori negre și roșii; pe deasupra pieptarului, o bondă de suman. Era încins cu un chimir lat de piele neagră bătut cu flori, tot de piele; ițarii de lână intrau în ciubote de iuft rusesc, care se suiau până la genunchi. Peste chimir se vedea o curea de care era atârnat un paloș lung cu mânerul de os. Nu i se puteau da mai mult de douăzeci și patru până la douăzeci și cinci de ani și dacă fața arăta o fire voinică, statura lui de uriaș, umerii lați,

brațele lungi și mâinile frumoase, dar mari, făceau dintr-însul o icoană a puterii.

Bale, fiul lui Sas, protejatul regelui maghiar, nu vedea cu ochi buni acțiunile haiducului Mihu, hotărând să-l piardă. Pe urmele lui, fură trimiși slujitori înarmați, care-l urmăreau zi și noapte. După mai multe luni de zile, aceștia reușesc să-l surprindă pe Mihu în satul Tamași și să-l prindă cu arcanul. Imediat este dat pe mâna șoltuzului de Bacău, care-l aruncă în fundul unei temnițe, așteptând să-l puie la moarte în zori de ziua.

Soarta lui părea pecetluită. Nimeni și nimic nu-l mai puteau salva. Doar o minune dumnezeiască! Se va întâmpla ea? Ca de obicei, în asemenea cazuri, intervine o femeie. Se numește Vidra. Este energică, hotărâtă. Află de întemnițarea lui Mihu. Fără a pierde timpul, adună oamenii pentru salvarea lui de la moarte: „Să nu uitați că el atunci când ați fost la necaz, v-a sărit în ajutor. Acum e rândul vostru!” Pe cărări ascunse, ei pătrund în târgul Bacăului, aflat atunci, după cât se pare, într-o insulă, înconjurată de brațele vijelioase ale Bistriței. Era ajunul primei răscoale din istoria Bacăului. Să-l lăsăm pe istoricul Radu Rosetti să ne povestească „eliberarea lui Mihu”:

„A doua zi, Duminică, dis-de-diminează, târgoveții Bacăului, când începură să deschidă dughenile, fură cuprinși de mirare văzând numărul mare de necunoscuți care mișunau pe ulițele orașului. De obicei, din zece țărani, care treceau pe uliță în zilele de târg și de sărbătoare, fiecare negustor cunoștea cel puțin șapte sau opt, dar azi de abia dacă cunoștea unul dintre douăzeci. Ungurii, locuitori ai satelor mărginașe, care alcătuiau totdeauna grosul acelor care veneau să vândă, să cumpere, să petreacă sau chiar numai să caște gura în oraș, erau astăzi pierduți într-o țărănie pe cât de numeroasă, pe atât de necunoscută, îmbrăcată în toate porturile din țară...

Pe măsură ce s-apropiau, calea era din ce în ce mai ticsită de lume și numai cu greu izbuteau să-și facă loc prin mulțimea țărănilor, strecurându-se printre dânșii, iar în drum, în

fața abagerului, se întuneca din ce în ce. În sfârșit, cu mare greu, ajunseră până la temniță și s-apropiară de poartă, unde se adunaseră mulți negustori, români, sași și unguri.

Blănarul și abagerul, fiind fruntași ai breslelor lor, fură întâmpinați prietenește de tovarăși. Unul din ei, un butoiar sas, cu părul galbăn și cu fața roșcovană, văzând privirea îngrijorată a abagerului, îl întrebă:

– De ce ești așa de posomorât, jupâne Alexe, te doare poate inima de soarta ce-l așteaptă pe hoțul de Păunaș?

– Ba nu, răspuse Alexie, mă tem să nu ne doară pe toți inima că el nu va avea parte de soartă rea.

– Nu te înțeleg. Ce vrei să spui?, întrebă iar sasul.

– Ah, Doamne! Se vede că sunteți orbi, zise abagerul, întorcându-se către toți negustorii care stăteau cu grămada înaintea porții. Nu v-o cuprins mirarea de numărul moșicilor necunoscuți care au pătruns în oraș, de astă noapte? Văzut-ați mai multă lume într-o duminică în Bacău? Băgat-ați sama câți dintr-înșii sunt cunoscuți și câți necunoscuți, voi care ați copilărit în acest oraș și în împrejurimile lui?

– Într-adevăr, răspuse sasul, văd o mulțime de țărani, aproape toți necunoscuți, dar nu înțeleg pentru ce te îngrijești. Ei sunt veniți să privească cazna hoțului vestit.

– Dar, întrepruse Alexe, n-ai văzut că deși este cald ca în luna lui Cuptor, toată moșicimea păstrează sumanele pe dânsa, parcă ne-am afla în vreme de iarnă. De-ai fi venit cu mine, străbătând prin mijlocul lor, zău că ai fi îngrijit, căci coastele și coatele tale ar fi simțit ghioage, baltage și paloșe ascunse pe sub sumane.

– Și oare pentru ce să fi venit ei înarmați la oraș? întrebă un meșter ciubotar ungar.

– Pentru ce?, zise Alexe. Dar în ce lume trăiți? Nu știți voi că Păunașul Codrilor, care pentru Vodă și pentru noi este un dușman și un hoț, de țărănime este privit ca un mântuitor? Nu

pot să înțeleg, prea namestnicul voiește numaidecât în fața norodului să facă cazna. Era mult mai cu minte ca ea să se săvârșească în temniță și numai moartea pe roată să se' ntâmplescă în fața obștei. Tare mă tem că norodul, în loc ca vadă o privesc care să-l îngrozească, va avea parte de una care-i va spori îndărătnicia și cutezanța.

Tocmai atunci se auzi un zgomot mare. Din mulțime izbucniră huiduieli, șuierături, strigăte de: «Călăul! Călăul! » și deasupra mării de capete apăru un steag de slujitori călări care-și făceau loc lovind în dreapta și în stânga cu lemnul sulitelor. Mergeau în pasul cailor și în mijlocul lor se vedea venind un car cu patru boi în care ședea, îmbrăcat în roșu, călăul, având în jurul său ajutoarele lui, patru oameni nalți și spătoși, îmbrăcați țărănește, iar un al cincilea, un băiat mic și sprinten, mâna boii.

Când cel dintâiu rând de slujitori ajunse la poarta temniței, aceasta se deschise pentru a lăsa să intre prohodul în curtea care era plină de slujitori pe jos.

– Vezi, zise Butnarul lui Alexie namestnicul nostru s' o îngrijit și o luat măsurile trebuitoare pentru a respinge pe mojici.

Alexie dădu din umeri.

– Și ce vrei să faci o sută cincizeci de slujitori, câți îi are namestnicul, față cu două sau trei mii de oameni hotărâți?, zise el.

Căruța cu călăul pătrunsese acuma în curte și, o dată cu cele de pe urmă rânduri de slujitori, intraseră și negustorii noștri, iar poarta se închisese după dâșii...

...Când se văzură ieșind din temniță temnicerul cu călăul și ai săi, ducând în mijlocul lor pe Păunașul-Codrilor. Mihi era galbăn, cu barba crescută, slăbit în urma lipsei de aer și de hrană îndestulătoare, plecat sub povara cătușelor, dar fața lui era aproape veselă și ochii mai vioi, mai plini de îndrăzneală decât oricând.

...Mihi fu suit în car și lângă dâșul se așezară hotnogul și doi slujitori cu paloșele goale în mână, călăul și două ajutoare

ale sale; neîncăpând mai mulți în car, celelalte două urmară pe jos. Carul era înconjurat de slujitori pedestri, cei călări așezându-se împrejurul lor, în capul și în urma carului, iar namestnicul care încălecase și el luă loc printre călăreții din urmă.

Poarta deschizându-se, prohodul prinse a ieși. Slujitorii călări îi deschideau drumul prin mulțimea care se dădea la o parte în tăcere. Cu toții așteptau carul să iasă la iveală și, când apăru pe poartă, miile de priviri rămaseră pironite pe Miheu. Un «Iacătă-! » izbucni din mii de piepturi, când, în picioare, în mijlocul carului, se văzu chipul mândru al Păunașului. Dar îndată după acest strigăt urmă tăcerea cea mai desăvârșită, nemaiauzindu-se decât copitele cailor lovind în bolovanii de pe drum, scârțâitul carului și câte un: «Ța-ho! Bourean! » a băietului de lângă boi.

Miheu privea mândru și liniștit marea de capete care ațintea ochii asupra lui; fără îndoială că recunoscuse mulți prieteni și mulți tovarăși, dar fața lui rămase neschimbată și nemișcată.

Prohodul străbătuse vreo două ulițe fără ca să se fi ivit cea mai mică împotrivire și namestnicul începea să creadă că temerile lui fuseseră fără temei, când, la o răspântie, s'auzi deodată un glas de femeie strigând:

– Nu lăsați oameni buni să omoare prietenul și ocrotitorul vostru! Dacă sunteți bărbați, săriți cu toții și-l scăpați! Scăpați pe Păunașul-Codrilor! Scăpați pe sprijinul sărăcimii!

Strigătele ieșeau din gura unei femei frumoase, cu pletele bălai despletite pe umere, care se suise pe taraba unei frângerii.

Namestnicul deschidea gura ca să poruncească slujitorilor să pună mâna pe ea când, deodată, boii de înainte de la car o rupseră la fugă, parcă cuprinși de turbare și răsturnând în calea lor pedestrași și călăreți. Băetul care-i mâna vârase, nebăgat de samă, o andrea lungă de o palmă în nările unuia dintre dâșii.

Totodată o ploaie de bolovani căzu asupra slujitorilor și oamenii adunați de amândouă părțile năvăliră asupra lor cu arme ținute până atunci ascunse sub sumane.

...Mihi, care acuma se ridicase, izbuti să se mântuie de fiarele ce–i încătușau brațele printr–o singură și puternică smucitură. Smulgând cu mâinile lanțurile de la picioare, sări jos din car, rupse paloșul din mâna unui slujitor pe care, dintr–o lovitură de pumn în cap îl trânti la pământ și străbătând ca un fulger rândurile oștenilor, dispăru în mulțimea țăranilor.

Chiote de bucurie salutară scăparea Păunașului și mulțimea se năpusti asupra slujitorilor cu o turbare îndoită. Oștenii se apărară vitejește, dar în curând căzură, zdrobiți sub loviturile unor potrivnici de zece ori mai numeroși. Namestnicul, de la începutul luptei, zăcea mort cu capul spintecat în două de o lovitură de baltag, căpitanul de slujitori cu pieptul străpuns în zece locuri, își dăduse sufletul, iar hotnogul rămăsese mort în car, sub cuțitele închipuitelor ajutoare de călău. Câțiva dintre slujitori mai luptau cu vitejie deznădăjduită, știind bine că pentru dânșii nu era iertare, în curând fură măcelăriți până la cel din urmă. Negustorii fugiseră care încotro putuseră, unii se încuiaseră în casele lor și închiseseră târăbile, alții, neputând străbate prin ulițele deșarte de țărani, se ascuseseră pe unde putuseră.

Țărănimea învingătoare și stăpână pe oraș, nemaivăzând înaintea ei dușmani de lovit și, împinsă de setea de stricare stârnită în lupta purtată, începu să se arunce asupra dugheniilor rămase deschise..”

Epilog: „Negustori, calfe, țărani, strâng morții și–i duc în groapa mare ce se sapă pentru dânșii aproape de biserica catolică”, ce se afla atunci pe malul Bistriței (actuala stradă Traian) unde, într–adevăr, pe proprietatea Burcă, arheologii au descoperit mai multe oseminte din perioada feudală. Iar Mihi sări pe „Trăsnet” și–n goană, „pe cărări cunoscute lui”, peste văi și dealuri spre ținuturile Neamțului. Mihi se va căsători cu frumoasa Ileana și „trăiră împreună fericiți până la adânci bătrânețe și avură norocul să vadă ridicându–se din copiii lor, viteji și înțelepți, neveste frumoase și vrednice”.

Ion Anițoiaie, zis Limbru, „ultimul haiduc”

La începutul lunii august 1984, în satul Popei, comuna Palanca, aveam să-l cunosc pe Ion Anițoiaie, cunoscut de săteni sub denumirea de Limbru, cel care în urmă cu mai bine de jumătate de veac făcuse să tremure Valea Ghimeșului la auzul numelui său. Împlinise nu de mult 75 de ani. Bolnav, stătea întins pe un pat într-o căsuță modestă sub poalele unei păduri, vegheat de soție. Avea ochii mari, albaștri, exprimând parcă o veșnică mirare...

Ion Anițoiaie se născuse în anul 1908 în comuna Palanca, într-o familie de țărani nevoiași. Abia a terminat câteva clase, că părinții l-au și trimis argat, la păzitul oilor pe Tărhăuși, proprietatea Mariei Bandoli. Stătea cu lunile dus în munți. Coborâră în sat, doar pentru a cumpăra câte ceva din prăvălie, îndrăgea muntele, oile și chiar singurătatea. Ajunsesă să cunoască și cu ochii închiși fiecare palmă de loc. Avea 21 de ani. Spre deosebire de alți băieți de seama lui, înalți și vânjoși, el era firav. Din această cauză căuta să evite inevitabilele încăierări dintre ciobani. Până atunci nu se remarcase cu nimic. Dar...

„Într-o seară de august, să fi fost cam pe la Schimbarea la Față – povestește Ion Anișoiaie –, eram la stână. Toată ziua plouase, de parcă se deschiseseră porțile cerului. Deși tuna și fulgera, eram atent la orice zgomot. Cu două seri înainte o namilă de urs îmi hăcuise vreo zece mioare. Aveam bâta pregătită și o secure. Căinii să aciuaseră pe sub streășină. Eram neliniștit, în adâncul sufletului meu simțeam că o să mi se întâmple ceva. Trecuse de miezul nopții. Muntele părea că din clipă în clipă o să fie dus de apă. Deodată, Sultan, un câine mare care se mai luptase cu fiarele, începu să mârâie adulmecând înspre pădure. Ceilalți începură să latre, alergând spre țarc.

– Gata, mi-am zis, a venit ursul.

Inima îmi bătea cu putere. Am îndesat securea la chimir, și cu bâta în mână m-am luat după câini.

Deschid țarcul. Căinii aleargă spre pădure. Mai fac câțiva pași și când colo zăresc printre puhoaiile de apă un om care încerca să se apere de câini. Strig:

– Cine ești, mă, acolo? îmi răspunde:

– Om bun!

Chem căinii la mine și mă apropii. Mă miram cum de a ajuns tocmai aici pe o asemenea vreme. Unde mai pui că era și miezul nopții.

– Inimă bună, măi omule, îmi spuse acesta când a ajuns lângă mine.

L-am dus la stână. Purta o glugă ciobănească și haine țărănești. S-a recomandat Bălan și că-i din părțile Neamțului, ocupându-se cu negustoria de oi și vite. Era blond, cu mustați mari, nu prea înalt, dar îndesat și voinic. De pe umăr a dat jos o traistă care mi s-a părut foarte grea.

I-am pus de mâncare. Mânca încet, domol. Până-n zori mi-a povestit o mulțime de lucruri. Eu care nu fusesem niciodată la oraș stăteam cu gura căscată la tot ce-mi povestea. Apoi a izbucnit:

Faptele haiducilor

– Știi, bre omule, că unii au bogății nemăsurate, iar alții n-au ce pune în gură? Iaca, în lumea asta nu-i dreptate!

Au trecut aproape cinci zile de când Bălan era la mine. Am aflat că el este haiduc și vrea să facă dreptate în lume. Să ia de la bogați și să dea la săraci. Într-o zi, a scos din traista de care nu se despărțea nici noaptea, un pistol.

– Cu el am să le scarpin spinarea celor bogați! se laudă el.

Cuvintele lui parcă erau vrăjite. Ajunsei să fac tot ce-mi spunea. Cu el parcă mă simțeam adevărat bărbat. Am hotărât să plec cu el în haiducie. Așa am și făcut. Primul nostru atac a fost asupra mării proprietare Maria Bandoli...”

Ion Anițoaie împreună cu Bălan a coborât de la stână la conacul Bandoli. Au ajuns pe la prânz. Slugile nici măcar nu le-au acordat atenție. Pe argat doar îl cunoșteau. Au urcat scările de la intrarea principală. O fată de casă i-a întrebat ce vor.

– Am vești de la stână, i-a răspuns Ion Anițoaie.

Au intrat în apartamentul mării proprietare Maria Bandoli. Aceasta era la un birou pe care se aflau tot felul de hârtii. Scria și aproape că nici nu s-a uitat când cei doi au intrat.

– Ce vești mi-ai aduci, mă?, întreabă ea poruncitoare, fără a se întrerupe din scris.

Neprimind răspuns, ridică privirea, dar rămase stană de piatră. Bălan era cu pistolul ațintit asupra ei. Scăpă din mână tocul...

– Ce vreți de la mine?, abia reuși să spună, sugrumată de emoție.

– Bani!, strigă Bălan.

Ion Anițoiaie se așeză de pază, în timp ce Bălan scotea dintr-un scrin o cutie de lemn. O deschise, înăuntru, bani și bijuterii. Cât ai clipi goli întreg conținutul în traistă. Se repezică la Maria Bandoli, care se rugă tot timpul să n-o omoare, legând-o fedeleș... Încuiară apoi ușa, coborând treptele de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Ajunși la marginea pădurii, dispărură în desișul ei. În aceeași noapte, îl „vizitară” pe cârciumarul din sat. Pătrunseră în locuință prin podul casei. I-au luat banii, lăsându-l și pe el legat, în drum spre ascunzătoarea din munți lăsară niște bani unui tânăr învățător sărac și unei vădane cu copii, căreia îi murise soțul într-un accident la pădure.

Între timp s-a dat alarma. Pe urmele lor erau deja jandarmii. În grabă se înjghebă o poteră, cu care se trecu de urgență la scotocirea împrejurimilor. Pe șoseaua dinspre Comănești apăruseră barajele jandarmilor. Numele lui Ion Anițoiaie flutura pe buzele tuturor. Cei care aveau averi îl rosteau cu jumătate de glas! Și haiducii erau de negăsit...

Strecurându-se pe cărări ascunse, dormind în locuri din adâncul pădurii, Ion Anițoiaie și Bălan au ajuns la Comănești. Lângă biserica „Sf. Spiridon” găsiră, la un negustor, haine pentru suma de doi napoleoni de aur. Apoi s-au dus de s-au bărbierit și tuns, și-au luat genți de piele în care au pus bijuteriile și banii. Deveniseră de nerecunoscut! Au mâncat la un birt de lângă gară. Larghețea cu care au plătit consumația, inelul cu briliante de pe degetul lui Ion Anițoiaie au atras atenția. Patronul birtului informă un sergent de stradă. Discret, cei doi au început să fie urmăriți.

Fără să bănuiască nimic, haiducii se plimbară prin Comănești, până la sosirea trenului care urma să-i ducă la Adjud. Ion Anițoiaie se minuna de frumusețea castelului Ghica, de mărimea lui. Se uită curios la turcul care stătea de pază la poartă. Copiilor care așteptau pomană le împărți regește bani, pentru „încălțări” și „îmbrăcăminte”. Se întorseseră la gară. Bălan observă oarecare agitație. Văzu apoi mai multe uniforme de jandarmi, înțelese că li se pregătea o cursă. Bruscu-

Faptele haiducilor

își trase tovarășul de mână, ascunzându-se printre cocioabele din împrejurimi. Ajunseră într-o fugă lângă fabrica de cherestea „Goetz”. Se ascunseră printre masivele grămezi de lemn aflate în curtea fabricii. Apoi, după lăsarea întunericului, o apucară pe lângă digul de lemn al fabricii spre Moinești. Era trecut de miezul nopții. Se opriră să-și tragă răsuflarea într-o grădină de zarzavat de la „Găzărie”. Câinii însă dădură alarma. La o fereastră își făcu apariția lumina unei lămpi, apoi un cap somnoros care privi pe geam. Fugiră. Zorile i-au surprins dormind într-o livadă din Moinești. S-au sculat, apucând-o pe lângă drum, ocolind satele. Își potoleau foamea cu mere și fructe culese din pomii aflați pe marginea drumului. Pe înserat s-au apropiat de Mărgineni. Au așteptat să se lase întunericul și încet, cu băgare de seamă, s-au strecurat până la școala veche aflată vizavi de biserica ortodoxă. Au fărâmat încuietoea cu lacăt și s-au urcat în pod. Au adormit buștean.

Dimineață, la cântatul cocoșilor, îi trezi din somn Anton, omul de serviciu al școlii. Mai mult, tremurând de frică, el le dete binețe. Din întâmplare observase lacătul stricat, aruncat

pe jos. Bălan încercă la început, buimăcit de somn, instinctiv să scoată pistolul. Apoi, își dădu seama cu cine are de-a face. Scoase 500 de lei și îi întinse. Îl rugară apoi să le arate un drum spre Bacău în care să nu dea peste jandarmi. Pe ocolite, Anton i-a scos în niște porumbiști din spatele Fabricii de Spirt. Curând ajunseră lângă Depou. Au mers de-a lungul liniei până la gara din Bacău. Cu inima bătându-le de emoție, au cumpărat bilete pentru Piatra Neamț. Au răsufolat ușurați când au văzut că nimeni nu le acorda atenție.

Toate ar fi mers bine dacă Ion Anițoaie nu s-ar fi speriat de sosirea trenului. Ar fi luat-o la fugă dacă Bălan nu l-ar fi prins zdravăn de mână. Era pentru prima dată în viață când vedea un tren de aproape. Mai mult tremurând s-a urcat în vagon. Călătoria a decurs fără incidente. Lui Ion Anițoaie i se părea că pomii, casele merg cu el.

La Piatra haiducii s-au adăpostit la o veche gazdă a lui Bălan. Chiar în acea noapte au dat o lovitură. Victima – directorul fabricii de cherestea. I-au luat „un rucsac de bani”. A doua zi a intrat în alertă întreg orașul. Cercul din jurul lor se strângea din ce în ce mai mult. Au stat ascunși aproape două săptămâni, până când Ion Anițoaie, simțind că nu e în siguranță, se predă unui post de jandarmi. A fost judecat și condamnat la un an și jumătate de închisoare.

Între timp haiducul Bălan era căutat cu înfrigurare. Un mare premiu s-a pus pe capul lui. „Viu sau mort”! S-a găsit un om avid de bani, Neculai Țurlea. L-a omorât cu securea.

Ion Anițoaie a stat închis doar șase luni de zile. Grațiat, și-a satisfăcut stagiul militar între 1930 și 1933. S-a reîntors pe meleagurile natale, devenind un om la „casa lui”. Doar din când în când câte cineva își mai amintea de faptele lui de odinioară, iar el le mai povestea câte o dată doar la un pahar de vin. Rămăsese ultimul haiduc în viață!

A black and white photograph of a woman with a dark bob haircut and bangs, wearing a dark fur coat with a large, thick collar. She is sitting in a dark, ornate chair with a patterned cushion. The background is dark and textured. The text 'Iubiri vestite' is overlaid in the lower half of the image.

*Iubiri
vestite*

Amorul lui Ienăchiță Văcărescu pentru Zoe

Puțini sunt aceia care știu că a existat o poveste de dragoste între Ienăchiță Văcărescu, „primul poet muntean”, și frumoasa Zoe din Căiuți. Mai mult, una dintre cele mai frumoase poezii ale lui avea să-i fie dedicată...

În primăvara anului 1793, domn al Munteniei fu numit Alexandru Moruzi. Cronicarul Zilot Românul îl descrie ca pe un bărbat chipeș și „înfrumusețat cu multe daruri, înțelept foarte, iscusit la multe, deștept la ale țării nevoi, judecător drept”. Fi-rește, avea și „două grozave cusururi: lăcomia și scumpetea, plus cel de mare fumător, fiind însoțit peste tot de tutungi-ba-șa”. Zoe, frumoasa sa soție, era alături de el tot timpul.

Cine era Zoe? Se născuse pe meleagurile băcăuane, la Căiuți. În copilărie fusese răpită de o sațră țigănească. Rămasă la 13 ani orfană, fu crescută de un unchi, jitnicerul Manolache Dimachi. În schimb, un alt unchi „foarte bogat”, vornicul Nicolae Ruset, „nu vru să audă de ea” pentru că „Zoița era mică și proastă”. Și ca-n povești, „după 2-3 ani, Zoița cea mică și proastă se făcu mare și frumoasă de răpea ochii cui o vedea”. Desigur, „părinții

ei adoptivi nădăjduiră s-o mărite bine cu vrun boier de rangul lor". Dar „steaua ei lucea mai sus deasupra treptelor scaunului domnesc..." Și ca în cel mai frumos basm, „doamna Smaranda, soția domnitorului Moldovei, luă lângă ea câteva fete sărace, dar din cele mai bune neamuri, pentru a le crește, a le înzestra și a le mărita". Norocul căzu și asupra Zoitei. La curtea domnească,

„fata cuceri inimile tuturor, a lui Vodă, a doamnei, ale domnilor și foarte îndeosebi inima și cugetul lui beizadea Alecu, feciorul cel mai mare a lui Moruzi". Și adăuga cronicarul: „Fata era nu numai frumoasă, deșteaptă, pară-se și cuminte, încât flăcăul lui Vodă se prăpădi după ea". Ca urmare, Vodă încuviință căsătoria, zicând „bine”.

Nunta domnească avu loc la curtea din Iași în anul 1779. La numai câțiva ani, în 1792, Zoe deveni doamnă a Moldovei, iar peste opt luni de zile, doamnă a Munteniei. Familia domnească se așeză la Cotroceni, de frica ciumei ce bântuia pe atunci în București. Lui Vodă însă nu-i plăcea la Cotroceni și „se plictisea de moarte”. Lui Zoe, dimpotrivă, îi plăcea viața la Cotroceni, unde obișnuia să se plimbe prin codru „fie pe jos, fie în caretă”. Dar „de la o vreme încoace, chiar ceva prea des”, se ducea „unde era așezată frumoasa casă a Dudescului”. De ce tocmai acolo? Pentru că acolo, „în foișorul cu priveală”, o aștepta boierul Ienăchiță Văcărescu. El locuia

pe Podul Mogoșoaiei, dar „venea aici pentru ca doamna a nu se compromite”. Și totuși lumea află. De Ienăchiță se știa că „fusesse însurat de trei ori, ademenise multe neveste ale prietenilor, jucase rolul de cuceritor de inimi până și în saloanele cancelarului Kaunitz la Viena”. Era „firesc să se îndrăgostească de frumoasa Zoe Moruzi”, ce avea pe atunci 33 de ani. Și nu mai „era o taină pentru nimeni, fiindcă într-o vreme când nu erau gazete, făceau lăutarii, prin cântecul lor, să umble din gură în gură veștile indiscrete, micile scandaluri:

*Ienăchiță Văcărescu
Șade-n poartă la Dudescu
Cu anteru de atlas —
Moare doamna de necaz,
Cu hanger de Corassan,
În rădvanul aurit
Cu tot coșul poleit,
Ocolit de ciohodari,
Tras de patru armăsari.
Trece des și-l mai privește,
Ca un foc ea îl iubește,*

*Ienăchiță stih îi face,
Că domnița mult îi place,
Stih cu libor înfocat
Și-o dezmiardă-n lăudat.
Boier altfel ca un brad
Nu se află-n Țaringrad.
El cu doamna s-ar lovi,
Dacă domnul ar muri”.*

Văcărescu „nu îndrăzni mai mult”. Ținea la capul lui. Și nici Vodă „nu muri”. Mai mult, el află că boierul-poet îi face curte asiduă soției sale. Furios, el ar fi zis: „Dacă nu voi avea ștreang când îmi va cădea Ienăchiță în mâini, voi lua pletele Domniei mele spre a-l sugruma”. N-a mai apucat, în 1796 fiind scos din domnie, în schimb, din dragostea lor a rămas frumoasa poezie, „Spune, inimioară, spune”, pe care Văcărescu o dedică Lui Zoe:

*„Spune, inimioară, spune
Ce durere te răpune...”*

Pe la 39 de ani, Zoe devenise soacră și bunică, dar „deși bunică, e atât de frumoasă, de te încântă când o vezi”. Alexandru Vodă, mazilit, fu trimis în surghiun. Dușmanul lor, dragomanul Alexandru Șuțu, „voia să vadă curgând sânge”. Banii lucrau. Soțul Zoiei, la 58 de ani, fu trimis la galere lopătar în fundul corăbiei, unde se îmbolnăvi și muri. Doamna Zoe?

„Nu se știe”, cronicarul adăugând: „Poate că e mai bine, căci cine poate ști câte suferinți o mai fi îndurat ea!”

Astfel „de triste povești ducă-se în noaptea uitării și mai curând să credem c-o fi murit înainte să-și vadă soțul dus în lanțuri la galere și fiind cu capul zburat de pe umeri!”

Dragoste, ură și răzbunare

Poate izbucni un război din cauza unei femei? Desigur, istoria consemnează astfel de evenimente care au avut ca punct de pornire femeile. La noi, vestitul „Război al cătanelor” a început de la o Marie, nu oarecare, ci sora domnului Moldovei, Mihai Racoviță.

Acesta „era dintr-un neam de boieri pământeni din ramura Cehenilor, ridicată din răzeșie de mult, de pe vremea Lăpușneanului, când s-o făcut marea primenire a boierimii moldovenești. Bunicul său, Racoviță Cehar, se înrudea prin nevestă-sa, Tofana Șoldan, cu Vasile Lupu, iar tatăl său, Ion Racoviță, marele vornic, ținea pe Anastasia, fiica lui Toma Cantacuzino, al cărui frate, Iordachi, era și el cumnat cu Vasile Lupu. Aceste înrudiri au făcut din neamul Racovițeștilor, pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, una din cele mai mari și mai bogate familii din Moldova. Mihai se căsătorii cu Safta, fiica lui Constantin Cantemir.” Din nefericire, viitorul domn rămâne văduv, rupând astfel legătura cu Cantemireștii. Se va recăsători cu Anița a Dedicului Codreanu din Galați, care era „o

fată ca din povești cu trupul suleag, cu pielița albă, cu ochii negri și mângăcioși, cu degetele subțiri, cu unghiile roșioare, cu mijlocelul iscusit și cu grumajul rotunjour”. Firește, era invidiată, dorită și bârfită. Printre cei pentru care „strugurii erau acri”, se număra și Dimitrie Cantemir. De, capul era de savant, dar inima era ca la orice om. Ea însă își iubea soțul, având împreună „8 copii durdulii, sănătoși și frumoși”. La 19 noiembrie 1704, Anița devine doamnă a Moldovei. Nu mult timp, pentru că în primăvara anului 1705 soțul este mazilit. Revine la 13 noiembrie 1707 pe tronul Moldovei.

În afară de treburile domniei, Mihai Racoviță are grijă și de familie. Își mărită o soră cu Iordachi Cantacuzino, iar pe cealaltă, Mana, cu stolnicul Vasile Ceaurul. Nunțile moldovenești erau ca în povești. Iată ce cerea Ana Racoviță de la verișoara ei din „Stambul”, Victoria Rosetti, pentru nuntă:

„Te rugăm, cumnată, să spui dumnealui lui Iliașcu să îngrijească și să ne trimită 9 pentole, toate cu diamante bune, care însă să fie mai mari decât acelea ce am pus la calpacul nostru cel verde. Să caute să fie de o astfel de mărime, încât să ajungă 9 pentru un calpac, și nu 13, însă să mi le trimită cât mai curând, căci avem nevoie de ele pentru nunta pe care prea înaltul nostru domn o pregătește surorii sale, și să le avem gata până la lăsatul secului. Te mai rugăm să rogi din partea noastră pe preacinstitul cumnat chir Scarlatachi pentru brățările de diamant, ca să faci rost să mi le trimită și pe aceste cât mai curând o dată cu pantalele. Pe lângă acestea, să ne trimită Domnia sa și un serasir, a cărui bătătură să fie de aur alb, iar urzeala de mătase vișinie, dar fără flori. Să ne mai trimeată și un serasir alb la fel cu cel adus lui arhon vister, pe care l-a refuzat. Să mai spună Domnia sa lui Iliașcu să ne caute mărgăritar subțire, alb, bun ca acela pe care mi l-a adus Hurmuz”.

Să mai spună cineva că moldovencele nu țineau pasul cu moda! Din nefericire, căsătoria Mariei cu Vasile Ceaurul s-a sfârșit destul de repede. Cauza? Maria s-a îndrăgostit orbitor de frumosul stolnic Costandache. Dragoste pătimașă, care a

duș la ruptura cu Vasile Ceaurul. Maria se recăsătorește în scurt timp cu Costandache și se mută la moșia sa din Șerbești-Bacău. Rămas singur, Ceaurul nu mai are odihnă. Cu zi ce trece, dorința răzbunării e mai mare. Din când în când, boierii care trec pe la curtea sa de la Mănăstirea Cașin îi strecoară câte o picătură de otravă în suflet. Maria? A, e veselă și e tot timpul în brațele frumosului soț. Duminicile, în timpul slujbei, se ruga scrâșnind din dinți să-i aducă Dumnezeu mai repede ziua răzbunării. Și iată că prilejul se ivi: războiul dintre austrieci și turci, 1716–1718. Victoriile austriece reînnoiesc speranțele românilor. Cu ajutor militar austriac, Moldova putea scăpa de sub suzeranitatea otomană, în fruntea conspirației moldovene se afla chiar Vasile Ceaurul, nepot de frate al fostului domn Gheorghe Ștefan. Lui i se alătură serdarul Miron Cuza, căpitanul Conțescu și postelnicul Nicolae Șoldan. Cer ajutor generalului Stainville, aflat în Transilvania. Acesta nu se lasă rugat de două ori și trimite un mic detașament, sub comanda francezului François Ernaut. Principalul obiectiv era prinderea lui Mihai Racoviță, aflat la cea de-a treia domnie. Vasile Ceaurul, alăturându-se lui Ernaut, vrea însă s-o prindă pe Maria, fosta sa soție.

Își stabilește cartierul general la Mănăstirea Cașin. Un oștean vine cu o veste importantă: „Vodă Racoviță are pentru apărare la Cetățuia din Iași doar slugile”. Răzvrățiții ridică săbiile și dau chiote de bucurie. Mihai Racoviță era ca și pierdut! În galop se pornește spre Iași. Dar răsculații fac o mare greșală. Vasile Ceaurul îl lasă singur spre Iași pe căpitanul Ernaut. El va veni spre Iași, după ce va plăti o poliță Mariei. Se desprinde de detașamentul austriac și pornește în

goana cailor spre Șerbești. Sosește la curtea lui Costandache la al doilea cântat al cocoșilor, sparge poarta și la lumina făcliilor intră în iatac. Are noroc. Maria este „goală și desculță, așa cum se găsea noaptea în casă”. Ceaurul este surd la rugămințile ei să o lase să se îmbrace. Maria este târâtă de doi oșteni până la mijlocul curții, goală. Fostul soț e mulțumit. A reușit să se răzbune. O țigancă bătrână care îi era slujnică abia reușește să pună pe ea un cojoc. Pusă într-un car, este trimisă spre beciurile umede ale Mănăstirii Cașin. Dar unde era Costandache? Acesta reușise să fugă și să se ascundă de cătane. Nu stă prea mult nici aici. Răzbunarea nu era îndeajuns. Maria, însoțită de patru oșteni, era pornită din ordinul Ceaurului spre Brașov și îl va desfăta pe generalul Stainville. Prin pasul Oituz, micul grup trece în Transilvania. Oștenii sunt surzi la rugămințile Mariei de a o lăsa liberă. Nu vor să audă nici de recompensele fabuloase. Ajung la Săcele, unde fac un mic popas. Pentru un moment,

oștenii Mariei slăbesc paza. N-au de ce să se teamă. O femeie fără bani și fără cunoștințe n-avea să ajungă prea departe. Se apucară de băut la han. În timp ce aceștia goleau urcioarele ni vin, Maria și slujnica fug. Pe poteci întortocheate, cu sufletul la gură, aleargă prin pădurea „căutată de paza moldovenească”. Are noroc și dă peste niște ciobani săceleni. Aceștia ascultă cu uimire povestea Mariei. Stau în cumpănă. Să fie oare adevărată extraordinara ei poveste? Are din nou noroc. Le arată inelul scump cu pecete. Se trimite după un negustor care făcuse în mai multe rânduri drumuri la Iași și cunoscuse familia Racoviță. Acesta sosește, într-un târziu. Rămase ca de piatră la vederea Mariei:

– Măria ta, iertare. Vă recunosc foarte bine. Cu Prea Măritul domn Racoviță fratele Măriei voastre, m-am întâlnit de mai multe ori, marfa mea fiind bine prețuită.

Cu ajutorul negustorului, reușesc cele două femei să se reîntorcă în Moldova.

Ce a făcut în acest timp răzbunătorul Vasile Ceaurul? Simțindu-și satisfăcută dorința de răzbunare, pornește și el spre Iași. Prea târziu, în drum, se întâlnește cu fugari din detașamentul

Ernaut, însângerați și înspăimântați. Ceaurul află că ceambururile tătarăști i-au surprins la atacul „Cetățuiei” și i-au învins, iar căpitanul francez, decapitat. Negru de mânie, Ceaurul făcu cale întoarsă și se îndreptă spre întărita Mănăstire Cașin. Puhoiul tătarec pustiește și înrobește bieții oameni. Ceaurul va mai lupta un timp, până în 1718. Rămas aproape singur, va trece munții în Transilvania, pe același drum pe care fosta sa soție îl făcuse cu aproape un an înainte. Va rămâne departe de Moldova, nemalevenind niciodată. Mihai Racoviță se va răzbuna cumplit pe cătane. Chiar și după treizeci de ani se luau măsuri împotriva lor. Moșia lui Vasile Ceaurul a fost confiscată și împărțită. Moșiile Pătrășcani, Rădeana, Valea Seacă sunt dăruite Mariei. Rămasă văduvă, stolnicul Costandache a căzut în luptele de la Iași cu cătanele. Ea se retrage la moșia Rădeana, nu departe de fieful primului ei soț, Mănăstirea Cașin. Din porunca lui Mihai Racoviță sunt sparte zidurile groase ale mănăstirii, care vor fi refăcute abia peste o sută de ani.

La Rădeana, Maria se ducea duminică de duminică, aprinzând o lumânare la minunata biserică de piatră ridicată în 1628 de marele logofăt Solomon Bârlădeanu.

Va muri în 1752, ducând în mormânt amintirile unei vieți triste și zbuțumate...

Catinca cea „rea de muscă”

Sâmbătă, 9 septembrie 1822, Ioniță Sandu Sturdza primi de la Seraschir însemnele domniei Moldovei. S-a îmbrăcat „în cabanică și au pus cuca pe cap”. Părăsi Constantinopolul, ajungând pe 28 septembrie la Frumoasa, lângă Iași, fiind întâmpinat de doamna Catrina „cu toate cucoanele ei” și toți boierii din Iași. După slujba de la biserică, a urmat „sărutarea mâinei” și „nelipsita țeremonie a cafelei”. Apoi, „toți boierii și cucoanele zăbovindă-se la masă cu meterhaneaua, muzică și lăutari, până seara târziu”. La „ceasul de seară, liniștit, fără niciun alai, a pornit Vodă cu doamna și cu beizadelele la Iași, de și-au luat reședința în scaun, la curtea domnească”. Dar „Vodă când nu era la divan sau la alte treburi ale domniei, cum avea o clipă de răgaz se ducea la moșie, la Săucești, în Bacău, să vadă de gospodărie și să cutreiere câmpiile cu pușca în spinare, că era vânător pătimaș”.

Pe lângă vânătoare, Vodă avea și grija „să-și mărite, fără zestre, fetele din rasă”. Astfel, pe Catrina, „fata popei din Săucești, a măritat-o cu Romașcu, feciorul mazilului Vasile, căruia

în loc să-i dea zestre l-o făcut paharnic și sameș de Tutova”. Pe altă „fată din curte, care era de la Trestiana, moșia doamnei, a măritat-o cu Dumitrachi Merișescu, pe care și pe acesta l-o făcut paharnic și sameș de Neamț. Era un fel de a scăpa de înzestrarea fetelor din casă...”

La curtea domnească de la Săucești se mai afla și „o cămărășiță văduvă”, care avea o fată, „Catinca, destul de rea de muscă”. Doamna „voia să scape de ea”. Trebuia măritată. Cu cine? Această Catinca nu împlinise nici 18 primăveri, dar vestea despre aventurile ei trecuse dincolo de hotarele Săuceștilor. Nu era o frumusețe. Era mărunțică, cu un nas mic și cărn. Ochii verzi aveau „ceva lăuntric” care te fermeca. Pur și simplu, bărbaților li se aprindeau călcâiele după ea. Dar nici ea nu refuza avansurile. Ajunseseră să schimbe amantii „ca pe baptiste”. Ea credea că n-o știe nimeni. Există însă secrete? Firește, bărbații se lăudau. Se lăudau și cei care n-avuseseră treabă cu ea. Mamă-sa ce să facă? Ofta din răspuțeri și tăcea. Într-o zi își luă inima în dinți și se duse la Catrina doamna, rugând-o să-i mărite fata. Doamna, care „știa cum stau lucrurile, o asigură de tot sprijinul ei și de atunci nu avu astâmpăr până nu-i găsi un bărbat potrivit cu dânsa, pe Alecu Nacu”.

Alecu Nacu? Un vestit don Juan al Iașiului „un bun scriitor, dar și un bun crăișor”. Se consultă cu Vodă.

– Ce părere ai? Hai s-o dăm pe Catinca lui Nacu. Îi liniștim pe amândoi dintr-un foc!

Domnul stătu o clipă și încuviință:

– Bine. Vezi să potrivești lucrurile...

Sub un pretext oarecare, Alecu Nacu fu chemat la Săucești. Planul fu bine ticluit de însăși Catrina doamna. Așa se face, că într-o zi de septembrie, după Sfânta Marie Mică, Alecu Nacu sosi la Săucești. Domnul și doamna se aflau tocmai la caifetul mesei. Se aflau la aceeași masă cumnatul său, Constantin Aslan, și soția sa, Eufrosina, o altă rudă, Ilie Gherghel, căruia „îi plăcea să se poarte în haine arnăuțești” și între câteva boieroai-

ce, Catinca, fata crâșmăriței. Fata fusese prevenită și pregătită. Fusese dată în grija „bătrânei și mult vestitei Ilderița, cea care era meștera fără pereche a alifilor și dresurilor de obraz”. N-arăta rău deloc, ba chiar putea să înmoaie și cea mai dură inimă de piatră. Și iată-l pe Alecu introdus la masa domnească. I se aduce un lighean turcesc și un săpun mic de mosc. Dintr-un ibric i se toarnă de către un fecior apă, apoi i se întinde un ștergar de borangic:

– Arhon, boiere Nacu, cum o mai duci?

– Prea bine, Măria ta. După vremuri.

– M-am gândit, cu doamna mea, că n-ar fi rău să-ți pui pirostiile pe cap. Uite, ai aici o fată bună, pe măsură-ți...

Alecu Nacu se pierdu. Parcă te poți opune lui Vodă... Se uită la Catinca. Aceasta, rușinoasă ca toate fetele de măritat, plecă ochii. De la întâlnirea oficială, au urmat cele cu sau fără știrea domniei, în trei săptămâni, nunta era gata. Au participat domnul, îmbrăcat în cabanică, având pe cap un gugiuman cu funde de postav alb, doamna Catrina într-o rochie de marțelin,

având pe umeri un șal scump, iar la brâu două paftale din aur cu pietre scumpe. Catinca, mireasa, avea pe cap un turban de tulpin, rochie de poplină, „mâneci cu bufanuri și ciupag scurt”. Mirele, Alecu Nacu, era după moda de la Paris. O ceată de boieri mai bătrâni erau îmbrăcați „cu ciacșiri roșii cu meșină papuci sau cizme galbene de meșină, din acele cu botul ascuțit, întors în sus și fără toc”. Feciori însoțiți de „cuconițe și duduțe” le făcură urări tinerilor căsătoriți. Urcară în rădvan. Catinca și Alecu plecară spre Iași. În dreptul ei călărea chipeșul vornic de aprozi Constantin Aslan. O ușoară otheadă cu înțelesuri și un zâmbet l-au făcut pe bietul Costică să se înroșească ca o fată mare și-l „zdruncină la suflet”. După trei ceasuri, făcându-se de înserat, micul alai poposi la curtea boierului Safta. Aici vor rămâne peste noapte și vor fi schimbați caii. Un bun prilej pentru o plimbare înainte de masă a Catincăi. Prefăcuta Catinca ceru permisiunea soțului să fie însoțită prin crâng de vornicul Aslan. Alecu, ocupat cu găzduirea, făcu doar un semn cu mâna că-i de acord. Nici n-apucară să se afunde printre copaci, că pe jos se rostogoliră chivăra lui Costică și sabia. Restul...

Începu o viață grea pentru Alecu Nacu, fost „bun crăișor”, care va dura doar doi ani de zile, care de care mai amare...

Cea mai frumoasă poveste de dragoste din Moldova

In primăvara anului 1852, ieșenii, dar și băcăuanii, puteau să admire în vitrinele prăvăliilor portretul unui „tânăr frumușel”. Era al lui beizadea Ion sau Iancu, fiul cel mijlociu al lui Grigore Vodă Ghica. Mititel de statură, a fost în schimb „cel mai deștept din toți, cel mai cu carte și cel mai simpatic”. Nimeni nu bănuia că într-o zi acesta va deveni subiectul uneia din cele mai mari povești de dragoste din Moldova...

În acea vară, Beizadea Iancu era locotenent în poliția Moldovei. Frecvența destul de des „grădinița cucoanei Frosa de lângă Teatru”. Într-una din seri, evolua „pe scena” restaurantului o dansatoare care îi plăcu de la început. Se interesă despre ea. Află că este franțuzoaică și o cheamă Rose Pompon. Măritată la 15 ani, părăsită la 16, fusese guvernantă, croitoreasă, umblase „de ici colo să-și câștige viața”. Descoperi că știe să danseze și deveni dansatoare. La Paris „avu onoarea” să cunoască un prinț, Palia sau Paladi, din Moldova. Acesta îi oferi în schimbul dragostei ei: „Îți dau cât vrei. Sunt bogat, am moșii și castele. O sută de mii îți ajunge?”

– O, da, da, îi răspunse micuța Rose.

Dar Rose s-a ales doar cu promisiuni, căci „prințul” plecă pe furiș în Moldova. Atunci se întâmplă un lucru la care nimeni nu s-ar fi așteptat: Rose Pompon plecă la... Iași! S-a înfățișat la casa „prințului Palia”. Când a dat cu ochii de ea, fostul „șmecher” a îngălbenit. A început a bolborosi cuvinte în șir, din care totuși înțelese fata prea bine că bărbatul nu avea nici moșii, nici castele, nici bani și că pe lângă toate mai era și logodit, gata să se însoare. Însă Rose Pompon era pe chef. Norocul ținu totuși cu ea. Deodată, într-o seara, primi de la Palia o scrisoare prin care era rugată să vină până la Copou, căci avea ceva foarte important să-i spună. „La poartă te așteaptă o trăsură. Poți avea încredere în cinstea și discrețiunea vizitiului”. Firește că tot feluri de gânduri o năpădiră: „O fi o cursă”, „Vrea să mă omoare”. „Ce-o fi o fi”, se încuraja. Mai târziu, va povesti: „Pentru orice eventualitate m-am făcut foarte frumoasă. O rochie de velur bleu, un mare mantou garnisit cu blană și o pălărie din aceeași stofă cu a rochiei. Eram foarte liniștită. Trebuia să fii întotdeauna pregătită”. Ajunse la un han dincolo de Copou, fiind întâmpinată de Palia și un bărbat mic de statură, care se recomandă Popescu! Dar se auzi „un hohot de râs”! Pe Popescu acesta Rose îl cunoștea după portretele care se răsăreau în vitrinele tuturor negustorilor din Iași. Era fiul lui Vodă, beizadea Ion. *Le prince Jean*. Beizadea Ion începu să râdă și el: „Bună seara, Rose, îmi placi și te iubesc”. Și așa a început povestea de dragoste dintre un prinț și o dansatoare. Rose primea de la el „rochii, pălării, juvaere, trăsuri și servitori”. Tot ce era mai frumos în prăvălii era vândut franțuzoaicei, însă prințul îi mai făcu un dar la care nebunatica dansatoare nu s-ar fi așteptat: o făcu să simtă deodată și în sfârșit ce înseamnă iubirea. „De acum lumea era a lor. Nu puteau trăi fără a fi împreună o dată, de două ori, de trei ori pe zi. Și cum se despărțeau își scriau, după cum merg – cine nu știe? – lucrurile în dragoste”. Până într-o zi când prințul nostru o ceru de nevastă! Și cum Rose Pompon îl iubea prea mult pentru a se împotrivi, acceptă:

„Dacă vrei tu, zise, hai să ne căsătorim”. Nunta s-a făcut „fără martori”, la o biserică din Copou. După nuntă „se întoarseră amândoi acasă la ea, cinară, se culcară, se iubiră și adormiră...” Dar poliția domnească nu dormea. Vodă Grigore Ghica e înștiințat de isprava prințului. Astfel că dimineața la orele 7, poliția, Consulul și toată șleahta, plus preotul care i-a cununat se înfățișară la apartamentul tinerilor căsătoriți pentru explicații. „Rose Pompon a avut atunci o inspirație dumnezeiască. În disprețul tuturor inconvenientelor și al solemnității momentului, ca adevărată «gamine de Paris» ce era, dar drăguță și nostimă foc, se întoarce râzând la Sfinția sa și-i arătă limba:

– Dumneata ești părintele care spui că m-ai cununat aseară? Uită-te la mine, eu sunt aceea? Mă recunoști? Poți jura dumneata că ne recunoști?”

Popa își puse potcapul și ieși buzna pe ușă afară, strigând cât îl ținea gura: „Asta-i dracu-mpielitat... dracu, dracu!” Apoi „în iatac, ea istorisi lui beizadea Iancu cele întâmplare, făcând haz împreună de mutrele Consulului, polițaiului și popii.” „Tânărul prinț și locotenent de poliție va fi prins prin înșelătorie și dus la închisoarea din Socola. Și ce a țesut tot anul s-a rupt într-o clipă”. De acolo, reușește să-i trimită lui

Rose o scrisoare în care îndurerat îi scrie: „Îmi ard cuvintele de dragoste pe buze și nu le găsesc, sunt nebun, mi-am pierdut mințile, scrisoarea aceasta e poate fără înțeles...” Rose a „sărutat-o, a plâns, a citit-o iar, a sărutat-o și a plâns”. Acum biata fată ce să facă? Și-a vândut lucrurile, a luat 200 de galbeni de la Vodă și plecă din Galați la Marsilia. Statornic în dragoste, prințul Jean îi va scrie: „Te iubesc, te iubesc, așteaptă-mă, că vin”. Dar ea? Repede, neașteptat de repede îl va uita pe ilustrul ei soț de o zi.

La Paris intră în vâltorile vieții. Spre bătrânețe, „săturată de toate prostiile acestea”, își cumpără o fermă cu „vacii, găini și porci”.

Într-o zi va scrie: „A fost povestea mea de dragoste cea mai frumoasă, cea mai sinceră, cea mai aleasă: anii care se vor scurge nu vor putea pierde intensitatea amintirilor mele”.

Cine l-a ucis pe Alexandru Odobescu?

București, 10 noiembrie 1895. Pe Strada Florilor locuiește profesoara de geografie de la Externatul Nr. 2 de Fete, Hortensia Racoviță. Împlinise nu de mult 30 de ani și era necăsătorită. Privește îngrijorată pe geam. Rafale de vânt rece spulberau frunzele fără viață ale unui tei bătrân. La masa de nuc acoperită cu o broderie de mână, stă mama sa, venită cu o zi înainte de la Bacău. Amândouă femeile sunt în așteptare.

– Mamă, te rog, fii rezonabilă. Gândește-te că el este academician.

– Hortensia, Hortensia, de ce nu ți-ai găsit tu unul de seama ta sau măcar cu un an, doi mai mare. Te-ai încurcat cu el, ce ți-o fi putut fi tată...

– Mamă, el...

Deodată, se auziră bătăi în ușa de la intrare:

– Ei sunt.

Hortensia, vădit emoționată, își potrivi încă o dată cordo-nul de la rochie în oglinda ovală și alergă spre ușă:

– Pofțiți, pofțiți, vă așteaptă!, zise, zâmbind protocolar.

În fața ei se aflau o femeie nu prea înaltă, trecută de prima tinerețe, dar bine legată, cu o față cu trăsături nobile. Ochii ei, amintind de albastrul oțelului, o fulgerară pe tânăra gazdă. Din mantoul de blană, scoase o mână înmănușată:

– Sașa Odobescu!

Din spate, ridicându-și pălăria cu un gest cavaleresc, un bărbat încărunit, încercă să închege o discuție:

– Dragă Hortensia, eu și soția mea...

– Intrați vă rog, să nu vă cuprindă frigul. Vă așteaptă și mama de la Bacău.

Cei doi musafiri nu sunt niște necunoscuți. El este celebrul Alexandru Odobescu, fiu al faimosului general Odobescu de la 1848.

A fost director al „Teatrului Național” din București, autor al „Falsului tratat de vânătoare”, al inegalabilei nuvele „Doamna Chiajna”, dar mai ales al monumentalei lucrări „Tezaurul de la Pietroasa”. Fusese ales academician. Trecuse de 61 de ani. Din nefericire trăia separat de soția sa, Sașa, care împreună cu fiica lor, Ioana, se aflau în Argeș, încă din 1891. Sașa Odobescu era fiica faimosului general rus Pavel Dimitriovici Kisselev, președinte plenipotențiar al divanurilor Moldovei și Țării Românești până în 1834, și al Alinei Băleanu. Alexandru Odobescu se căsătorise cu ea la vârsta de 24 de ani.

Cuplul Odobescu fu condus în sufragerie, unde fu prezentată mama Ortensiei. După ce schimbară câteva cuvinte, Sașa se întoarse către Odobescu:

– Alex, noi femeile te rugăm să ne lași un timp singure. Ai la dispoziție camera alăturată, unde poți găsi câteva cărți bune de citit!

Aplecând capul a înțelegere, el părăsi pe cele trei femei:

– Ortensia, uite de ce draga mea am venit și mi-am însoțit soțul și chiar prefer s-o fac pe „pețitoarea”. Îl iubesc enorm ca om, dar și ca savant, îi doresc fericirea. Sunt dispusă să mă

Alexandru Odobescu – Hortensia Racoviță – Anghel Demetriescu

călugăresc decât să fiu o piatră în calea fericirii lui. Dacă tu ești adorata inimii lui, aveți acordul meu total!

Mama Ortensiei, care nu scosese niciun cuvânt până atunci, izbucni ca o avalanșă:

– Nu voi fi niciodată de acord ca fiica mea cu 30 de ani mai tânără decât el să se mărite cu un bărbat bătrân care a înșelat-o și batjocorit-o, ba a și compromis-o pe ea, un trandafir în plină floare. Ar trebui să fie pedepsit pentru infamiile sale, iar eu ca mamă nu pot aproba căsătoria fiicei mele cu un stricat, o căzătură...

În camera alăturată, așezat pe un scaun, guta nu-i dădea pace. Cu urechea lipită de peretele subțire, Alexandru Odobescu asculta cutremurat replicile bătrânei. Se ridică, își potrivi papiionul, trase aer în piept și furios intră în toiul discuțiilor:

„– Așa? Sunt un stricat, o căzătură? Mă azvârliți acum, după ce pentru voi am făcut atâtea? După ce m-ați exploatat, m-ați torturat, m-ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? Sunteți niște infame, infame... pentru Hortensia m-am certat cu bunul meu prieten, Anghel Demetriescu, pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că-mi închipuiam că a fost amantul ei. El de fapt mi-a făcut cunoștință cu ea. Nu-l mai puteam suferi, îl uram din toate puterile sufletului. M-am apropiat de ea la școala unde ea activa. I-am trimis scrisori, flori, eram pradă unei mari pasiuni care mă făcea să sufăr amarnic. Cu toată trivialitatea și răutatea

acestei femei, o iubesc așa, încât sunt convins că fără amorul ei ar trebui să mor. Fără acest amor, viața n-ar mai avea niciun sens pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit, știu ce—mi rămâne de făcut!”

Cu scăpărări de fulgere în ochi, Odobescu se îmbracă și părăsește casa, urmat de soție, „care nu știa cum să—l mai mângâie”. Ajunge sfârșit acasă. Nu—și găsește locul. Simte că tâmplele—i plesnesc. Se așeză încet pe capătul patului. Pe mășuța sculptată, cu trei picioare, sunt două scrisori. Le scrisese în noaptea de 8—9 noiembrie. Avusese presimțiri... Recitește:

„Draga mea Sașa,

În starea de neodihnă în care trăim din cauza patimei nenorocite pe care cu toții o cunosc, moartea este cea mai mângăioasă odihnă pentru mine. Deci o voi primi—o cu plăcere. Numai durerea ce ea le va aduce lor mă face să văd într—în—sa unele fețe întunecoase... Viața mea, precât o pot prevedea în viitor, mi se pare mult mai tristă, mai anevoioasă. Deci să primească toți câți mă iubesc a mea moarte ca o curmare a unor grele și nefericite chinuri. Sfârșesc aceste rânduri cu urări de fericire pentru iubita mea soție, pe care o rog să—și caute de sănătate ca să trăiască îndelung și să stea ca o pază bună lângă Ioana noastră, lângă bărbatul ei Teodor și lângă copilășii ce li s—ar putea naște”.

În cealaltă scrisoare, adresată lui A. Demetriescu, concluziona: „...A fost (*Hortensia*) adevăratul mormânt al inteligenței mele, al iluziilor, ba chiar și al vieții mele”.

Tremurând, desface capacul unui flacon, pune în palmă o puternică doză de Laudanum, pe care o dădu apoi peste gât. Respiră o dată, de două ori profund, ca o mare ușurare, și se întinse pe spate acolo lângă marginea patului. Încet, încet, umbra nopții puse stăpânire pe trupul și mintea celui ce a fost Alexandru Odobescu...

În 1898, „tânăra profesoriță” din Bacău obținea pentru studiul „Dicționar geografic al județului Bacău” premiul Academiei Române.

Incredibilele aventuri ale Marghioliței Ghica

Inceput de octombrie al anului 1824, la Comănești. Conacul lui Dumitrachi Ghica pare acoperit cu aur de frunzele copacilor care ajung până la pridvor. De aici se aude până departe râsul vesel, sănătos al Mariei, fiica lui. Toate „grațiile din mitologie îi făcură parte din darurile lor: corpul, talia, spiritul, toate erau în perfecțiune la dânsa și se putea zice că reprezenta idealul frumuseții. Dotată cu aceste daruri de la natură, cu educația îngrijită ce căpătase în sânul familiei sale, cu frumoasa zestre ce avea în perspectivă, ea putea râvni la treapta cea mai înaltă a ursitei”. Gheorghe Sion, zărind-o, scria: „Am rămas trăsnit la vederea acelei frumuseți, căci era într-adevăr ceva ce nu mai văzusem, ceva ce nu mai putusem visa, ceva ce-mi închipuiam în mintea mea pe Ileana Cosânzeana, pe Elena Menelau sau pe Afrodita din mitologie”.

Maria, dezmiertată Marghiolița, iubea. Fiind „astfel înzestrată de natură, Cosânzeana noastră nu putea iubi, firește, ca în romane, decât pe un bărbat tânăr, frumos, deștept și

spiritual, care la rândul lui era nebun de îndrăgostit de ea”. Pe tânărul acesta îl chema Beldiman.

– Maria, nu–mi pot imagina viața fără tine. Aș fi în stare să–l omor pe cel care va încerca să mi te ia...

– Fii sigur că nimeni și nimic nu va face să mă despart de tine. Ne vom căsători!

Deodată, pe alea principală apărură în galop cinci călăreți ai domniei. Struniră cu greu caii și cerură să fie conduși la prințul Dumitrachi Ghica. Maria, văzându–i, simți un gest ca de codeală. Ceva nu era în regulă. Avea dreptate. Află peste puțin timp că este cerută în căsătorie pentru fiul ei, beizadea Niculachi, de însăși doamna țării, Catrina Sturdza. Degeaba boci pe rupte Marghiolița, degeaba își imploră părinții: porunca domniei fu mult mai tare. Vrând, nevrând, ea își făcu bagajele și porni spre Iași. Întrevederea cu doamna Catrina fu scurtă: logodna va avea loc peste câteva zile, după care vor merge împreună la Stambul, unde se va oficia cununia. Marghiolița nici nu ridică ochii, făcu o plecăciune și începu pregătirea. În prima duminică de octombrie, avu loc logodna la curtea domnească din Iași, fără mire, aflat la turci, „prin procurațiune”. Și scrie C. Gane: „Acum întrucât băiatul nu putea părăsi malurile Bosforului, urma deci ca nunta să se facă acolo, întrucât loniță Vodă nu–și putea părăsi scaunul, urma ca el să fie înlocuit prin altcineva. Cine–l putea înlocui mai bine decât mama mirelui, doamna țării, cea care era de fapt autoare a acestei viitoare fericiri casnice?”

La 9 noiembrie, „ea părăsi Iașii, cu mireasa, cu domnița” și „o escortă de 100 de turci sub comanda lui Ahmed Aga”, având asupra sa „toate juvaierele și toată argintăria”. La 6 decembrie, alaiul domnesc sosește la Constantinopol, „făcu slujba cununiei, punând cu mâna lui împletiturile de lămâiță pe frunțile smerit plecate ale tinerilor căsătoriți”.

Firește, după nuntă doamna se întoarce la Iași „cu alte griji de data aceasta”, iar „la Constantinopol rămâne Marghiolița”, ce-i zicea acum Sturdza, „ca să sperie Orientul cu frumusețile ei”.

Gheorghe Sion, autorul multor frumoase amintiri, scria: „Cavalerii cei mai străluciți din legațiile puterilor europene, înșiși unii ambasadori se roteau împrejurul frumoasei moldovence ca albinele împrejurul roiurilor și se făceau certuri mari, chiar sângeroase, între cei ce aspirau la amicitia sau la favorurile sale. S-a vorbit că însuși seriosul sultan Mahomed, care domnea pe atunci, văzând-o într-o zi la paradă, la Sf. Sofia, ar fi fost fulgerat de vederea ei și aflând cine este, a trimis de a o aduce, împreună cu soțul ei, pentru ca să o admire de aproape. S-a vorbit chiar că padișahul, într-un moment de exaltațiune, ar fi invitat-o să viziteze haremul imperial...” Realist, C. Gane adaugă că „într-un moment de exaltațiune, autorul celor «O sută și una de fabule» nu s-a sfiit de a o aduce cam alături de adevăr, scrisorile sale fiind exagerate și deseori mincinoase”.

Cât a trăit la Constantinopol, Marghiolița a dat naștere la trei fete: Zoe (măritată Cantacuzino), Catrina (măritată Moruzi) și Pulcheria (măritată Kesen, mama reginei Natalia Obrenovici a Serbiei).

Dar după ce s-au întors în Moldova, Marghiolița se despărți de beizadea Niculachi, „zice-se cam simplu”. Imediat se consolează cu generalul-cneaz Muhanov, dar se ceartă și cu el și-l părăsește.

S-a liniștit Marghiolița? Ași! Cunoscu pe marele logofăt Costache Sturdza, poreclit „Bețivul”. El avea 60 de ani, patru copii mari și era proprietarul palatului de la Ruginoasa, dar și posesorul unei uriașe averi. Fără să stea pe gânduri prea mult se căsătorii cu el. Noul soț o iubea „la nebunie”. Liniștea și dragostea păreau că s-au instalat în casa lui Costache Sturdza. Spera la o bătrânețe tihnită alături de o soție tânără, frumoasă și iubitoare. N-a fost să fie așa. Necazul cel mare al lui avea să fie „unul dintre donjuanii Iașului vremii”, Nicolae Rosetti-Roznoveanu. Primind o educație aleasă, în Franța și Germania, el a ocupat slujbe înalte, mare spătar, agă, vistiernic, a candidat la căimăcămie și chiar tindea la tronul Moldovei. A fost însurat cu Catinca Ghica, de la care a avut trei fete: Ruxandra (măritată în 1841 cu contele Saburov), Pulheria, devenită von Rosen, și Maria, soția contelui Sologub. Crai mare, Roznoveanu puse ochii din prima clipă pe Marghiolița, care nici ea nu plecă ochii în jos... Îndrăgostit până după urechi, el o asaltează pur și simplu. Firește, Costache Sturdza simte și vede că frumoasa sa soție îi alunecă printre degete. Nu mai are somn. Cineva îi spune că pentru a scăpa de insistențele amoroase, ar fi bine să facă o călătorie în Rusia. Acolo timpul și uitarea vor rezolva totul. Încântat, Costache Sturdza pornește spre țărmurile rusești. Ajuns la Moscova, trage la un bun hotel, își pupă dragăstos consoarta la coborârea din rădvan, bucuros că aici nu-i mai deranjează nimeni. Dar deodată simți că îngheață, în urma sa era... Nicolae Roznoveanu. Înghite în sec, urcând în hotel. Constată ceva mai târziu că iubărețul Roznoveanu închiriasse

un apartament lângă al lui. Strânge din dinți și pornește mai departe. Pățește același lucru oriunde se duce. Călătoria în loc să devină de plăcere, era una de necaz. Se întoarce în Moldova, disperat și aproape ruinat. Pe când măsură camera „în lung și în lat” căutând noi soluții pentru a-l tempera pe insistentul amarez, sosește și o veste bună. Domnul Moldovei îl numește „ministru dinlăuntru”, adică ministru de interne de astăzi. Post mare, care spera să-l facă pe Roznoveanu să tremure. Dimpotrivă. Marghiolița se întâlnește mai des cu el, profitând de faptul că soțul era prins cu problemele grele ale ministerului. Cei doi vor să-și unească destinele. Dar cum? Marghiolița (tot ea) îi propune un plan amantului, prin care soțul ei să fie nevoit să divorțeze. Așa că, într-o bună zi, îi spune lui Costache:

– Știi ce, dragă, aș vrea să mă retrag la castelul din Ruginoasa, unde-i liniște. Vreau să nu mai știu de nimeni și de nimic! Costache Sturdza, când auzi, sări în sus de bucurie.

O îmbrățișa și de îndată porunci să se mobileze castelul, să se curețe aleile parcului. Pățit, nu riscă să-și trimită nevasta singură. Pentru a o supraveghea și păzi, îl pune pe fiul său, Săndulache, cu 10 arnăuți și 50 de plăieși. În sfârșit, Costache Sturdza putea răsufla liniștit. Ajunge la Iași, se aruncă pe divan și-și aprinde pentru prima dată fără gânduri negre narghileaua. De ce ți-e frică, nu scapi. La numai o săptămână de când Marghiolița se afla la Ruginoasa, se întâmplă un fapt uluitor. Castelul fu împresurat și luat cu asalt de 60 de arnăuți bine înarmați și mai ales bine plătiți. Cine-i conducea? Desigur, Roznoveanu, care „ocolind capcanele întinse de-a lungul drumului de Săndulache, asedie castelul”. Inimosul fiu al lui Sturdza respinse atacuri după atacuri. Roznoveanu își dădu seama că nu va fi ușor de cucerit și presat de timp, știind că oricând pot sosi ajutoare asediaților, recurse la cel mai puternic argument: banii. Reuși să cumpere câțiva arnăuți care deschiseră porțile... Rămas singur, Săndulache era hotărât să apere onoarea „mamei vitrege”. Omorî doi atacatori, dar căzu și el înjunghiat. Marghiolița, „leșinată”,

fu „răpită” și dusă la castelul lui Roznoveanu din Stânca-Iași. Auzind cele întâmplăte, Costache Sturdza „a fost sfârșit de durere”. Nu pentru moartea fiului său Săndulache, ci... pentru răpirea cucoanei Marghiolița. Înnebunit, cere domnului să facă dreptate. Vrând, nevrând, domnul îi dă 100 de lăncieri, care asediară castelul de la Stânca. Castelul era însă bine apărat. Singura soluție, înfometarea. Și avu dreptate. Curând, foamea se făcu simțită pentru apărători.

Deznădăjduit, Roznoveanu îi mărturisi Marghioliței că va trebui să se predea.

– Vrei să fii închis?, strigă ea. Nici gând de predare!

Îl sfătui pe Roznoveanu să-i trimită o scrisoare cu următoarea propunere: ea se va întoarce acasă, dar Roznoveanu să fie liber! Așa au și făcut. Costache Sturdza acceptă „înnebunit de bucurie”! Asediul fu întrerupt și ancheta închisă, împăcați, cei doi își reluară viața conjugală ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Uitarea părea că se așterne asupra evenimentelor. Exact când se împlineau nouă luni de la „drama de la Ruginoasa”, Costache Sturdza primește vestea că Marghiolița a fugit iar. Cu cine? Firește, tot cu Roznoveanu.

Cei doi vor trece printr-o serie de aventuri care de care mai palpitate: se vor căsători în religia ortodoxă, apoi catolică, vor trece la protestantism, din nou la religia ortodoxă. Vor avea doi copii din „legiuită căsătorie”.

Și Costache Sturdza? El a dat în „mintea copiilor” și va muri în urma unei congestii cerebrale. La doi ani îl urmează în mormânt și Nicolae Roznoveanu. Dar Marghiolița? A trăit încă mulți ani „în mare belșug”. Și atenție! Sunt bărbați care cunoscând-o la peste 70 de ani, au fost emoționați văzând-o numai la gândul faimei frumuseții ei, printre care chiar Titu Maiorescu! A murit în mai 1888, „lumea uitându-i păcatele și greșelile tinereții, deși a nenorocit pe mulți...”

Idilele palide ale poetului Bacovia

„**U**n bărbat mic de statură, puțin adus de spate, cu o pălărie de fetru cu borurile întoarse...”, așa îl descria Agatha Grigorescu, în anul 1916, pe cel care avea să-i fie soț, George Bacovia. Micuțul Bacovia avea însă o inimă mare. Prima sa dragoste se pare că a avut când era în clasa a IV-a, de fapt „o simpatie pentru o colegă de la gimnaziul de fete”. Aceasta i-a inspirat poezia intitulată „Și toate”, cu care a debutat în „Literatorul”. Nu știa despre muza sa decât că se numește Elena. Idila ce se înfiripa a fost însă de scurtă durată, deoarece în anul ce a urmat n-a mai văzut-o. Se pare că se retrăsese de la gimnaziu. Această primă tresărire sentimentală, oricât de efemeră, a lăsat în sufletul adolescentului o melancolie duioasă.

Timpul zboară nemilos. Bacovia se află în cursul superior. Surorile mari invitau sâmbăta prietene și prieteni, făceau muzică și dansau. Erau la modă: cadrilul, lanseul, gavotele. Poetul lua parte la asemenea petreceri. Dansa și el. De cele mai multe ori rămânea visător pe un fotoliu și se mulțumea

cu impresiile serilor acelora... Dar în această epocă nu au lipsit și idilele.

Când era în clasa a VI-a de liceu, întâlnea aproape zilnic o elevă de la școala profesională. „Școlile erau pe aceeași stradă. Locuia ca și dânsa în aceeași direcție. Mergeau pe trotuare opuse, fără să se cunoască personal. Pe furiș își aruncau priviri fugare. Elevul părea că nici nu privește copila blondă, cu cozile împletite la cunună în jurul frunții de mică madonă, cu ochii de culoarea migdalelor verzi. Era mai mică de ani”. Pentru a o cuceri nu era suficientă poezia, „așa că începu să poarte șapcă puțin mai la o parte decât era reglementar. Se oprea la liceu. Ea trecea mai departe, întorcând ușor capul. Dânsa absolvi clasa a V-a, apoi plecă să urmeze doi ani liceul, purtând în suflet imaginea aceasta fragedă, cu obrazul pal, fără să știe cel puțin cum... o cheamă”. A rămas singur. Oftă și... „în anul următor (1900) a cunoscut o altă colegă de gimnaziu”. De data aceasta „a fost ceva mai serios”. De ce? „Poate și fiindcă dânsa era mai îndrăzneată”. Apoi, „s-au cunoscut..., s-au văzut uneori, așa, prin mulțime, în grădina publică”. După câteva nopți de nesomn, George este hotărât să ia „taurul de coarne”. Ca urmare, într-o seară de iunie cu multă lume în grădină, i-a strecurat un trandafir, pe care ea l-a dus la buze. I s-a părut că l-a sărutat. Ei, da, acum era altceva, „poetul sesizând gestul și, fericit, tot în treacăt, a reușit să mai obțină o întâlnire, astfel ca să nu se trădeze. Pe fata aceasta o chema Maria...” Ghinionul se ținu scai de el, pentru că „idila se sfârși o dată cu sfârșitul anului școlar, părinții mutându-se la Roman”. Conform obiceiului, el, în amintirea acestei meteorice tresăriri de dragoste, a scris poezia „Ecou de romanță”. De la această idilă răsuflată, au trecut 16 ani. Pe 22 iunie, la București, tânărului George Bacovia îi este prezentată „domnișoara Grigorescu”.

Era „aproape șapte seara și încă destul de cald” pe cheiul Dâmboviței. Atunci, pe o bancă, „pe înserare, cu toate tonurile de aer”, tânăra „a simțit mâna cuprinsă de o mână fierbinte și, încet, vocea metalică a poetului, cu inflexiuni de bas, depăna

George Bacovia și soția sa – Agatha Grigorescu-Bacovia

aproape de auzul meu melodioasa poemă «Amurg antic». Suprema poezie a firii ne logodea atunci vietile prin veriga acelei vrăji, ce mai târziu avea să se întunece, să geamă, să se convulsioneze în toate amărăciunile vieții, fără să se stingă încă nici prin moarte. A fost întâia poemă ce mi-a recitat-o Bacovia chiar în ziua în care ne cunoșteam și pentru prima oară în viață un fluid poetic pune stăpânire pe toată ființa mea”, mărturisirea Agatha.

În dragoste, Bacovia se mișcă greu. Abia în martie 1917, într-o „duminică cu ger uscat”, o caută pe domnișoara Grigorescu „palid și oarecum întristat”. N-o sărută, n-o îmbrățișează, ci vorbesc de unele noutăți din presă și de... Revoluția din Rusia. Trec iar luni și luni. În iunie 1919, după o ploaie, când teii erau în floare, Bacovia vizită din nou pe Agatha, „tot atât de neașteptat ca și prima”. A citit poezia „Declin”, au discutat ceva politică și a... fumat mai multe țigări. Se revăd în plină toamnă, la 1 octombrie, apoi în primăvara anului 1920. În ianuarie 1921,

„într-o duminică” în sfârșit, la o cafea, George Bacovia „sparse gheața și se hotărî:

– Duminica trecută am vorbit cu ai mei despre dumneavoastră. Vă invită la dejun pentru duminica viitoare..”

Vizita a fost acceptată cu plăcere și „în tot timpul mesei a domnit o deosebită voie bună”. Într-o după-amiază rece de noiembrie a anului 1922, pe la orele 16, Bacovia îi spuse Agathei:

„– Trebuie să vii la Bacău. Părinții mei vor să te cunoască... Trebuie să te hotărăști. Nu plec fără un răspuns sigur. Atâția ani de așteptare, pustii... pustii.

Intră sora sa, Elena, pe ușă. El îi sărută mâna și, spre uimirea Agathei, urmă cu volubilitate, brusc emoționat:

– Doamnă Dumitrescu, am venit să cer mâna sorei dumneavoastră. Părinții mei vor să o cunoască!”

Agatha Grigorescu a sosit la Bacău „pe un ger înțepător”. De la gară a fost luată cu o sanie. A fost primită „într-o casă mare, luminată puternic, bine încălzită, cu mobile vechi, dar frumoase”. Se așezară la masă. La geamuri se auziră colindătorii, iar „căldura și dragostea gazdei o cuceriră”. A doua zi vizitară orașul cu „peisajul bacovian”. Veni și ceasul întâlnirii cu toți membrii familiei. Era ora 12 și „toți erau strânși în jurul mesei”. Totul a decurs bine. Domnișoara Grigorescu petrecu vacanța „de iarnă a anului 1924, precum și cea de primăvară a anului 1925”.

Se intră în anul 1927, „anul hotărâtor”. Și astfel au trecut... 11 ani! Situația devenise pentru cei doi, dar și pentru familia, destul de jenantă. Se apropia Anul Nou, și... „pentru prima dată, scria Agatha Bacovia, începură să discute despre apropiata noastră... căsătorie”. Pe 29 decembrie, „înainte de a ajunge la fotograf, Bacovia mă invită la bijutier. Am fost surprinsă. Nu înțelegeam de ce.

– Să luăm niște verighete – spuse, ca și cum ar fi fost vorba de ceva obișnuit...

S-au făcut două fotografii și s-au comandat inelele, în sfârșit, confrății scriitori ne-au condus acasă. Am traversat grădina publică, spre a scurta drumul. Era frig. Un amurg rece sticlea, învăluia în culori aprinse micul parc cu pomii înghețați sub zăpadă.

În sufragerie se sărbătorește logodna, felicitări, câteva cupe de șampanie... A urmat o seară frumoasă. S-a dansat până după miezul nopții. Toți s-au antrenat. S-a cântat la vioară, s-au spus versuri. Bacovia glumea... am avut și verighetele, le-am pus fără nicio altă sărbătorire”. Proiectul de căsătorie? „Pentru sfârșitul aceluia an școlar – 1928”. Data se fixase la 22 iunie.

Și iată și ziua mult visată de orice domnișoară: căsătoria.

„Sosi ziua în care, va scrie Agatha Bacovia, la orele 12 trebuia să ne înfățișăm la Oficiul de Stare Civilă, unde urma să ne întâlnim toți, Bacovia, fratele său, ziaristul, și un alt martor, ziarist, sau Savela... Se apropia ora unu, fixată de noi. Bacovia cu ai săi nu se vedeau, îl știam punctual, în sfârșit, prin mulțimea ce forfotea de colo-colo, apăru singur și în ținuta de toate zilele. Nu-și găsisse pe fratele său. Pierduse timpul la minister, așteptându-l. N-a mai avut vreme să treacă pe acasă să-și schimbe hainele, în ultima secundă apăru și fratele, care făcuse toată încurcătura. Eram emoționați. Am văzut ca prin ceață salonul, martorii, florile. Ascultărăm articolul ce s-a citit din «Codul civil». Ne-am felicitat reciproc. Ne-au felicitat și cei prezenți. Am stabilit să sărbătorim căsătoria pe 28 iunie. După-amiază, „la ora 6 era cununia”. „Nu era însă nimic pregătit. Am despachetat covoarele, am adus glastre cu flori, am aranjat, în sfârșit, un interior demn de o modestă ceremonie de poeți. Se făcuse ora cincisprezece. Bacovia mă urmărea tăcut în toată această activitate, îi plăcu decorul și tot ce făceam. Voia să mă ajute, dar nu știa cum... Afară se stărnise o furtună din senin. Vântul sufla cu praf mult și, când luai brațul poetului să ieșim pe terasă, fotograficul execută instantaneul cerut... Furtuna creștea cu o furie cumplită. Fulgere, trăsnete prin apropiere zguduiau localul școlii. O ploaie cu grindină

răpăi pe acoperiș cât ținu ceremonia. Apoi se potoli precum venise. Un amurg feeric pătrunse prin ferestrele mari. Ai fi zis aureola ce natura trimitea poetului amurgurilor violete, galbene, roșii”.

Ce se petrecea în casă?

„Bacovia părea foarte solemn în smokingul și plastronul său alb. La șampanie mulțumi tuturor felicitărilor, zâmbind. Deși pregătită cu atâta zbucium, seara aceea mă răsplătea prin dispoziția și bucuria poetului. Oricum ar fi urmat viața, clipele erau într-adevăr rare. Sunt în viață momente înalte nu prin fastul sau măreția lor, „cât prin generozitatea unor răscumpărări îndelung așteptate, într-adevăr, „în seara aceea Bacovia fu spiritual, curtenitor, dansă; ne-a recitat poema «În oglindă». Era într-un total climat de uitare. Din nou poezia ne urca pe culmile ei. Cât era să fie de grea coborârea rămânea de văzut... Târziu au început să se retragă musafirii și...”

„La un moment dat am rămas amândoi în sala aceea mare, singuri, cu masa nestrânsă, în cupe mai era șampanie. Lumânările împodobite cu garoafe și crini albi se mistuiau într-un colț și ne puneau pe figurile palide reflexe vagi. Am stins și ultimul bec, lăsând numai lumina lor. Prin ferestrele înalte se vedea luna spre apus aproape roșie ca sângele. Am rămas în parfumul crinilor și tuberozelor ce promisem în dar, până mijiră zorile. Poetul fuma și voia să consume... ultima sticlă de șampanie. Ochii săi aveau o licărire fosforescentă. Din fumul țigării arunca rotocoale după rotocoale. Visa desprins de orice realitate. Ce gânduri îi ardeau sub frunte? Ce zâmbet îi înflorea la colțul buzelor? Privirea plutea peste clipe; vedea departe ceva nebulos, tulburător? Păru că se înfioară. Fumul de țigară îl învălui la un moment dat cu totul. Mi se păru că-l ascunde privirilor mele. Căzuse într-o reverie adâncă. Nu cutezasem nicio mișcare, să nu se trezească din beatitudinea ce-l cuprinsese. Lumânările se topeau albe, sub flăcările fierbinți. Florile albe mureau. Clipele de uitare mureau și ele. Începea o altă etapă de viață a poetului, a noastră...”

Maria, frumoasa fată de mahala

„**O** căutau flăcăii, cavalerii, soldații. Era frumoasă,
dar și-a ucis tinerețea cu meseria ei tristă.”
(George Bacovia)

„Lunca fermecată a Bistriței. Răsărise luna devreme ca un medalion de aur palid. Copacii își risipeau parfumul amăru de flori albe...” Scrâncioburile de Paști „rămăseseră goale, pustii”. Era cartierul Mariei Lazu, „o fată vestită”. Așa consemna prin 1928 Agatha Bacovia, însoțindu-și soțul într-o plimbare la marginea Bacăului. Maria Lazu? Poetul George Bacovia îi va dedica un întreg poem. „Pe aici, în lunca Bistriței, mi-am conceput poemul acela, mărturisirea ei. Era o fată vestită, Maria Lazu. O căutau flăcăii, soldații... A murit de oftică într-o primăvară ca asta, regretată pentru frumusețea ei, dar mai ales pentru viața ei netrăită...”

Povestea acestei nefericite începe chiar la începutul veacului XX, pe malul vijelioasei Bistrițe, într-o casă de chirpici cu acoperișul de șindrilă aproape distrus. Viscolul de afară mătura zăpada de pe apa înghețată, adunând-o în nămeți înalți.

Doar răchitele se mai zăresc, negre ca arse de foc. Era spre al doilea cântat al cocoșilor, când Anica Lazu, femeie de 38 de ani, încearcă să se dea jos din pat. Simțea durerile îngrozitoare ale nașterii. Gemu. Bărbatul îngropat în căldura unui cojoc n-auzea nimic. Ajunse la pervazul ferestrei și aprinse lampa. Mai făcu câțiva pași, dar căzu. Țipătul ei îl făcu pe bărbat să sară, buimăcit:

– Ce ai, femeie?

– Gheorghită, cheamă moașa, că mi-a venit sorocul!

Spre dimineață, se născu o fată în casa căruțașului Gheorghe Lazu. O numiră la repezeală Maria. Se adăuga celor cinci copii care se îngrămădeau în cocioaba de pe mal. Nimeni nu știe cum a crescut, printre lipsuri cumplite și înjurăturile unui tată bețiv. A apărut dintr-o dată în văzul băcăuanilor la 16 ani la scrânciobul ce se făcuse nu departe de casa lor. Purta o rochie ale cărei culori mai apăreau doar pe ici, pe colo; în picioare, pantofi culeși de pe cine știe ce maidan. Corpul ei părea turnat în bronz. Părul negru, lung era purtat într-o coadă, adusă în față lângă sânul stâng. Iar ochii, de un verde nebunesc, te băgau în boale. Râdea cu gurița mică, străjuită de niște dințișori albi ca perlele, bucurându-se de privescerea din luncă.

Locotenent-colonelul C. Chivu și secretarul-contabil P. Nicolau, de la Cooperativa de Consum „Unirea”, veniseră și ei să vadă forfota de aici. Salutară, ridicându-și teatral pălăriile, pe domnii Eugen Socolescu și Samiel Davidovici, dar și pe frații Petrache și Ecaterina Călinescu. Deodată, amândoi rămaseră stană de piatră:

– Dom' Chivu, vezi dumneata ce văd și eu? zise cu uimire Nicolau.

– Hristoase! Parcă-i zeiță. Cine-o fi?

– Băiete, ia vino încoa'. Uite, ai șase lei pentru un ștrudel, dar vezi cine-i domnișoara de acolo...

– Imediat, boierule! Cei doi mai făcură un ocol, când îi ajunse din spate găfăind băiatul de prăvălie.

– E fata lui Lazu căruțașu'. Stă pe malul gârlei. Tat' su cară la domnul Ghetel Grünberg din Răcăciuni sticlărie, olărie, fierărie și coloniale.

– Mda, bine, băiete, ia banii.

Ce se va întâmpla cu fata asta frumoasă? Vom vedea.

Trecu primăvara, veni vara cu căldurile insuportabile și vânturi uscate și iarăși toamna. La restaurantul „Transilvania”, de pe str. Lecca, 81, discută despre afaceri P. Nicolau și C. Chivu de-o parte și Blumenfeld și Gropper de cealaltă. Terminaseră de servit masa.

– Garçon, nota de plată!

Chelnerul se execută. Blumenfeld o luă, scoase banii.

– Băiete, am uitat ochelarii. Spune-mi ce-ai scris.

– Păi, o porție de borș cu carne 10 lei, un rasol de vacă 12 lei și un compot 6 lei fac 28 lei, pentru dumneavoastră...

– Bine, bine, ia banii pentru toți. Fac eu cinste.

– Colonele, colonele, ia privește cine-i la masa de lângă fereastră! îl trase de mânecă Nicolau.

– Măi, să fie! Păi asta-i Maria noastră din lunca Bistriței...

– Exact. Dar într-o vară vezi ce s-a schimbat?!

– Într-adevăr, are alte veșminte, și-a dat și buzele cu ruj. Dar cine-i la masă cu ea?

– Vă spun eu, domnilor. E băiatul domnului Iosif Zeilenberg, din Valea Rea. Cel care are băcănie, pescărie și cășăpie acolo. Doar în câteva luni Maria devenise femeie, „doamnă”.

– A, nu știți. E cam clienta noastră. Ieri a fost însoțită de domnul căpitan Racoviz. Știu că au plecat, după ce au luat masa la noi, spre hotelul „România”.

– E clar, domnule Nicolau. Fata are de-acum înainte „meserie”.

Frumoasa Maria nu se mai ferea de nimeni. A fost văzută însoțită de sergentul revizor Cristea Anton la Cinema „Clasic”,

unde rula filmul „Casa Misterului”, apoi cu un individ Gheorghe N. Topor, pripășit la Bacău, originar din comuna Sadova–Bucovina. Acesta furase 7000 de lei de la Maria Gh. Blindoacă din Mănăstirea Cașin. Împreună cu tânăra fată „făceau praf banii la crâșma lui Iordan Manolescu din Letea Veche, aflată vizavi de primărie. Când îi era lumea mai dragă, l–a întrebat de furt comisarul Rogojanu. Bălbâială lui a fost suficientă ca sergentul Elisei, care–l însoțea, să–l someze că–i arestat. Maria intră pentru prima dată în colimatorul poliției. Nu ia seama la avertismente și se afișează cu oricine. Lui Emil Prato, proprietarul atelierului de fotografie „Adelle”, îi pozează goală, o fotografie de–a ei vânzându–se cu 15 lei.

Trăiește o perioadă cu cetățeanul polonez Vladimir Miłewski, de meserie „turnător de bronz și fontă”. Bietul om „îi iertase greșelile”, încercând să se căsătorească cu ea. Polonezul venise la Bacău în anul 1921 și se adresase Ministrului Justiției, „dorind a dobândi prin naturalizare cetățenia română pentru totdeauna, întrucât voesc a mă căsători aici în țară cu o româncă...” N–are noroc în dragoste. Maria, după câteva săptămâni, fuge cu individul Gheorghe Petroi în satul Buda din Blăgești. Este surprins însă de nevasta acestuia, Ileana, și cei doi fii ai săi. Petroi, cât și Maria sunt bătuți grav, apoi unși cu gaz și păcură și aruncați în stradă. „A avut, scria ziarul *Bacăul*, și va avea satul multă vreme de ce râde”. „Scărmănată” bine, se întoarce în Bacău. Rămasă fără bani, se însoțește cu căruțașul Nicolae Cotaru, în vârstă de 65 ani, locuind la el pe str. Bacău–Piatra, 141. N–are noroc. Pe 2 martie, în timp ce Cotaru încărca o căruță cu saci la comerciantul Avram Blinder, „încetează subit din viață”. Este din nou pe drumuri. Face amor pe unde apucă pentru 5 lei și mai rar pentru un pol. Cel mai des își duce clienții, soldați ori muncitori cu ziua, sub podul de la Bistrița. Desigur, se îmbolnăvește de sifilis. Intră în îngrijirea doctorului I. Munteanu, al cărui cabinet medical e situat pe str. Bacău–Ocna, 62. E tratată cu „*Neotrepal și Neosalvarsan Idobismutat de chinină*”. Slăbește, devine costelivă. Numai ochii verzi rămân aceiași. S–a apucat de băutură.

Zilnic e văzută la crâșmele de pe Neagoe-Vodă sau în zona Gării. Se vinde pentru „un rachiu”. Cade bătută prin locuri vi-rane, printre bălării. Persoanele serioase o ocolesc. „O culege” din stradă, într-o zi, Carolina Tremei, „moașă cu diplomă” din Cernăuți. Aceasta o ia la ea acasă pe str. Bacău-Piatra, 157, o spală, o îmbracă, îi dă de mâncare. Are 22 de ani, dar arată mult mai în vârstă. Îi face cunoștință cu un fost șef de jan-darmi, pensionar, devenit „logofăt” la o casă boierească. Nu-l poate suporta și fuge de la el. Are de-a face din nou cu poli-ția, când fură dintr-un magazin un raglan englezesc. Cazul este cercetat de comisarul Filipescu, care, după două zile de arest, îi dă drumul condiționat: „Să părăsească Bacăul”. Unde să o apuce? Cineva tocmai pronunțase: „Moinești”. „Acolo mă duc”, își zise ea. Așa și făcu.

Ajunse la Moinești. „Colindă” dughenele. Se opri însă în fața croitoriei de pe str. Alex Constantinescu. Aflat în fața ușii pe un scăunel, patronul Noel Polock, amabil, o invită la cum-părături.

– N-am bani, domnule!

– N-ai vrea să lucrezi la mine? Maria ridică neputincioasă din umeri:

– N-am lucrat niciodată!

Îi trece pragul și... pleacă cu doi poli. Se plictisește repede în mica așezare. Se reîntoarce la Bacău, făcând o parte din drum cu căruța „gazărilor”, apoi cu o căruță cu boi. Pe la Lun-cani o prinde o ploaie rece. O udă până la piele. N-are cu ce se schimba și ajunge după câteva ore în oraș. Lângă Gară se duce la o cunoștință, fata unui dascăl, unde își usucă hainele și înnoptează. Se scoală a doua zi. îi este foarte rău. Are amețeli, tremură toată:

– Adela, cred că de la ploaia asta mi se trage moartea!

– Taci, nu cobii! Ia ceaiul ăsta. O să-ți faci bine.

Spre seară, starea ei se înrăutăți. Devenise albă „ca hârtia”. Tușea din adâncul plămânilor. Prietena sa i-a adus câteva „ha-puri”. Boala nu regresa deloc. Tusea devenea mai violentă:

– Să chem un doctor?

– Nici gând. Tot mor. E păcat să cheltuiești banii cu mine. Pe 26 aprilie 1924, Maria simți nevoia să iasă din casă. Se îmbracă și porni pe strada Gării. Soarele i se păru nefiresc. Era prea strălucitor și prea ardea. Merse pe la umbra castanilor. Ajunse la biserica „Sf. împărați”, împinse poarta putredă de lemn și intră pe aleea cu tei. Obosită, de parcă ar fi „înconjurat Bacăul”, se așeză pe o băncuță lângă mormântul ctitorului Enache Krupenschi. Apoi, încet ca o bătrână, se ridică și pași înăuntru. Făcu câteva cruci. Se așeză în fața unei icoane, deasupra căreia pâlpaia tainic o candelă mică de argint. Sărută icoana. Din ochii care furaseră atâtea inimi, dar și care o aduse aici, căzură lacrimi. Atunci, i se perindă prin față viața ei așa cum a trăit-o. Se ridică sprijinindu-se de zidurile reci. Ajunse în stradă. Făcu semn unei trăsuri să oprească. Birjarul însă dădu bice cailor, râzând:

– Maria, cheamă amanții!

Se târi până la casa prietenei sale. Ajunse sfârșită de oboseală. Se așeză pe pat, fără a putea vorbi. Tusea îi încetă ca prin farmec. Un surâs palid se ivi pe buzele sale. Ar fi vrut să spună ceva. Era ora trei după amiază. Adela simți că totul se va sfârși. Alergă la vecini și veni cu o lumânare aprinsă. Încet, încet, mica încăpere se umplu. O bătrână murmură o rugăciune, iar o alta îi duse o icoană spre gură. Deodată, Maria, oftă adânc, de parcă ar fi vrut să tragă tot aerul în plămâni. Zvâcni ușor. Ochii, ochii ei unici, rămaseră împietriți pentru totdeauna. Dintr-un colț, cineva izbucni în plâns. Maria trecuse în împărăția cerurilor. Avea 24 de ani. Trupul ei fu dus la biserica „Sf. Treime” din „Cimitirul din Vale”. Va fi înmormântată undeva lângă gardul de lemn al cimitirului.

George Bacovia n-a uitat-o. Poemul „De Paște” îi va fi dedicat. În refrenul acestuia, poetul se întrebă:

„– Tu unde ești Marie, frumoasa fată de mahala?”

Esențele tari în sticlute mici se țin...

E ziua de marți, 25 martie 1997. Deasupra Bacăului stau îngrămădiți nori plumburii. Un vânt rece alungă băcăuanii de pe străzi. Înfruntând frigul, un omuleț doar de 1,55 m, îmbrăcat într-un palton ponosit, cu o căciulă roasă îndesată pe cap, urcă treptele restaurantului „Decebal”.

Era una dintre cele mai cunoscute figuri ale Bacăului. Numele lui era Gabriel Bacovia. În mână are o geantă „ca de perceptor”. Ajuns în restaurant, scoate căciula și salută chelnerița.

– Bună ziua, dom’ Bacovia. Ați înghețat!

– Duduie dragă, vântul ăsta turbat parcă te doboară. Mi-a pătruns până la oase. Adă-mi, te rog, o vodcă „Rasputin”, să mă încălzesc.

Se așează la masă. Își scoase din geantă o agendă pe care cu un pix notă ceva. Din când în când ridică ochii verzi, mici și iscoditori spre ușa de intrare. Sosi și vodca:

– Așteptați pe cineva? întrebă chelnerița.

– Da. Trebuie să sosească o doamnă cu care am întâlnire aici.

Trecu o jumătate de oră. În restaurant era puțină lume, iar persoana așteptată nu sosi. În scrumieră erau deja trei mucuri de țigară „Carpați”. Deodată, tresări. Spre el, zâmbitoare, se îndreptă o doamnă:

– Bună, Gabriel. Te rog să mă scuzi că te-am făcut să mă aștepți. Am avut un control financiar și n-am putut scăpa decât acum.

– Luați loc, doamnă Lenuș. Mi-am închipuit eu că ceva nu e în regulă. Nu-i nimic. Ce servești? Eu am luat deja o vodcă...

– Orice. Mi-e și foame și chiar aş bea „un întăritor”.

Comandă mai întâi o gustare: cașcaval, salam și măslina, precum și o vodcă „mare”. Atmosfera începu încet, încet să se destindă. La un moment dat, bărbatul îi prinse ușor mâna și o sărută, lucru care nu scăpă din ochi chelnerilor:

– Cine-i dragă moșneagul ăla?

– Cum, nu știi? E Gabriel Bacovia, fiul poetului George Bacovia.

– A, da. Și tipa?

– Ei, o gagică de-a lui. L-am mai văzut și cu altele...

Gabriel Vasiliu era fiul Aghatei și al lui George Vasiliu-Bacovia. Părăsise Bucureștiul, pentru a se stabili la Bacău ca „fiu al orașului”. Lăsase totul fiului său, medic, sperând că băcăuanii îl vor primi „cu toate onorurile”. Vremurile însă s-au schimbat. N-a primit nici măcar o garsonieră. A încercat fără succes să fie ghid la Casa Memorială „Bacovia”. S-a ales peste tot doar cu promisiuni. Locuia într-o cameră a unui vechi bloc de „C.F.R.”, prin bunăvoința unui sufletist, domnul Florea. Trăia modest, doar din pensie. Dar ceva în depărtare licărea. Era promisiunea că va recupera terenul de pe str. Ștefan cel Mare, acolo unde se născuse tatăl său. Locul valora într-adevăr o sumă uriașă. Cu toate necazurile, inima îi rămăsese încă tânără, deși împlinise

67 de ani. Doamna care-i acceptase invitația la restaurant, dar și avansurile, era de profesie contabilă. Divorțată de două ori, cu trei copii în întreținere, la 42 de ani, ducea o viață departe de a fi roză. Pe Gabriel îl cunoscuse prin intermediul unei prietene... Să vedem însă motivul întâlnirii:

– Doamnă Lenuș, trebuie să mai așteptați un pic. Sper să iau cel puțin 100 milioane de lei pe acest loc. Am depus documentația la domnul primar Liciu, iar domnul Arbureanu m-a încredințat că totul e în regulă. Aveți 20% din sumă cadou din partea mea.

– Vai, Gabriel, nici nu știi cât sunt de fericită. Dar e prea mult...

– Lăsați, o doamnă frumoasă ca dumneavoastră trebuie ajutată!

Gabriel îi sărută din nou mâna, iar ea îl sărută pe obraz.

– Doamna ospătar, vă rog aduceți ceva bun de mâncare! ceru el, cu un aer teatral. Ce ne puteți oferi?

– Avem ceva bun, proaspăt. Vă dau câte o porție de morun cu mămliguță.

Au mâncat bine, au băut două sticle de vin, cerând la sfârșit și câte o cafea tare. Pe la orele 21, Gabriel scoase din geantă banii și achită nota de plată. Apoi, grăbiți, cei doi se îndreptară spre hotelul „Central”. Au ieșit de acolo dimineață. Ea a coborât la 6.30, iar el pe la 8. Începuse o nouă idilă din viața lui Gabriel. La două, trei zile puteau fi văzuți pe străzile Bacăului. Pentru că ea era mult prea înaltă, micuțul Gabriel o ducea de mână. Veni și vara, dar tot nu reușise să recupereze terenul. Într-o după amiază, cei doi se întâlniră la restaurantul „Parc”. Gabriel o aștepta cu două halbe de bere. Ea sosi cu întârziere, dar „foarte afectată”:

– Gabriel, sunt foarte supărată. Mă înnebunesc ăștia cu întreținerea. Am nevoie de bani! Ce-ai făcut cu terenul, îl primești sau te duc ăia cu vorba?

– Draga mea, am fost din nou la Primărie și am discutat. Cred că într-o lună o să se definitiveze totul...

– Ce Dumnezeu ai pe frunte? Ești tot lovit. Unde-ai fost?

– Dragă, aseară am fost MIG 21. Am căzut...

– Păi de asta n-ai timp să recuperezi terenul. Te las până când o să-l primești și ai să ai banii...

A rămas singur. Idila s-a rupt doar după trei luni de zile. Lipsa banilor se făcea simțită. Mica pensie nu-i mai ajungea. Despre garsonieră, nici vorbă. Amicul său Florea, îi dădu și el vestea cea tristă, că n-avea încotro și trebuia să-și găsească altă gazdă. Reuși să stea un timp pe la câte un prieten, dar situația devenea din ce în ce mai critică. Singura soluție, azilul. N-avu încotro.

Fiul poetului George Bacovia ajunse la Căminul de Bătrâni din Bacău, cu o singură bocceluță, cu doar două, trei oale, niște hăinuțe și un palton. I se repartizează o cameră la etajul III, „cu prietenul Ripschi”. După ceaiul de dimineață, trăgea o fugă până la barul „Bistrița”, unde avea masa lui. Cerea întotdeauna o vodcă românească și o cafea. Aici nota pe un caiet tot ce făcuse cu o zi înainte. „E jurnalul meu, pentru dragii mei con-

cetățeni”, spunea întotdeauna. Dar, într-o zi, sosi la bar, negru de supărare:

– Dragă, mi-am pierdut aseară albumul cu fotografii! Poate mă ajuți să mi-l găsească poliția. Țineam mult la el!

Gabriel Bacovia numai cât nu plângea. Am înțeles atunci că în acel album erau fotografiile tuturor iubitelor lui. Seara răsfoia pagină cu pagină, amintindu-și de fostele lui iubite. O vreme, la barul „Bistrița” venea și pictorul Aron, prietenul său.

În decembrie 1998, Gabriel pleacă de Crăciun la un văr de-al său din Iași. Acolo a întâlnit tot felul de prieteni care l-au „cinstit”. Băut bine, a adormit pe o bancă în „Copou”. L-a luat frigul, contractând o puternică răceală. S-a întors la Bacău după Anul Nou, sfârșit. Partea stângă n-o mai putea mișca. L-a îngrijit cum a putut doctorul așezământului, dar fără rezultat. A murit într-un ianuarie rece, pe 27. În mâini i-a pus o lumânărică galbenă vecina care l-a vegheat până în ultima clipă. Singura lui dorință înainte de a muri a fost aceea de a mânca o ciocolată. I-a adus-o doamna Paula Rusu, de la chioșcul „Ali-Baba” din apropierea Căminului.

Micuțul trup a fost înmormântat la cimitirul „Central”, unde preotul Epure a săvârșit ceremonia înhumării.

De la scurta idilă cu Lenuș, au rămas versurile scrise de Gabriel pe nota de plată:

*„Tot mai tăcut și singur
În lumea mea pustie
Și tot mai mult m-apasă
O grea mizantropie.*

*Amanții mai bolnavi, mai triști
Pe drum fac gesturi ciudate.
Iar frunze din veșnicul somn
Cad grele, uitate.”*

Împuşcarea gelosului Costică Balş, Agaua poliţiei

1 iunie 1854 căzu într-o miercuri, în acea zi, când încă ieşenii mai dormeau, spre Copou se îndreptau două trăsură. Opriră pe un teren viran, departe de ochii ocazionalilor trecători. Din ele coborâră trei bărbaţi. Doi dintre ei se aşezară faţă în faţă la oarecare distanţă. Scoaseră fiecare câte un pistol. Se priviră cu ură. Amândoi erau foarte tineri. Unul avea 23 de ani şi era şeful poliţiei din Iaşi. Se numea Costică Balş, „fiu de domniţă, frate cu beizadelele, ginere de domn”, „iubit şi stimat de toată lumea”. Celălalt avea 22 şi era baronul von Stolberg, fiind locotenent în armata austriacă. Martorul, „un adevărat burduf, bondoc, pântecos şi straşnic la mâncare”, era ministrul poliţiei, boierul Răducanu-Rosetti, ce avea moşii la Căiuţi-Bacău. Cei doi ochiră la „un singur schimb de focuri şi glonţele lui Stolberg îl nimeri pe Balş drept în inimă, culcându-l mort la pământ”. Aşa cum e de bănuït, „scandalul fu nemaipomenit”. Pentru ce s-au duelat cei doi? Cine i-a împins la această măsură? De ce n-au fost împiedicaţi? se întrebau ieşenii. Tragical eveniment începuse de la o... femeie! Ea se numea Natalia

și era fiica domnitorului Grigore Ghica, „bălaie, cam grăsulie, având ochii mari verzui, o față ruptă din soare”. La cei 18 ani era „veselă, zâmbitoare, zburdalnică, copilăroasă, răsfățată, dar fermecătoare și măritată doar de trei ani cu Costică Balș...”

Tânărul Balș își iubea soția „cu multă patimă”. La o recepție, locotenentul austriac flirta cu domnița, dar „se arătase prea pe față, prea fără tact, admirator al acestei femei”. Nu-i vorbă că și Natalia, „zburdalnică, ușuratică”. Se purtase cu el cu „o nechibzuită cochetărie de copilă”. Gelos, nefericitul Costică Balș îl provoacă pe locotenent la duel în Dealul Copoului...

„Înmormântarea fu nemaipomenită... După obiceiul pământului, sârmanul Costică fu dus la biserică cu fața descoperită, înfășurat în coroanele și florile care-i acopereau sicriul...”

Urmările? Baronul Stolberg a fost rechemat în Austria. Domnița Natalia, „fiindcă avea nevoie de pocăință”, a fost trimisă la Mănăstirea Agapia, iar martorul Răducanu-Rosetti în surghiun la Mănăstirea Neamțului. Alecu Balș, după înmormântarea fiului său, se adresează în scris „Sfatului Administrativ al Moldovei”:

„Întorcându-mă din drum în urma unei fatale înștințări, am găsit în mijlocul capitalei pe fiul meu, marele vornic Costică Balș, ce era și chiar șeful poliției sale, ucis și îngropat, miercuri, în întâia iunie. Trupul său, străpuns și sângerând, s-au fost adus la casele sale în careta Luminării sale Costache Ghica, secretar de stat, și aruncat pe mâinile slugilor de către dumnealui Răducanu-Rosetti,

mare logofăt al dreptății. Datoria cârmuirii în orice țară, până și în cele mai sălbatice, ar fi fost ca de la sine, chiar în acea zi, să se ia de-aproape și grabnice măsuri spre a se descoperi împrejurările crimei, a se arăta și a se supune judecății pe toți consfătuitoarii. Nimic din aceste nu s-au făcut pentru moartea fiului meu; și pe când toată populația Eșului în lacrimi întovărășea la mormânt trupul șefului poliției, numai poliția, mică și mare, nu se socotea chemată de legi și de cuget pentru a proceda la cea mai mică cercetare. Ocârmuirea, pururea gata de a interveni în chestii străine competiției sale, în această dureroasă întâmplare privită ca o obștească nenorocire, a rămas surdmută la glasul unui întreg norod, care cerea și cere răzbunare pentru sângele vărsat. Pentru ce dar avem poliție?”

Se va pocăi tânăra văduvă? Aș! La „nici două luni după moartea bărbatului ei”, se amorează de Constantin Millo. Chiar și zidurile mănăstirii se dovedesc slabe în fața domniței Natalia. Acolo, într-o chilie, îl primi pe francezul Grenier, care își va răzâna capul de genunchii ei... „Pocăința” luă sfârșit în luna septembrie. Locuia într-un apartament la curte, la catul întâi, chiar lângă cel al domnitorului Ghica. Veni și iarna. Iașul uită repede de necazuri și o ducea tot într-o veselie, iar „carnavalul a fost o nebulie”.

Natalia își lepădă „rochia ei neagră, jălind un bărbat mort de șapte-opt luni”. Așa că, „de-a brățeta” cu francezul Grenier, participă la balul mascat de la teatru, unde „tânăra femeie petrecu de minune”. Se întoarse cu el la apartament, „nevăzută de nimeni și nevătămată...”, dar aceasta, adăugă cronicarul, nu se poate garanta”. Chiar Grenier va scrie: „De altmintrelea doliul ei era pe sfârșite” și „acest de altmintrelea e o poemă!” Dar, „înainte să treacă anul de doliu”, domnița Natalia se mărită cu Constantin Millo. A trăit cu el doi ani. Divorță și se mărită a treia oară!

În schimb, peste fosta agă a poliției Iașiului se așternu uitarea, „de parcă n-ar fi trăit vreodată, pe pământul acesta, bietul mare vornic Costică Balș”.

Veselul Alecsandri, înamorat

La 21 iulie 1821, la Bacău, în casa care încă mai este „în picioare”, va vedea lumina zilei Vasile Alecsandri. Peste ani însă va declara, așa cum era spiritul vremii, că nașterea sa a avut loc într-o căruță păzită de patru slugi înarmate până-n dinți, undeva spre codrii seculari de nepătruns ai Bacăului.

Vasile Alecsandri a avut o copilărie fericită, petrecută mai ales la Mircești. Anii însă trec. Vasilică este trimis în 1834 la Paris, cu diligenta, la învățătură. În timp ce își pregătea bacalaureatul, ca orice adolescent, are primul său sentiment de iubire. Cine era cea care-l tulburase? Nepoata unui general „care locuia ca și mine pe strada Notre Dame des Champs, în fundul unei imense grădini”. Și cam atât.

În 1839 se întoarce acasă. Trecerea se face prin Italia, unde la Florența o cunoaște pe Giuseppina, „buketieră”. Lasă totul baltă, căci nu cunoaștea „din limba lui Dante decât strictul necesar pentru a cere macaroane”. De aici, direcția Viena, unde dă peste „o Fräulein”, căreia îi scrie versuri. Și ea? „Îmi râde în nas ascultându-le”.

Viața merge înainte. Alecsandri devine un nume. Intra-rea în literatură e triumfală. Publică și e admirat. La Mânjina, în vizită la Costache Negri, o cunosc pe Elena Negri, „sora acestuia”. Deși liberă, Elena are probleme grave cu sănătatea, fiind tuberculoasă. „A iubit-o?!”, se întreabă G. Călinescu. „Ne îndoim”, dă verdictul el, pentru că „Alecsandri e un bun prieten cu tabieturi, nu un tip de amant fatal cu cearcăne de disperare în jurul ochilor”. Și totuși,

Alecsandri scrie: „Iubesc și sunt iubit!” Va fi nevoit, din nefericire, să verse „o lăcrămioară” pentru Elena, „pierdută în neagra veșnicie”. N-are noroc, nici cu tânăra actriță, Dridri. Alecsandri a cunoscut-o prin 1848, dar numai la trei ani după aceasta, ea se stinge la Paris. O va immortaliza în versurile:

*„Era grațioasă,
Tânăra, frumoasă,
Vie Pariziană cu mii de-ncântări,
Mica ta guriță,
Ca o garofiță,
Purta o comoară de dulci sărutări”.*

Ajuns „cam tomnatic”, întrebat direct sau indirect de ce nu se însoară, Alecsandri își caută Jumătatea. Aude că la Valea Glodului, în ținutul Sucevei, Anastasia Greceanu avea două fete de măritat: Calipsița și Aristița. Își pune „cilindrul” peste chelie și se aruncă în rădvan. Are emoții? Desigur. Tot drumul s-a gândit în fel și chip la întâlnirea ce va urma: „Sunt frumoase ori urâte?... Dacă-s prea urâte, ce fac? Să le dedic o poezie? Cum voi face să aleg pe una, dar fără să supăr pe cealaltă?...” Nu s-a gândit nicio clipă însă la atitudinea Anastasiei Greceanu, mama fetelor.

Și iată, rădvanul intrând pe sub poarta conacului. Vizitiul strunește caii. Alecsandri coboară, își îndreaptă spatele, apucă bastonul în mâna dreaptă și pornește spre treptele de lemn, unde îl așteptă Aristița și Calipsița. Salută ceremonios cele două fete, ridicând pălăria și dezvelindu-și chelia. Prin lornion, mama urmărește scena. Strâmbă din nas. Alecsandri nu e ce le trebuie

fetelor. „E cam mic de statură și pe deasupra și pleșuv”, își zise ea. Ca urmare, îl întâmpină rece. Se așezară toți patru la masă. O slujnică îi servi cu șerbet și apă rece ca gheața. Alecsandri încercă un dialog când cu Aristița, când cu Calipsița. Sosește și fratele fetelor, Georges. Atmosfera e departe de a fi destinată, cum ar fi sperat el. Georges, de la care spera să-l sprijine, mai rău îl încurcă. Pare un prostovan cu ifose. Fetele? Nici ele nu strălucesc. Sunt sclifosite, prețioase, doresc să fie ce nu sunt. Vasile Alecsandri încercă să spargă gheața cu câteva glume. N-are nicio șansă. Nimeni nu zâmbește. Mai mult, Anastasia Greceanu nu pare deloc încântată de pețitor. Sosește și cafeaua. Aceeași atmosferă greoaie. Alecsandri simte că pierde teren. De fapt, a vorbit cam singur. În sfârșit, protocolar, spune:

– O, e timpul să plec. La Iași sunt așteptat de mulțime de treburi, care nu suportă amânare. Duduiță Aristița și duduiță Calipsița, am fost onorat să vă cunosc. Speranțele mele se vor îndrepta în continuare spre minunatele dumneavoastră făpturi și credeți-mă că voi reveni la Valea Glodului. A fost o plăcere să-l cunosc și pe *monseur Georges*. *Au revoir, madame Greceanu!*

Se urcă grăbit în rădvan, fluturând o batistă de rămas–bun. După ce trecu de gardul moșiei, Alecsandri răsuflă ușurat:

– Uf, cred că azi am avut cea mai proastă zi din viață. Urâtele astea se cred mai frumoase decât Afrodită, iar Georges ăsta e un adevărat Guliță. Capac la toate e madame Greceanu, acră și insuportabilă. E o Chirițoiaie...

Vizitiul râdea cu gura până la urechi. Nici lui nu–i plăcuse familia Greceanu.

Ajunse la Iași înfuriat. A doua zi luă pana de scris. Zâmbi deodată și se apucă să aștearnă pe hârtie „Două fete și–o neneacă”. Citind–o, prietenul său Flechtenmacher s–a amuzat grozav. Imediat a pus cupletele pe muzică. Succesul a fost imens. Alecsandri n–a crezut nici prin vis că va încânta publicul ieșean cu pățania lui de la Valea Glodului. I se cere „continuarea”. Teatrul ieșean e luat cu asalt la „Chirița în Iași”, „Chirița în provincie” și „Chirița în balon”. Alecsandri se răzbunase, iar Chirița a trecut în nemurire. Dar el rămăsese tot burlac, împlinise 55 de ani. Se va căsători în 1870 cu tânăra Paulina Lucașievici, 35 de ani, fostă hangiță. Iată povestea ei, pe care a așternut–o pe hârtie Radu Rosetti:

„Confortul vieții la Mircești, unde primea des vizitele numeroșilor prieteni și cunoscuți, era deosebit de îngrijit și de mare, grație silinților femeii de condițiune foarte umilă, din care întâmplarea făcuse soția lui Vasile Alecsandri. Ținând amănuntele acestei întâmplări de la o rudă aproape și intimă a poetului, le redăm aici; doamna Maria Grigoraș (Șaptesate), o vară primară a lui Alecsandri, mi–a povestit prin anii 1880–1890 (dacă nu mă înșel) cum, întorcându–se împreună cu Alecsandri în anii 1858–1860 de la Mircești, unde petrecuse câteva zile, la Iași, călătorii s–au oprit la Târgul Frumos, la vestitul rateș ce–l ținea Novakovski, un fost bucătar a lui Petru de Mavrogheni, pentru a lua acolo dejunul, totdeauna foarte bine gătit de acest meșter în arta culinară. După dejun, pe când se inhămau caii la trăsură spre a pleca înainte, Alecsandri, care

hoinărea prin rateș, veni spre vară—sa care îl aștepta și—i zise pe franțuzește:

– Mario, Novakovski are aici o slujnică drăguță... Tare îmi vine s—o fur când m—oi întoarce și s—o duc la Mircești.

Doamna Grigoraș crezu că acest proiect al poetului alcătuia numai o glumă, dar, după câteva luni, mergând iar la Mircești, văzu acolo pe o tânără servitoare, destul de plăcută, bine îmbrăcată, despre care văru—său îi zise că este aceea pe care o văzuse la Târgul Frumos, la Novakovski, pe care a adus—o ca să—i îngrijească de casă și de care este foarte mulțumit, îi mai spuse că se numește Paulina și este poloneză. Și Paulina nu numai că a rămas până la moarte în casa lui Vasile Alecsandri, dar născându—i după doi sau trei ani o fată, bucățică ruptă dintr—însul, prin îngrijirea trebuințelor sale materiale, făcându—i—se indispensabilă, a luat—o de soție. Iar după ce a început să îmbătrânească, o lua cu dânsul în toate deplasările lui, astfel că fostei servitoare care altădată spăla scândurile în rateșul lui Novakovski i—a fost dat să fie împreună cu bărbatul ei, musafir al regelui Carol și al reginei Elisabeta la Peleş, și să facă parte din corpul diplomatic din Paris”.

O dragoste neobișnuită

Când deschise ușa temniței, marele armaș făcu un pas îndărăt. O duhoare neînchipuită îl izbi în față. Lumină cu făclia. O viermuiala de trupuri se zări. Figuri înspăimântătoare acoperite de plete lăptoase și bărbi crescute în neorânduială se îndreptară spre el. Dintre toți, se distinse unul, „colos la trup, păgân de slut la față, cu o privire feroasă de te băga în friguri la cea dintâi căutătură”. Era Gavril Buzatu.

– Din porunca Măriei sale Mihail Sturdza, domnul Moldovei, vei fi călăul temniței! zise slujitorul. Vino!

Imediat lui Gavril Buzatu i se făcu „o uniformă din șpențer”, adică o tunică închisă la gât ca la oșteni și cu nasturi de metal, pantaloni de postav roșu, o căciulă în cap cu fundul roșu și pe dânsa o mască de tinichea scriind pe ea *Călăul temniței* și un bici pe umăr”. Pe 26 octombrie 1837, „la vremea iarmarocului de Sf. Dumitru”, Iașiul fu cuprins de o zarvă nemaipomenită. Un întreg alai cum nu se mai văzuse până atunci se îndrepta spre șesul de la Mănăstirea Frumoasa. În frunte, pocnind din bici, având pe umăr o funie groasă, era Gavril Buzatu. Îl urma,

cu privirea pierdută, „un oarecare Voicu Harabagiu”, învinuit că despicasă cu toporul capul unui neguțator pentru a-i lua banii. Un careu de darabani și armășei cu armele în cumpănire, gata să tragă, îl păzeau. Gravi, mângâindu-și din când în când bărbile mari care atingeau pieptul, boierii de la Criminalicescu Departament. După ei, o mulțime pestriță de curioși, de la mahalagii piețelor, până la negustori și boieri de rangul al doilea. Firește, nu lipseau copiii, care se înghesuiau să-l vadă pe condamnat. Cortegiul se oprea la fiecare răspântie, unde după ce răpăiau tobele, marele armaș dădea citire „cu glas tare” poruncii domnești. Încet, încet, trecând pe sub poarta dosnică a Mănăstirii Frumoasa și traversând curtea, se ajunse la Movila Sarandei, ce domina șesul pe care se întindea iarmarocul. Furcile de stejar, cioplite, se înălțau pe partea cea mai înaltă a movilei. Peste ea, aruncă Buzatu femeia ce purtase până atunci pe umăr. Zarva încetă imediat. Cumpărătorii părăsiră tarabele negustorilor, înghesuindu-se să vadă mai bine execuția. Lăutarii își încetară cântecele, iar marele scrânciob de lemn se opri. Câțiva ofițeri călări își struneau caii. Se citi din nou porunca domniei de condamnare la moarte, după care osânditul fu ridicat pe un scaun de lemn. Gealatul îi prinse de gât funia cu nod, apoi așteptă semnul marelui armaș. O liniște apăsătoare se lăsă. Gavril Buzatu rânji. Armașul făcu sul hârtia cu sigiliu și o așeză cu băgare de seamă la chimir. Răsuflă cu greutatea unui om obosit, privi spre boieri, aruncă o privire spre mulțime, ridică brațul și tăie aerul, arătând ca osânda să fie făcută. Atunci călăul smulse cu putere scaunul de sub picioarele lui Voicu Harabagiu. Pentru o clipă, trupul se leagănă în funie, apoi acesta zvâcni o dată, de două ori și rămase nemișcat. Totul se sfârșise.

La doar doi ani, pe 18 aprilie 1839, același ritual se desfășură pe Movila Sarandei. De data aceasta, locul osânditului fu luat de frumosul haiduc Ion Chetreanu. Pe o vreme friguroasă, el fu spânzurat de Gavril Buzatu. Bietul Chetreanu scăpase odată de moarte, datorită mitropolitului Veniamin Costache, care l-a

iertat și luat sub pulpana ocrotitoare a mantiei sale. Haiducul îl însoțea pe mitropolit la toate vizitele ce le făcea la schituri și mănăstiri, nimeni neîndrăznind să atace rădvanul mitropolitului. Totul până într-o zi. Dorul de haiducie l-a apucat din nou pe Chetreanu. Aflat ca de obicei în spatele rădvanului, în drum spre Mănăstirea Neamțului, ajungând pe la mijlocul codrului, lângă un izvor, el dintr-o dată s-a aruncat la picioarele înalt Prea Sfinției Sale și cerându-și iertare, dispăru apoi în întunecime. A fost prins de poteră prin trădare. Cruzimea lui Gavril Buzatu depășise granițele capitalei Moldovei. Acum i se mai spunea și Masalagiu. Locuia într-o căsuță așezată într-una din mahalalele Iașului. Când trecea pe ulițele orașului, „toți se fereau cu groază, iar în mahala, când se întorcea acasă, pe două cărări, se auzeau mamele strigându-și copiii, porțile de la ogrăzi închizându-se în pripă, dar ochii curioși îl priveau printre zăbrelele gardurilor”.

Într-o zi se întâmplă un lucru nemaivăzut. Venind de la temniță, zări în curtea unei case „o cophiliță” ce spăla rufe într-un ciubăr. Se opri în loc. Apoi, parcă împins de la spate de o forță nevăzută, se îndreptă spre gard și privi îndelung la fată. Lucru ciudat, aceasta în loc să se sperie și să lase totul luând-o la fugă în casă, îl privi liniștită. Atunci această brută care rânjea numai la vederea sângelui se lumină la față și buzele mari, vinete, se deschiseră într-un zâmbet. Imensul său trup fu străbătut de o furnicătură cum nu mai simțise vreodată. Picioarele parcă nu-l mai ascultau. Se întâmplase ceea ce nimeni n-ar fi gândit: Gavril Buzatu, călăul, se îndrăgostise!

Aproape zilnic el se oprea la gardul fetei care-l aștepta. O chema Safta și împlinise 17 ani. El nu venea cu mâna goală, îi aducea ba o oglindă, ba mărgelile și chiar o cămașă înflorată, între călăul cu chip hâd și micuța făptură se legă o strânsă prietenie. Odată, pe înserat, el i-a povestit cumplita sa existență, așezați pe trunchiul de copac doborât la marginea unui ogor.

– Te-ai învoi să-mi devii soție? o întrebă el.

Fata stătu o clipă, apoi spuse simplu:

–Da.

Necazurile lui însă abia acum veneau. Ca să se însoare, trebuia aprobarea Divanului. În 1844, Gavril Buzatu înmână o jalbă marelui armaș, prin care cerea să se însoare. Acesta, care trecuse prin multe, citind jalba, rămase fără grai. Ridică neputincios din umeri și o puse pe masa înaltului Divan. Dându-se citire insolitei cereri, boierii ridicară din sprâncene și chemară în ajutor pe pravilistul Damaschin Bojinca. Acesta răscoli vechile pravile, găsi într-un târziu un paragraf care se potrivea jalbei călăului: „Vinovatul cel osândit la închisoare gre nu poate face puternică alcătuirea căsătoriei din zioa aceia în care i se face cunoscut hotărârea giudecătorească și în curgerea vremii osândirii sale, deci nu are voie să se însoare”. Ce a fost în sufletul lui nu-i greu de închipuit. El însă și-a continuat cumplita sa meserie.

La 24 octombrie 1847, spânzură pe frații Cuciuc din Dorohoi, „care-și otrăviseră tatăl, în înțelegere cu mama lor vitregă”. „Acești nenorociți au întristat societatea noastră prin cruzimi înmulțite și nepilduite în astă țară”. Apoi plecă și la Dorohoi, pentru a da exemplu, spânzurând și pe mama lor vitregă.

La patru ani, în 1848, Buzatu înaintează Divanului o nouă jalbă de căsătorie, explicând „ca unul ce și el poartă fire ome-nească spre a nu păcătui nelegiuit”. Spera ca Divanul, între timp schimbat, să fie mai îngăduitor. N-are noroc. Ba, mai mult, nu numai că nu i se aprobă căsătoria, dar i se spune și de ce: pentru „mârșăvia caracterului lui”.

Plecarea din domnie a lui Mihail Sturdza a însemnat și sfârșitul carierei lui. Ieșenii îl detestau, iar prezența lui amin-tea de practici feudale. Într-o zi primi poruncă să părăsească orașul. O haraba opri în fața locuinței sale. Fu urcat în ea, cu puținele lucruri, păzit de-o parte și de alta de doi călăreți înar-mați. Când căruța trecu prin fața casei Saftei, simți că se rupe ceva în întreaga sa ființă. Pentru o clipă ar fi vrut să-i omoare pe cei doi paznici și să se ducă la Safta lui. Se liniști însă. Privi îndelung. Pe obraji i se prelinsesă lacrimi. Erau primele, dar și ultimele din viața lui de călău. A fost dus la Mănăstirea-Secu. Aici, într-o chilie mică și întunecoasă, își va depăna amintirile, găsindu-și sfârșitul într-un noiembrie al anului 1856, uitat de toți, chiar și de fosta copchiliță Safta.

Beizadea Dumitru, „roș la păr, pistrui la față și la suflet posomorât”

Beizadelele, Grigore și Dumitru, primiseră învățătură „acasă la Iași cu dascăli străini, ca de pildă acel bătrân și foarte cumsecade francez de Lincourt”. În luna iulie 1834, „înainte de încoronare, Mihail Sturdza își înscrie beizadelele prin înaltă poruncă de zi” în cadrele militare: beizadea Dumitru fu rânduit „la enfanterie”, roata I, iar frate-său Grigore „la cavalerie, escadronul I”. Dar domnitorul, sfătuit, hotărăște să-și trimită copiii la studii în Franța. La sfârșitul lunii august „într-o caretă domnească” și „apoi cu trăsura și cu poșta”, plecară spre Paris. La 6 septembrie, ajung la Viena. După mici peripeții, băieții ajung la Paris pe 12 octombrie „seara la 7”. Pe 27 octombrie, „începură cursurile la liceul din Luneville de latină, greacă, germană și desen”. Vor fi duși și la o „fermă model, la Roville, pentru a-i obișnui pe băieți cu dintr-ale agriculturii, precum și la manevrele de la Champ de Mara, ca să cunoască armata franceză”. Dar numai după un an de zile se mută la Berlin, unde încep cursurile, în timp ce „beizadea Grigore a fost un student silitor, care a învățat carte multă, de

care va trage mai târziu folos în viață”, beizadea Dumitru era „întâi la drujbă și pe urmă la slujbă”. Vodă îi scrie supărat: „M-a făcut să mă gândesc că ar fi poate nimerit să încetați de a mai fi cavaler rătăcitor și să meditați serios să vă fixați”. După „9 ani de străinătate, beizadea Dumitru, care nu prea învățase carte, era îndemnat de tatăl său să se mai lase de cadriluri și de baluri costumate... și să caute să facă singurul lucru cuminte pe care-l putea face, să se însoare!”

„Dar cu cine? se întrebă C. Gane, căci mai întâi din voia lui tatăl său nu-i era îngăduit să iasă, și în al doilea, dacă alegea vorbă, măcar să aleagă. Vrea domniță din Muntenia, ca vărul său Ioniță Sturdza, puțin! Vrea fată de rege, mult! Mihai-Vodă găsi un compromis. O fată de prinț german. Nici chiar suveran european, dar nici țoapă din țară”. Așadar, „și puse ochii pe fata prințului palatin de Hessen-Cassel, contesa de Reichenbach-Sessanitz”, despre care „nu știa măcar ce vârstă are, nici ce avere”, în sfârșit, „după multe dibuiri și cercetări, se află că fata avea 16 ani, că era drăguță și cuminte și că avea o zestre de un milion de florini, iar după moartea Electorului va mai moșteni încă o dotă pe atâta”. Din nefericire, în timp ce „aripa dreaptă a palatului din Iași” era aproape gata. Beizadea Dumitru, ajuns la Viena, află că tatăl e privit ca pe un „funcționar turc foarte subred, așezat pe tronul său”. Mai mult, lui Mihail Sturdza i se transmisese o scrisoare în care i se explică „slaba credință ce există în viitorul unor țări cum sunt Principatele, în stabilitatea lor”. În zadar se încearcă împotriviri de către cei mai convingători: nu au șanse de reușită.

Și iată evenimentele din Serbia și Valahia (înlocuirea lui Ghica cu Bibescu) vin să întărească ideea că „nu se merge decât pe băjbâială, că se trăiește de pe o zi pe alta”. Atunci, „domnul înghiți, dar nu își pierdu răbdarea”, își trimise copiii la Paris și își îndreptă cercetările aiurea. Dibui astfel pe tânăra G., fata unui conte austriac și a contesei „Moroșini, strănepoata dogelui Veneției, cunoscut prin expediția din Moreia”. Cercetându-și puterile, Dumitru văzu că „nu poate cuceri pe nici una din

aceste fete, așa încât se duse liniștit la Paris, unde rămase un an de zile, perfecționându-se mai mult în limba franceză decât în știința dreptului și în studierea bazilicilor”. Timpul trecu. În 1844, Dumitru împlinise 26 de ani, dar „goana după o mireasă începu din nou”. Vodă „se gândi întâi la o nepoată a vicerege-lui Poloniei, contele Poskiewitch, apoi la fata generalului rus Theodoroff”. „O germană, o italiancă, o poloneză, o rusoaică, nici una nu se putea lipi de beizadea Dumitru”. Ce era de făcut? Mihai-Vodă Sturdza se gândi la Gheorghe-Vodă Bibescu. „Tot țara, săraca!” Se mai vorbise de o încuscrire între ei de cum fusese ales Bibescu domn, însă „lucrurile rămase atunci nehotărâte, se încălziră din nou în 1846, cu prilejul călătoriei sultanului pe Dunăre”, între timp „Dumitru fu pus capul arma-tei, cu numele de hatman sau ministru de război..., fără să fi fost măcar vreodată într-o cazarmă”. La sfârșitul lunii aprilie 1846, Mihail Sturdza împreună cu cei doi fii sosi la București și „fură găzduiți tustrei chiar la curtea domnească în palatul lui Vodă Bibescu”. Firește, „locuind acum sub același acoperiș, beizadelele moldovene și domnițele muntene se putură cunoaște mai de aproape”. Din fetele lui Vodă Bibescu, „cea mai mare, Eliza, nu mai era de măritat, deoarece era acum nevasta lui

Ion Filipescu. Cea mai mică, Zoița, era încă o fetiță de vreo cincisprezece ani; nu o băga nimeni în seamă. Cea mijlocie, Catrina, de vreo 17 ani, frumușică, vioaie și cuminte, plăcu lui beizadea Dumitru. Înfierbântat, Dumitru hotărî „deci s–o ceară în căsătorie și se făcu chiar acolo la curte un fel de logodnă cu totul intimă, rămânând ca schimbul de verigă să aibă loc după ce se vor fi întors voievozii de la Rusciuc, unde urma să sosească sultanul pe la 30 aprilie”. Aproape o lună de zile au stat logodnicii împreună, „avură deci timp să se cunoască”. Timpul nu–l avantajă pe beizadea Dumitru: dimpotrivă, „fu în pagubă”. Și iată ce s–a întâmplat. V–am lăsat povestirea așa cum ne–a dat–o C. Gane:

„Și așa, într–o zi, se întâmplă la curte, dintr–un nimic, deznodământul unei comedii care ar fi putut fi o dramă. Marițica doamna (soția domnitorului Bibescu, care avusese și ea o interesantă poveste de dragoste) stătea în iatacul ei, într–o dimineță la oglindă, să se pieptene. Cum erau vremurile pe atunci, cucoanele mari, dar mai vârtos doamnele aveau când își făceau toaleta o sumedenie de cameriste care o ajutau să se îmbrace. Una la dreapta îi poleia unghiile, alta la stânga îi încondeia sprâncenele, iar în spate stătea în ziua aceea fiica ei vitregă, domnița Catrina, cu pieptenele de fildeș în mână, pe care–l trecea prin părul mătășos și negru al măștii sale. Și cum privea așa, Marițica doamna pe un scaun urmărind cu privirea ba unghiile ei, ba vopseaua sprâncenelor, deodată zări în oglindă chipul domniței care o pieptăna și văzu că frumoșii ei ochi erau plânși. Mirată, o întrebă:

– Ce ai tu, Catrino? Te doare ceva?

– Măria ta, răspunse domnița, n–aș vrea să vorbesc. Dar dacă e Măria ta atât de bună de vrea să știe de ce am ochii plânși: fiindcă îmi este inima amară. Căci beizadea Dumitru îmi este nesuferit. E roș la păr, pistrui la față și la suflet posomorât. Și nu–l pot iubi și sunt nenorocită!

– Atât?, răspunse doamna. Lasă, dragă, că voi drege eu ce–au vrut alții să strice. Și fii pe pace: dacă nu–ți place, n–o să–l

iei. Iată de ce spuneam eu (C. Gane), orice ar fi zis lumea pe atunci despre Marițița, doamna cea ambițioasă, vanitoasă și nervoasă, ea era totuși o femeie bună și deosebit de simpatică. Fiindcă, de cum s-a întors bărbatul ei de la Rusciuc cu Mihaelachi-Vodă și cu beizadelele sale, a stat de capul lui să strice logodna, care s-a și stricat. Domnița Catrina s-a măritat curând după aceea cu un ales al inimii ei, Ion Florescu, viitor general și om politic”.

Ce s-a mai întâmplat cu nefericita beizadea?

„Nu-î mai rămânea acum lui Dumitru Sturdza decât să ia o fată de boier din țară și rămase flăcău vreme foarte îndelungată. Se însură târziu de tot cu o rudă îndepărtată de a sa, Catrina Sturdza din Bârlad, fata marelui vornic Alexandru Bârlădeanu și a Smarandei Costandaki. Din această căsătorie s-au născut, în 1876, fiul Mihail, în 1879, fiul Grigore, și în 1891, fiica Maria”.

Peste ani, mărturie a poveștii de dragoste dintre Dumitru Sturdza și Catinca Bibescu a rămas „marea oglindă de argint a Marițiței doamna, cu toate lucrurile de primprejur, pieptene, perie, foarfece, degitare. Ele se află astăzi la prințesa Marta Bibescu, scriitoarea”.

Mirele – 60 de ani, și mireasa – 14 ani

Un nou scandal avea să țină trează protipendada Bucureștiului din prima jumătate a secolului XIX. Grigore D. Ghica avea o genealogie care cuprindea nu mai puțin de 8 domnitori, în plus, se înrudea cu celebrul Enăchiță Văcărescu. Mai știm de el, „înainte de domnie, că iubea femeile, câinii și lăutarii. Vin pare a nu fi băut, decât foarte cu măsură. Dar că iubea lăutarii, asta e sigur” și „făcea serenade noaptea sub balcoane”. Grigore Ghica s-a însurat târziu. „Să fi tot avut vreo 36–37 de ani, când, în 1803 probabil, hotărâră să se așeze și el, însoțindu-se cu domnița Maria Hangerli, fata fostului înjunghiat Voievod fanariot Constantin Hangerli și a Ruxandrei doamna, născută Ghica, fiica lui Alexandru Vodă (1766–1768)”. Când „s-a măritat în 1803, s-ar fi crezut că un mare noroc s-a năpustit pe capul ei. Domnița străină, săracă, fată de 24 de ani, să ia pe fiul uneia din cele mai bogate și mai mari familii de boieri ai țării? Și cum mirele, Grigore Ghica, mai trecea drept un om cu totul deosebit, cu o fire sinceră, cu

mult caracter, iubitor de oameni, temător de Dumnezeu, nu era asta noroc? Pe lângă toate mai avea omul și 37 de ani, își trăise deci tinerețea, și era de presupus că vremea femeilor și lăutarilor trecuse peste el.

„Dar, scrie C. Gane, tocmai de acolo a venit buclucul. Toate femeile și lăutarii au fost pricina nenorocirii biete domnițe”. Firește, „anii dintâi trebuie să fi fost liniștiți. S-au născut din căsnicia aceasta numai băieți... câte unul pe an, din 1804 la 1810”. Prin 1821, „când avea Grigore Ghica vreo 57 de ani și nevastă—sa vreo 42, s-a născut între ei această din care a urmat o despărțire. Grigore învinuia pe Maria de necredință, ba chiar de adulter, iar nevasta îi răspunse cu aceeași măsură. De unde atâta ură, după o căsnicie de aproape 18 ani?”

C. Gane nota că „asupra celur ce—au urmat plutește o taină, care n—a fost însă dezvăluită”. Taina atât de strașnică era „o fetișcană de 14 ani, Eufrosina Săvescu”, după care „i se aprinseseră bătrânului călcâii. Fata era dintr—un neam fără strămoși și fără moșii, dar bogată în frumusețe, cum se zice că nu era alta în București”. Cererea de divorț „o făcu el, nu ea”, pentru că „ținea numaidecât să—și lepede nevasta pentru a fi slobodă să—și ia alta”. Mitropolitul nu aprobă cererea de despărțire, rămânând neînduplecat în hotărârea sa de a nu consfinți o despărțire care i se părea nu numai împotriva canoanelor, dar și împotriva moralei: „un om de aproape 60 de ani și o copilă de 14”. Maria Ghica doamna, „amărâtă, își luă copiii cu ea, pe tușșase, și plecă la Brașov în iunie 1821”. Moșul îndrăgostit avu noroc. E numit domn al Țării Românești și în toiul pregătirilor pentru domnie, patriarhul Evghenie „muri deodată, pe neașteptate, într—o joi, în ziua de 27 iulie”. Este numit în locul lui, imediat, Antim, ce se afla în închisoare. Ce „prilej mai bun pentru noul Voievod Grigore decât să—și încerce norocul pe lângă acest fost oropsit prelat, care ieșind din închisoare, trebuie să fi avut și mai mare nevoie de bani?” Așa că „sfârșitul întâmplării vremilor a fost că Grigore—Vodă Ghica a căpătat de la patriarhul Antim dezlegarea căsătoriei lui cu doamna Maria Hangerli”. De bucurie, „de

olac trimise răspunsul acesta la București, ca să știe toți că e slobod acuma să se însoare cu cine va vrea el”. Ca atare, „despărțirea de nevastă–sa, domnița Maria, și consfințirea acestei despărțiri de către patriarhul Antim al Constantinopolului erau numai o pregătire pentru mai târziu, „când va fi Eufrosina mai coaptă pentru căsătorie”. Vodă era „vesel ca niciodată”. De „Sân–Vasile”, Grigore Vodă a dat mare bal. A adus trei muzici „de la Galați, de la Râmnic și de la Golești, precum și un taraf

de lăutari”. După o arie „de rezistență” – „Di tanti palpiti” de Tancred, pe care „glumețul poet Iancu Văcărescu” o tâlmăcea cucoanelor care nu știau italienește, în felul următor: „Dă–i tantii palme”, le veni boierilor „a prinde chef și le veni poftă de vreo horă, de–un brâu sau de vreun cântec din cele lumești”: „Hai, Ileană, la poiană” sau „Cavaleri de modă nouă”. Boierii, „când jucau, își lepădau giubelele și papucii, rămânând numai în meși. Ei poftau la dans – căci de pe atunci se dansa în saloane – numai fetele sau nevestele care le plăceau, neîndrăznind să se apropie de rudele lui Vodă”. Veselia era în toi, se prezentau juvaerurile cele mai scumpe, ca „dragonul Suțulesei”, „ghearele de leu”, ale Catincăi Filipescu, sau „șiragurile de mărgăritare” ale Saftei Brâncoveanu. Numai „Vodă nu s–a mișcat de pe divan”. Dar lipsea tocmai cea care era așteptată cel mai mult: Eufrosina Săvescu. De ce? Pricina „e că Vodă o ținea ascunsă”. Și o ținea ascunsă fiindcă „încă nu se căsătorise cu ea”. Apoi, nici Vodă „nu îndrăzni să înfrunte părerea lumii, destul de

indignată”, și „mai avea Grigore–Vodă pe cap toată familia lui, și îndeosebi pe cei iubiți din familie, pe fiul său Iorgu și soră–sa Pulcheria”. O ținu ascunsă „pe fetița asta”, cam până prin 1824, când „împlini ea 17 ani”. Și cum o iubea cu patimă nebună, fostul cântăreț de serenade, nemaiaivând să asculte decât de bătăile inimii sale, o luă pe lângă el ca ibovnică „și–i făcu și un copil – o fată –, făgăduindu–i că o va lua de soție îndată ce va înfrânge împotrivirea familiei”. Dar „se mai trecură patru ani și frumoasa Eufrosina nu era încă măritată”.

Vodă avea cam tot ce voia de la viață: dragoste, distracții, mărire. În luna aprilie 1828, asupra lui se abătu lovitura de fulger: scoaterea lui din domnie. Fugi în munți, „luând drumul Brașovului”, firește și cu iubita lui, Eufrosina, și pe fiica mică, Maria”. Stătu vreo zece zile aici, după care, simțind că lucrurile s–au potolit, veni la București, „unde nimeni nu părea să–i mai acorde vreo atenție”. Pe de o parte era rău, pe de altă parte bine. Atunci, „intrat din nou în viața privată, nemaiaivând a ține socoteală de părerea lumii, fostul Grigore–Vodă se căsătorii în sfârșit cu Eufrosina Săvescu, femeie acum de 21 de ani”, și din „clipa aceea, din vara anului 1828, deși Grigore–Vodă nu mai era domn, Eufrosina Săvescu–Ghica își spuse doamnă! Și doamnă a rămas toată lungă ei viață. A urmat „pentru Eufrosina

o viață desigur foarte plăcută, față în tot cazul de ce fusese viața acesteia înainte. Adică, cu soț bătrân, dar iubitor, o avere din cele mai mari din țară și un nume din cele mai simandicoase”. Dar lumina aceasta avea umbrele sale. Familia Ghica nu ierta fostului Voievod căsătoria, „mezalianța”, nebunia ce înfăptuise. Viața aceasta a ținut șase ani. Și pe urmă, „într-o zi de toamnă a anului 1834, deodată, pe neașteptate, Grigore Vodă avu o amețeală, se puse la pat și până—n seară dus era în lumea cea unde nu este durere, nici lacrimi, nici suspin. Era la 16 octombrie 1834, seara”. Avea 70 de ani și era încă „foarte verde” și se pare că de vină „poate să fi fost inima, care uneori le cam joacă feste bătrânilor”. A treia zi, 18 octombrie, înmormântarea: „Cea mai frumoasă din câte au fost vreodată în țara aceasta”.

Pe mormântul său de la Colentina „stau săpate groaznice versuri românești:

*Pietrele de pe ulițele cetății vecinate
Mărturisite—ați, călător, ce fapte laude
Ghica Grigore a lucrat, domn plin de—nțelepciune
L—al lui mormânt ești dator ismerenia a—ți depune”.*

La începutul anului 1835, asupra Eufrosinei doamna, s—au abătut necazurile. Era târâtă în procese de Maria doamna, prima fostă soție, care au ținut până în 1842, când „sub Gheorghe Bibescu, ea intră în posesiunea averii ce i—o dăruise Ghica—Vodă”. Aflăm că „Doamna Eufrosina, încă atât de tânără și de frumoasă, nu s—a măritat niciodată, murind abia în 1881, la vârsta de 74 de ani. E îngropată în București, la cimitirul Belu, unde zac sub o frumoasă lespede de marmură oasele celei care a fost, după cum sună inscripția:

*Eufrosina Doamna
Soția lui Grigore Vodă Ghica
Născută la 1807 și moartă la 1881”.*

Beizadea Grigore cel „înfocat și zburdalnic”

Al doilea băiat al domnitorului Mihail Sturdza, Grigore, „se dovedi de mic o mare speranță, cu mare sârguință la învățătură și dacă „Dumnezeu îl ferește de rătăcirile cele mari, Grigore va fi un om în toată puterea cuvântului”. Aici era problema: rătăcirile cele mari. El termină studiile universitare la Berlin în 1 aprilie 1840. În timp ce fratele lui, Dumitru, „umbla după nălucile acele de principese germane, italiene sau poloneze, el, mai practic, umbla după femei în carne și oase”. În anul 1843, se afla la Paris, împlinise 23 de ani „și deși se ținea și de carte, își lăsă inima într-o seară în budoarul unei femei frumoase și deștepte, care mult mai în vârstă decât el, se pricepu să-i facă farmece ca pe vremuri vrăjitoarea Circe lui Ulise, rege al Itacei”. Noua „vrăjitorie” se chema „Gabrielle Anne de Cisterne de Courtiras” și era „măritată cu viconte Poilow de Saint Mars și era născută la Poitiers în 1804. Avea deci 16 ani mai mult decât iubitul ei”. (Numele real al soțului era Eugene Jules de Poiloue, viconte de Saint Mars, și avea gradul de locotenent–colonel într–un regiment de cavalerie cu garnizoana în Nantes).

Deși „vicontesă de Saint Mars, tot Parisul și toată Franța o cunoștea sub numele de Contesa Dash, pseudonimul ei literar. Căci femeia aceasta era autoarea unor romane foarte citite pe atunci”, întâlnirile lor aveau loc „în salonul principesei Massalasky, cunoscută sub pseudonimul Dora d’Istria, nepoata lui Alexandru Ghica, Voievodul Valahiei”. Contesei îi plăcu de beizadea Grigore. Lui i se mai spunea și Beizadea-vițel, „poreclă care i se dete din pricină că, înalt și voinic cum era, se apucase să vrea, ca Hercules, să țină un bou în spinare. Pentru a putea face această ispravă, el luă un vițel nou născut, purtându-l în fiecare dimineață câte un ceas-două pe umeri. Și astfel, vițelul crescând, beizadea Grigore îl tot duse în spinare până se făcu aproape juncan... dar nu cu totul. Și d-aia i-a rămas numele de beizadea-vițel, că altfel i s-ar fi zis beizadea-bou”. Dar „Grigore Sturdza era de-o inteligență remarcabilă, avea multă cultură, multă originalitate, multă neatârnare de caracter”, în plus, era și fiul domnitorului Mihail Sturdza. Legătura ei „cu beizadea Grigore, care făcea parte din cronica scandaloaasă a Parisului cel de sub Louis Philippe, ținea de vreo șase luni, când primi tânărul poruncă de la tatăl său să se întoarcă în Moldova”. Așa că, „lăsându-și iubita în capitala Franței, fiindcă știa că a se întoarce cu ea împreună în țară era cu neputință, el îi spuse totuși că o va chema în curând la Iași, după ce va chibzui o cale cum s-o aducă fără s-o afle nimeni, îi făgăduise, firește, că o va lua de nevastă”.

Și iată ce s-a întâmplat. Gheorghe Sion, cronicarul acestei povestiri de dragoste, scria: „Rog pe beizadea Grigore să mă ierte de orice omisiune sau erori ce voi fi condus în narațiunea acestei nebunii a tineretilor sale. Dar eu așa am apucat-o de la răposatul meu prieten Negruzzi”. La care, C. Gane răspunde: „Beizadea Grigore, care era bătrân când și-a publicat amintirile, o fi zâmbit și o fi iertat. Căci, în adevăr, lucrurile nu stăteau aidoma așa cum le povestea autorul. Căsătoria și asediul de la Perieni, da!, însă mai sunt altele de adăugat și de schimbat la începutul lui, mai ales la sfârșitul acestei narațiuni”.

Așadar, „pe la începutul lui 1845 (aprilie), ieșenii văzură pe beizadea Grigore plimbându-se toată ziua pe străzile capitalei cu un străin de vreo 35 de ani, înalt, voinic și elegant, întrebat de unii și de alții cine este, beizadeaua răspundea că e un ofițer din marina franceză pe care-l cunoscuse la Paris. Lumea, doritoare de-a ști mai multe, cercetă pe servitorul acestui străin, de la care află că pe domnul marinar îl chema Viconte de Bonne Main (Charles Antoine), că venea din Cernăuți și că se va întoarce în curând acolo pentru a aduce la Iași o contesă franceză. Dar, pe la mijlocul lui aprilie, acesta se înfățișă în sfârșit la consulatul Franței pentru a-și viza pașaportul, din care se văzu că-l cheamă în adevăr Bonne Main, proprietar, născut din părinți francezi, venind de la Paris și mergând la Cernăuți. Că era ofițer de marină nu scria nicăieri”.

În timpul acesta, „între un chef la curtea domnească și altul la Serafim Babic, beizadea Grigore mărturisi lui Vodă că-i ră-măsese inimioara în Franța. Femeia, oh! zicea el, nu numai că e frumoasă și deșteaptă, dar e dintr-o familie care va face cinste neamului lor, dându-i a înțelege că în dosul numelui de Cisterne se tupilau toți Burbonii și Capetiniii Franței.”

Zâmbind, „Vodă, îngăduitor și șiret, îi răspunse că n-are nimic împotrivă. Să mai aștepte puțin pentru a-și da el însuși seama” dacă „iubirea lui este adevărată”, iar apoi, dacă așa va fi, va porni chiar el la Paris pentru a lua informații asupra viitoarei lui nurori. Nici Grigore însă nu era prost și tatălui său nu-i spuse nimic decât că „ar dori să plece undeva la țară, unde-și va petrece vremea citind, călărind, împușcând găștele și porcii țaranilor și purtând un vițel în spinare”. La care „Vodă îi dete atunci moșia Perieni în arendă, „pe care erau case mari domnești, ocolită cu ziduri ca de cetate, grădini, curți și altele”. Ajuns la Perieni, „fiul de domn, în apartamente splendid mobilate, ducea viață de anahoret excentric și de filozof somptuos. Ședea zile întregi cu capul între cărți, după ce diminețile făcea câte o oră gimnastică, iar când ieșea afară, încăleca pe câte un cal sirep și pleca în fugă mare peste câmpuri, trecând dealuri și

văi, sărind peste gârle și ponoare și omorând cu un bun pistol ce avea aici; o rândunică, aici o turturică, aici o găscă, o cârțiță sau un porc, pe care le plătea de cinci ori mai mult decât făceau”.

Așa dădea el impresia, însă lucru „foarte în ascuns, pentru a aduce fără știrea nimănui pe iubita lui în țară”, a o lua de nevastă și a pune apoi pe tată-său în fața „faptului împlinit”, și „la sfârșitul lui aprilie, Charles Antoine de Ronne Main se întoarse din Cernăuți cu Gabrielle Anne Cisternes, contesa Dash, dându-i-o plocon lui beizadea Grigore”. Dar „pentru a nu da de bănuț lui Vodă, ei intrară în Moldova nu pe la Mamornița sau pe la Burdujeni, ci pe la Ungheni”. Grigore se afla la Perieni când sosi contesa, totuși „bucuria lui fu o clipă întunecată, când zări în tovărășia iubitei sale pe un tânăr foarte frumos bărbat, care se prezentă: contele de Thanneberg, ofițer al Legiunii de Onoare”. Abila contesă Dash îl liniști imediat, „spunându-i că este un văr de-al ei care o întovărășise în această lungă și plictisitoare călătorie”. Mai mult, „el o va reprezenta la cununie”.

Dragostea se începu acum la Perieni. În timpul unei „pauze”, „într-una din nebunele sale cavalcade, s-a pomenit într-o zi într-un sat pe care nu-l mai văzuse, întrebă al cui e satul: i se răspunse că este al lui Costache Negruzzi. Merse la curte, se prezentă proprietarului și astfel legă cu el cunoștință, care apoi ajunse o intimă prietenie”. Veni și momentul când „Negruzzi (care din cauza unei nuvele ce publicase într-o revistă pierduse postul de judecător la Curtea de Apel din Iași și trăia ca și exilat la țară), nu întârzie să-i întoarcă vizita. Este primit în salon. Acolo dă peste o damă frumoasă și elegantă, care părea cufundată în citirea unei cărți ce ținea în mână. Până a nu apuca însă a se apropia de ea și a-i vorbi, intră pe ușa din dreapta beizadea Grigore, care numaidecât îl prezentă acelei dame, declinandu-i numele și prenumele, iar lui îi zise:

– Am onoarea să v-o prezint pe doamna contesă Dash, logodnica mea.

La auzul acestui nume, Negruzzi rămase uimit și nu știu ce să creadă: era oare romanșiera ale cărei opere le citise? Iată întrebarea ce mai întâi făcu pe românește princiarului ei

logodnic”. Acesta răspunse afirmativ. Dar „când să plece de la Perieni, se uimi auzind ruga ce–i făcu beizadea Grigore: să nu spuie nimănui că a întâlnit la el pe contesă, fiindcă Vodă nu știe nimic și că trebuie mai întâi să–l prepare pentru ca să–i capete consimțământul”.

Duminică 30 aprilie 1845, dimineața, „Negruzzi se pomeni invitat, împreună cu doamna la prânz, la Perieni. Nu se putea refuza, într–adevăr fură primiți cu brațele deschise, dar ceea ce li se păru curios era că văzu pe contesă în rochie de mireasă. Beizadea Grigore era și el în haine de gală. Urmă lovitura de teatru:

– Te–am invitat, coane Costache, să ne cununi. M–am decis a pune pe Vodă în fața faptului împlinit!

Acesta era gata, gata să leșine la auzul propunerii prințului. Revenindu–și, îngăimă:

– Mă tem de urgia lui Vodă!”

N–a putut scăpa „și fiindcă erau toate lucrurile pregătite și mai tot satul adunat la biserică”. Atunci „Negruzzi, dând brațul contesei și beizadea Grigore doamnei Negruzzi, se coborără și merseră la biserică. Totul părea să meargă bine, când preotul ceru peciul (cartea discosterială care poruncește celebrarea cununii).

Furios, „drept peciu însă, i se arată o gaură de pistol”... Știind că prințul nu prea glumea, preotul „își luă inima în dinți și cu o jumătate de glas cânta Isaia dănțuiește, după care perechea princiară mai întâi asistă la o horă mare de țărani ce se făcuse în bătătura din fața castelului, apoi se urcară sus spre a se pune la masă”. Nu ținū mult însă fericirea de la Perieni.

A doua zi, „popa se repezi la mitropolie și arată pozna ce a făcut”. Când auzi „mitropolitul era cât pe ce să puie ca să–l radă și să–l răspopească, fiindcă a cununa fără peciu era o greșeală care nu se putea ierta unui popă. Chibzui el ce chibzui și se hotărî ca mai întâi să aducă faptul la cunoștința lui Vodă”.

Această veste a fost pentru Vodă ca o lovitură de trăsnet. Nu se aștepta să vadă pe fiul său nesupus până în așa grad...

– Știam că e un fiu nesupus și călcător de cele sfinte. Cum a putut el să violenteze pe preot silindu–l să celebreze o cununie împotriva legii? Ca părinte și ca domn decretez anularea căsătoriei și supunerea sa la o pedeapsă disciplinară, care va rămâne să se determine după ce va fi adus la casa părintească. Mitropolitul desfăcu căsătoria, dar iertă pe popă, fiindcă „oficiase sub amenințarea de moarte”. Supărat, Mihail Sturdza apelă și la consulul francez Duclas. Acesta „răspunse că nu stătea în puterea lui să facă un atare lucru, dar că va încerca numai să convingă pe doamna contesă că trebuie să plece”. La 13 mai îi trimite o scrisoare:

„Doamnă

Consulul Franței a primit comunicarea că un aranjament a cărui copie este aici alăturată, care s–a făcut pe 25 februarie anul trecut între domnul Eugene de Poilow, viconte de Saint–Mars, locotenent–colonel al regimentului 8 de husari în garnizoană la Nantes, pe de–o parte, și doamna Gabrielle Anne Cisternes, soția sa, locuitoare la Paris, strada St. Honore 45, pe de altă parte. Acest act care avea ca obiect desfăcerea, prin simplul acord al părților interesate, a legăturilor matrimoniale care–i uniseră civil și religios este lipsit de toată

eficacitatea și se găsește în opoziție flagrantă cu legile noastre civile și sfinte. Rămâne deci numai să se probeze că doamna Cisternes este soția legitimă a domnului viconte de Saint-Mars. Este obligatoriu pentru toți francezii care sosesc în străinătate să se prezinte reprezentantului guvernului regelui pentru a-și depune pașapoartele. Regret, doamnă, că n-ați îndeplinit această formalitate și că nimic din partea dumneavoastră nu m-a făcut să presimt motivele care v-au adus în Moldova. Aș fi putut să vă lămuresc asupra funestelor lor consecințe și să vă fac să evitați neplăcerile pe care faptele recent petrecute la Perieni nu pot lipsi a avea ca rezultat...”

În același timp este informat și ministrul de externe Guisot de această căsătorie din Moldova. Pe de altă parte, „Vodă scrie fiului său că, deoarece căsătoria fusese anulată, să binevoiască a-și trimite ibovnica peste graniță sau atunci să plece amândoi împreună că li se dă și pașapoarte, numai să scape de un fiu nerecunoscător ca el”. Iar „Grigore răspunde tatălui său că vor pleca amândoi cu plăcere, dacă contesa Dash va fi trecută drept soția lui, «Prințesa Gabriela Sturdza», iar consulului francez îi răspunde că nicio putere omenească, și cu atât mai puțin o putere religioasă, nu poate declara nule două acte sacre, săvârșite după toate regulile și după toate ritualurile religiei noastre, fără a nu cădea astfel într-o nelegiuire”.

La 30 iunie, în sfârșit, Guisot trimite instrucțiuni consulului și avertismentul ca cetățeană franceză să părăsească Moldova. Atât i-a trebuit beizadelei: „Mă miră foarte mult, domnule, că domnul Guisot își permite să se ocupe de iubirile mele... Cât privește pe Măria sa, domnitorul Moldovei, dânsul trebuia să știe că eu sunt moldovean și major...”

Au trecut mai bine de patru luni, când „într-o dimineață, în zori de ziuă, palatul de la Perieni se pomenește asediat de cei 200 de lăncieri ce compuneau cavaleria noastră. Servitorii abia avuseseră timp să poruncească să încuie poarta spre a se apăra de asediatori. I se ceru să se predea. „Mergi de spune, răspunse el prefectului, că nu s-a născut încă omul care să puie mâna pe

beizadea Grigore și că el nu se va preda cât timp va fi în viață”, iar „cine va cuteza să treacă peste ziduri sau să intre pe poartă cu sila va fi mort”.

Asediatorii se puseră pe așteptare. Știau că au un aliat de temut: foamea. Într-adevăr, majoritatea servitorilor fugiră. „Forța lucrurilor o sili la aceasta”, scria Gh. Sion. Deci, „într-o dimineață, s-a văzut deschizându-se poarta și beizadea Grigore, cu carabina în bandulieră, cu patru pistoale la cobur și cu sabia goală în mână, călare pe cel mai sălbatic armăsar ce avea, ieși în galop, apucând calea pădurii. Câțiva lăncieri se făcură că se iau de dânsul, dar după ce-l pierdură din ochi, se întoarseră”, iar „contesa rămase liniștită acolo, cu vărul, contele de Thanneberg, în așteptarea celor ce vor urma”.

Mihai-Vodă „lasă timpului grija de a stinge o afecțiune, care nu poate fi de durată, între un tânăr de douăzecișipatru de ani și o femeie care are aproape dublu acestora”. Pe urmă, deodată, îi veni lui Vodă un gând minunat: să-i spuie lui fiu-său: „Fă tu, dragă, ce vrei, că ești un caraghios. Nu vezi că-și râd aceia de tine – contesa și cu vărul ei – la Perieni acolo... De! așa ți se cuvine. Fă tu cum știi!” Ca atare, situația va fi „cu totul schimbată”. Beizadea Grigore, „după câteva scene de furioasă gelozie, se gândise că e mai cuminte să-și vadă de treabă. Facă vărul și verișoara împreună ce vor vrea. El se puse pe chef, în veselul Iași de odinioară, cu prieteni, cu femei și cu lăutari”. Plecă la Berlin „să-și îmbrățișeze prietenii din copilărie și să le povestească la un chef aventura lui...” Tot de acolo, el trimise tatălui său o scrisoare pentru „a-i mulțumi de a-l fi scos, într-o manieră pe cât de blândă, pe atât de prudentă, din încurcătura în care el s-a angajat”.

La 5 februarie 1846 era din nou la Iași, „fiu recunoscător și foarte supus... deocamdată!” Iar „dincolo de Como, vestita romancieră franceză își scria amintirile” într-un roman de iubire: „Michael de Moldavie”.

Frumoasa Elenchi, „răpită în noaptea nunții”

Sosirea lui Vodă Caragea în București „a fost semnalul a mari calamități pentru țară”. Chiar în noaptea instalării sale, Palatul domnesc de la Mihai-Vodă din Dealul Spirii a ars până în temelie, iar țara a fost lovită „de o boală năprasnică și grozavă”, „Ciuma lui Caragea”. Jafurile, tâlhăriile, corupția căpătaseră dimensiuni nemaîntâlnite în timpul lui. Dar „viața aceasta îi pria lui Caragea, căci popor și boieri, cufundați în zaiafeturi, nu băgau în seamă jafurile domnești; ș’ apoi caftanele după care alergau însurășeii îl ajutau mult la sporirea pungii”. Pe atunci, femeile erau înconjurate de toate precauțiunile profilactice; ferestrele aveau zăbrele ca pușcăriile; porțile se deschideau cu greu, căci erau înarmate cu broaște tari, iar când o nevastă se ducea la o rudă, la o prietenă sau la baie, ea era întovărășită de două-trei jupănese bătrâne și credincioase. Fetele erau ținute și mai aspru; deabia aveau voie să iasă în grădină și grădina era înconjurată cu zid nalt sau cu uluci de scânduri de stejar. Nici măcar pețitorii nu le vedeau, până nu se isprăvea vorba de căsătorie, încât ginerele nu era totdeauna sigur că a văzut bine fața logodnicei sale”.

În schimb „cuconașii având la brâu pistoale, pentru cel mai mic lucru, ei se serveau cu armele, încât din pricinici ce erau mai înainte, deveniseră arțăgoși și tulburători, între toți se deosebeau mai cu seamă Iancu, feciorul lui Beizadea Costachi Caragea și al Raliței Moruzoaiei, frații Bărcănescu, Bărbucică, nepot de fată al Banului Barbu Văcărescu, și câțiva alții, care se țineau de ștregării și ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cișmigiu, cu lăutari, pe iarbă verde și, cum răsărea luna, plecau cu ghitara și cu flaute la serenade, pe sub ferestrele fetelor și nevestelor frumoase.

Până-n ziua vuiiau mahalalele de cântece, de gâlcevi, de bătăi și de lătrări de câini”.

Se mai întâmpla și așa:

„Don Juanul Barbucică Catargiu, de la ferestrele logodnicei lui, s-a pomenit cu un cuțit în pânțele. Nenorocitul, scăldat în sânge, a putut deabia profera numele celui care-l lovise; și muma lui, în disperare, a alergat la Palat și a sculat pe Vodă cu țipetele sale”. Ca urmare, Vodă „pornește pe bașcihodar Măciucă, care aduce la Curte pe asasin, îl trănțește la pământ și, din poruncă domnească, îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire”.

Anarhia domnea în toate, „și lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă, astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s-ar fi împușcat la vânătoare, ucigașul rămânea nepedepsit”. Toate până într-o zi.

Este 25 martie 1827. Zorii se ridicară deasupra Bucureștiiului. Pe un drum desfundat și amortit încă de frig, ce ducea la un crâng din marginea orașului, gonia o căruță cu patru cai. În ea se găseau trei tineri, „cei mai frumoși ai Bucureștiiului”: Iancu Caragea, Dumitrache Bărcănescu și Iancu Crețulescu, poreclit Ursu. Se opriră într-un luminiș. Din căruță coborâră mai întâi Iancu Caragea și Dumitrache Bărcănescu. Coborî și Iancu Crețulescu. Iancu și Dumitrache se îndreptară după mai mulți pași unul de altul. Se întoarseră privindu-se cu ură, deși

erau veri primari. Aveau îmbrăcămintea, după moda orientală cu poturi, mintean și cepehen. La cap erau legați cu tarabolus. Din sileahul de la brâu își scot pistoalele. Ochesc, și la semnul lui Crețulescu, sloboziră încărcătura pistoalelor. Două bubuituri sfâșie liniștea dimineții, în același timp, trupurile lor, Iancu și Dumitrache cad fulgerate fără viață pe pământ. După câteva ore, în „Curtea Moruzoaiei”, intră căruța cu trupurile lor. Beizadea Costache Caragea și soția sa Ralița rămân împietriți la priveliștea ce li se oferă: fiul lor, Iancu, și nepotul Dumitrache sunt morți, înecați în sânge. Părinții îi știau pe cei trei băieți plecați la „o plimbare matinală sau o vânătoare în zorii zilei...”

Ce-i îndemnaseră pe cei doi tineri la un duel? Se va afla și motivul: o jignire pe care o aduse Dumitrache surorii lui Iancu, Elenchi. Nu mai era un secret pentru nimeni că Elenchi Caragea era în dragoste cu Scarlat, fratele lui Dumitrache Bărcănescu. Toate ar fi fost bune dacă cei doi îndrăgostiți n-ar fi fost veri primari. Din nefericire, ei se aflau într-o „dragoste vinovată”. Nu țineau însă seama de nimic și „puteau fi întâlniți, nedespărțiți, la sindrofiile date de primul domn pământean” (Grigore Dimitrie Ghica), în palatul lui Ramanit de pe Podul Mogoșoaiei. Aici Elena juca „numai cu Scarlat Bărcănescu”. Se simțeau fericiți și „se socoteau făgăduiți unul altuia prin jurământ”. Pentru a închide gura lumii, părinții Elenei hotărăsc să-i despartă. O mărită pe Elena cu Ion, feciorul banului Constantin Bălăceanu, „un tânăr care o iubea în taină și-i făcea serenade noaptea pe lună, sub fereastra iatacului”. Dar nici tânărul Ion, nici titlurile, nici averea n-o impresionează. Chiar în noaptea nunții fu răpită, desigur de Scarlat, și fugiră la Brașov.

Elenchi Caragea, într-adevăr, era „de o frumusețe extraordinară, una din acele mari frumuseți care au uimit în secolul al XVIII-lea și în pragul secolului al XIX-lea”. Nu rezistă la frumusețea ei nici consulul Austriei la București, Herr von Lichman. Rigidul diplomat „se transformă subit în cel mai furibund duelgiu; sub pretextul unui pamflet, trimisese

martori lui Scarlat, cel iubit de Elenchi, pentru o întâlnire în grădina Scuffa, angajând în secret și câțiva bătăuși ca să-i frângă oasele acestui tânăr chipeș în vârstă de 25 de ani, care îndrăznise să sfideze pe reprezentantul imperiului”.

Și iată că au trecut 5 ani de la teribila dramă din marginea Bucureștilor. Ce s-a întâmplat cu Elenchi și Scarlat?

Duminică 24 aprilie 1832, în conacul lui Scarlat din satul Bărcănești, de lângă Ploiești, preotul Ion Popa dădea binecuvântarea căsătoriei Elenchi Caragea cu Scarlat Bărcănescu, hotărâți să înfrunte cu încăpățănare și urile, și gura lumii, și împotrivirile părinților. Speriat, protopopul Dumitru ot Sud Prahova scrie mitropolitului Munteniei: „Dumnealui biv vel comisul Scarlat Bărcănescu, venind aici la moșia dumnealui ce se numește satul Bărcănești, au chemat pe preotul bisericii de acolo, Popa Ion, și cu măgliseli și numitul preot sfiindu-se de dânșii, i-au și cununat, față fiind și alte ipochimene mari acolo”. Firește, „scandalul izbucni iarăși”, dar „căsătoria odată oficiată era greu să se mai fărâme legăturile ei”. Și, văzându-se acum la casa lor, „Scarlat și Elenchi se gândiră să clădească acolo în Bărcănești, unde nuntiseră, o școală pentru luminarea copiilor sârmani și o biserică, pe pereții căreia un pictor le-a zugrăvit chipurile, spre pomenire. Au avut trei fete și doi băieți...”

Dar viața-i scurtă. În noiembrie 1863 se stinge din viață Scarlat. Câțiva ani mai târziu îl urmează și Elena. Vor fi înmormântați în biserică din Bărcănești. Două frumoase pietre funerare se află pe mormântul lor, una lângă alta, pentru cei ce au fost „statornic credincioși unul altuia”.

Amintirea duelului din 1827 va rămâne mult timp întipărită în amintirea bucureștenilor. Lăutarii mai cântau pe la 1885, la petreceri, moartea tragică a lui Iancu Bălăceanu:

*„În oraș în București,
Dinspre curțile domnești
Spre casele boierești,*

Iubiri vestite

Se întinde, se lățește
Veste mare, tristă veste:
Toată lumea se-ngrozește,
Numai una nu jelește:
– Las' să arză
Că nu-mi pasă,
Că Iencuțul nu-i acasă.
Că mi-e dus la vânătoare.
Să vâneze căprioare.
Frunză verde lemn uscat,
Ce-ntâmplare s-a-ntâmpat?
Căprioare n-a vânat,
Iancu singur s-a-mpușcat.
La puțul cu zalele,
Răsărit-a soarele.
Nu e soare răsărit,
Ci mi-e Iancu-mpodobit...
Iancu stă lungit pe masă
Și gătit ca o mireasă.
Frați, surori lacrimi varsă.
Mă-sa-l plânge și nu-l plânge,
Ibovnica-i varsă sânge...”

Ion Heliade Rădulescu va alcătui și câteva versuri albe să-pate apoi pe lepedea de mormânt a lui Scarlat Bărcănescu:

„Cu Radu Negru încă stătură Bărcăneștii
Și cu Mihai Viteazul își apără iară
Cu brațul și cu mintea, Scarlat, a lor mlădiță,
Aici e în repaus și-așteaptă învierea
A morților din secolii și palengenesia
Românilor dorită”.

„A ieșit de supt pat și a făcut uciderea”

— **M**ăria ta, a fost ucis ispravnicul județului Argeș, sârdarul Ioniță Slătineanu!

— Cine-a făcut fapta cea necuviincioasă?

— Boierul Mihalache Uescu.

— Care a fost pricina care l-a îndemnat a săvârși cu atâta cruzime și răutate acest fel de faptă, să dea moarte cu mâinile sale la om și mai vârtos la boier dregător? Poruncesc să cerceze fapta banul Nicolae Dudescu, împreună cu marele vornic Badea, vornicul Pană, marele vornic Dumitrache și marele logofăt Grigore!

La 25 februarie 1780, marele spătar îl aducea în fiare, în fața boierilor care cercetau crima, pe boierul Mihalache Uescu. Era cu capul descoperit și îmbrăcat doar într-o cămașă lungă, iar ca vârstă nu trecuse de 30 de primăveri.

— Boier Uescu, care a fost pricina uciderii sârdinarului Slătineanu?

— Prea cinstiți și prea înălțați boieri! Pricina este că răposatul sârdar s-a legat de casa mea și a îndrăgjit-o pe soția mea,

Frusina. Sărdarul făcea mergerea de-a pururea la casa mea. Pe de altă parte vorbele ce se dăduse în public cum că mergerea Slătineanului ar fi pentru dragostea ce o are cu soția mea, așa că am intrat în bănuială că poate fi așa. Unde și n-au lipsit întâi a face mai multe cercări. Mai întâi, m-am dus la Pitești la o moșie ce am în județul Vâlcea și n-au trecut multe zile la mijloc și îndată a venit și Slătineanu la casa mea și au șezut zile... Văzând acestea, am intrat în mare bănuială, m-am dus la o altă moșie a mea ce o am peste Olt, în județul Vâlcea, unde și acolo iarăși au venit sărdarul Slătineanu. Apoi, am mers la o vie ce o am în județul Muscel și au venit Slătineanu și acolo la casa mea.

Boierii schimbară priviri între ei. Banul Dudescu îi șopti la ureche marelui logofăt Grigore, după care ceru lui Mihalache Uescu să continue:

– Aceste dese și neconținute mergiri și uneori și în afară din hotarele județului întru care isprăvnicia și din care n-avea voie să iasă fără de porunca domnească, ca un ispravnic ce era, mi-a tot adăugat și înmulțit bănuielele. La care vine și scrisoarea cu scrisul marelui spătar lane Brătianu, fost logofăt de visterie, Mateiu Gălășescu, Constantin Tigreanu postelnicul, Toma Rățescu și alți boieri din partea locului, care mărturisesc legătura serdarului cu Frusina.

– Și cum ai făcut uciderea?

– Deci, mergând la Pitești, la sărdarul Slătineanu, i-am arătat că pornesc spre București. Auzind el aceasta, mi-a făcut multă îndreptare, care și aceasta mi-a pricinuit bănuială. Și așa, luându-mi ziua-bună de la sărdarul Slătineanu, am mers pe ascuns la casa mea și văzându-mă supt pat, având și arma cu mine, am vrut să văd cu ochii mei. Și după câteva ceasuri, vine sărdarul la mine acasă și i-au ieșit jupâneasa Frusina înainte și au început a face vorbe necuvioase, ba am simțit și alte pricinuiuri. Atunci, s-a aprins în mine fireasca zavistie și mânie, nemaiputând răbda, am ieșit de supt pat și am făcut uciderea!

– Omule, dar aveai multe mijloace de a-ți afla dreptatea și de a-ți înfrâna soția și de a o dezbăra de sărdarul Slătineanu, cum ar fi mijloace priatenești sau prin cercetări bisericești, sau prin jalbi către vreunul din cinstiții dregători, sau către Preasfinția sa arhiereul țării, ce ne este duhovnic

părinte de obște, sau către înălțimea sa...

Neculai Dudescu făcu un semn, lanțurile zornăiră pe dalele reci de piatră, bietul Mihalache Uescu fiind trimis în beciurile stăpânirii, așteptându-și sentința. După lungi deliberări, cei cinci boieri înaintară anaforaua domnitorului, concluzionând la 1 martie:

„Că într-o țară în care putea găsi și alte mijloace pentru a-și afla dreptatea, să îndrăznească să facă singur și judecată și răsplătire și încă răsplătire cu uciderea este vrednic de mare pedeapsă care face trebuință a i se face și pentru ca să răsplătească uciderea și pentru ca să se facă pildă și la alții a urma după orânduială. Drept aceea, ne și rugăm înălțimii tale ca pentru toate acestea să i se facă și lui căzuta pedeapsă, după care se va găsi cu cale de către înălțimea ta, și soții lui, ce au fost pricina de toate acestea, care să fie luminată porunca înălțimii tale, a se aduce aicea. Nouă așa ni se pare, iar hotărârea rămâne a se face de către înălțimea ta”.

Și domnitorul a hotărât: tăierea capului nefericitului Mihalache Uescu, iar soția sa, Frusina, trimisă pentru tot restul vieții în chiliile reci ale unei mănăstiri.

Elena Lupescu, „românca cu părul roșu”

București, luna mai 1927. Vânzătorii de ziare sunt pur și simplu asaltați:

– Mai aveți revista „Realitatea”?

– Cu regret, doamnă, am terminat-o de la prima oră a dimineții!

Ce doreau să citească așa de mult bucureștenii?

Nimic mai mult decât „Memoriile” celebrei Elena Lupescu, amanta nu mai puțin celebrului prinț Carol. Legătura dintre cei doi ajunsese motiv de bârfa. Ca urmare, scriind aceste memorii, ea declară că va încerca să restabilească adevărul:

„Eu, Elena Lupescu, sunt socotită de lume drept o curtezană, ca multe altele, fără scrupule, o sirenă egoistă, pentru ale cărei mângâieri, un prinț, de neam regesc, a renunțat la tronul său. Sunt arătată drept «acea evreică cu părul roșu», Magda Lupescu», iar căminul nostru e numit «Vila misterioasă a unei iubiri neîngăduite», în care se complotează împotriva României”.

Intrigile acestea s-au urzit ani de-a rândul, încă din timpul căsătoriei morganatice a lui Carol cu Zizi Lambrino – o incursiune romantică de tinerețe, care s-a sfârșit cu o căsătorie, deoarece Carol era prea cinstit și prea cavalier ca să facă altfel –, el a fost hărțuit, amenințat, silit, terorizat și pus într-o situație insuportabilă pentru un om de o voință tare, impulsivă ca a sa și de un caracter rigid.

Cine era Elena Lupescu?

„Sunt născută la București, scria ea la vârsta de 28 de ani, tatăl meu fiind român și mama rusoaică. Tatăl meu era chimist. Nu suntem evrei și dacă aș fi evreică, aș fi mândră de aceasta. La vârsta de 16 ani m-am căsătorit cu un ofițer român. Un timp scurt am trăit fericiți împreună, dar mai apoi mi-am dat seama că caracterele noastre se deosebesc prea mult și gusturile diferă atât, încât o viață armonioasă era cu neputință. A venit însă războiul și preocupările personale au trebuit să fie lăsate la o parte, iar toți patru ne-am pus în slujba Patriei.

Când s-a terminat războiul, am rămas împreună cu părinții mei, socotind că eu și bărbatul meu nu ne potrivim împreună, deși eram foarte buni prieteni și suntem încă. M-am întâlnit pentru prima oară cu Prințul Carol în casa administratorului de la una din moștile Regelui, într-o zi tatăl meu m-a luat și pe mine la un ceai, unde prințul Carol (pe atunci de 15 ani, iar eu 9), i-a oferit bomboane:

– De multă vreme am vrut să te cunosc, a spus dânsul. Ai un păr frumos!

Această intervenție bruscă și acest compliment copilăresc era caracteristic Prințului meu. Inima sa este atât de bună, dar nu știe totdeauna să se exprime. Cu toate acestea, complimentul mi-a plăcut mult, căci părul meu era una din vanitățile mele. M-a costat multă durere de cap. Am surâs tânărului prinț și dânsul m-a îmbiat să deschid cutia... Bietul băiat! Cum l-au judecat de greșit, și câți nu-l judecă și astăzi greșit! Eu însă, mai mult, nu-l pot judeca astfel. Din întâlnirile ulterioare cu

Carol, am învățat foarte multe, deși uneori treceau luni și ani, când abia ne mai vedeam unul pe altul. Cu toate acestea între noi exista prietenia și simțeam că eu îl înțeleg pe acest om. Vedeam sub maniera brutală o inimă adevărată și un caracter ferm. Au trecut anii. Era pe la începutul anului 1925. Ne-am întâlnit la o recepție, în casa unui atașat al Legațiunii Române din Paris.

– Aș dori – a început Prințul – să reinnoim vechea noastră prietenie, din zilele când eram în România.

Am observat că era foarte obosit și disperat și n-am putut să-i rezist. Răspunsul meu a fost din adâncul sufletului fără alt gând decât acela de a mi-l face prieten. I-am răspuns:

– Te aștept mâine în apartamentul meu.

Astfel au început a înmuguri în mine sentimente noi pentru băiatul sfios de odinioară, care voia, cu de-a sila, să mă hrănească cu bomboane. În ziua următoare, Prințul mi-a făcut o vizită, acasă la mine, și a fost cât se poate de corect cu mine, deși afectuos. Acum puteam să-l înțeleg mai bine. Femeile, în genere, nu pot să găsească pe Carol prea atrăgător. El nu are dibăcia, pe care o au alții, de a linguși și este prea sincer și brusc spre a fi un om de salon. Poporul își spune atunci: «Iar s-a sălbătăcit; nu poți pune niciun temei pe dânsul!» Lucrul nu e adevărat... E generos, binevoitor, loial și patriot. Dragostea sa pentru mine e blândă și lipsită de egoism. Dacă

ar putea să divorțeze de soția sa, Prințesa Elena a Greciei, Carol m–ar lua în căsătorie la cea mai mică indicație a mea, că aceasta e datoria lui. Căsătoria lui Carol cu Zizi Lambrino a fost o greșeală a tinereții. Să fiu eu oare a doua femeie care să–l ducă la o greșeală identică? Nici nu mă pot gândi la așa ceva. niciun moment nu mi–a trecut prin gând ideea unei căsătorii între noi. nicio femeie n–ar trebui să judece pe alta, deoarece nimeni nu poate ști sau cunoaște ceea ce se găsește sub stratul de deasupra. Oare n–am suferit eu însămi condamnarea societății, care poate n–ar fi atât de severă și îndârjită împotriva mea, dacă ar cunoaște toate faptele și toate intrigile, care există îndărătul acestei afaceri? Sentimentele unuia față de altul au devenit și mai puternice și mai dulci datorită tocmai acestor întristări și neazuri. Eram și eu supusa țării sale. Cunoșteam copilăria sa, respectul pe care–l avea față de părinți și de bunicii săi; cunoșteam pe mândra lui mamă, Regina Maria. O, dacă ar ști dânsa cât mi–e de scump, în sufletul meu, binele și fericirea lui Carol! Dragostea noastră crește tot mai dulce. Nenorocirea ne legase laolaltă și ne–a cufundat într–un fel de fericire furtunoasă. Erau clipe când ne simțeam absolut singuri, într–o lume de viscole și de primejdii fantastice.

M–a ținut strâns legată de dânsul – și care femeie n–ar fi făcut–o dacă ar fi fost în locul meu? –, căci îl iubeam și eu nu sunt o ipocrită sau o puritană. Unirea noastră este o unire de dragoste. Eram însetați de dorința arzătoare de a ne izola, ca să fim numai noi amândoi, doi inși care se iubeau într–adevăr, și care voiau să se ascundă de ura și învălmășagul lumii. Un prieten ne–a considerat odată că eram în «luna de miere». Am zâmbit cu amărăciune, gândindu–mă la această caracterizare a timpului pe care îl petreceam în atâtea griji. Totuși noi aveam iubirea. Nimeni nu ne–o putea răpi. Voi încerca să zugrăvesc acum, în cuvinte, casa noastră «plină de păcate», și o zi din viața noastră «destrăbălată»:

Așa că, „ea broda un șal, citea o carte științifică, învăța engleza”, iar „el”, Carol, studia mecanica, pilotajul și construcția aeroplanelor. Câteodată, „de dimineață”, mergea călare la „Bois de Boulogne” și din când în când jucau tenis. Bineînțeles, de obicei, aveau invitați la masă. „Viața noastră e atât de liniștită! Hotărât că nu suntem fluturi sociali, eu nu mai mult decât Carol”. „Probabil, spune ea, că ați auzit lucruri grozave despre mine, dar eu nu cred că sunt chiar atât de groznică. E natural ca o femeie, care nu e urâtă, să aibe prieteni și să iubească desfătarea. Toate acestea însă n-au ocupat un loc prea mare în viața mea, altminteri n-aș trăi viața închisă pe care o duc astăzi. Am evitat reclama, deși îmi place să fiu admirată și să apar îmbrăcată cu gust... Am obținut un premiu «cea mai bine îmbrăcată femeie». Sunt cu totul nedibace pentru afaceri, lucru de care îmi pare rău. Cine știe, se apropie poate ziua când voi trebui să trăiesc independentă. Inevitabilă, trebuie să vie acea îngrozitoare separațiune de Carol. Desigur că numai gândul la aceasta cauzează durere, dar trebuie să prevăd. Nu-mi pot băga capul în nisip, ca un struț, și să fiu oarbă la grijile prezente și la teama de viitor. Este vreo mirare că urmăriți de atâția dușmani, Carol și eu stăm unul lângă altul, găsind mângâiere în iubirea noastră? Lumea ar putea întreba că de ce nu părăsesc pe Carol și astfel să dezarmeze pe dușmani de armele lor? În primul rând, pentru că-l iubesc. Îl iubesc atât de mult, încât sunt în stare să-mi sacrific iubirea mea pentru a lui și desigur aș putea să-l părăsesc, dacă aș ști că aceasta este o soluție a situației sale. Dacă l-aș părăsi, s-ar răspândi cele mai scandaloase aserțiuni. Aș fi înfățișată ca o femeie care «caută alte cuceriri», sau că a trecut în tabăra dușmanilor, ca spioană. Sau dacă dânsul m-ar părăsi, imediat s-ar spune că «m-a părăsit pentru altă femeie», sau că «i-am periclitat viața fiindcă voiește să mă părăsească». În timp ce scriu aceste rânduri, privirea mea se plimbă asupra darurilor sale – giuvaericele și iarăși

giuvaerice; briliante în inele și brățări; un colier de perle; brațele de diamante și safire, un pendantif de emerde – toate dăruite cu inima voioasă și dragoste. Ori de câte ori îmi citește în ochi întrebarea: «N-ar fi bine să-l părăsesc?» îmi spune: «Cine se va îngriji de tine?» Desigur că nu există răspuns la aceasta. Trebuie să mă arăt totdeauna într-o dispoziție bună, orice s-ar întâmpla și mă silesc a lua lucrurile filozofic. Lumii nu-i plac oamenii triști. Astfel de oameni sunt numiți «posaci» și posacii n-au căutare: oricât ar fi cerul de întunecat, soarele poate să se ivească și să spargă, cu razele sale, nouri negri. Mă apropiez de încheierea acestor memorii, scrise în mod nedibaci și pline de nepotriviri. Dacă în primele am reușit să-l zăgrăvesc pe Carol, Prințul României, ca pe un om de multe virtuți și calități alese, nume lipsit de oarecare greșeli, în jurul căruia însă s-au țesut nenumărate intrigi, spre folosul dușmanilor, a cărui inimă, cu toate acestea, păstrează dragoste și spiritul de datorie, atunci aceste memorii și-au atins scopul lor.

În ceea ce mă privește, eu sunt pur și simplu Elena Lupescu, al cărei trecut e îngropat în România, al cărei prezent este cu voința legată de soarta unui Prinț, exilat și nefericit și al cărei viitor este cu totul incert. Vai, aici nu pot să pătrund! Eu sunt «românca cu părul roșu» care-l iubește pe Carol. Și dacă s-ar putea înapoia în România, fără mine, eu aș putea fi sigură că dușmanii săi nu se vor răzbuna? Nu: locul meu este aici, împreună cu el!”

Și memoriile unui contemporan, Constantin Argetoianu: „Sosirea Dudaiei (Elena Lupescu) în țară a fost înconjurată de mister. Din tot cât am putut să descurc am rămas convins că n-a adus-o regele: i-a adus-o altul.

Istoria ne învață că amestecul fustelor în politică e întotdeauna fatal cuiva, mai ales când sub fuste se învârtește o târfă. Prezența d-nei Lupescu în bilanțurile noastre politice ne-a încurcat mai mult socotelile decât ni le-ar fi încurcat 7 ani de secetă”.

Cu un surâs a devenit prințesă

Viața Anei Simonis pare desprinsă dintr-o carte de poezii. Cea care avea să cunoască nebănuite măririi s-a născut în satul Homorod, fiind ultima din cei șapte copii ai unei familii nevoiașe. Dintre ei se desprinsese Gheorghe. El dovedește de mic reale calități muzicale, devenind organist și pianist. Are noroc și-și perfecționează studiile la Viena, unde întâlnește și tineri din Muntenia și Moldova. Unul dintre ei îl convinge să se stabilească în Muntenia, unde un pianist ca el va fi bine primit. Nu greșește și odată sosit în București, este angajat ca profesor de pian pentru ficele boierilor Slătineanu și Poenaru. Numele lui devine cunoscut. Este angajat ca profesor la Institutul de fete „Manolotti”, iar domnitorul Gheorghe Bibescu îl invită să pregătească diferite lucrări de pian pentru frumoasa sa soție, Maria Bibescu. Aranjându-și cât de cât treburile în capitala Munteniei, el se gândește și acasă la Homorod, unde erau încă șase frați. Dintre ei, o alege pe Ana. De ce? Gheorghe reușise să-i obțină o bursă la Institutul „Manolotti” și se baza pe realele sale aptitudini muzicale, în plus, fata se descurca

admirabil, cunoscând cinci limbi străine. Fratele său nu se înșelase. Ana era o elevă model și împlinise 17 ani.

Evenimente deosebite se abat asupra Bucureștiului. Pompierii căpitanului Zăgănescu sunt înfrânți de o armată turcă la 13 septembrie, după ce aceștia au opus o rezistență ieșită din comun. Victorioase, trupele turcești se regroupează și în sunetul Tubulhanalei – muzica militară – în pas cadențat intră în oraș, în frunte cu un falnic cal alb, cu mâna stângă sprijinită pe mânerul săbiei, Omer Efendi–Pașa. Are 42 de ani și este unul din cei mai cunoscuți generali turci. Puțini știau că de origine el nu era turc. Se născuse la 24 noiembrie 1806, la Plaski, districtul Ogulin din Dalmația, din părinți croați și de religie greco-catolică, care i-au pus numele Mihail. Tatăl său, Lathos, era locotenent de administrație într-un obscur regiment de grăniceri. Mihail urmează școala de ofițeri, apoi face studii de matematică și pe cele ale școlii de poduri și șosele. Este rând pe rând ofițer și subinspector de poduri și șosele, contabil la un negustor turc. La 26 de ani, devine educatorul fiului guvernatorului Husein–Pașa din Vidin. Cu recomandarea acestuia, funcționează ca profesor de caligrafie la Școala Militară din Constantinopol. Prin intermediul unui prieten, Kazrev–Pașa, Omer ajunge în anturajul Sultanului Mahmud al III-lea, care îl numește perceptor al prințului moștenitor, Adul Medjid. Prietenia cu acesta îi va deschide mari și viitoare perspective. Din 1834 trecuse la islamism, Mihail Lattos devenind Omer Efendi. Se căsătorește, i se naște o fetiță, dar la naștere soția îi moare. Dacă are ghinion în familie, în schimb deasupra carierei sale strălucea o stea mare. În 1839, este avansat colonel, chiar de noul sultan Abdul Medjid, prietenul său. Este trimis într-o campanie în Siria, unde Omer–Pașa îl învinge pe nesuspusul său Ibrahim–Pașa, fapt care îi aduce gradul de general. Trei ani mai târziu, în calitate de guvernator al Libanului, înecă în sânge o răscoală a maroniților, iar peste alți trei ani, pe kurzii din Kurdistan. Acum, reușise să liniștească și evenimentele din Țara Românească. E gânditor și abătut când, în

fața Institutului „Manolotti”, o elevă care alerga să vadă alaiul se împiedică și scoase un țipăt. Speriat, calul cabra, gata să-l răstoarne pe Omer-Pașa. Garda face cerc în jurul lui, de teama unui atentat. Profesoarele și elevele privesc cu spaimă scena. Și de jos se ridică Ana Simionis care, calmă, aranjându-și rochia,

privi nevinovată la încruntatul pașă și duse un deget la gură. Omer-Pașa se luminează la față și zâmbi, îi reținu și gestul, dar și ochii mari, albaștri, umbroși. Noul comandant al armatei de ocupație se acomodă imediat cu viața din București.

Marii boieri, Polizu, căutară să-l atragă pe Omer în cercurile lor. El era primul invitat la spectacolele festive și concertele de muzică cultă organizate la București. Într-o după-amiază de mai, Polizu îi ceru lui Gheorghe Simionis să susțină un recital de pian „cum nu s-a mai auzit” la București. „Nu uita, îl avertiză el, va veni însuși Excelența sa, Omer-Pașa!” Festivitatea avu ioc chiar în incinta Palatului Domnesc, întreaga protipendadă era prezentă. Ana află și ea de recitalul de pian pe care urma să-l susțină fratele ei:

– Gheorghe, ia-mă și pe mine!

– Imposibil, dragă surioară. Intrarea se face numai pe bază de invitație. N-am de unde să-ți iau una...

Când ochii fetei se umplură de lacrimi, Gheorghe oftând îi spuse:

– Bine, hai, vino să văd ce pot face...

El reuși s-o strecoare în interior, ascunzând-o după fal-durile grele ale unei draperii chiar lângă pian:

– Stai liniștită aici! o avertiză el.

Recitalul a fost de excepție, „Gheorghe Simionis cântând la pian, cu mult patos, o sonată de Beethoven”. Omer era încântat și părea că plutește în acordurile pianului, dar ochiul său de militar observă draperia mișcându-se. Nu spuse nimic gărzilor și la terminarea piesei se ridică, prefăcându-se că feli-cită pianistul. Dintr-o singură mișcare, scoate stiletul și se repede la draperie. Se oprește însă cu mâna ridicată, lăsând-o apoi încet jos:

– Ce faci dumneata aici?

Ana, fără să se piardă în fața generalului, îl privi cu minu-nații săi ochi și zâmbi.

– Excelență, interveni Gheorghe Simionis, vă cer iertare. Este sora mea. Am adus-o să asiste, de aici, la concert, pentru că n-am putut să-i procur o invitație.

Omer zâmbi și adăugă: „Ea este cea ce a căzut când am intrat în București”. Întreaga asistență îl urmărea cu sufletul la gură. Ce măsuri va lua Pașa? Și, spre mirarea și surprinderea tuturor, Omer îi oferi brațul așezând-o în jilțul din dreapta sa. Terminându-se concertul, Omer, curtenitor, o conduse pe Ana până la trăsură, unde, înconjurată de ofițeri cu săbiile scoase pentru onor, o conduseră acasă. Firește, întreg Bucureș-tiul numai despre acest fapt vorbea: „Ce se va întâmpla cu Ce-nușăreasa româncă?” Doar la câteva zile, Omer o invită pa Ana Simionis la reședința sa, unde doar ei doi serviră dejunul. Ana, spre încântarea lui, cântă la pian. Impresia lăsată de fată asupra temutului bărbat era deosebită. Gheorghe Simionis fu chemat la Omer, care îi destăinuie faptul că dorește să se căsătorească cu sora lui. Gheorghe îi spuse că este de acord, dar trebuie ac-ceptul familiei, având în vedere că are doar 17 ani.

Curând de la această discuție, în Homorod își făcu apari-ția un convoi cum nu se mai văzuse pe acele locuri. O trăsură

aurită trasă de două perechi de cai albi, înconjurată de călăreți mauri, soldați turci și ofițeri cu fireturi strălucitoare se opri în fața casei familiei Simionis. Din ea coborâra Gheorghe Simionis și sora sa, Ana. Lăzi cu daruri scumpe oferite de Omer au fost împărțite fraților și părinților ei. În urma discuțiilor, părinții fură de acord cu această căsătorie, singura condiție fiind ca Gheorghe să se afle mereu în apropierea surorii sale. La revenirea în Țara Românească, cortegiul fu

așteptat de însuși Omer-Pașa. Imediat începură pregătirile de nuntă. La Viena, Pașa comandă un cupeu aurit. De la Paris se cerură toalete și mățasuri fine, iar contesa de Grand Pre fu rugată să inițieze pe Ana în lumea protocolului. Omer ceru încuviințarea sultanului, care sosi imediat, favorabil, și că Ana fusese ridicată la rangul de prințesă! Omer-Pașa putu să facă publică acum căsătoria sa cu Ana. În sala Teatrului Național, au fost invitați consulii țărilor străine, înalții ofițeri ai trupelor turcești și rusești, marii boieri. Omer își prezentă logodnica și viitoarea soție. Toate privirile se îndreptară numai asupra acesteia tinere ardelence. Aveau și ce să vadă. Ana era îmbrăcată într-o splendidă rochie de muselină albastră, „ce se asorta, așa cum vor nota trimișii străini, de minune cu albastrul ochilor”.

Veni și ziua căsătoriei, 2 decembrie 1848. Douăzeci și una de salve de tun anunțau cea mai faimoasă căsătorie a secolului XIX. Palatul Domnesc era pregătit pentru marea festivitate. Mulțimea se îngrămădea cât mai în față, soldații turci abia

reușind să-i țină cu curmezișul sulițelor și a puștilor. Se auzi o comandă scurtă. Armata turcă se alinie și prezentă armele pentru onor. Procesiunea se puse apoi în mișcare, întâi trecu o coloană de cavalerie turcă, comandată de contele polonez, care devenise Iskender-Bei, apoi carosa Anei, împodobită cu mătăsuri și trasă de opt cai focoși cu harnașamente auri-te, escortată pe ambele laturi de ofițeri în mare ținută. Urma o companie de bașibuzuci, pe cai de rasă în lungi valtrapuri colorate, cu ciucuri și franjuri, iar în încheiere o altă formație de călăreți, care purtau sulițe ascuțite având în vârf stegulețe verzi, roșii și galbene.

Într-o impecabilă uniformă albastră, Kerim-Pașa, comandantul parăzii, pe calul său negru ca pana corbului, galopa de-a lungul coloanei. Ajunși la palat, Omar coborî treptele și-și întâmpină mireasa. Trena rochiei era purtată de două eleve ale Institutului „Manolotti” și de ficele boierului Slătineanu. În sala tronului se aflau trimiși străini, ofițeri ruși și turci, boieri de toate rangurile, dar și părinții și frații Anei. Amândoi semnară actul de cununie. Printre călăuze, și una prin care prințul renunța definitiv la harem! Urmară omagiile și darurile. Sultanul i-a trimis un coș mare cu flori. Totul era executat din aurul cel mai fin, iar florile păreau aproape naturale, fiind realizate din pietre scumpe. Cel care i-a înmănat darul era Fuad-Pașa, însoțit de Sali-Pașa și Tarifk-Bei. La sfârșitul ceremoniei, Omer-Pașa împreună cu tânăra sa soție, devenită prințesa Zubeide-Hanum, dar și colonel în regimentul turc, au salutat defilarea trupelor turcești, dar și rusești, conduse de generalul Luders. Viața Anei alături de Omer părea desprinsă din basme. Nu i se refuza nimic, iar ea se bucura din plin de tot ce i se oferea. Au stat în această lume de vis un an și trei luni. Înainte de a părăsi țara, cei doi și-au luat rămas bun de la trimișii țărilor străine, membrii administrației, boierii munteni. Ea reușește să tragă o fugă de trei zile la Homorod, unde și-a mai văzut o dată părinții. Prezența Anei Zubide-Hanum la Constantinopol a fost un adevărat triumf. Deși atât

de tânără, a dat dovadă de multă diplomație, secundându-și cu bine soțul. Mai mult, sultanul i-a permis să locuiască chiar în palatul său, iar fratele ei Gheorghe a fost ridicat la gradul de maior, devenind și el Gheorghiadis-Bei și numit profesor de pian al Sultanei Valide. Bucuriile se ținură lanț. Maiorul Gheorghiadis-Bei se căsătorii cu nemțoaica Tereza Merchen, fostă educatoare a prințului sârb, Obrenovici. Bucuria fu și mai mare când Ana Zubide-Hanum născu o fetiță, Emineh, prilej ca întregul oraș să participe la eveniment.

Trecură șapte luni de la nașterea fetiței. Omer fu trimis într-o expediție militară în Bosnia și Herțegovina, fiind însoțit de soție. Micuța Emineh rămase acasă sub îngrijirea doicii. Era pe la mijlocul anului 1851. Într-o noapte, Ana scoase un țipăt în timpul somnului, trezindu-se cu cămașa udă de transpirație și tremurând toată. Ana îi povesti lui Omer că visase că Emineh fusese omorâtă. Pașa o liniști:

„– N-are de ce să-ți fie frică. Are o pază strașnică și în plus are grijă de ea chiar cumnata noastră, Tereza”.

Din nefericire, visul se dovedi adevărat. Emineh zăcea moartă într-una din camerele palatului. Căzuse din landou din greșeala doicii, ușița fiind lăsată neînchisă. Se pare că de această vină n-a fost străină cumnata lor, invidioasă pe Ana. Trupul micuței a fost adus la Sarajevo, mormântul ei existând și astăzi.

Această pierdere va marca începutul răcirii relațiilor dintre cei doi soți. Timp de doi ani, ei nu vor mai participa la nicio manifestare mondenă. Din țară veniră vești nu tocmai bune. Oștile țariste ocupaseră în iunie 1853, Principatele Române. Poziția Turciei se clătina în urma creșterii influențelor rusești. Sultanului Abdul Medjid îi trebuiau urgent noi alianțe, mai ales cu Franța. Apelează la serviciile lui Gheorghiadis-Bei, care fu trimis la împăratul francez Napoleon al III-lea. Farmecul personal al acestuia, pledoaria bine fundamentată l-au cucerit pe împărat, care îl va asigura pe sultan de ajutorul Franței. Gheorghiadis se reîntoarce la Constantinopol cu misiunea

îndeplinită. Mai târziu, Omer–Pașa se va distinge în asediul Sevastopolului, primind de la Napoleon al III–lea „Legiunea de onoare”. De aici, generalul pleacă în Arabia, conducând cu succes o companie militară. Primește drept răsplată numeroase cadouri, printre care și două tinere circasine de o rară frumusețe și de neam regesc. Omer, fie că a fost îndrumat să procedeze așa, fie că a făcut–o fără să–și dea seama, le instalează chiar lângă apartamentele Anei. Firește, Ana nu putea admite așa ceva, cerându–i soțului să le îndepărteze de acolo. Omer însă șovăie, îi spune că nu poate renunța la ele, fiind un dar personal al sultanului... Un alt fapt avea să complice și mai mult lucrurile. Într–o dimineață, Ana se afla pe un scaun în fața oglinzii, aranjându–și părul. Geamul era larg deschis spre minunata grădină cu trandafiri, când răsună o împușcătură, iar un glonte făcu țândări oglinda. Până să intervină gărzile, străinul dispăru. Să fi fost un avertisment sau din nou mâna cumnatei Tereza? Pe zi ce trecea, relațiile deveneau tot mai reci între Omer și Ana, care luă hotărârea cea mare: se va despărți de Omer. Pretextă că are nevoie de o schimbare, pentru a–și recăpăta echilibrul și plecă în Franța, în sine, hotărâse să nu se mai întoarcă niciodată în Turcia.

Între timp, îi sosi o altă veste tristă: fratele ei, Gheorghe, se despărți de Tereza și plecă în țară, stabilindu–se la Craiova. Omer simțise de multă vreme că ceva nu e în regulă. Bănuia multe, dar nu se aștepta la o despărțire. Tocmai de ce i–a fost frică n–a scăpat. Primi o scrisoare de la Ana, rece, distantă, în care i se spunea că totul între ei s–a sfârșit. Omer însă o iubește. Nu poate trăi fără ea. Profită că este numit cetățean de onoare la Frankfurt pe Main și se oprește la Paris. Zadarnic. Ana nu se lăsă înduplecată, cu toate promisiunile făcute de prinț. Mai târziu, nici trimișii speciali ai sultanului n–au reușit să apropie căile între cei doi. Ana stă trei luni la Paris, apoi își face bagajele și pleacă în America. Stă puțin timp aici și se reîntoarce în Europa.

Într-o dimineață, iese pe punte să ia aer curat. O rafală de vânt îi smulge eșarfa de la gât. O recuperează înainte de a cădea în ocean un tânăr înalt, blond, cu trăsături distinse:

– Doamnă, permiteți-mi să mă prezint. Sunt baronul de Braunecker, la dispoziția dumneavoastră!

Cele câteva săptămâni petrecute la bordul vaporului legară prietenia între cei doi. Au dansat, s-au îmbrățișat. Ana îl uitase cu totul pe Omer. Ajunși în Europa, cei doi nu se mai despărțiră. Se vor căsători la puțin timp. Vor avea nu mai puțin de șase copii.

Ce s-a întâmplat cu Omer?

Acesta n-a încetat nicio clipă s-o iubească. O imploră prin scrisori să se întoarcă la el chiar și cu copiii. Refuzat, Omer-Pașa, într-o clipă de deznădejde, îngenunchează la picioarele sultanului, depunând sabia, în semn că renunță la ranguri. Sultanul însă nu putea renunța la un bărbat așa capabil și la serviciile sale. Nu numai că nu primește demisia sa, ci îl numește comandantul suprem al tuturor trupelor din Imperiul Otoman. Gândul la frumoasa sa soție nu-i va da pace până în ultima zi a vieții sale, trăind cu iluzia că într-o zi aceasta se va întoarce la el.

Pe 18 aprilie 1871, Omer se întoarce de la o audiență cu sultanul. De dimineață se simțea neliniștit. Refuză mâncarea. Ceru doar o cafea. O sorbi dintr-o înghițitură. Dintr-o dată puterile îl părăsiră. Se întinse pe divan, încercând să-și deschidă vestonul la gât. Nu mai apucă. Moartea îl va surprinde așa. Avea aproape 65 de ani.

Ana i-a supraviețuit cu mult. Va muri la Paris în 1914, la vârsta de 82 de ani, lăsând în urmă o viață extraordinară: o fetiță de pension care a fost rând pe rând prințesă turcă și baroană.

„Iubită, rănită și aproape ucisă”

Martha Bibescu? E o fetiță doar de 16 ani, când în biserica „Domnița Bălașa” i se pun pirostriile cu George Valentin Bibescu. Ea avea în spate rudeniile Brâncoveanu, Lahovary, Mavrocordat. El – familia domnitoare, Bibescu. După 14 luni dădea naștere unui copil, Valentina. Naștere dificilă, care a făcut ca locuitorii din Posada, unde avu loc evenimentul, să se roage pentru ea: „Iată unde se ajunge când copiii au copii”, spuneau ei. Timpul trece. N–are noroc de un soț iubitor, el fiind mai preocupat de „limuzine, avioane și cai”. „Pouffi”, cum era alintat prințul Bibescu, avea însă o amantă, Victorița, pe care o menținea material la nivelul soției, dar care îi dăduse „o boală ce se vindeca greu”. Așa că „Martha încetase de mult orice raport conjugal cu George, atât din indignare față de comportamentul lui, cât și printr–o repulsie fizică, pe care o va mărturisi vreo 20 de ani mai târziu”. Dezastru familial. Dar „soacra știa totul”. Bătrâna prințesă, „fără să nege păcatele fiului ei, chiar fără să încerce să–l scuze, a făcut apel la mila ei, la generozitatea ei, conjurând–o să nu–l abandoneze pe bietul «Pouffi», acest copil teribil, răsfățat și egoist:

– Altea nu i-aș cere–o! i–a spus ea. Dar ție ți–o cer: nu–l părăsi niciodată!”

Și Martha „a promis, jurământ pe care și–l va respecta cu curaj”. Ce avea să facă Martha în aceste condiții? Spune „Of!”, își pune cea mai frumoasă rochie și participă pe 13 februarie 1908 la primul bal la Curte, „dansând cotilion cu principele moștenitor, Ferdinand”. Ceva mai târziu, are prilejul să–l cunoască pe Kronprinzul, Frederic–Wilhelm fiul împăratului Wilhelm al II–lea al Germaniei. El avea 26 de ani „și o ținută zveltă, pusă în valoare de umerii largi și de un cap de formă ciudată”. Nu „este frumos, dar are o grație serafică, o dezinvoltură și o putere de seducție de care este perfect conștient...” Va fi una din amorurile ei.

Anul 1909. Tot la un bal al prințesei Eugene Murat, Martha îl va cunoaște pe Charles Louis de Beauvau, un tânăr de 30 de ani, nobil și „de o prospețime juvenilă, la el fiind și trăsătura de caracter, amestec de slăbiciune și încăpățănare, de melancolie și ardoare”. Și încă ceva: nasul mare! El „este mai întreprinzător decât Kronprinzul, a sărutat într–o zi, în mașină, piciorul Marthei și încurajat de acest prim gaj, a solicitat altele, cu strigăte de pasiune sau suspine de disperare. Era greu de cumițit acest bărbat, iar de respins și mai greu”. Au urmat întâlniri, dragoste și iar dragoste. El voia chiar căsătoria. Ea însă „nu putea fi decât amanta lui Beauvau, ceea ce lumea accepta mai ușor decât o căsătorie”. Când nu se văd, îi scrie, ea spunând că „din scrisorile mele și a tale s–ar putea scoate mai multe volume groase”. S–au reîntâlnit și s–au iubit „la Paris și în Egipt și la București”. Iubită de Kronprinz și de prințul de Beauvau, Martha Bibescu se afla în culmea succesului său, dacă nu chiar a fericirii ei. Legătura cu Beauveau rămânea o grijă dureroasă. Această „luptă permanentă între dragoste și datorie era o aventură fără... ieșire”. Singura soluție pentru ea părea a fi să nu–l abandoneze pe George și să–l păstreze pe Beauveau; să trăiască șase luni la Paris, iar în România să joace – dacă era posibil – un rol politic. Ceea ce avea să și facă. Cele două iubiri s–au șters cu buretele.

Ce va urma? Ne aflăm la Paris pe 23 februarie. Martha primește o scrisoare, „care poate trece drept o declarație de dragoste”, de la noua sa cunoștință, Henry de Jouvenel. Cine era acesta? Un mare amoretz al Parisului, „bărbat frumos, brun, cu fizic plăcut și o mustață cuceritoare”. Era redactor-șef al marelui ziar „Le Matin”. Henry este înnebunit după Martha. Își părăsește domiciliul conjugal, lăsându-și nevasta pentru pentru a-i face curte toată primăvara lui 1923. Scrisori și flori se succedă ritmic, zi de zi. Sunt „tot mai lungi și tot mai variate. Ajung la șase pagini, iar buchetele la... tufișuri”. Și... Jouvenel câștigă teren. Recurge la tot felul de subterfugii: se aruncă la picioarele ei și le sărută, îi telegrafiază: „Nu-ți părăsi sluga”. Martha „apartine deja în întregime lui Jouvenel, acaparată de farmecul lui, învinsă pentru prima oară de un bărbat destul de puternic pentru a fi mereu triumfător”. De „data asta, își pierde aerele de împărăteasă ce-i agasau atât pe admiratorii ei înflăcărați, în fața lui Jouvenel este pur și simplu femeie. Femeie, până la umilință”.

La Nisa cei doi petrec două sau trei zile „care o conving că el este bărbatul mult așteptat”. Mai mult, ea „îi promite că va divorța pentru a se căsători cu el, dar nu o va face până nu se va mărita fiica ei. Acela va fi anul 1 al libertății”. Peste tot îl vede doar pe el. Aflată la Veneția, i se pare că „până și forma unui pod seamănă cu sprâncenele lui”. Revenită în țară, la Mogoșoaia, „în fiecare zi face o meditație care aduce în starea de a alege și admira una din calitățile sale”. Nici chiar „inconstanța lui față de femei nu pare a o impresiona deloc”. „Femeia subjugată de dragoste rămâne totuși destul de independentă din punct de vedere spiritual. Ea nu vede în Jouvenel numai un mascul frumos, ci și un mijloc de a atinge un țel râvnit cu pasiune: a juca un rol politic”.

Martha „se simte pregătită psihic să trăiască o mie de ani, în vreme ce el, destinat unui sfârșit prematur...” Omul căruia ea și-a încredințat soarta i se părea etern, ca și iubirea care-i unea.

Pe 7 iunie, îi spune: „Tu care ai aprins în mine floarea vieții, lucru de care te consideri responsabil, îmi ești mai obligat mie decât ție însuși. Ție viața ți-a fost dată. Pe a mea mi-ai dat-o tu. Vorbesc de viața de astăzi, mai deosebită de cea de ieri de cât sunt ființă și neființă”. Fără el, totul i se pare cenușiu. El este pentru ea „la fel de binefăcătoare ca o cană de ape minerale”. Totuși, într-o zi friguroasă de noiembrie, Martha „simte că i se trezește interesul pentru fostul ei prieten, prințul moștenitor al Germaniei”. Ce-ar fi ca acesta să domnească într-o zi? Cine știe ce-i rezervă viitorul? se gândea ea. Steaua iubitului capătă o altă strălucire. Henry de Jouvenel este numit ministru. Pe 2 aprilie 1924, ea își notează cu mândrie: „Eu sunt cea care i-am înmănat primul dosar!” În luna iunie suferă o intervenție chirurgicală „ce îi va spulbera orice speranță de a avea un fiu”. Dintre toți, cel care avea să fie la patul ei va fi chiar soțul ei, „la cea mai mare înălțime. El, egoistul, el, cel care se plictisește atât de repede, își revelează infinite capacități de tandrețe și de răbdare, făcând tot ce-i stă în putință să-i redea Marthei dragostea de viață. O ajută să mănânce, o forțează chiar, căci ea n-are poftă

de mâncare și refuză totul. Se comportă ca un soț model". Cum Martha nu-i mai poate fi amantă și cum, probabil, a renunțat la ideea divorțului, Jouvenel spațiază puțin câte puțin relațiile lor. În unele zile, Martha acceptă această lovitură a soartei, spunând plină de filosofie: „M-a ajutat să trăiesc vreme de doi ani. Fie-i binecuvântat numele. A avut dreptate. M-a iubit mai mult decât eu pe el. Mie îmi plac lucrurile și oamenii și plâng când îi pierd. Sunt nefericită, dar plină de energie. A fost frumos, fără niciun nor, fără nicio fisură până la sfârșit”.

Dar el? Jouvenel îi scrie: „Tu, cea pe care o ador, tu mi-ai lipsit teribil”. Pe 31 decembrie 1924 ea își notează în jurnal: „Ultima zi a unui an în care am fost iubită, rănită și aproape ucisă”. Jouvenel, în ciuda declarațiilor de dragoste, „începe să lipsească la întâlniri tot mai frecvent”. Martha îl caută la birou. Nu-l găsește, îi lasă un bilet: „Vin la tine, așa cum ți-e frică ție de mine și pentru că eu nu știu să trăiesc fără tine”.

La 24 octombrie 1925, la Posada, fiica ei se căsătorește cu prințul Ghica-Comănești. Timpul trece și el se îndepărtează tot mai mult de Martha. Pe 17 mai 1926 ea îi scrie: „Mă tem să nu te pierd, încotro merg eu? Ce reprezinți tu pentru mine? Până când? Tu o știi. Regret că nu pot fi odihna exasperărilor tale. Nerăbdarea mea, setea mea mă avertizează că, într-un timp ce vine, voi fi ingrată față de tine...” Martha acceptă loviturile fără să plângă. Scapă cu viață dintr-un accident de automobil pe 26 octombrie 1926. Ar fi vrut acum măcar un cuvânt de la el. Nimic. „Ce fericire pentru el să nu mă mai iubească! Ce emoții ar fi avut acum!”

Încet, încet, Martha reușește totuși să se rupă sufletește de el, iar la sfârșitul anului pare a ceda. Acesta iubește prea mult femeile pentru a iubi una singură, înțelege că este nedemn pentru ea să accepte atâta umilință. Cu siguranță Jouvenel nu este omul destinului ei. Și totuși, „la capătul tuturor experiențelor sentimentale și erotice, marea iubire a Marthei Bibescu a rămas... soțul ei”.

O întâmplare cum rar s-a auzit

In urmă cu două veacuri, la 7 octombrie 1801, Vel agă Constantin Caragea și Ion Crețeanu, paharnic, semnau un document (semnalat în 1974 de M. Ciucă) despre o faptă cum nimănui nu i-a mai fost dat să audă. Totul a început prin anul 1795... Maria, fata lui Lazăr, „slujitor agiesc ot Fierăstrău” (Herăstrăul de astăzi) s-a căsătorit cu Petre Olteanu, „birnic ot Fierăstrău”, „cu care au făcut un copil și trăind câtăva vreme, au murit și el și copilul”. Fata, tânără, ce să facă? A așteptat să treacă doliul și „s-au măritat de al doilea și au luat pe un Stancu birnicu, nălbitoru de pânze, tot de la Fierăstrău”. N-a avut noroc nici cu el. Stancu bea bine, dar și bătea bine. Ca urmare, între cei doi era „viețuirea rea”. Azi așa, mâine tot așa, biata Maria hotărî să-și ia lumea în cap. Stancu, atunci când era treaz, bănuind că aceasta într-o zi îl va părăsi, o avertiză că dacă face așa ceva, o va omorî. Într-o noapte, când bărbatul ei dormea beat mort, de puteai să tai butuci pe el, Maria își făcu semnul crucii, își luă boccea dintr-un loc ascuns și plecă spre București pe un drum ocolit. Ajunsă în capitala

Țării Românești, femeia trăia o veșnică frică. Avea impresia că Stancu se află pe urmele ei și-i pregătit s-o omoare. Cum se frământa, îi veni o idee salvatoare și „dă frică să n-o cunoască, s-au schimbat în portul bărbătesc, cum și numele din Maria în Marin și s-au băgat slugă la dumnealui postelnicul Iacovache”. Maria, devenită Marin, muncea cât un cal, fără ca cineva să bănuiască ceva. Tăia lemne, căra apă, încărcă sau descărca sacii din căruță, săpa pământul, ca orice bărbat obișnuit. Ba chiar postelnicul Iacovache o lăuda celorlalți. Totuși dintre toți argații, „numitul Costea” căzu în bănuială. Nici chipul, nici mâinile și nici mișcările nu erau bărbătești... Începu a o urmări și într-o seară, Costea „vătafu” de arabarii de la Sf. Ecaterina veni cu un urciore de vin în odaia lui „Marin”:

– „Marine”, am adus un pahar de vin. După atâta osteneală n-ar strica și un pic de udătură.

– Să-mi fie cu iertare, Costeo, dar azi nu prea am chef de băutură. Poate mâine...

– Totuși, nu mă poți refuza...

Vrând, nevrând, „Marin” bău. O cană, două, trei.

– Măi Marine, uite ce vreau de la tine. Am aflat că ești în învoire cu Maria, slujnica mea. Ca să închidem gura lumii, eu zic să te cununi cu ea. Nașă de cununie îți va fi Nița. „Marin” ce să zică?

– Dacă zici tu...

A doua zi, dis-de-dimineată, Costea se duse drept la casa unei femei, Nița, căreia îi spuse ce are de gând și că vrea să fie nașă. Nița acceptă fără prea multă vorbă. Amândoi se duc la preotul din sat, cerându-i să-i cunune pe „Marin” și Maria. Mai mult, este înștiințat și postelnicul Iacovache. Avu loc cununia, fiind oficiată de „preotul Enachi ot Fierăstrău”. Totul decurgea conform planului, dacă nașa Nița n-ar fi dezvăluit întreaga poveste unei „alte femei”. Când a auzit ce s-a întâmplat, aceasta a luat drumul Bucureștiului și s-a oprit la Agie, spunându-i de „nelegiuirea” ce avusese loc chiar lui Vel agă Constantin Cara-

gea. Acesta o ascultă cu atenție, dar și cu uimire, mângâindu-și încet barba. Apoi, bătut din palme. Intră un slujitor cu capul plecat și cu mâinile încrucișate la piept:

– Poruncă!

– Să-mi aduci de îndată pe paharnicul Ioan Crețeanu!

La puțin timp, sosi paharnicul Crețeanu. Cei doi discută pe îndelete întâmplarea.

– Ei, ce părere ai, paharnice?

– Cercetând atât la pravilele împărătești cât și la cele din urmă politicești curgătoare, nu s-a putut afla nicio închipuire dă vreo unul ca acesta. Adică cum a se cununa muere cu muere spre a se orându-i la pravili și pedeapsa învinovățirii.

– Atunci de ce au înfăptuit-o?

– Ei, se vede curat că este urmarea făcută de numita Maria numai într-o bicisnică nebunie a ei, iar nu din vreun cuget de răutate.

– De ce însă se învinovățește?

– Păi, învinovățirea ei este că a înșălat taina cununiei, dar mai multă învinovățire la Nița, nașă-sa, ce au cununat-o, căci după ce au venit dă i-au spus altă femeie ca să nu-i cunune, că aceasta e muere, iar nu bărbat precum nici ea n-au tăgăduit, ea n-au vrut să înțeleagă a nu-i cununa și să înștiințeze Agia, făcând înșelăciune preoților ce i-a cununat.

La 1 octombrie, zapcii „au făcut chibzuire și cercetare amănunțită. Și adevărată fiind urmarea aceasta, au ridicat-o pa numita la Agie”. Vel agă Constantin Caragea și Ion Crețeanu paharnic vor înainta domnitorului Constantin Ipsilanti acest caz, propunând la 7 octombrie 1801:

„Dă care dă să va găsi cu cale dă înalță Măriei tale, înțelepciune pentru numita Maria, ce din proasta mintea ei au căutat dă s-au cununat cu nelegiuire, pentru încuviințarea ei, să se pedepsească cu bătaie și să se facă și surghiun la o mănăstire, unde să va cuveni să șadă până să va pocăi ca să fie spre pilda și altora, dă a nu să mai urma o faptă ca aceasta. Cum și numita nașă-sa să se certe și ea cu bătaie pentru o îndrăzneală ca aceasta, ce au făcut, fiindu-i știință”.

Iubire cu mult necaz

Anul 1821. E sfârșit de lună martie, întunericul pusese stăpânire pe casa boierului Atanasie Bălăceanu. Pe ici, pe colo, prin încăperi se vedea licărind câte o lumânare. În spatele casei, aștepta o caretă păzită de două slugi înarmate și două rădvane în care argații puneau la întâmplare covoare, argintărie, îmbrăcăminte, îndesându-și cu amândouă mâinile giubeaua pe cap, se urcă în caretă stăpânul casei. Lângă el, nevasta și Iancu, copilul lor de 17 ani. Convoiul se pornește, în noapte auzindu-se doar „oftaturi și plânsuri”. Boierul făcu o cruce mare și se rugă:

– De nu ne-ar prinde eteriștii!

După un șir întreg de peripeții, la câteva zile, cele trei atelaje ajung la Săcele. Bucureștenii află, din unul în altul, că o bună găzduire ar găsi negustorul Vasii Burdiloiu, om cu casă mare și ziduri groase, cu poartă strașnică din lemn de stejar. Găsesc casa, se înțeleg cu Burdiloiu la preț și Atanasie Bălăceanu încuviință descărcarea bagajelor. Iancu vedea pentru prima dată o așezare transilvăneană. Curios, cercetă încăperile, care

se deosebeau mult de cele din București. Ajunse și în bucătărie, când dădu cu ochii de o fată ce priveghea oalele de pe sobă. Era cam de seama lui ca ani. Rămase o clipă locului. Inima îi bătea cu putere. Parcă ceva se strecurase în întreaga sa ființă. Bâlbâi câteva vorbe, apoi rușinos fugi din încăpere, între timp, familia Bălăceanu își aranja o parte din lucruri. Păreau să fie mulțumiți de gazdă. Era trecut de primul cântat al cocoșilor, când frânți de oboseală, căzură într-un somn adânc. Toți dormeau, în afară de Iancu Bălăceanu. Se răsucea în pat când pe-o parte, când pe alta. Din minte nu-i ieșea noua sa cunoștință. Ochiul ei negri, sprâncenele frumos arcuite, părul mai negru ca abanosul și lung până peste umeri îi apăreau în minte. Abia aștepta să se facă ziuă, să se ducă iarăși la bucătărie și s-o vadă. Când se luminează de ziuă și auzi strigătele argaților, sări din pat, se îmbracă la repezeală și se duse direct la bucătărie. „Oare e aici?!” se gândi el, stăpânindu-și emoția. Avu noroc. Tânăra fată se căznea suflând din răspuțeri să aprindă focul. Când îl văzu pe băiat, zâmbi, dezvelindu-și albul dinților:

– Vrei să mă ajuți?

Iancu se simți dintr-o dată un adevărat flăcău. Se repezi la tăciunii fumegând, amenințându-i cu toată puterea plămânilor. Se înroși de atâta efort, încât îi dispărură și pistruii de pe față. Când focul se aprinse, amândoi erau atât de fericiți, de parcă făcuseră un lucru nemaivăzut. Atunci Iancu află că pe ea o cheamă Ana și că e fata slujnicei lui Burdiloiu. Din această clipă, Ana și Iancu deveniră nedespărțiți.

„Poate să iubească cu adevărat domnișorul Iancu, fiu de mare boier, pe Ana, fată de slujnică?” întrebă ea odată.

Dar pentru Iancu Bălăceanu toate rangurile boierești se topiră ca zăpada sub soarele de primăvară! Ce mai contau ele în fața dragostei? Într-o seară din luna mai, ieșiră spre marginea unui crâng. Razele lunii învăluiau totul ca într-un decor din povești. Ana, zglobie, era veselă și mereu zburdalnică. El, mai reținut, cu gândul de a descoperi tainele amorului. Ea îl luă de

mână și-l trase lângă ea pe iarbă. Căldura mâinii îi transmise fiorul în tot corpul. Nu mai era capabil să vorbească, să judece. Buzele se atinseră, iar lumea dispăru într-un vis...

Veni vara. Cei doi tineri puteau fi văzuți numai împreună:

– Prea cinstite boier Bălăceanu, pare-mi-se mie sau chiar așa e? Băiatul Domniei voastre s-a încărdoșat cu Anica, fata slujnicei noastre? zise într-o zi chiar gazda lor, Vasii Burduloiu.

– Apoi de, ceva, ceva mi-a ajuns la urechile mele. Nu cred însă că-i fapt care să fie cu blagoslovirea părinților. E joacă tinerească, concluziona boierul Bălăceanu, ridicându-și burdihanul deasupra brâului.

După Sfânta Maria Mică, pe la mijlocul lui Răpciune, veniră vești din București cum că lucrurile s-au mai limpezit. Atunci hotări Bălăceanu ca să se întoarcă acasă. Vestea că va pleca la București l-a tulburat pe Iancu. Mai mult, află că rădvanele stau încărcate și dis-de-diminează se vor îndrepta spre Țara Românească. Pentru cei doi îndrăgostiți, vestea era cumplită. Iancu își întâlnește noaptea, în casa unei slugi, iubita:

– Uite, ai aici bani pentru tine și mama ta. Veniți cât mai grabnic la București, unde ne vom căsători!

La crăpat de ziuă, Iancu împreună cu părinții se porneau spre drumul de acasă:

– Ei, nevastă, ce mai zici acum? îl vezi pe feciorașul nostru, liniștit și cuminte ca un miel. He-hei, dragostea asta cu năbădăi n-are vreme multă...

– De, Atanasie, să-ți fie gura aurită! Dar tare mă tem că ei nu se lasă unul de altul...

Știa femeia ce știa. La doar trei săptămâni de la plecarea lui Iancu din Săcele, la casele Bălăceanului se opri o caretă. Boierul Atanasie se afla în cerdac, fumându-și alene tutunul. Aruncându-și privirea spre poartă, rămase fără grai. Holbă ochii de parcă l-ar fi văzut pe Necuratul. Lăsă să-i cadă ciubucul din gură și îngăimă:

– Asta–i Ana din Săcele, cu mă–sa!

Zâmbitoare, cele două ardelence îl salutară pe boier, cerând să–l vadă pe Iancu. Revederea celor doi îndrăgostiți a fost așa cum numai ei o fac, dar casa boierului aproape că luase foc. Când auzi Bălăceanu că fiu–su vrea să se însoare cu fata din Săcele, mai să–și smulgă barba, nu alta. Mama lui Iancu, aproape leșinată, era trezită cu săruri. Ce era de făcut? Ce va zice domnitorul, dar boierii mari și mici? Vor râde până și argații de ei. Nu, așa ceva nu se va întâmpla! Atanasie Bălăceanu se aruncă în caretă și ca fulgerul plecă la Mitropolie. Aici dădu peste un vechi prieten, Gherasim, episcopul Buzăului, care ținea locul mitropolitului. Pe nerăsuflăte, îi povesti acestuia toată tărășenia. Gherasim îl liniști:

– Boier Bălăcene, eu zic așa: dă–le celor două femei bani de drum să–și facă un rost acolo în Transilvania, iar pe năprasnicul dumitale fiu să–l trimiți la Mănăștirea Căldărușani, până își va veni în cunoștințe. Prin aghenția cezaro–crăiască din București, ele vor pleca în câteva zile. Ei ce zici, e bine?

– Sărut–mâna, Înalt Prea Sfinției Voastre. Bun planul...

– Atunci iată ce scriu:

Prea înălțate Doamne

Pe largă pliroforie, vei lua înălțimea ta dintr–această alăturată arătare, ce ne face dumnealui Atanasie Bălăceanu, din întâmplarea închinării fiu–său Iancu cu Anica, fata slujnică unui Văsăi Burdiloiu, din Săcele. Și măcar că după cercetare ne–am pliroforisit că cununie la mijloc nu este, dar și chiar să fi fost, nu este primită bisericii ca o tainică (...) mai vârtos fiind și copil nevârstnic și fără de voia și blagosloveniia părinților. Și cu cuviință este cererea taică–său, care, de să va găsi și de către înălțimea ta cu cale, să va da luminată poruncă Preacuviosului arhimandrit și stariț al Mănăstirii Căldărușanilor ca să priimească pe copil acolo, să–l aibă cu pază o seamă de vreme supt povățuirea duhovnicilor de acolo până își va veni în cunoștință. Iar fata dimpreună cu mumă–sa prin marifetul,

Iubiri vestite

cinstitei aghenții, să să trimită înapoi la Săcele, dându-i-se de către cinstitul Bălăceanu taleri 50, pentru cheltuiala drumului și alți taleri 250, ca să-și cumpere o pereche de boi și o vacă și ceva haine, ipochimenu ei și starea locului unde se află lăcuind, pomană pentru sărăcia ei.

Smerit părinte sufletesc și către Dumnezeu fierbinte rugător Gherasim, episcopul Buzăului 1822 nov. 4

Notă

Către K-K Aghenție ca să trimită pe Ana la Săcele, ce să încârdoșase cu Iancu, fiu Bălăceanului, fără blagoslovania și voia părinților lui.

Din luminată poruncă prea înălțatului nostru domn, să face cunoscut cinstitei aghenții că dumnealui Atanasie Bălăceanu, având un copil nevârstnic, anume Ianculi și din întâmplarea răzvrătirii mergând și el în Săcele cu tată-său, în gazdă la un Văsii Burdiloiu. Și acel Văsii avea o slujnică, anume Ana, care încârdoșindu-se cu Ianculi, cu mult necaz, ce au tras tată-său și cu ajutor dregătorilor de acolo, l-au depărtat de acea fată. Și, ascunzându-să, n-au putut să-l aducă, în urmă fiind Iancu și fata, împreună cu mumă-sa, prin cinstita aghenție, să să trimită înapoi la Săcele, cărora să li se dea de către Bălăceanul taleri 50, pentru cheltuiala drumului, și alți taleri 250, zestre fetii, a se mărita după starea ei acolo.

Ci să binevoiască cinstita aghenție a primi banii, ce li se dă, ca să să trimită fata și mama ei la Săcele, de unde să nu fie slobodă a eși în țară, aici. Și că avem cinste a lua răspuns de primire și că s-au pus în urmare.

1822 nov. 9

A trecut un an de la această întâmplare. Iancu a venit acasă de la mănăstire. Era altul. Cât despre Ana, ea devenise o amintire de tinerețe...

Banii, înaintea dragostei

O dragoste frumoasă a fost transformată datorită banilor într-o vrăjmășie ce a durat aproape opt decenii. Povestea ei o datorăm lui Gh. Gane.

Nuntă mare, boierească. Lăutarii cântau de mama focului, iar perechile călcau pământul de se ridica colbul ca de furtună. Mesele erau pline de bucate, iar vinul rubiniu curgea ca un pârâu. Era în mai 1810. Tânărul Teodor Sturdza, de 17 ani, fiul lui Dumitrachi Sturdza și al Elenei Balș, se însurase cu frumoasa Safta, de 16 anișori, fiica vornicului Constantin Kostaki-Talpan și a Mariei Rosetti. Tinerii însurăței când dansau, când se hârjoneau, căci toată lumea era a lor. În cerdac, ștergându-și broboanele de sudoare, părinții îi priveau cu drag, bucuria celor două inimi strecurându-se și în a lor. Nunta dură așa cum e de cuviință trei zile și trei nopți. Când a cântat Grigore Lăutarul, „la-ți mireasă ziua bună” și „Sună, sună și răsună pietru-cica-n vale”, părinții Saftei plânseră ca doi copii:

– Doamne, cuscre, parcă sunt doi îngeri!, spuse ștergându-și lacrimile Maria Rosetti, mama lui Teodor.

Se cheltuiseră galbeni mulți, zimțuiți. Elena Sturdza împrumutase de la cuscri pentru acest eveniment 4.120 galbeni, pe care urma să-i restituie la termen. Au trecut șapte ani de la nuntă. Căsătoria era fericită, dar avea și ea un cusur: Safta nu avea copii. Dar spre sfârșitul anului 1817, casa lor din Piatra Neamț se umplu de soare. Safta aduse pe lume o fetiță, fiind asistată la naștere de căpităneasa Anița și de moașa Nastasia. Îi puseră numele Catinca. Firește, de o asemenea bucurie voiau să se bucure și părinții. Elena Sturdza, ca proaspătă bunică, luă calea Pietrii. Tocmai când fericirea era la punctul cel mai înalt, Teodor aminti mamei sale datoria ce urma s-o înapoieze părinților Saftei, mai ales că se scurse multă vreme de la termenul stabilit. Dintr-o dată, ochii Elenei Sturdza se umplură de vrăjmășie. Nici măcar n-ășteptă să se pregătească de drum, când porunci vătafului care o însoțea să fie gata de îndată pentru a pleca. Anița, căpităneasa, primi aceeași poruncă, înainte de a trânti ușa, ea îl sfătui pe Teodor să se despartă de Safta:

— Știi ce? Faci cum vrei. Dar eu îți spun că fetița asta nu-i a voastră. Ea a fost cumpărată de la una Maria Suceveanca, slujnică la crâșma lui Stanică Bacalu. Poate să-ți confirme și moașa Nastasia Săfortoaia. E bine să te trezești la timp...

Ajunsa acasă, Elena Sturdza nu-și mai găsește astâmpăr.

Are o dorință nebună să se răzbune. Scrie mitropolitului țării, Veniamin Kostaki, cerând cu insistență desfacerea căsătoriei dintre cei doi. Motivul: copilul nu era al lor. Auzind acestea, Teodor lasă dragostea pentru mamă, optând pentru Safta. Ca urmare, scrie și el la 12 ianuarie mitropolitului:

„Cu toată supunerea sărut blagoslovita dreaptă a Înalt Prea Sfinției Tale. Judecați Prea Sfințite ce fel de batjocură am suferit de la maică-meă. Eu o cunosc de fată pe a me și de prisos se silește dumneaei, căci eu i-am spus când a fost aici că copila este a me, făcută de femeia me și în sfârșit, când eu bărbatul femeii mele am fost față când s-a născut fetița, apoi cine poate ști și încredința aceasta mai bine decât mine?”

Lucrurile se agravează pe zi ce trece. La doar cinci zile, trimite o nouă scrisoare mitropolitului, pentru a întări cele scrise în cealaltă scrisoare:

„17 ianuarie 1818, Piatra

Cu toată supunerea sărut blagoslovita dreapta a Înalt Prea Sfinției Tale. În urma supuselor mele închinăciuni, mă rog Prea Sfinției Voastre ca să binevoiești a spune maicii mele că dumneaei să nu se tot îngrijească de soția me, că, fie ea de l-ur fi născut, fie că nu, ce-i pasă dumneaei despre asta; când eu care sunt soțul ei îl cunosc și spun că-i al meu copilul și când eu nu fac nicio pretenție și-l primesc apoi nimeni întru aceasta nu are treabă. Și să-și lepede maicăme gândul că mă voi despărți de femeia me”.

S-a ținut fiul dârț doar până în vară, când cei doi își împart lucrurile și fiecare pleacă la părinți. Și de acum, încep certuri și judecăți la care nici nu visau. În ianuarie 1819, Dumitrache Sturdza o dă în judecată pe Maria Kostaki, încercând să justifice împrumutul banilor, 4.120 de galbeni, că ar fi o veche datorie și cerând judecarea legitimității Catincăi. Divanul pronunță divorțul, fiind de față doar Elena și Dumitrachi Sturdza. Safta nu știe ce să mai creadă, își caută alinare în dragoste și face un copil din flori, căruia îi va pune numele Constantin.

Elena Sturdza nu era însă plămădită din aluatul celor care uită ușor. Profită din plin că este rudă cu domnul Moldovei, Ioniță Sandu–Sturdza, și redeschide procesul. Câștigă fără probleme. Așa că divanul hotărăște ca Maria Kostaki să plătească 4.120 de galbeni, încă o dată și ei, cât și Saftai să–i fie confiscate averile. Mai mult, se stabilește că fetița din căsătoria lui Teodor cu Safta e substituită!

Safta și mama sa iau calea pribegiei. Frumoasa Safta e ajutată de boierul mărunț, Gheorghe Ganciu, cu care se va mărita și vor da naștere la al treilea copil, Gavrilă.

În 1828, nemaifiind domn Ioniță Sandu–Sturdza, procesul se rejudecă și la 16 iulie Divanul redă averea celor două femei și o confiscă pe a lui Teodor. Safta în sfârșit poate fi liniștită. Dar soarta–i potrivnică: moare de holeră la sfârșitul anului 1829. Teodor, fostul ei soț, va supraviețui până în 1847.

Nebunia proceselor însă nu se va sfârși decât în anul 1857. Ce s–a întâmplat cu fiica lor, Catinca? N–a avut noroc. Născută cu ghinion, „nelegitimă”, va fi și ea târâtă prin fața Divanului în mai multe procese. La aproape 50 de ani încă nu i se recunoscuse legitimitatea.

Căsătorii din interes

Bunătatea atât de cunoscută a Doamnei Elena Cuza n-a fost răsplătită niciodată. Dimpotrivă, parcă un blestem măcina încet și sigur familia Cuza. La 15 mai 1873 se stinsese, departe de țară, la Haidelberg, fostul domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza. Rămasă în țară, Doamna Elena Cuza veghea asupra celor doi fii adoptivi, Dimitrie și Alexandru, speranța pentru ducerea mai departe a numelui Cuza. Dar n-a fost să fie așa. Dimitrie era fiul cel mai mic. Împlinise 25 de ani. La Paris cunoscuse o franțuzoaică de moravuri ușoare, cu care ținea morțiș să se căsătorească. Fi-rește, la o asemenea căsătorie Elena Cuza s-a împotrivit din răspuțeri. Era pusă în umbră însăși reputația familiei. Înfuriat, tânărul Dimitrie se sinucide la 21 octombrie 1888. Vestea mor-ții fiului aproape că a doborât-o pe mult încercata Doamnă. Îi mai rămânea o speranță: fiul cel mai mare, Alexandru. Toată dragostea de mamă se revărsa asupra lui. Era îndemnat să se căsătorească, deși Alexandru avea o gravă boală de inimă și pe deasupra era și impotent. Doamna Elena visa ca viitoarea noră să fie sănătoasă și dintr-un neam ales.

Pe 2 octombrie 1889, dimineața, Alexandru sosi cu trăsura de la Roznov, moșia domeniului Roznoveanu. Agitat, intră în camera mamei sale și-i spune în franceză:

– *Maman, il y a longtemps que tu désire que je me marie: et je viens d'annoncer que je suis décidé a épouser Marie Moruzi!* (Mamă, e multă vreme de când vrei să mă căsătoresc: te anunț că sunt hotărât să mă însor cu Maria Moruzi!).

Maria Moruzi? Știa de ea foarte multe lucruri, în marea lor majoritate nu foarte bune. Era strănepoată a fostului domn fanariot Constantin Moruzi. Acesta poruncise să fie decapitat la 18 august 1778. Ioniță Cuza, străbunul soțului ei. Își spunea Principesa Moruzi de Galatzy și era mult mai în vârstă decât Alexandru.

Alexandru Cuza o cunoscuse prin Ulea, vicleanul om de afaceri al prințesei. Doamna își reveni imediat din surpriză și zâmbind i se adresă:

– Dragă Alexandru, n-am nimic de zis contra acestei căsătorii, dar aș voi mai întâi să cunosc fata. După aceasta îți voi spune părerea mea. Ai grijă și nu precipita lucrurile...

– O, fii sigură că nu mă arunc cu capul înainte!, își liniști el mama, părăsind vesel încăperea.

La câteva zile, Doamna Elena Cuza se plimba pe aleile străjuite de tei, când sosi în fugă fratele ei, Mitică Rosetti:

– Elena, tu ai fost de acord cu logodna asta?

– Care logodnă? Ce tot spui?...

– Cum, nu știi? Alexandru s-a logodit cu Maria Moruzi!

Într-adevăr, Alexandru era orbit de dragoste. Nu trecu mult și se căsători, iar la numai o săptămână își făcu testamentul prin care lăsa toată averea sa Moruzoaiei și uzufructul acesteia, mamei sale, Elena Doamna. Averea Cuzeștilor o obseda pe noua doamnă, Maria Cuza. Își îndemnă soțul să facă o călătorie în Spania, deși boala de inimă nu-i permitea un efort îndelungat. Doar la șase luni de la căsătorie, cuplul se afla undeva în apropierea Madridului, când lui Alexandru i se făcu rău. Doamna Elena Cuza află că acesta trăia ultimele zile și în ziua de 14 martie 1890, plecă din Botoșani spre Madrid, să-l mai prindă în viață pe Alexandru. Ajunge aproape de graniță, când o depeșă trimisă de fratele său, Teodor Rosetti, „o vestește de moartea prințului, îndemnând-o să vie îndărăt”. Corpul prințului a fost readus în țară de Sebastian Moruzi. Ceremonia înmormântării a fost la Ruginoasa. Când sicriul a fost coborât în criptă alături de tatăl său Alexandru Ioan Cuza și fratele său, Dimitrie, Elena Doamna și întreaga asistență fură zguduite de durere. Și totuși cineva încerca să-și ascundă zâmbetul de mulțumire. Era chiar proaspăta văduvă, Maria Cuza. Alături, fratele ei, Sebastian, se simțea fericit. Averea Cuza intrase pe mâinile lor.

N-apucă să se ofilească florile pe mormântul lui Alexandru, când Maria i se adresă Elenei Doamna:

– „*Vous savez, maman, que Alexandre a laisse un testament que je possède*”. („Știi, mamă, Alexandru a lăsat un testament pe care îl am”)

Foarte emoționată, Doamna Elena îi răspunse că „nu știa nimic despre acest lucru, dar nu contează, orice conține acest testament este un lucru sfânt pentru ea, care întotdeauna s-a

considerat un simplu depozitar al averii prințului Cuza”. Apoi a spus că „se va retrage imediat la dânsa acasă, mai înainte de deschiderea testamentului, și pleacă imediat la Iași”.

În sfârșit, s-a deschis și testamentul. De necrezut! Alexandru lăsase Mariei, soția sa, toată averea! Mamei sale îi revenea doar o rentă de 50.000 de lei pe an.

Îndurerată, Elena Doamna părăsi Ruginoasa, loc atât de scump ei, pentru totdeauna. O asemenea inechitate nu putea rămâne fără urmări. Doamnei i se propuse atacarea testamentului. Ea însă renunță, „nedorind târârea numelui lui Cuza-Vodă înaintea tribunalelor”. Amărâtă, va declara: „Maria s-ar putea mărita, în privința asta sunt convinsă că se va căsători oficial. Dar mai întâi o cred incapabilă să facă un mariaj dezinteresat, căci n-are nimic în inimă. Este o persoană ambițioasă, care ar vrea să ia un nume mare și e greu să găsească pe cineva care să-i convină în țară. O să-l caute poate în străinătate și-n cazul ăsta nu se va hotărî s-o facă decât mai târziu, după moartea mea, când va dispune singură de toate veniturile sale”.

Maria Moruzi n-a stat prea mult să-l jelească pe nefericitul ei soț, Alexandru. Apariția inginerului Ionel I.C. Brătianu la

Ruginoasa, unde conducea lucrările pentru repararea șoselei, a fost momentul să înceapă o nouă viață. Avea un palat, moșii, bani: doar dragostea îi lipsea. Ionel n–a stat nici el prea mult pe gânduri și s–a aruncat în patul princiar de la Ruginoasa. Dacă la început legătura era cât de cât ascunsă, ea doar după câteva zile deveni publică. Ionel gusta din fructul dulce al plăcerilor, dar uitase de consecințe. Și într–o seară, pe capul lui Ionel Brătianu căzu trăsnetul:

– Ionel, spuse Moruzoaia, mi–ai spus că mă iubești și ai face orice pentru mine, chiar și să te căsătorești. Ei bine, află că noi doi vom avea un copil!

Ionel însă nu era dispus să se căsătorească cu Maria. Disperat, încercă să scape de a fi soțul unei femei pe care n–o dorea. Una e să ai o aventură și alta e să stai o viață lângă cineva pe care nu–l iubești. Dar lucrurile se complicau pe zi ce trece. Intervenii fratele ei:

– Marie, nu mai pot suporta să te văd plângând după aventurierul ăla. Dacă nu te ia în căsătorie, îl împușc! zise el, ar-mând un pistol.

Amorezul află că viața lui e în primejdie. Ce să facă? Apela la praviliștii vremii. Dintre ei, unul Lămășanu îi propuse:

– Domnule Brătianu, singura soluție e un compromis. Uite ce să faci: te duci la amantă și–i propui o căsătorie religioasă și civilă care să aibă loc în aceeași zi. Ține minte, în aceeași zi! Apoi, după ce i–ai dat satisfacție, plecați fiecare la casa lui, voi fiind căsătoriți doar 12 ore!

După îndelungi dezbateri, Maria, oftând, acceptă situația propusă, ea devenind „doamna Brătianu” doar o zi. Copilul lor însă va deveni la maturitate proprietarul moșiei Ruginoasa. Neîngrijit, castelul începuse să se ruineze, iar mobilele ce aparținuseră familiei Cuza au fost scoase la vânzare, o parte din ele fiind recuperate de stat și așezate în Muzeul Unirii din Iași.

Doamna Elena Cuza va trăi până la 2 aprilie 1909, fără a mai putea călca la Ruginoasa, locul unde a întâlnit iubire, mărire, dar și ură și deznădejde.

*Pe urmele lui
Ștefan cel Mare*

Cântec popular

*Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare,
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândrul soare.
Din Suceava când el sare,
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare.
Ștefan, Ștefan, Domn cel Sfânt,
N-are seamăn pe pământ...*

Povestea copilăriei lui Ștefan

S –a născut și a copilărit Ștefan la Borzești? SO întrebare care i-a pus în încurcătură pe cercetătorii istorici. Pentru ipoteza nașterii și copilăriei sale la Borzești sunt câteva legende, două poduri atribuite domnitorului, precum și pisanii. Contra, lipsa unor documente scrise.

Primul care a făcut cunoscută legenda „Stejarului din Borzești” a fost nuvelistul N. Gane. Subiectul era simplu. Ștefan se juca cu alți băieți din sat. Se împărțiseră în două cete: una a românilor condusă de Ștefan și alta a tătarilor, având în frunte pe bunul său prieten, Gheorghe. Ceata lui Ștefan reușește să-i înfrângă pe „tătari” și hotărăște să-l judece și să-l condamne la spânzurătoare pe șeful lor, Gheorghiiță. Pun o sfoară pe creanga unui stejar, o înfășoară în jurul gâtului lui Gheorghe, dar... ca din pământ sosesc adevărații tătari. Copiii fug, se risipesc. Din nefericire, de creangă rămâne prins Gheorghiiță. Tătarii îl străpung cu sulile până îlucid.

Vor trece anii, iar Ștefan, ajuns domnitor, își va aminti de întâmplarea nefericită din copilărie. Prinzând un „mârzac”, fiu

al hanului tătărăsc, el îl va duce și ucide, ca și pe Gheorghe, pe creanga aceluiași stejar.

În 1897, o profesoară, Ortensia Racoviță, se află la Borzești. Era în căutare de materiale pentru cartea sa, „Dicționar geografic al județului Bacău”. Află și ea de legenda uciderii lui Gheorghită, prietenul din copilărie al lui Ștefan cel Mare. Această legendă diferă însă cu mult de cealaltă, povestită de Gane. Stejarul este înlocuit cu un nuc, de a cărui creangă în joacă este atârnat în ștreang Gheorghită. Un iepure apărut îi face pe copii să alerge după el, uitându-și prietenul de joacă în ștreang, care va muri acolo. Mai târziu, și într-un caz și în celălalt, Ștefan ajuns domn al Moldovei își va aduce aminte de trista întâmplare din copilărie și, în amintirea acesteia, va ridica biserica în 1494.

Până acum doar legende. Să vedem ce ne spune chiar ctitoria sa. De regulă, Ștefan zidea câte o biserică în amintirea unei bătălii. Biserica din Borzești face parte din rândul celor construite la sat, precum cele din Milișăuți (1487), Pătrăuți (1487), Războieni (1496), Volovăț (1500–1502), Reușeni (1503–1504). De ce a ales Ștefan tocmai Borzeștii, un sat oarecare pierdut printre codrii seculari? Un răspuns îl dă pisania din dreapta intrării:

„Io, Ștefan-Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei, și cu prea iubitul său fiu Alexandru, am zidit această casă, care este la Borzești pe Trebeș, a Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, întru rugă sieși și întru amintirea răposaiților, înaintașilor și părinților lor, și care s-a început a se zidi în anul 7001 (1493), luna iu(lie) 9 și s-a sfârșit în anul 7002 (1494), dar al domniei lui al 30 și al optulea curgător, luna octombrie 12”.

Ștefan a înălțat acest lăcaș de cult cum o spune clar pisania „întru rugă sieși și întru amintirea răposaiților, înaintașilor și părinților lor”. Dar măritul domnitor nu-și ridică ctitoriile sale la întâmplare și oriunde. În legenda „Trisfetitelor”, „norodul

zicea că bisericile lui Ștefan cel Mare au toate stahii (suflete) în zidurile lor”. Pentru aceasta se fura umbra unui om cu ajutorul unui fir de trestie, care se îngropa la temeliea bisericii, iar cel căruia i se fura umbra nu mai avea de trăit decât 40 de zile sau cel mult un an de zile. După aceasta, el se va preface în stahie și va proteja construcția. Meșterii lui Ștefan alegeau în primul rând terenul cu mare grijă, evitând „locul bătut de Solomonari, unde bat vânturile rele, vârtejuri nebune,

unde se aud zgomote ciudate sau cineva a făcut solomonarii”. De-a lungul timpului, biserica însă n-a dus-o prea bine. La 20 martie 1694, ea „era pustie de câțeva vreme”. Ca urmare, este scutită de dări de Constantin–Vodă Duca, fiind și în ascultarea Mănăstirii Bogdana. Cele mai importante restaurări se vor face aici mai ales în secolul XX. Între 1904 și 1905 sunt reparate acoperișul și fațada de vest. Comisia Monumentelor Istorice se implică în 1924 și repară bolțile în 1938. Reparații se vor face și în anii 1951–1952, după 1977 și după 2001. În linii mari, biserica păstrează forma și aspectul de odinioară, fiind o construcție pe plan dreptunghiular cu lungimea de 26,20 m și lățimea de 10,30 m. Fațadele sunt de piatră brută, dar cu alese decorații, constând în cărămizi de culoare verde, iar în registrul superior se găsesc două șiruri de ocnițe. Între arhitravele arcurilor, o notă aparte o dau decorațiile din câte trei discuri smălțuite în culorile verde, galben și cafeniu. Biserica este „boltită cu trei cupole, dispuse în filă și prinse sub un singur acoperiș”. Pronaosul și naosul sunt fragmentate în trei travee prin intermediul unor

arce duble, transversale. Acestea se prelungesc pe zidurile laterale până la pardoseală, subțiindu-se treptat. Cele două travee ale pronaosului „sunt acoperite cu câte o calotă sferică, situată deasupra unui inel cilindric”. Biserica face parte din construcțiile fără turlă, cu acoperiș în pante. Din pictură, probabil făcută pe la 1530, se mai păstrează o frescă din pronaos, precum și o frescă veche de pe catapeteasmă, retușată în 1775. Domnitorul era foarte atent la toată această zonă. Borzeștiul se afla la întretaiera a două drumuri comerciale importante: Bacău–Oituz și Adjud–Ghimeș, care se prelungeau spre Transilvania, Vestul Moldovei, Muntenia sau Dunăre.

El va porunci ca două poduri să fie construite la Gârbovana și Valea Rea, având în vedere confluența aici a patru râuri: Trotuș, Tazlău, Cașin și Oituz. Cât despre așezarea Borzești, începuturile sunt cu totul neclare, în schimb satele mai apropiate, Malu, Buciumi, Răcăuți, sunt menționate în 1458. La 2 aprilie 1659, Alexandru Lăpușeanul întărea printr-un document, lui Duma și fraților săi, Gliga și Trif, ocina din satul Borzești, „privilegiu ce a avut bunica noastră Anușca de la străbunicul nostru Ștefan–Voievod cel Bătrân”.

Frații Duma, rude cu Ștefan cel Mare? Enigma nașterii și

copilăriei lui Ștefan cel Mare la Borzești rămâne în atenția istoricilor. Un lucru este cert: marele Voievod și-a lăsat amprenta peste veacuri printr-o ctitorie demnă de monumentele nemuritoare ale tezaurului nostru național.

Dar și alți voievozi și înalți boieri au fost încântați de această mirifică zonă. La 1628, marele logofăt Ștefan Dumitrașcu zidește Biserica „Sf. Voievozi” de la Rădeana. Alt mare logofăt, Solomon Bârlădeanu și soția sa Ana, ridică Mănăstirea Bogdana, iar la Pătrășcani, în 1750, banul Ștefan și soția sa Elena pun temelia Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”. O cruce din piatră este așezată în 1777 de Radu Stara, după cum spune legenda, „pe mormântul unei rude a lui Ștefan cel Mare”. La Mănăstirea Cașin, la doar câțiva kilometri de Borzești, după Ștefan, un alt Voievod va înălța în 1655 o măreață ctitorie: Gheorghe Ștefan. Din porunca lui s-a făcut mândră și măreață mănăstire, copie a Goliei din Iași. Mai mult, vrednicul Voievod a făcut chiar și o „Academie”, intenționând fără tăgadă să ridice aici un centru religios și cultural.

Sistemul de apărare organizat de Ștefan

Excepțional strateg, Ștefan cel Mare știa că libertatea Moldovei depindea de buna organizare a armatei și a sistemelor de apărare. Un ostaș care îndrăznea să se prezinte fără arc și săgeți era aspru pedepsit, în schimb cei care își arătau vrednicia în lupte erau răsplătiți cu moșii întinse.

Garda domnului, care-l apăra, dar și care intra în luptă în momentele decisive, era alcătuită din circa 1.000 de viteji, bărbați care se remarcaseră în mod deosebit și dovedeau devotament. Urmau oastea de curteni (aproximativ 3.000), formată din boieri mici și mijlocii, oastea voinicilor (4.000 de țărani liberi călări), care luptau pe cheltuiala lor, oastea țăranilor pedestri (10.000–20.000). Cea mai numeroasă era oastea neregulată, de 30.000 de oameni, sub conducerea vătămanilor, înarmată cu topoare, coase, arcuri, măciuci. De la meșterii bistrițeni, brașoveni, sibieni, Ștefan procura pentru armata sa platoșe, coifuri, săbii, arcuri, buzdugane. Mai existau hăisarii sau jomirii – oastea de strânsură, „care luptau pentru că erau plătiți”. Din plin și cu succes, Ștefan va folosi tunurile sau sâne-

țele. Orheienii și tighecenii erau cei mai viteji dintre vitejii moldoveni. O zicală arăta că „cinci tătari din Crimeea prețuiesc mai mult decât zece tătari din Buceag. Cinci moldoveni biruie zece tătari din Crimeea, iar cinci codreni (cei din Tigheci) bat zece moldoveni”. Neînfricatul domn pune mare bază și pe cetățile de pază, mărindu-le pe cele vechi cu ziduri și turnuri puternice și ridicând altele noi. Împotriva tătarilor avea spre răsărit pe malurile Nistrului cetățile Soroca, „cea din buza puștilor dușmane, Orhei, ridicată după lupta de la Lipnic” (1469) și Ciubăriciul de lângă Tighina. Spre sud, contra turcilor, erau Cetatea Albă și Chilia, despre care chiar el spunea că „era Moldova toată”, și Crăciuna, pe apa Milcovului. În calea atacurilor venite dinspre Ardeal se aflau Cetatea Neamțului, Târgul Trotuș și Cetatea Romanului, în nord, spre Polonia, țineau piept cetățile Sucevei și Hotinului, iar la vadul Cernăuților, pe Prut, Tetina. Aceste cetăți erau păzite de străjeri sau plăieși. Satele aveau obligația de a păzi drumurile, pasurile și trecătorile. Împotriva invadatorilor erau folosite toate mijloacele. Un sistem ingenios contra călăreților era prisaca împrejmuțită cu

copaci, între care se puneau crengi și măracini. Ștefan nu s-a lăsat niciodată surprins de dușmani. Apropierea lor se anunța din sat în sat cu focuri aprinse pe înălțimi, la care se adăugau sunetele prin eoni, bucium sau de clopot. „Moșnegi și bătrâni, spunea Vasile Gălățeanu, băteau toaca din lemn”. Paul de Alep scria că „în Țara Românească și Moldova, în caz de război, un om trage clopotul cel mare, scoțând un semnal pentru toți locuitorii să se strângă laolaltă, să stingă focurile sau să se mântuiască prin fugă”. Refugiul era de obicei temutul codru. Tot el era folosit și ca apărare. Iată cum l-au folosit moldovenii în lupta cu polonii: „Ian Albert – scria Nicolae Iorga – ajunsese acum la mijlocul drumului, când chiotul obișnuit al moldovenilor se înalță pe neprevăzute, încremenind rândurile polone. Un vânt de primejdie zgudui codrul și în urma regelui zidul de arbori căzu la pământ, tăind poteca, în zborul nebun al săgeților, țărănimea, curtenii, boierii, în frunte cu domnul însuși, se aruncară asupra drumeților din coadă. Ei nu încercară măcar să se lupte, ci se închiseră în lagăr, ca într-un staul pe care îl împresură lupii. Măcelul se săvârși aici, fără înverșunare, ca rânduiala unei pedepse ce se îndeplinește. Nenorociții închiși în tabără se repeziră atunci în pădure, unde găsiră alți nimicitori de vieți. Din toate părțile pândea primejdia. Mulțimile înnebunite părăsiră tunurile, carele, armele mai grele, cei din urmă călcau în picioare pe cei dintâi, pe când sprintenii luptători români, strecurându-se printre trunchiuri, aruncau lașurile și învârteau securile și topoarele fără cruțare. Codrul își pierduse drumul, înăbușit de morți, oprind vederea asupra acestei grozăvii, părea că aprinde un rug din vechile vremi sălbatică”.

Vasile Alecsandri va culege mai târziu balada:

Ștefan-Vodă și Codrul

Ștefan-Vodă rătăcit

Intră-n codrul înfrunzit.

Codrul zice:

Pe urmele lui Ștefan cel Mare

„Domn viteaz!
Ce-ți curg lacrimi pe obraz?”
„Ah! îmi plâng ostașii mei
Morți, luptând ca niște zmei!”
Codrul zice: „Dragul meu,
Încetează plânsul tău,
Căci din brazii mei trufași
Face-ți-oi voinici ostași,
Ca să scapi biata moșie
De păgâni și de urgie”.
„Fă!” răspunde mult voios
Domnul mândru, inimos.
Codrul puse a vui,
Brazii a-și însufleți,
Pe stejari a mi-i trezi.
Iar copacii mari și mici
Se făceau ostași voinici
Și spre domn înaintau
Și din gură cuvântau:
„Să trăiești, Măria ta!
Hai la luptă, hai Ștefane,
Du-ne-n hoardele dușmane!”

Ștefan-Vodă-nveselea
Și la luptă purcedea.
Peste munte și muncel,
Cu tot codrul după el.
Vai de unгурul semeț,
Ce lupta c-un brăduleț!
Vai de leah, vai de tătar,
Ce luptau cu un stejar!

În sistemul de avertizare al lui Ștefan cel Mare, un rol important îl jucau movilele. Cercetătorul Ion Ghinoiu arăta: „De-a lungul Drumului Brăilei, pe direcția nord-sud, între Brăila și Suceava, sunt vizibile și astăzi numeroase movile de

origine antropică amplasate, în funcție de topografia terenului, la 10–15–20 km una de alta. Pe vârful lor, spun bătrânii, se găsea în permanență gunoi pentru aprinderea focurilor. Vestea călcării hotarelor se transmitea astfel vizual, după părerea noastră, în câteva ore, iar prin mijloace tradiționale de transport, în aproximativ o săptămână”. Așadar, Ștefan era informat doar în câteva ore de invazia dușmanilor, având vreme să–și ia măsurile necesare apărării.

Un alt șir de mobile a fost construit și pe direcția est–vest, pentru semnalizarea pătrunderii în Moldova a tătarilor.

Teritoriul Bacăului, important nod de întretăiere a drumurilor comerciale, intra în calculele strategice ale domnitorului. În dreptul satului Scorțeni, pe dreapta Tazlăului, se află o movilă numită „Ștefan cel Mare”, care „movilă se zice că ar fi ridicată de Ștefan cel Mare, spre a ține mai cu ușurință piept maghiarilor. Acum vreo 40–50 de ani (informația este din 1895), s–au găsit aici o mulțime de arme vechi, săgeți, lănci, săbii”.

O veche monografie a comunei Băsești cuprinde următoarea însemnare: „In apropierea Cetățuiei de deasupra dealului Nodișa (unde s–a găsit o oală cu bani de argint de la împărații Titus și Hadrian și de la alți împărați), înspre sud, în pădurea de deasupra Boșotenilor, se găsesc două mobile mari, despre care oamenii din partea locului spun că sunt din vremi vechi. Prin împrejurimi găsim numeroase mobile de acestea, din care cea mai înaltă și mai însemnată, în comuna Prăjești, apoi din dreptul locului numit Dumbrava, între Enăchești și Coman și în sfârșit de la Iliiești, comuna Ardeoani, unde se găsesc resturi de săgeți vechi”.

Ortensia Racoviță, în lucrarea premiată de Academia Română, sublinia că „există și părerea că aceste mobile ar fi construite ca puncte strategice”.

Desigur, mobilele artificiale, împreună cu cele naturale, au fost incluse într–un sistem original de apărare în cazul unor invazii străine.

Podurile lui Ștefan

Până la Ștefan–Vodă, despre poduri se amintea mai rar. În hotărnicii și hrisoave, cel mai des este pomenit cuvântul „vad” decât „pod” sau cuvintele „punte, podișcă, podeț, poduleț, podișor” și mai rar „pod umblătoriu, pod statornic”. La Cetatea Neamțului se afla un „pod mișcător”. Se vorbește uneori și de „hurduzăuri”, poduri susținute pe lanțuri. Podurile fixe sau stătătoare se făceau „pe capre”, puse în albia apelor, „pe căsoaie”, umplute cu piatră, pe pari, toraci sau șarampoi, bătuți direct în albi. Podarii erau și cei ce făceau poduri pe uscat în orașe. Ei erau organizați în isnafuri conduse de un staroste sau maimarbașă. Despre podurile permanente de piatră aflăm abia în timpul lui Ștefan cel Mare. Conform tradiției, Ștefan a făcut un pod de piatră la Iași „de laturea târgului”, peste pâraiele Cărjoaia și Zlodica la Botoșani, unul peste Bașău și două în ținutul Bacăului, la Borzești și la Bogdana, peste pârâul „Valea Ră”.

Alexandru Odobescu scrie că și celebrul logofăt Tăutu ridicase „un pod solid” în județul Dorohoi.

Despre podul de peste apa Cârjoaiei aflăm o relatare din 1832, când se impunea „necesitatea de a se lua măsuri de reparare... pe cât s-ar părea mai aproape de adevăratul ființei lui și fără cât de puțină abatere”. Într-un dosar din 1845, se menționa „o cercetare la fața locului, care constată că vechiul pod era în lungime de 42 de metri, fiind construit din piatră cioplită, cu patru bolți”. În 1971, apele i-au îngropat picioarele în pământ. Partea carosabilă s-a ros, ajungându-se astfel că se circula direct pe pietrele de pe boltă”.

Singurul pod care se mai păstrează din timpul lui Ștefan cel Mare este cel de la Gârbovana, comuna Ștefan cel Mare. Legenda spune ca ar fi costat „un kertic domnesc de 2.000 oca de sare”. De-a lungul timpului, numeroși cercetători s-au întrebat dacă acesta este într-adevăr podul ridicat de neînfricatul domn. S. P. Radian, în documentata lucrare „Județul Bacău, studiu agricol și economic”, apărută în 1889, scria că în dreapta Trotușului „se află renumitul pod al Gârbovanului presupus a fi făcut de Ștefan cel Mare”. Ortensia Racoviță amintește și ea în lucrarea „Dicționar geografic al județului Bacău”, apărută în 1895, „podul Gârbovanului, zis și podul lui Ștefan cel Mare, al căii județului Adjud–Onești–Tg. Ocna. Legenda spune că podul acesta ar fi făcut de Ștefan cel Mare. Stricându-se cu vremea, el a fost restaurat de Mihai Grigore Sturza, domnul Moldovei (aprilie 1834–iunie 1849)”.

C.C. Giurescu spune că „un pod de piatră, zidit, este cel de la Borzești, pe care tradiția îl atribuie – credem, cu dreptate – lui Ștefan cel Mare. Cercetătorii Gheorghe Ungureanu, Gheorghe Anghel și Constantin Botez îi acordă toată atenția podului de la Gârbovana. Dar cel care a studiat mai mult acest pod a fost dr. C. I. Istrate. El arată că atunci când s-a construit în 1873 șoseaua Adjud–Onești, „s-au găsit «un pod boltit cu piatră construit de Ștefan cel Mare. Și părăului i se zice Părăul lui Ștefan cel Mare. Transformări sau adăugiri au avut loc în timpul domniei lui Mihai Sturza (1843–1849), în 1873, dar cea mai amplă între anii 1902–1903, când s-au înălțat două diguri laterale de protecție, unite cu un palier în scări format din bolovani de câte 800 kg fiecare». La această dată, podul are o lungime de 14 metri, lățimea de 8, înălțimea luată de la picior de 11 metri, iar deschiderea bolții de 5,80 metri. A fost construit din piatră brută, având ca liant var gros.

Părăsit, podul s-a degradat, ajungând chiar carieră de piatră pentru locuitorii din împrejurimi. În 1981, Oficiul de Patrimoniu Bacău a întocmit documentația pentru restaurarea și punerea în circuit turistic acestui unic pod. Din nefericire, despre celălalt pod de la Bogdana nu deținem niciun fel de date.

Pânzarele lui Ștefan

La sfârșitul primăverii anului 1475, o puternică flotă sub comanda marelui vizir Ahmed–Pașa, zis Kedik (Știrbul), părăsi Constantinopolul pentru a cuceri posesiunile genoveze din Crimeea. Pretextul îl constituia cererea căpitaniei tătare Eminek, din neamul Șirimilor, de a–l fi ajutat împotriva genovezilor din portul Caffa, în realitate, turcii își doreau de mult să transforme Marea Neagră într–un „lac turcesc”.

La început de iunie, întreaga flotă apărură pe neașteptate în fața portului. Luați prin surprindere, deși Ștefan le propusese ajutor militar, cafezii cedează și numai după câteva zile, cetatea e cucerită, căzând în luptă și cei o sută șazeci de moldoveni aflați aici. Imediat, în treizeci și două de corăbii, cei ce scăpaseră cu viață, sunt imbarcați împreună cu avuțiile și porniți spre Constantinopol. O corabie cu tineri cafezi este însă capturată de pânzarele moldovenești, și se refugiază într–un port moldovenesc. Turcii cer extrădarea lor. Ștefan le răspunde că „porturile sunt slobode și oricine poate să coboare și să poposească sau să pornească unde–i place”. Se pare că tot

acum, pânzarele moldovenești pornite din Chilia (Lykostamo) și Cetatea Albă (Moncastro) au capturat câteva nave turcești, întorcându-se victorioase și adăpostindu-se în aceste porturi. O inscripție de la mănăstirea Zografu glăsuiește:

„Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, am zidit acest turn pentru corăbii în anul 6982” (1475).

Așadar, Ștefan cel Mare avea flotă. Mărturii în acest sens sunt multiple. În secolul XV, moldovenii făceau transporturi din Marea Neagră în Mediterana, prezența lor fiind semnalată și în insula Creta. În firmanul din 9 iunie 1456, Mohamed al II-lea autoriza „comerțul moldovenilor cu corăbiile lor chiar la Istanbul”.

Avem de-a face deci cu „o adevărată flotă, deloc neglijabilă, alcătuită din nave de construcție proprie”.

Cum arăta însă vestitul pânzar moldovenesc? Prima mențiune o face Gheorghe Asachi, care alcătuiește și un desen al vasului. Ceva mai târziu, vor apărea trei variante ale pânzarului. Dar cel care a căutat să clarifice forma și aspectul lui a fost comandorul C. Ciuchi, originar din satul Băimac, comuna Izvorul Berheciului. În 1904, el dă publicității cercetările

efectuate, cu mențiunea că „se reproduce o stampă procurată de Grigore M. Sturza”. Iată ce scria încercatul lup de mare, comandorul Ciuchi: „Vasele moldovenești pe la anul 1500 aveau aproape forma corăbiilor de Dunăre ce se văd și azi: prova înaltă și întoarsă ca la gondole, pupa tăiată drept și terminată cu două coarne, care serveau probabil pentru legarea bastimentului. Cârma e o ramă solidă, câte una în fiecare babord, întărită cu fier la pană, care se lățește în extremitatea inferioară. Vasul are punte. Capostia e închisă numai în parte, probabil pentru a se putea servi de rame. Pe punte se văd două bastoane susținute de două straiuri. Un catarg simplu și—o vergă țin o velă înfășurată. Vela pătrată este cu mai multe serii de terțarole și bastimentul este reprezentat după luarea terțarolei, în momentul manevrei”. Pe baza măsurătorilor și analogiilor antropometrice, nava a fost estimată ca având următoarele dimensiuni:

Lungimea	17,6 m
Lățimea	4 m
Pescajul	1,8 m
Deplasament	60 t

Cum arăta echipajul unui pânzar?

„Echipajul era compus probabil din 5–6 marinari necesari manevrării velelor și un cârmaci. Velatura era compusă dintr—o velă pătrată pentru navigație cu vânt de pupa și o velă pe spetează pentru vânt travers”. Marinarii aveau costumul național: „căciulă, cămașă cu mâneci largi. Pavilionul este roșu, având un cap de bour cu o stea cu 5 raze între coarne, cu o lună nouă în stânga sus și o stea cu 5 raze în dreapta sus”. Reputatul cercetător mai adăuga „că aceste arme ar corespunde cu cele din timpul lui Ștefan cel Mare, după o piatră aflată la Muzeul arheologic din Odessa; există și o deosebire, prin aceea că steaua și luna sunt în aceeași ordine, însă în partea de jos”.

În studiul său, comandorul Ciuchi concluziona că aceasta „este într—adevăr singura stampă, dar nu și singurul document

cu o asemenea navă. La Mănăstirea–Sucevița, pictată în 1595–1596, se păstrează o frescă și o icoană cu două nave cu pavilion moldovenesc, dacă nu identice, cel puțin ciudat de asemănătoare cu pânzarul nostru. Prova este înaltă și ușor curbată înapoi, asemeni navelor de comerț romane din sec. II d. H. în reprezentări de pe pietre funerare sau mozaicuri bizantine târzii (117) destul de des întâlnite”.

Iată deci un element de continuitate romană în construcțiile navale, preluat mai apoi de navele otomane. Un astfel de tip de provă îl întâlnim în Marea Neagră, mult mai agitată decât Marea Marmara, Egee sau chiar Mediterana, și îl putem întâlni și astăzi la navele costiere turcești de tipul „cechirne” sau la lotcile pescărești mari. Însemnele moldovenești, „cel puțin în privința culorilor, sunt prezente la toate reprezentările de nave din picturile bisericești din sec. XV–XVI, cel puțin 30 fotografiate la Râșca, Humor, Moldovița, Voroneț, Neamț etc.”

Așadar, îl putem considera pe Ștefan în afară de un mare comandant de oști, și un amiral care a urmărit întărirea și dezvoltarea comerțului maritim, dar și a flotei militare.

Să fi navigat pânzarul nostru și pe Siret?

Ștefan cel Mare, cu barbă sau fără barbă?

Astăzi zâmbim. Dar în urmă cu un secol și mai bine, această întrebare a fost luată în modul cel mai serios. Tema respectivă a antrenat aprige discuții chiar în Academia Română, ținând din toamna anului 1882 și până în iarna anului 1883. Și iată de la ce a pornit totul.

Vasile Alecsandri era președintele unui comitet de inițiativă ce avea ca scop ridicarea în Iași a unei statui înfățișându-l pe Ștefan cel Mare. Ca urmare, se strâng fondurile, se găsește și sculptorul în persoana francezului Em. Fremiet. Potrivit temei întocmite de P. Verussi, Ștefan cel Mare trebuia să fie reprezentat cu capul plecat și, firește, privirea în jos, plete până la umeri și cu coroana pe cap. Fața îi era împodobită cu niște strașnice mustați și o impunătoare barbă!

Această imagine fusese creată mai ales de litografiile lui Gh. Asachi și picturile a doi pictori consacrați, Constantin Lecca și Carol Pop de Szathmary, care la rândul lor se inspiraseră dintr-o pictură pe pânză din 1797 semnată de Vasile Popovici, aflată la Mănăstirea Putna. Toate bune și frumoase, dacă între

timp n–ar fi intervenit o importantă descoperire. În peregrinările sale, episcopul Melchisedec descoperă la Humor un tetraevangheliar, împodobit cu numeroase miniaturi. Și cum norocul este de partea celor ce–l caută, episcopul are marea șansă să descopere și portretul lui Ștefan cel Mare. Îl examinează, descifrează scrisurile și se convinge că portretul este autentic. Ștefan cel Mare n–avea barbă! Descoperirea este prezentată Academiei Române. Pe loc, membrii Academiei se împart în două tabere. Unii îl susțin pe Bogdan Petriceicu Hașdeu că tetraevangheliarul nu este contemporan cu Ștefan și îl înfățișează pe Petru Rareș. Alții, dimpotrivă. Disputele capătă dimensiuni din ce în ce mai mari. Se întreprind cercetări serioase și minuțioase, care îl înfrâng pe Hașdeu și pe partizanii lui. Tetraevangheliarul era din timpul domnitorului, deci Ștefan cel Mare nu avea barbă!

Ca ironie, după ce toată lumea era ferm convinsă că domnitorul nu avea barbă, membrii comitetului telegrafiază la Paris sculptorului să lase statuia domnitorului tot cu barbă.

Și așa a fost inaugurat monumentul, așa ne–am obișnuit și noi cu imaginea viteazului Ștefan având barbă.

Iscoade și spioni la curtea Sucevei

La 6 septembrie 1450, Bogdan al II-lea, având alături pe tânărul Ștefan, obține o victorie asupra oastei poloneze în „Codrii Crasnei”, dar cu eforturi mari și datorită vitejiei ostașilor moldoveni. În loc să fie luați prin surprindere, conform capcanei întinse de domnul moldovean, polonezii, datorită trădării unui boier, îl așteptau pregătiți. Aici, pentru prima dată, află Ștefan ce înseamnă divulgarea secretului.

Din primii ani de domnie, Ștefan va face tot ce este posibil să-și controleze în țară boierii haini, iar în exterior să urmărească acțiunile dușmanilor. Iscoadele sale se aflau peste tot, informându-l la timp de orice acțiune împotriva sa sau a Moldovei. Păstrarea secretului era unul dintre factorii hotărâtori și pentru adversarii domnului.

La 27 februarie 1470, domnul moldovean atacă și distruge atât de fulgerător Cetatea Brăilei, încât Radu cel Frumos n-a putut schița niciun gest de apărare. Aceasta n-ar fi fost posibil fără ajutorul negustorilor din Brașov, care îi trimit lui Ștefan „arme și îngăduie oamenilor acestuia să vină la Brașov,

unde culeg informații în legătură cu mișcările muntenilor”. Încă din noiembrie 1474, Ștefan aduna informații despre pregătirile turcești.

Marea înfrângere a turcilor în bătălia de la Vaslui a fost, „într-o anumită măsură, consecința lipsei de informații cu privire la forța și capacitatea de luptă a oștirii moldovene și a tacticii adoptate de Ștefan cel Mare de a angaja bătălia pe un teren mlăștinos, care, cu toată exagerarea ce ia de scuză cronicarului turc (Așâk–Pașa Zade), a jucat un rol hotărâtor în deznodământul final”. Dar, deși Ștefan îi tăiasse dușmanului „mâna dreaptă”, pericolul nu era îndepărtat. La 26 iunie, Ștefan scria neliniștit solilor săi din Ungaria: „...Și despre turci așa să știți că iscoadele noastre ne-au povestit acestea... Am mai aflat prin iscoadele noastre despre vrăjmașii creștinătății, despre necredincioșii turci, că vin împotriva noastră. Și din nou ne-a venit veste temeinică că turcii vin spre noi, împotriva noastră și împotriva țării noastre și pe apă și pe uscat”. Deci informația primită e „temeinică” și demnă de toată încrederea. Agenții lui Ștefan se aflau atât în Crimeea, cât mai ales în Turcia. La sfârșitul iernii anului 1476, brașovenii îl trimit pe meșterul armurier Mihai cu știri despre „lucru turcilor”, iar Ștefan îi asigură că

„și ce va spune din partea domniei mele către domnia voastră omul nostru Mihai meșterul să–l credeți în toate, căci sunt vorbele noastre”. În primăvara aceluiași an, Ștefan a informat „în legătură cu pregătirile pe care le făceau turcii”. Din nou, Ștefan, la 11 iunie, le mulțumește pentru informații brașovenilor. Mai mult, după ce oastea turcească pătrunsese în Moldova, Ștefan le dă „o călăuză”, care „abătându–se de la drumul cunoscut, a pornit chipurile pe drumul care ducea la luptă”.

La 5 ianuarie 1477, brașovenii îi dau din nou „știri”. Iscoadele sunt active la Veneția, dar și din Țara Românească. În 1479, 1480, 1481, informațiile între brașoveni și domnul Moldovei devin tot mai dese.

Războiul informațiilor continuă. Ștefan nu–i scapă din ochi nici pe poloni. Află de tratativele din 1494 desfășurate la Levocea ale regelui Ioan Albert cu frații săi, desfășurate „în cel mai mare secret”. În fața unui iminent pericol din partea Poloniei, Ștefan „nu stă cu mâinile în sân în fața unei primejdii atât de mari” și apelează chiar la turci, scriindu–le: „...Avem oameni trimiși ca iscoade pentru a obține vești. Orice știri vor aduce, ele vor fi în grabă făcute cunoscute înaltului Prag”. Cronicarul Wapovski arăta în 1497 că exactitatea informațiilor furnizate de iscoade era atât de mare, nu numai la efective, armament, ci chiar și la „căruțași, negustori și servitori”. Dar nici Ștefan cel Mare nu scapă de spioni. La Cetatea Sucevei, sosește la 1 august 1502 Matteo Muriano, „doctor în arte și medicină”, dar și spion sadea. Chiar din prima scrisoare, el dă dogelui Veneției informații privind starea domnului, a urmașului său la tron, „posibilitățile de mobilizare a unei armate de 60.000 de ostași, la bogățiile țării, la poziția strategică și relațiile externe ale Moldovei, la potențialul de luptă a hatmanului Crimeii”. Moartea lui Muriano, suspectă, pune capăt activității sale de doctor, dar mai ales de spion. În afara iscoadelor, Ștefan a avut de partea sa, în ciuda câtorva boieri haini, populația care ca în legenda Vrâncioaiei și–a oferit nu numai informațiile, ci și feciorii.

Cafeaua logofătului Tăutu

Una dintre cele mai cunoscute legende din istoriografia noastră este legată de logofătul Tăutu, care se spune că fiind trimis ca sol la turci și primit de vizir, a fost servit cu cafea. Neștiind ce este, logofătul a sorbit-o dintr-o dată ca pe-o băutură, arzându-și gura. Ion Neculce în „O samă de cuvinte” scrie: „După ce au luat Bogdan-Vodă domnia (1504–1517), au și trimis pe Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat țara la turci. Și așa vorbăscu oamenii, că l-au pus vizirul de au ședzut înaintea vizirului pre macat și n-au fost având mestei la nădragi, că, trăgându-i cibotele, numai cu colțuni au fost încălțat. Și dându-i cahfe, nu știe cum o va be. Și au început a închina: Să trăiască împăratul și vizirul! Și închinând, au sorbit felegeanul ca altă bieătură”.

Documentele în schimb nu-i dau dreptate lui Ioan Neculce. De fapt și cronicarul știa întâmplarea de cum „vorbăscu oamenii”, și chiar „O samă de cuvinte” „sântu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni, și în letopisețu nu sunt scrise”. Cafeaua avea să apară pentru prima dată la Istanbul între

anii 1554 și 1555, în timpul domniei lui Soliman Magnificul (1520–1566), numit Kaunî (Legislatorul). Medicul personal al sultanului, Bedreddin Kaysunî, o gustă, îi place și o recomandă lui Soliman. Ca urmare, se deschid în toată capitala „Case a cafelei” – Kahvehîne, deci cafenele. Aici, scria Aurel Decei, „se citeau opere literare, poeții aduceau creația lor, gazeluri (tip special de poezie în literaturile orientale, având între 4 și 15 versuri, în care erau cântate de obicei dragostea și vinul), epigrame, kaside (o formă de poezie), se discuta, se juca șah și table”. Cafeaua cucerea islamul. Dar când lucrurile păreau mai fericite, împotriva cafelei se ridicară imamii (preoți musulmani). Motivul: „poporul s-a molipsit de cafenele. Nimenea nu mai vine la moschee” și sunt „case ale viciului. Frecventarea lor premerge frecventării... crășmei!” Ca urmare, muftiul de Istanbul, Ebussund Efendi, emite o fetva (sentință juridică canonică) prin care se interzicea consumul vinului și al cafelei. Mai mult, Sultanul Murad al IV-lea (1623–1640) dezlănțuie o aprigă prigoană împotriva „kahve și tutunului”, interzicându-le sub pedeapsa cu moartea. Personal, colinda străzile, iar vinovații prinși erau uciși. Urmașul său la tron, sultanul Ibrahim, a fost însă mai îngăduitor în ceea ce privește băutul cafelei și încet, încet apar cafenelele în tot Istanbulul. Consumul de cafea crește vertiginos, răspândindu-se în întreg imperiul turcesc. Apare chiar și funcția importantă de kahveci-bași, care... „nu făcea decât să supravegheze fierberea cafelelor”, în Muntenia pentru prima dată este menționată cafeaua la 3 august 1693, turcul Ivaz vânzând cafea în București, iar în Moldova în timpul domniei lui Antioh Cantemir, ia 12 septembrie 1694, când „Pașa dede în mâinile leșilor trii pungi de urșinic cu trii chei a porților cetății Comeniții. Iar leșii începură a râde (...). Și-i cinsti pașa cu cafe și cerbet, după cum este cinstea turcească”.

Așadar, logofătul Tăutu nu a avut șansa de a bea o plăcută și îmbietoare ceașcă cu cafea.

Misterele steagului lui Ștefan de la Athos

Iași, 1917. Este 11 iulie, pe înserat. Îmbrăcat militar, savantul Nicolae Iorga, obosit, mai are încă vigoarea de a cerceta documentele îngălbenite de vreme. Cu o lupă privește atent la o fotografie, apoi, grăbit, face însemnări pe o coală de hârtie. Deodată, auzi bătăi în ușă. Ridică privirea:

–Da, poftiți. Intrați!

În încăpere intră un militar, cu hainele prăfuite și mirosind a praf de pușcă, clar care părea fericit:

– Domnule Nicolae Iorga, mă scuzați că vă deranjez. Sunt colonelul Găvănescu, dar am vestea cea mare. Victorie! Azi în zori, înainte de a se face lumină, trupele Armatei a II-a s-au pus în mișcare spre punctele de atac ordonate. Atacul Diviziei a 3-a, în special, a fost fulgerător, în mai puțin de două ore, am ocupat întreaga primă linie de tranșee și întăriri pe dealul Mă-rășeștilor. Luptele au fost crâncene, dar scurte. Trupele noastre au căzut asupra inamicului atât de repede și cu atâta putere, încât orice rezistență din partea lui era de prisos. Baioneta și grenadele au jucat cel mai mare rol!

–Dumnezeu să–i ocrotească pe bravii noștri eroi...

– Domnule Iorga, am mai venit pentru un lucru. Tipografia „Serviciului nostru geografic” scoate pentru anul 1918 calendarul „Regina Maria”. Am primit deja materialele chiar de la Maiestatea sa, regina Maria, de la domnii Octavian Goga, Delavrancea, Beldiceanu, Mihail Sadoveanu și am fi onorați de ne–ați da și dumneavoastră unul.

~ Cu plăcere. Tocmai am terminat un articol despre flamura lui Ștefan Vodă cel Mare de la Muntele Athos. Este singurul care s–a păstrat dintre toate steagurile care au dus la luptă ostile, de cele mai multe ori biruitoare. Privește fotografia aceasta a steagului. Pe vechea mătase în litere de fir e scrisă o rugăciune, în vechea limbă a liturghiei slavone. Iată ce cuprinde:

„O, sfinte îndurătorule și biruitorule mare Gheorghe, care, în nenorociri și în năpăști, dai un grabnic și călduros ajutor și celor necăjiți nespūsă bucurie, primește de la noi această rugăciune, de la smeritul tău rob a lui Dumnezeu, Io Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, și ți–ne–l nevătămat în acest veac și în veacurile viitoare, pentru rugăciunile acelor ce ți se închină, ca să te slujim veșnic, Amin. în anul 7008, iar al Domniei Sale al 37–lea”.

– Domnule, tot pe flamura de la Muntele Athos însă avea a face cu Sfântul Gheorghe luptătorul și biruitorul Sfânt. Balaurul cu trei capete stă supus supt picioarele lui înfășurate în cremide, sabia care a lovit – căci e o sabie, nu o sulită – se cumpanește pe mâna stângă, ca și cum eroul s–ar găti să taie cele trei gâturi încordate. Iar doi îngeri în zbor așază cununa lor pe capul tânăr al triumfătorului.

Ridicându–se de la masa de lucru, Nicolae Iorga făcu câțiva pași prin cameră:

– Vedeți, „nenorociri și năpăști...”, „Cei necăjiți...”, „Un grabnic și călduros ajutor...” N–ar zice că sunt cuvintele ca pentru ziua de azi?

Semnalat de marele nostru savant, steagul se află și astăzi la Athos, „între călugări”. Totuși, la o privire mai atentă, ascunderea

lui ridică o serie de întrebări. Sfântul Gheorghe nu prea pare Sfântul Gheorghe. În „*Simbolică biblică și creștină – Dicționar enciclopedic*”, apărută în 1935 la Timișoara, se scrie că „Sfântul Gheorghe a primit atributul de cavalerul creștinătății, este tipul cavalerului de mai târziu... Iconografia ni-l prezintă călărind pe un cal alb și omorând balaurul; adesea are și un steag în mână ca simbol de învingere a bisericii asupra păgânității. Ni-l mai prezintă ca pe un

tânăr viguros, cu sabia în mână, ridicată asupra balaurului răpus de suliță sub picioarele calului, ca simbol al triumfului binelui asupra răului. Balaurul închipuie puterile contrare bisericii...” Ori pe steagul acesta este înfățișat un tânăr până în 30 de ani, al cărui chip seamănă izbitor de bine cu cel al lui Alexandrel! El este îmbrăcat nu în armură, ci într-o haină lungă, probabil de catifea, stând nu pe cal, ci pe un jilț. Cu mâna dreaptă strânge mânerul unei săbii, al cărei vârf e prins de mâna stângă. Pe cap doi îngeri îi așază „cununa”, iar sub picioare se află un balaur „cu trei capete” și „trei gâturi încordate”.

Cui trebuia să dea Sfântul Gheorghe un „grabnic și călduros ajutor”? Cine erau „cei necăjiți”? De ce a trimis Ștefan cel Mare acest steag la mănăstirea Athos? La ce „nenorociri și năpăști” se așteaptă Ștefan, de se ruga să-l „țină nevătămat în acest veac, dar și în veacurile viitoare”?

Răspunsuri la aceste întrebări le găsim în situația Moldovei „în al 37-lea an al Domniei Sale”, adică în 1493. Să vedem cei trei „balauri încordați” care așteptau să se năpustească asupra Moldovei. Unul din ei era Imperiul Otoman, veșnic gata să poțopească mica țară. Al doilea așteptând la pândă să sfârtece Moldova era Ungaria. Dar cine era al treilea? De necrezut, dar adevărat, Polonia. La 7 iunie 1492, regele Cazimir al IV-lea a plecat în lumea celor drepți. Lăsa un tron vacant, pe care l-a ocupat la 27 august Ioan Albert. Rând pe rând, încă trei frați ai săi se vor urca pe alte tronuri. Mai rămânea unul de rezolvat: fiul cel mai mic al lui Cazimir, Sigismund. Unde putea fi așezat cu coroană pe cap? Doar în Moldova!

Cronicarul polon Miechowski scria chiar că Ioan Albert propusese „estirpatione Moldaviae”, adică „desființarea statului Moldova”! La o asemenea perspectivă, Ștefan avea de ce să fie neliniștit. Iată de ce avea nevoie de „un grabnic și călduros ajutor”. Dar și un avertisment cu sabia „în cumpănire”.

Evenimentele ce se vor derula în anii ce au urmat vor confirma temerea marelui Voievod.

Curtea Domnească din Bacău și tainițele ei

O curte domnească la Bacău? Pentru ce a ridicat-o Ștefan aici? Firește, așezarea Bacăului era absolut strategică, dar și comercială, localitatea fiind exact la întretărirea unor drumuri importante. Aceste lucruri nu-i scapă marelui domnitor, care dă poruncă să se ridice o curte domnească cu toate cele trebuitoare. Aici va fi așezat chiar „prea iubitul său fiu, Alexandru”, care va governa partea de sud a Moldovei. Lucrările s-au desfășurat, după cât se pare, între anii 1476 și 1481. Când lucrătorii s-au apucat de treabă, ei au trebuit să răzuiască locul, deoarece încă se mai aflau urme de la altă curte, cea a iui Petru al II-lea. Curtea „nu e o construcție măreață. Are un beci, care se mai păstrează și astăzi, cu doi piloni din piatră și o boltă de cărămidă. Pe fundația din piatră de carieră cu laturile de 12,80 x 10,80, s-au înălțat zidurile, fiind posibil ca această construcție să aibă și etaj. Interiorul era demn de reședința unui fiu de domnitor. Pereții erau ornamentați cu plăci de perete, discuri smălțuite în diverse culori, cu reprezentări vegetale, florale și geometrice, dar și reprezentând

cavaleri medievali. Firește, nu lipsea stema Moldovei. În casa domnească, se foloseau zilnic căni, castroane, pahare și cupe. În oale–borcan era păstrată mâncarea. Din toate punctele de vedere frumusețea și bogăția acestor încăperi nu se deosebeau cu nimic de cele din cetatea de scaun. Curtea de la Bacău era o copie la o dimensiune mai mică a celei de la Suceava. Din aceste încăperi, Alexandru emitea documente, caligrafiate de grămăticii, cum ar fi cel din 18 ianuarie 1482, prin care se intitula „*Alexander filius Domini Stephani Dei gracia Waywod regni Moldavie*”, sau cel din 26 iunie 1488, în care își spunea „*Sandrinus Dei gracia fillius illustrissimi principis Stephani Woiwode Moldavensis*”. Pentru pază, supraveghere și probabil locuință, se afla un turn de apărare. La aproape 10 ani de la înființarea Curții Domnești, ia 1 ianuarie 1491, era târnosită și Biserica „Precista”. Totul îi dădea aspectul unei adevărate curți domnești. Cu siguranță, întreg ansamblul era protejat de o palisadă din pământ și lemn. Dar cea mai mare protecție venea de la cele două ape care înconjurau această porțiune, transformând-o într-o adevărată insulă: râul vijelios și greu de trecut, Bistrița, a cărui albie se vede și astăzi, și pârâul Negel, care își avea cursul chiar prin actualul centru al Bacăului. Mai multe campanii arheologice aveau să scoată la iveală mărturiile ale vieții petrecute la Curtea Domnească. Prima cercetare a avut loc între 1967 și 1968, fiind dezvelită o parte a Curții, urmată de alta între 1984 și 1986, când s-au extins săpăturile și a fost dezvelită și o parte din fostul turn–locuință. Dar ce au găsit arheologii? În primul rând, numeroase fragmente ceramice, o monedă turcească din 1481, monede ungurești din 1538, 1543, 1556 și un bogat material ceramic de uz casnic, obiecte din fier. Documentar însă, curțile domnești sunt pomenite într–un singur act din 20 aprilie 1491, când Mănăstirii Tazlău i se dăruiește un sat „ascultător de curțile de la Bacău”. Existența Curților din Bacău n–a fost prea îndelungată. Arheologii băcăuani consideră că distrugerea lor a avut loc fie în timpul domniei lui

Ștefăniță Voievod (1517–1527), fie în timpul domniei lui Petru Rareș (1527–1538). Și totuși, spre deosebire de suratele ei, curțile din Tazlău, Neamț, cele din Bacău aveau o particularitate. Se știe că Ștefan era o adevărată „vulpe”, nelăsând ca dușmanul să-l ia prin surprindere. De informațiile primite, mai ales la timp, depindeau mobilizarea și căile de atac. Adversarii săi luați cele mai strașnice măsuri pentru a păstra secretul operațiunilor militare. Astfel, Mehmed al II-lea declara că „dacă un fir din barba mea ar cunoaște gândul meu, l-aș smulge”, iar Ioan Albert spunea: „Mi-aș arde cămașa de pe mine dacă aș ști că-mi cunoaște planurile mele ascunse”. Ștefan avea peste tot iscoade. Mulți hangii erau în slujba domnitorului. Pe Matei Corvin l-au urmărit în 1467 iscoadele pas cu pas, comunicându-i domnitorului poziția inamicului. Regele Cazimir al Poloniei se afla de asemenea în atenția iscoadelor, încercarea de a-l prinde pe Ștefan neavând loc datorită acestora. Ștefan se afla în raporturi excelente cu brașovenii, în afară de arme, postav, aceștia îi mai trimiteau și informații. Meșterul armurier Mihai îi comunicase despre „lucrul turcilor”. Ștefan le mulțumea: „Și ce va spune din partea domniei mele către Domnia voastră omul vostru Mihai meșterul să-l credeți în toate, căci sunt vorbele noastre”. La 20 aprilie 1471, Ștefan ruga într-o

scrisoare pe prietenii săi brașovenii să-l înștiințeze dacă turcii se îndreaptă împotriva lui. Din nou la 9 aprilie el le cerea: „Căutați bine cu iscoade”, în sfârșit, la 4 februarie 1481, el le mulțumea din nou pentru știrile pe care i le-au transmis despre Țepeluș. La 5 septembrie 1485, Ali-Bei îl căuta cu disperare pe domnul Moldovei. Ștefan le trimite o iscoadă falsă, iar Așik-Pașa Zade scria referitor la aceasta: „Încotro a plecat Ștefan, unde se află? Acel prins a vorbit așa: Ștefan cel Mare a plecat și s-a dus în vilaetul leșesc”.

Tratativele din 1494 între Ioan Albert și frații săi „în cel mai mare secret” au fost cunoscute însă de Ștefan. Avea iscoade și în interior. Ca urmare, a putut lua măsuri drastice împotriva boierilor haini.

Grosimea zidurilor de la Curțile din Bacău, peste 1,20 metri, oferă un indiciu important. Clădirea avea cu siguranță tainițe. Nu erau simple vorbe că „pereții trag cu urechea”, în „zidurile groase ale clădirilor erau de obicei amenajate ascunzători speciale în care se ascundeau spioni pentru a asculta ce se discută în camere sau care serveau ca refugiu în caz de atac prin surprindere”. Cu siguranță că din beciurile curții prin tunelul subteran ce a existat până în 1960, curtenii se puteau salva. Acest tunel, făcut din cărămizi așezate „pe muchie”, destul de înalte ca un om să le străbată în picioare, avea ca loc de ieșire pădurea ce se afla atunci pe locul unde este astăzi Liceul „Anghel Saligny”.

Avem vreo descriere a acestor tainițe de la Curtea de Bacău? Deocamdată, nu. Doar un model de comparație este ctitoria lui Duca-Vodă. Iată ce scria, în 1842, Alecu Russo:

„...Palatul în partea mijlocie cuprinde tainițe întunecoase, iar sub acestea vin beciuri săpate în pământ. O scară de vreo 12 lespezi, strâmtă și lipită de peretele dinafară a palatului, duce la un balcon de piatră, o altă ușă, rotundă, îngustă și scurtă, dă pas într-o tindă boltită... în dreapta și în stânga tindei, două

uși dau intrare în două mici apartamente: cel din stânga cuprinde o sală destul de mare. Această sală servea pentru primiri și sfaturi; ea comunica cu o cameră luminată prin două ferestre, tot spre ogradă, asemenea boltită și pardosită cu lespezi de cărămidă, în ungherul din fund, în dreapta, se vede o ușă mică, ce se crede a fi comunicat printr-o scărișică săpată în zid cu tainițele de

dedesubt mai mici. Cea dintâi are două ferestre spre ogradă. A doua cameră, numită «odaia lui Vodă», primește lumina din partea orașului Iași. În ungherul din fund, în dreapta camerei din fund, este o ușă foarte îngustă și scurtă care se deschide în zidul dinspre ogradă. O scărișică săpată în acel zid și luminată numai printr-o fereastră rotundă duce în o cameră numită «ietacul doamnei» și care se găsește sub «odaia lui Vodă». Această cameră misterioasă, puțin ridicată și luminată prin două metereze, are în fund un soi de scobire în zid, care servea de vatră. Ferestrele ei privesc în partea Prutului. Așadar, rândul de sus al palatului se compune din cinci camere, dintre care una tainică și subașezată. Iar intrarea în tainițe se găsește peretele palatului care privește spre oraș.

O ușă mică, rotundă și ridicată de la pământ ca de vreo doi coți, duce într-un feliu de tindă îngustă, în a cărei fund se deschide o vizuină ce are asemănare cu un cuptor de pitărie; nivelul ei e mai ridicat decât cel al tindei, în stânga se vede o cameră boltită, tupilată, întunecoasă, în al cărei colț, de-a stânga, se arată o gaură prin care de-abia încape omul, pentru ca să intre într-o altă cameră, asemenea întocmită ca cea dintâi. Amândouă sunt zidite pe aceeași linie cu «ietacul doamnei». Unde au fost aceste tainițe? Las această întrebare pe seama arheologilor...

Secretele Bisericii „Precista”

Pare de necrezut, dar vestita Biserică „Precista” din Bacău a avut până în primul deceniu al secolului XX două turle! Iată povestea acestui vestit locaş de cult.

Pe la 1900: „Privită din partea de nord, are mai mult aspectul unei biserici părăsite, din cauza căderii tencuielii și a multor culori, în care predomină negrul, iar în partea de sud, peretele fiind mai ferit de furtuni, e într-o stare mai bună, iar în schimb plafonul de sub streșină e căzut, din cauza acoperișului strâmt, în curând se va resimți din cauza ploilor și bolta bisericii, oricât de rezistentă ar fi. Pe pereții interiori, aproape nu se mai distinge chipul sfinților, în multe părți sunt imposibil de reconstituit picturile și dacă se va lăsa așa, nu se va mai cunoaște nimic din ce a fost. O înfățișare nu tocmai plăcută îi dă bisericii și gardul ce împrejmuește curtea, căci e putred și în multe părți căzut”.

Cum de a decăzut această construcție?

Biserica a fost târnosită la 1 ianuarie 1491. Pisania dăltuită în piatră glăsuiește: „*Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și*

cu săvârșirea Sfântului Duh, bine cinstitorul și de Hristos iubitul Alexandru Voievod a zidit acest hram întru numele Adormirii Precistei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei și s-a săvârșit în anul 6999, luna ianuarie 1^a. (Traducere făcută de N. Iorga) Așadar, Alexandru și cu tatăl său Ștefan vor asista la sfințirea bisericii. Dar de ce chiar la început de an? Majoritatea bisericilor ridicate de Ștefan cel Mare se ridicau „planificat”, adică începea construcția lor în mai–iunie și se termina în septembrie–octombrie. Astfel, bisericile Volovăț (26 mai–14 septembrie 1497), din Milișăuți (8 iunie–13 noiembrie 1487), „Sf. Gheorghe” din Hârlău (mai–octombrie 1492), „Sf. Ilie” (1 mai–15 octombrie 1488). Timpul construcției era extrem de scurt pentru acea vreme, dar Ștefan știa să mobilizeze importante forțe într–un singur punct. Nu–i de mirare că Cetatea Chilieii a fost făcută doar în câteva săptămâni, cu ajutorul a 800 meșteri zidari și 17.000 de ajutoare. Dar „Precista” a fost „dată la cheie” în plină iarnă. Care să fie explicația? În primul rând, evenimentele vremii. Nori negri se rostogoleau asupra micii Țări a Moldovei. Polonezii, gata de a interveni în treburile interne, turcii în expansiune, rușii în creștere, ungurii cu ochii ațintiți, muntenii gata de compromisuri și ardelenii împinși de la spate. Un singur gând îl făcea pe Ștefan să grăbească totul și să treacă peste orice tradiție. Acesta se numea urgență. Alexandru, vrednicul fiu, nu avea timp de ghidușii, de viață patriarhală și trebuia să treacă urgent la reorganizarea Țării de Jos. Din nefericire, dispare prematur de pe scena țării, chiar atunci când toată lumea își punea mai mult ca niciodată speranța în el. Curțile Domnești din Bacău, încet dar sigur, scad din importanță. Așa cum pe drept spune arheologul Al. Artimon, din 1517 ele rămân doar o amintire. Ce se întâmplă însă cu ctitoria „Precista”? La 1598, biserica funcționa. „Eremia Movilă Voievod”, deși foarte ocupat cu nenumăratele și încurcatele treburi ale domniei, găsește timp și pentru „Tetraevangheliarul de la Bacău” să–l restaureze. Acesta fusese dăruit chiar la sfințirea bisericii de Alexandru: „Cu bunăvoința Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, Io Alexandru

Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul marelui Ștefan Voevod, a scris și a ferecat acest Tetraevangheliar bisericii sale care (este) în Bacău, casa preasfintei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria, cu mâna mult păcătosului diacon Theodor, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului Ștefan voevod, în anul al 35-lea al domniei lui, în anul 6999 (1491), luna aprilie 23". Cu siguranță, Tetraevangheliarul a fost scris și împodobit, „cu patru miniaturi” (două reproduceri se află în catalogul Expoziției din 1913 de la Moscova) de către diaconul Teodor Mărișescul. De la „Trei Ierarhi”, a ajuns însă și un panaghier, comandat tot de Alexandru: „Io Alexandru Voevod, fiul lui Ștefan Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, a făcut acest panaghier ca să stea în biserică din Bacău”. Pe acesta este înfățișată înălțarea lui Isus Hristos, iar „înăuntru este săpat un tropăi a acestuia”.

Trec anii, iar de Curțile din Bacău și de biserică de aici nu se mai spune nimic. Aflat la Bacău, nici Dimitrie Cantemir, autorul „Descrierii Moldovei”, nu scrie nimic de vechea ctitorie și cu atât mai puțin de curțile domnești. Totuși biserică funcționa.

În 1622, „Ion Alexandru voevod, fiul lui Ștefan voevod, domn al Țării Moldovei, înfrumuseța acest mormânt..., care s-a strămutat în vecinicile lăcașuri în anul 7130. E vorba de Ion Alexandru, fiul lui Ștefan Tomșa de la Tamași, Mihai Ciuteaci în 1656 are grijă de biserică și pune o lespede de piatră cu înscrisul: „Acest mormânt făcut și înfrumusețat de jupanul Mihail Ciuteaci postelnicul, jupânesei saie, Maria. A răposat în zilele evlaviosului Vasile Voevod, în 7144, luna maiu”. Acest Ciuteaci a fost restaurator, confirmat și de „Pomelnicul Ciuții” din 10 august 1840.

Lăsat în părăsire, ansamblul de la Precista devine loc de aprovizionare cu piatră pentru târgoveții băcăuani. Din „curți”, vor rămâne doar fundațiile și beciul. Centrul activității băcăuane se mută spre zona actuală a Bisericii „Sf. Neculai”, către strada Bacovia. În 1821, „Precista” era în câmp și lumea mergea cu frică la biserică de teama... lupilor!

În luna iunie, 29, 1801 este pusă în biserică o icoană: „Această sfântă icoană am făcut-o noi Sandu Sturdza dimpreună cu soția mea Soltana, pentru pomenirea noastră și pentru sufletele fiicei noastre Casandra”, probabil, părinții viitorului domn Ioniță Sandu Sturdza. Un an mai târziu, o altă icoană este adusă aici: „Această sfântă icoană, am ferecat-o eu Soltana pâh cu banii din zestrea fiicei mele Casandra... și pentru aceasta a dat-o la sfânta mănăstire Precista la Bacău, ca să ste în tinda bisericii unde este și îngropată Casandra și cine ar muta-o de acolo la altă biserică sau într-alt loc să fie blăstămat de Sfânta «Precista» și de trei sute și optusprezece Sfinți părinți”.

Prin Legea de împroprietărire de la 1864, „s-a dat acestei biserici din moșia Cremenea, fostă proprietate a bisericii, un loc arabil de 17 fâlci (24 hectare sau 3457 m), situat în comuna vecină, Letea II Nouă”. De bine, de rău, viața monahală continuă aici. Continuă și darurile: o icoană „Maica Domnului”, cu înscrisul: „Această S()tă icoană s-a făcut cu cheltuiala

robilor lui Dumnezeu Neculai, Ana, Kiraca, 1833, aprilie, 22, m. Zugrav”. Peste 7 ani, „...o icoană s-au făcut cu cheltuiala d. Jupânesii Anii, soție lui Ioniță Anghel, Mihalache Zugravu, la anul 1840, ap. 16”. O icoană veche este restaurată: „Acesta icoană fiind vechi, de la anii 7259 (1751) în zilele D. Mihai Cehan Racoviță V. V., acum a doua oară am zugrăvit—o eu cu cheltuiala d. Smaranda Soroianu cu soțul ei Vasile și fiicele d. Catinca și Marghioala, în oblăduirea dumnealui Grigorie G. G. V. V., la anul 1850, august 13, Zugrav”. Treptat, treptat, biserica revine în atenție, chiar dacă în 1894 avea doar 375 enoriași. Până la secularizare, prin 1838, biserica „nu posedă astăzi de cât o mică casă veche”, „după un plan urātu cu ferestre mici și altele și mai mici”, „cu 4 odăi mici sub dânsa o mică pivniță, păreții partea de cătră apusu dărâmați”... și „o șură vechi” în care „șade cântărețu întâiu”. Aici „au ținutu și ține vaci, vițai, porci și altele, aceștia toate le pășuna în curtea bisericii, gunoiu și alte necurătenii, le scoate peste morminte și pe lângă toate aceștia mai dă și 2 odăiți cu chirie”.

Noroc însă de „binefăcători”. Cel mai important a fost așa cum glăsuiește pisania în grecește de la intrare: „Nilos, fiu prea vestit al muzelor mărețe, a construit cu mari osteneli un templu de o frumusețe rară și de o mare admirație a închegării, iar opera a ajuns la capăt, toți dorind pentru săvârșire, iar el primind cu bucurie însărcinarea lucrării, în luna august 1854”. Tot el pune ca pardoseală piatră pătrată și deasupra cărămidă smălțuită „cum fusese în vechime”, așa cum o va găsi și preotul Atanasiu în 1890, „cărămizi smălțuite așezate pe muche”, el punând podea de scânduri. Tot el plătește și zugrăvirea bisericii. În rândul „făcătorilor de bine” se situează și „arhimandritul Veniamin”, care face „îmbunătățiri radicale”, printre care și „turnul de lemn, așezat deasupra porții, la intrare”. Lângă biserică, este „un loc însă în întindere de vreo 5.757 mp, unde s-o îngropat morții până la înființarea cimitirului actual”, „vreo 100 morți”.

Alexandru, arendașul moșiei Cremenea, se implică și el, dar „anume ce îmbunătățiri a făcut, n-am putut afla”, no-

tează preotul Th. Zotta, ca și „Constantin, Constantin și Z.N.”, dar despre care „nu se găsește niciun indiciu”, fiind pomeniți la fiecare „slujbă”. În 1871, biserica este prădată cumplit, „iconomul Gheorghe Albu (1848–1885), „a completat multe lipsuri” și Iosef Cozner aurește crucile de fier”. În 1892, „vreo câteva intrări particulare dădeau în curtea bisericii”, așa că s-a împrejmuit, iar peste doi ani de zile Gheorghe Atanasiu „face rmai multe reparațiuni”, până atunci, „de la 1 martie 1885 până în 1887”, executându-se „mici cârpeți”. Anul 1881 este foarte important. Moșia Cremenea se împarte și ia ființă satul Domnița Maria (cartierele Orizont și Tic-Tac de astăzi), sat care la 12 martie 1936, prin semnătura primarului Constantin Zlotescu, va fi încorporat Bacăului, pentru că așa cum se preciza atunci „crează pentru viitor perspective certe ale dezvoltării municipiului”. Prin 1893 „se repară și revopsește acoperișul, în 1895 s-a tencuit cu ciment soclul bisericii până la înălțimea de un metru, s-a nivelat și s-a plantat aleea, „ca din 1906 până astăzi (1910), nu s-a mai făcut nimic”. Cât despre „obiectele de valoare, mai ales din trecut și care să ne reamintească pietatea și dăruirea strămoșilor noștri..., nu se mai găsesc!” Începând din anul 1911 „Precista” intră în atenția restauratorilor, astfel că în anul 1933 s-a terminat restaurarea acestui „important monument istoric de către Comisiunea Monumentelor Istorice, desființându-se pridvorul, turla din față (clopotnița) care a fost adaus și turnul de la mijloc refăcut în formă octogonală”. Tot acum se restaurează și pictura de către Constantin Ionescu, „sfințirea având loc la 8 octombrie 1933, în prezența Episcopului Lucian Triteanul al Romanului”. Abia în 1966 pictorii Gheorghe Ciobanu și Gheorghe Trășculescu fac sondaje pentru a regăsi pictura veche, în lipsa acesteia, o nouă pictură va fi executată de Arutin Avachian, care va rezista până în 1981, când din nou va fi pictată biserica.

Știți de ce „Precista” are o rezonanță aparte? Pentru că, în pereții ei s-au păstrat vestitele „oale de rezonanță”

Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, otrăvit?

1 ianuarie 1491, Curțile Domnești din Bacău. Aici își face apariția un cortegiu extraordinar, cum nu mai văzuse Bacăul până atunci, în frunte, călare, însuși nebiruitul Vodă Ștefan, îl are alături „pe preaiubitul său fiu”, Alexandru, îi urmară marii boieri, portarul Sucevei, Luca Arbore, ceainicul Moghilă, stolnicul Frunteș, postelnicul Cozma Șarpe, vornicul Giurgea Doh. La mică distanță își face apariția suita Mariei Asanina Paleologhina, „doamna Moldovlahiei”, soția lui Alexandru. Curțile din Bacău se aflau într-o mică insulă făcută de brațele Bistriței și Negelului. Odinioară, pe acest loc se ridicase curtea domnească a lui Petru al II-lea. Erau câteva clădiri protejate de o palisadă de lemn și pământ. În aceste curți din „Târgul de jos”, fiul lui Alexandru cel Bun, Ștefan, va sta de la începutul anului 1443 până la 5 aprilie 1445 și vor da „cărți domnești”. Într-adevăr, în acest perimetru, arheologul Alexandru Artimon a scos la iveală o așezare medievală datând de la sfârșitul secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea. S-au dezvelit „cinci locuințe cu un inventar compus din căni, ca-

pace, oale, opaițe din ceramică similară cu cele de la Suceava, Baia și Tg. Trotuș”. În schimb, nu s-au găsit niciun fel de urme ale unor construcții care să fi servit drept curte domnească. De ce au dispărut acestea? O ipoteză este aceea că Ștefan cel Mare, când a ridicat noua curte domnească, a poruncit ca locul să fie „răzuit”. Este de presupus însă că aceste curți să fi fost pe locul actualei catedrale „Sf. Nicoiae”. Aici a fost descoperit un gros de la 1433 și fragmente ceramice medievale, de către Al. Artimon. Locuința Voievodului și a soției se afla în fața altarului bisericii, dedesubt fiind un beci ale cărui urme se păstrează și astăzi. Ștefan se îngrijise ca lui Alexandru să nu-i lipsească confortul, în încăperi se aflau salbe cu plăci de ceramică decorate cu motive antropomorfe, zoomorfe și heraldice, covoare orientale, lavițe asemănătoare celor țărănești pe lângă pereți și acoperite cu perne moi, brodate cu fir. Pe mese acoperite cu fețe cu broderii complicate se aflau sfeșnice pentru lumânări din argint aurit, talere pentru gustări reci și calde, tipsii, ibrice din argint realizate la Brașov, linguri mari cu sidef, pocale mari și mici din argint, solnițe din argint cizelat, vase de faianță și lighene pentru spălatul mâinilor. Perechea Voievodală era apărată de

ziduri puternice din piatră, cu creneluri pe care vegheau străji. Dintr-un turn se putea urmări orice mișcare a dușmanilor. Un tunel secret din cărămidă „pe muche” făcea posibilă salvarea în caz de asediu. Acum, la 1 ianuarie, se făcu târnosirea bisericii ridicate doar în șase luni de zile, în prezența unui întreg sobor de preoți. Alexandru primise titlul de Voievod doar cu un an înainte, tatăl său încredințându-i misiunea de a asigura buna funcționare administrativă, dar mai ales militară. Tatăl său nu-l pusese aici doar din întâmplare. La vârsta majoratului, Alexandru avea deja experiență în lupte, participând alături de tatăl său în 1476 la bătălia de la Războieni, Valea Albă și în 1481 la lupta de la Râmnic. Dovedește reale calități de conducători de oști, fiind cu siguranță cel mai potrivit urmaș ia tronul Moldovei. În 1492, Ștefan îl trimite pe Alexandru cu 5.000 de oameni într-o expediție alături de oastea sultanului. Anul următor, Alexandru, tot singur, va conduce două incursiuni moldovenești în Polonia și în 1494 este din nou la Bacău. Pune o lespede funerară deasupra unui mormânt făcut chiar în ctitoria sa, „Precista”.

Alexandru împlinește 35 de ani în 1496. E în floarea vârstei și a maturității. Toate speranțele se îndreaptă spre el. E 26 iulie. Pe poarta Cetății Sucevei, un călăreț pătrunde ca vijelia. Descalcă și urcă în mare grabă scările de piatră spre încăperile domnești. Cere să fie primit de îndată de domn. Chipul lui înspăimântat nu prevedea vreo veste bună. E introdus la Ștefan. Aruncându-se la picioarele acestuia, oșteanul cu vocea tremurândă abia reușește să spună:

– Măria ta! Nenorocul mă face să vă aduc vestea cea mai rea...

– Au năvălit turcii? Tătarii?

– E mai rea decât dacă ar fi năvălit toți dușmanii Moldovei.

– Spune odată!

– A murit Voievodul Alexandru!

Oricât de încercat oștean era, Ștefan nu poate să nu-și șteargă lacrimile de pe obraji. Alexandru, preaiubitul său fiu, mort la 35 de ani! Desigur se puneau întrebările: unde și când și de ce a murit Alexandru?

În anul 1494, Alexandru era la Bacău. În ctitoria sa de pe malul Bistriței, dă ordin să se pună o lespede pe mormântul unei persoane foarte apropiate. Din ianuarie până în 26 iulie, Alexandru cu siguranță a fost în Bacău. În toată această perioadă n-a fost război, deși deasupra chipului său pictat și refăcut mai târziu de la mănăstirea Bistrița este inscripția: „Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan Voievod, care a murit la oaste.”

Să fi murit zălog la Constantinopol? Nu, pentru că și soția sa, după un document din 1538, spune că acesta era în Moldova și cu siguranță la Bacău, la adăpostul zidurilor crenelate de aici. Avea Alexandru dușmani? Rivali la domnie? Credem că da. Nu-i de mirare că soția sa, Maria, deși era însărcinată, plecă sau a fost nevoită să plece la Constantinopol, unde îl naște pe viitorul Ștefan Lăcustă. Cu siguranță la Bacău a fost organizat un complot care a reușit să-l suprimă pe Alexandru. Cine l-a organizat și cine a fost mâna criminală, nu putem ști. Probabil că dușmanii erau așa de periculoși, încât Alexandru nu e îngropat, conform obiceiului, în biserica „Precista” din Bacău, ctitorie a sa. „Cronica moldovenească” relatează că el a fost „îngropat lângă străbunicul său Alexandru Voievod, la Mănăstirea Bistrița”.

Așadar, complot la Bacău de o violență și dimensiune greu de prevăzut. Dispariția lui Alexandru și plecarea Mariei, soția sa, au încheiat lista capetelor încoronate la Curtea Domnească din Bacău. Treptat, treptat, acestea își pierd din importanță, astfel că în 1538 ea dispăru din peisajul băcăuan. Au rămas însă întrebări care nici acum nu și-au găsit răspuns...

Ștefan cel Mare și o hartă cu 16 semne

Ștefan cel Mare dăruiește în anul 1498 Mănăstirii Bistrița „pentru pomenirea fiului său Alexandru” (când se împlineau doi ani de la moarte – 1496), o vie la Călugăra, lângă Bacău „până la viile ungureanului, cu un schit, unde petrecuse călugărul Teofan și cu Prisacă, cu un loc ce este în Bacău, de cea parte, a Sfintei Mănăstiri Bistrița. Acest loc începe hotarul de la un frasin ce–i lângă varniță (velniță) de la Pârâul Călugărului la munte, de la un stejar la drumul de vale, la Piscul lui Bran, la vârful dealului, la Rătăuani și cu toate obârșile pâraielor Călugării până la Pârâul Călugării, apoi la câmp 12 pământuri din gios de drumul Călugării, cu tot venitul”.

Peste 321 de ani, în 1819 inginerul austriac Kuhnel îndeplinește porunca domnitorului Calimachi de a alcătui harta Bacăului. El o va intitula „Arătarea sămnelor, a locurilor care s-au arătat cu numele lor pe hartă:

1. Vămîța
2. Chilia lui Bratu
3. Fântâna lui Tofan unde este drumul Hușilor

Pe urmele lui Ștefan cel Mare

4. Dealul Săbăoanilor
5. Piscul Călugărilor
6. Piscul lui Bran
7. Douăsprezece pământuri a mănăstirii Bistriței
8. Viile Ungurenilor
9. Viile băcăuanilor
10. Vadul beiului
11. Beci domnesc
12. Vadul la drumul Ketrui (P. Neamț)
13. Sînorie
14. Muntele Sărăției
15. Dealul Ursoaiei
16. Dealul Mare”.

Uluiitor, din cele „16 sămni”, 6 sunt cuprinse și în documentul de la Ștefan cel Mare. Ce surse a folosit inginerul Kuhnel? Firește, mai întâi toponimia locului. Dar în trei secole și jumătate acesta s-a putut schimba. Să fi folosit el o hartă veche? După cum se știe, prima hartă a Moldovei și care cuprinde și Bacăul datează din 1714, fiind alcătuită de Dimitrie Cantemir. O a doua hartă a Moldovei, „Gheniki harta Moldovias”, se tipărește la Viena abia în 1797. Dar nici una, nici alta nu cuprinde aceste denumiri.

Să fi folosit Kuhnel o hartă a Bacăului chiar din timpul lui Ștefan?

Lupta de la trecătoarea Oituzului

De pe cea mai înaltă culme a pasului Oituz (azi 863 m), discoadele trimise de Ștefan urmăreau înmărmurite cum spre ei se îndreaptă un adevărat râu de fier. Era armata înzăuată a Ungariei, condusă de Matei Corvin. Este 11 noiembrie, când deja începuse să cadă zăpada. În mijlocul acestui torent ce șerpuia pe drumul de munte se afla însuși regele Matei Corvin, înconjurat de încercații săi veterani, ostași căliți în nenumărate lupte, îl are alături pe condotierul Jan Giskra, comandantul direct al întregii armate, care cuprindea 40.000 soldați și o puternică artilerie. Plecaseră din Cluj la 28 septembrie 1467, „încet și prudent”. La 2 noiembrie ajunseseră în Sighișoara, luând drumul Brașovului. Ajuns în oraș, „a ordonat confiscarea proprietăților participanților la răscoala din august”, când printr-o proclamație se cerea alegerea unui „nou crai”. Matei știa prea bine că de aceasta nu era străin Ștefan.

Negru de supărare, regele căută să-și justifice campania împotriva domnitorului Moldovei, spunându-i lui Giskra:

– Ștefan și-a încălcat promisiunile și-i ocrotea pe exilații noștri. Ducea mereu din regatul nostru... prăzi în oameni și avuții. Mai mult, nu voia să ceară iertare pentru răutățile săvârșite. N-am năvălit după instigația nimănuși altuia decât a lui Ștefan. Nu merită oare să fie pedepsit?

Regele maghiar era hotărât de data aceasta să termine cu Ștefan. Nu-l avea la inimă din 1459, când el îl susținuse pe Frederic al III-lea de Habsburg la tronul Ungariei. Ducea „în bagajele sale” doi pretendenți la tronul Moldovei, pe Petru Aron și pe Berindei. Matei Corvin chiar îi ceruse în scris Voievodului Sebastian Rozgony să-l trimită la Buda pe Petru Aron, cu promisiunea că-l va ajuta să recucerească tronul. Tot la supărarea regelui se va adăuga anexarea Chilieii la Moldova, „socotită ca o insultă gravă, un act de agresiune împotriva regatului său și o lovitură grea dată comerțului făcut de părțile răsăritene ale Ungariei”. Ca urmare, „poruncise orașelor din Transilvania, precum și secuilor, să oprească exportul de arme”.

Ștefan însă n-a așteptat să-i bată dușmanul în ușă. Aflase cu mult timp înainte de intențiile maghiare, știind că va fi atacat. De la cine să ceară ajutor? Trimite soli la regele polon, Cazimir al IV-lea, căruia i se spune că „turcii și unгурii, ca să-l poată îndepărta de poloni, i-au promis milă și cinste”, dar el a refuzat. Regele ascultă, dar nu prea avea încredere în domnitorul moldovean, fiind „defăimat de logofătul Mihul”. Totuși, dă „dispoziții dregătorilor poloni de la graniță ca Ștefan să fie ajutat, dar aceștia n-au ținut seama de ordinul său”. Cât despre soldații promiși, Ștefan n-a zărit nici unul. Rămânea să se apere singur. Trimite câteva detașamente la pasul Oituz, loc de pătrundere din Transilvania în Moldova a oastei maghiare. Blochează cu trunchiuri de copac și stânci intrarea, iar de pe înălțimi pândesc arcașii cu săgeți, ostași gata să prăvălească bolovani asupra invadatorilor. Probabil pe data de 11 noiembrie, primele rânduri ale oștii lui Matei Corvin s-au apropiat de trecătoare. Nu pot înainta. Au loc lupte teribile, Matei Corvin, ca să-și deschidă calea, folosește „focul și sabia”. De pe culme

moldovenii îi împresoară cu mii de săgeți sau bolovani rostogoliți, care zdrobesc caii și călăreții. Ca să facă o breșă, regele maghiar folosește „focul” tunurilor, apoi atacul pedestrimii. Două zile au fost ținute în loc maghiarii. Răzbind apărarea românească, furioși, ei ajung la 13 noiembrie în Troțuș. Răzbumarea e cumplită. Localitatea e lăsată în urmă în flăcări. Pe unde trecea, oastea regală „prăda țara, nimicind și arzând cu cruzime, prefăcând în cenușă orașele și satele”, „necinstind”, cum avea să scrie domnitorul Ștefan, „bisericiile, dedându-se la nelegiuiri... pe care nu le-au săvârșit nici păgânii, nici turcii, nici tătarii...” Nici ostașii moldoveni nu-i iertau, atacând, „pas cu pas”, „în câmp, la râuri și unde a fost posibil”. Apăreau moldovenii pe neașteptate „din locuri ascunse și pline de curse”. Când ultimul soldat a trecut pasul Oituz, Matei constată că armata sa are tăiate legăturile cu Transilvania. La 19 noiembrie, iată-l pe Matei Corvin în târgul Bacăului. Mica așezare „a avut soarta Troțușului”. Locuitorii vor fi trecuți în mare parte prin sabie, iar „tăciunarii regali”, adică oamenii specializați în a da foc așezărilor, au lăsat în urma lor doar foc și cenușă. De la Bacău, dar și din alte așezări, maghiarii duceau o pradă „nespus de mare”, constând în „vite, oi, cai, dar și în locuitori”. Zece zile vor ține atrocitățile. La 7 decembrie, regele Ungariei intră în Roman, pe care-l transformă în scrum. Se va îndrepta apoi spre Baia, unde nu știa că-l aștepta dezastrul *.

* **Notă:** Peste secole, Oituzul, denumire veche tătărească (*aktuz = sare albă*), avea să cunoască alte fapte de glorie. Între 28 septembrie și 14 octombrie 1916, Divizia a XV-a română condusă de Eremia Grigorescu a înfrânt o ofensivă germană. Între 28 octombrie și 2 noiembrie 1916, va fi zdrobită o ofensivă austro-ungară, iar între 26 iulie și 21 august 1917, trei divizii românești vor opri ofensiva germană.

„Dumbrava Roșie” de la Bacău

Planul secret al regelui polonez Ioan Albert din 1494 prevedea nici mai mult, nici mai puțin, așa cum scria cronicarul Ion Miechowski, decât „desființarea statului Moldovei”. Dar cum să-l înșeli pe Ștefan, considerat „vulpe șireată”?

Prefăcutul rege răspândi zvonul că va face o expediție contra turcilor. În întreg regatul începură pregătiri militare de amploare. Ștefan însă află și ia măsuri corespunzătoare. Nu toată șleahta polonă a fost de acord cu această expediție, mulți nobili polonezi îndoindu-se de succesul ei. Ioan Albert nu cedează, reușind să păcălească și pe marele maestru Johan von Tieffen al Ordinului Cavalerilor teutoni. Regele Ioan Albert nu ascultă de nimeni. În noaptea de 7 spre 8 august, armata sa, cuprinzând poate 120.000 de ostași și o artilerie extrem de puternică, având 200 de tunuri, se îndreptă spre Suceava, atacând apoi cetatea de scaun. Asediul a durat trei săptămâni, soldându-se cu pierderi grele de partea polonilor, fiind amenințați și cu foametea. Nemulțumirile ostașilor,

molimile izbucnite în rândul lor și chiar îmbolnăvirea regelui Ioan Albert au făcut ca acesta să înceapă tratative de pace cu Ștefan, prin intermediul lui Bartolomeu Dragfi.

„Letopisețul anonim” consemna: „Birtoc (Bartolomeu Dragfi) a rugat pe domn ca să se împace cu craiul leșesc și Ștefan Voievod cu greu i-a făcut voia lui pentru pace. Și apoi Birtoc a trimis solii lui la crai și s-a împăcat, dar în așa chip ca el și oastea să se întoarcă pe aceeași cale, pe unde a venit”. Dar polonezii una au spus, alta au făcut. În „Letopisețul anonim”, avem o informare aproape completă a evenimentelor ce s-au derulat:

„Joi, 19 octombrie, s-a întors craiul leșesc și nu a pornit pe aceeași cale pe care venise, ci pe altă cale, pe unde era țara întreagă. Deci s-a mâniat Ștefan Voievod și a alergat pe urmele lui, cu oștenii săi și cu două mii de turci și i-a ajuns la marginea făgetului Cosminului... și i-a gonit prin făgetul Cosminului, omorându-i și tăindu-i. Și a fost măcel mare între Ieși și armele moldovenești. Și au fost luate toate schiptrele crăiești și au căzut acolo multă oaste și toate tunurile cele mari cu care bătuseră Cetatea Sucevei au fost luate atunci și altele mici și mai mici, multe, pe care nu este cu puțință a le înșira. Iar însuși craiul cu oștenii s-au adunat într-o tabără formată în satul Cosmin și de acolo au venit la Cernăuți”. Pierderile poloneze sunt mari, peste 11.000 de morți, dintre care 5.000 de nobili, cronicarul Ioachim Cureus scriind că „oastea polonă a fost măcelărită sau făcută prizonieră, Moldova fiind considerată ca mormântul oastei polone”.

O pradă imensă încăpu pe mâinile moldovenilor, distrugând sau capturând peste 6.000 de care. Totodată au fost făcuți o mulțime de prizonieri, aproximativ 20.000 de oameni. Cu aceștia începe însă și povestea Dumbrăvii Roșii.

Cum a apărut ea?

Despre „Dumbrava Roșie”, niciun letopiseț contemporan nu amintește nimic. Cel care scrie primul este Grigore Ureche,

care ar fi avut la îndemână „Letopisețul nostru”, atribuit lui Eustatie Logofătul, arătând că „au pus Ștefan Vodă de au arat cu leșii pe o culme de deal la Botoșani și s-au făcut dumbravă mare de este până azi copaci mari”. Miron Costin însă nu pomeniște nimic de ea, ceea ce-l face pe Ion Neculce să se mire. El scrie în „O samă de cuvinte”:

„Au făcut dumbrăvi, pentru pomenire, ca să nu se mai acolisească de Moldova: Dumbrava Roșie la Botoșani și Dumbrava Roșie la Cotnar și Dumbrava Roșie, mai gios de Roman”. Tot el adăuga: „Și așa vorbescu oamenii că, când au fost avându cu dâșșii, cu leșii, i-au fost împungându cu strămutările, ca pe boi, să tragă. Iară ei se rugă să nu-i împungă, ci să-i bată cu biciușcile, iară când îi băteau cu biciușcile, ei se ruga să-i împungă”.

Ilustrul cărturar Dimitrie Cantemir abordează și el această temă. După el, pădurea de stejar de lângă Cotnari „a fost creată nu de natură, ci de mâna omului. Pe vremea lui Ștefan cel Mare era acolo un câmp foarte mare care se întindea în toate părțile, când polonii cu o armată foarte mare își făcuseră aici tabăra. Ștefan cel Mare, atacându-i, i-a zdrobit și i-a pus pe fugă luându-le tabăra, pe mulți i-a tăiat și a luat mai mult de douăzeci de mii de captivi, în cea mai mare parte nobili. În schimbul lor, regele Poloniei a promis o mare sumă, dar Ștefan n-a voit să primească, pentru că nu bani căuta el, ci voia să-și ridice un trofeu care să vestească și secolelor viitoare victoriile lui. În acest scop punându-i pe toți la plug, a arat acel câmp, lung de două mile și lat de o milă în care se dăduse bătălia și l-a semănat cu ghindă..., din care s-au înălțat păduri atât de mari și frumoase. Moldovenii le zic Dumbrava Roșie, fiindcă au fost udate cu sânge polon”. Tot el adăuga că Ștefan cel Mare a făcut cu polonii dumbrăvile de la Cotnar și Botoșani.

Profesorul I. Minea susținea ideea că „probabil lupta de la Dumbrava Roșie și lupta din Codrul Cosminului e aceeași”. Dar tot el credea că „Ștefan cel Mare, după dezastrul polon din Moldova, a dat boierilor prizonieri poloni, cu care au arat și semănat de au ieșit răzlețite în Moldova mai multe Dumbrăvi roșii”.

O „Dumbravă Roșie” și la Bacău?

La 15 mai 1418, Alexandru cel Bun întărește lui Văscan și tovarășilor săi „satul Șerbești, la Dumbravă, unde le sunt casele cu toate hotarele sale cele vechi” (D.R.M.A.T., nr. 44). Se admite, că satele cu hotarele „din vechi” au existența antedocumentară de circa 100 de ani. Aceeași dumbravă, în hotărnicia Iteștilor, din 1817, se numește Dumbrava Roșie. Hotarul vechiului sat Ițești (azi numit Brad) mergea spre răsărit, pe muchia dealului, prin Dumbrava Roșie, prin capul moșiei Bogdana Mănăstirească (*Uricarul*, vol. XX, p. 384–389). Cu ocazia unui proces între răzeșii de Berești și Pădureni cu proprietarii moșiei Șerbești, se menționează „Drumul mare”, prin Dumbrava Roșie, care drum mergea „la Ocnă, la Odobești”, și „la Bacău, din vechime” (Gh. Ungureanu, „*Un document inedit de la Alexandru cei Bun*” în Rev. arhivelor, nr. 2/1967, p. 343–344).

Pentru cine cunoaște situația geografică din aceste părți, nu există îndoială că Dumbrava Roșie „de mai gios de Roman” este aceea dintre Itești și Șerbești, Bacău.

Despre „Dumbrava Roșie”, va scrie și Vasile Alecsandri „un poem istoric”, dar și istoria expediției polone în Moldova. Iată ce consemna el:

„Regele Albert, după învoirea ce făcuse cu frații săi, regele Ungariei și ducele Litvaniei, în conferința de la Leutschau, cercând a-și împlini gândul asupra domnului Ștefan a Moldovei (conferință în care se dezbătu despre stărpirea românilor: *Super extirpatione Valachi*), chemă la arme toată Polonia, Galiția, Mazovia, pe Ioan de Tiffen, magisterul Prusiei, iar mai ales pe Alexandru, ducele Litvaniei, cu toată nobilimea litvană. Deci cu multă oaste de mercenari pedestri și călăreți el plecă de la Leopold spre Moldova la 26 iunie. Acea nefericită expediție fu preînaintată de următoarele pronosticuri. Două sute de boi, apucându-i un vârtej înfricoșat ia ieșirea din Leopold, se împrăștiară în toate părțile; unii căzură în șanțurile suburbiei, iar ceilalți cu greu se putură găsi și aduna. Când regele trecea

un râuleț, calul său de mână se poticni și se înecă. Un oarecare Sropski, nobil de neam, dar cam nebun, de mai multe ori strigă în Leopold cu spaimă, prevestind pieirea polonilor. Fulgerul, căzând asupra taberei, ucise pe un nobil și 12 cai. Preotul, servind dinaintea regelui, scăpă gios sfintele taine...

Și, cu toate aceste înspăimântătoare întâmplări, departe de a să lăsa de păcate, oastea petrecea în libertate cu muieri, și însuși șefii, nu numai noaptea, dar chiar și la lumina zilei, se desfătau în baie și în beție, dismiardându-se în brațele femeilor.

Creslau Curozwanski, nobil de Roza, decan de Cracovia, și Padlowski de Przytyk, castelanul Radomiei, au fost trimiși soli către Ștefan Vodă, pentru ca să ceară libera trecere prin țară a oastei leșești, cercând a-l înșela că expediția lui Albert ar fi menită în contra turcilor. Asemine misie au avut și Matei Lonzinsli, episcopul Cameniței.

Albert începu războiul asediind și bombardând Suceava, însă nu reuși a lua orașul, ci perdu multă oaste și timp în zadar. Oastea leșească se retrase prin codrii Bucovinei, având în mijloc pe regele bolnav și dus pe un leagăn; însă acolo moldovenii, ascunși între copaci, se izbiră ca lupii asupra leșilor și

le făcură multă stricăciune. Periră atunci mulți din neamul lui Toporski (unul din cele mai vechi din Polonia), doi Tenczynski, Nicolai, palatinul Galiției și Gabriel de Moravița etc.

Tot atunci un contingent de cruciați prusieni, urmând după armata regală, fură atacați de hatmanul Boldur, risipiți și câți scăpară de moarte fură robiți.

Acea oaste regală, în care se aflau magnații Poloniei, fu rău vătămată de oamenii lui Ștefan.”

Matei Miechovski zice: „O! Ștefan, bărbat triumfal și victorios, care biruiși pe toți regii înveninați! O! om fericit, care te bucurași de toate darurile pe care natura le dă altora numai în părți, unii fiind înțelepți cu viclenie, alții viteji cu sublima virtute a dreptății, alții iar norocoși contra dușmanilor, tu singur le avuși hărăzite ție toate deodată: just, prevăzător, viclean, biruitor asupra tuturor adversarilor! Nu degeaba cată a fi numărat printre eroii secolului nostru!” etc. (Arhiva istorică a României).

Aceste fapte sunt relatate de Matei Miechovski în istoria lui Ștefan Vodă; iar prințul D. Cantemir, adeverind legenda poporală, zice: „Ștefan V., prințul Moldovei, bătând oastea leșească la Cotnar, unde crește vinul cel lăudat, cu totul o au stins; numai 15.000 au prins vie, pre carii i-au pus în jug și i-au silit de au arat în lung două mile, în lat o milă de pământ, în care arătură tot prin leșii aceia au sămănat două păduri ce și până astăzi se numesc, de poloni, Bucovina, iar de moldoveni, Dumbrava Roșie sau păduri roșii, pentru că s-au sămănat și sădit cu sânge leșesc:

«Pe timpul bărbăției au prins Ștefan cel Mare o oaste de năvală și-au pus-o ca să are, iar în pământul negru, cu sânge amestecat, spre lungă pomenire el ghindă au semănat!»”

Enigma de la Lunca Mare

Inceputul lunii mai, leat 1481, Lunca Mare din ținutul Bacăului. Primele raze de soare se revărsară asupra albiei Siretului. Ca un abur, ceața se risipi ușor, dezvăluind o imagine neobișnuită. Nemișcate, gata de luptă, se aflau rânduite o oaste turcească și una muntenească. Liniștea dimineții era tulburată din când în când doar de nechezatul cailor. Călare, având o mână sprijinită de garda iataganului și cealaltă deasupra ochilor, căutând în zare, se afla comandantul turc, Ali-Bey. Alături de el, cu neliniște în suflet, se afla domnul Munteniei, Basarab Țepeluș.

– Iată-i!, strigă turcul.

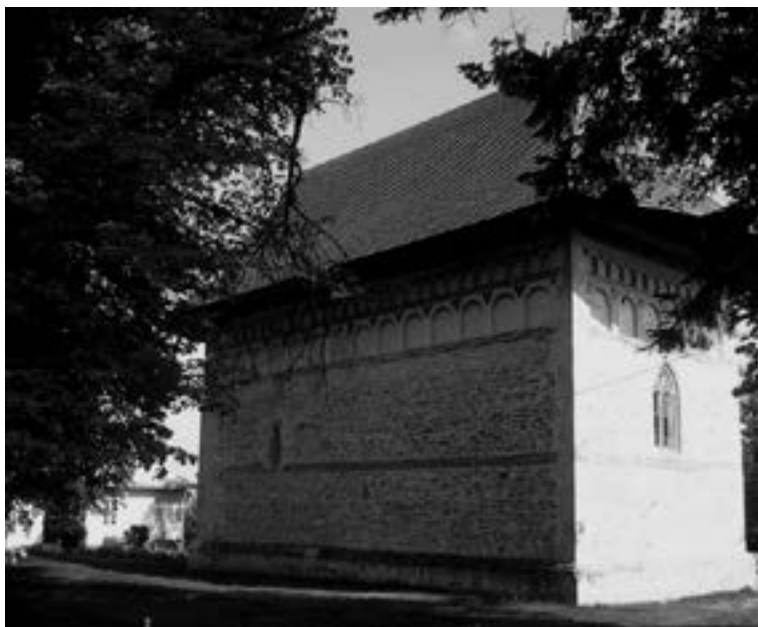
Nu departe, împânzind dealurile, își făcu apariția mult temuta oaste moldovenească. Era așa de aproape încât se puteau distinge steagurile. Cei doi știa că moldovenii erau conduși de însuși Ștefan Vodă. Ali-Bey tocmai se pregătea să dea semnalul de atac, când un călăreț cu calul în spume se îndreaptă spre el. Din tolba prăfuită, el scoase o scrisoare pecetluită pe care o înmâna conducătorului turc. Ali-Bey

rupse sigiliul și citi mesajul. Rămase fără grai. Se îndreptă apoi spre domnul Munteniei, căruia îi șopti vestea la ureche. Acesta apucă să spună doar „Doamne!” Apoi, comandantul turc chemă pașalele, cărora le dădu o poruncă incredibilă: părăsirea locului de luptă și întoarcerea spre casă. Un lucru de necrezut se petrecu însă și în tabăra moldoveană. Necruțătorul Ștefan lăsă cele două oști să plece fără a le ataca! Firește, întrebarea este: ce fapt extraordinar s-a petrecut atunci pe malul Siretului, la Lunca Mare?

Pentru a găsi răspunsul, să ne întoarcem în timp, în anul 1477. „Ștefan, Voievodul Moldovei, bărbat mare la suflet, cum îl numește Jan Dlugosz, pe la Sf. Martin (11 noiembrie), a intrat în Țara Românească, instaurându-l ca domn pe Basarab Țepeluș. Ștefan dorea în acest fel să-și asigure liniștea din această parte, cu convingerea că domnul pus de el îi va fi loial. N-a fost să fie așa! Nici n-a ajuns bine acasă domnul Moldovei, că la 19 iunie 1478, Țepeluș s-a și închinat la turci. Mai mult, era să-l lase și fără sprijinul lui Matei Corvin, făcând-o pe mediatorul între turci și unguri. La auzul acestor vești, supărarea lui fu într-adevăr mare. Furios, la 15 martie 1480, el își trimite oamenii în Țara Românească”. Din nefericire, unii boieri munteni nici n-au vrut să audă de Mircea.

Cum să nu se facă Ștefan negru de furie, când primi răspunsul lor: „Ai tu, Ștefane Voievod, oare omenire, ai tu minte, ai tu creieri, de-ți prăpădești cerneala și hârtia pentru un copil de curvă, fiul Călțunei, și de zici că-ți este fiu? Dacă ți-e fiu și vrei să-i faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn în locul tău, iar pe mama sa ia-o să-ți fie doamnă, cum au ținut-o în țara noastră toți pescarii din Brăila!”

Replica lui nu s-a lăsat prea mult așteptată. Pătrunde fulgerător în Țara Românească, face praf oastea muntenească, cu toate că era sprijinită de „o puternică oaste turcească”! Cad la 8.000 de turci, iar din toată oastea munteană scapă prin fugă strașnică doar Basarab Țepeluș cu patru oameni! Rând pe rând, cucerește toate cetățile ocupate de turci la Dunăre. Apoi,

adună pe puținii boieri munteni și-l pune pe tron pe protejatul lui, Mircea. Satisfăcut, Ștefan se întoarce la Suceava, N-apucă bine să-și savureze victoria, că din Țara Românească îi vine vestea că Basarab Țepeluș l-a înlăturat pe Mircea Vodă, cu ajutor turcesc. Îndrăzneț, Țepeluș își face planul să atace pe Ștefan chiar la el acasă. Singur, n-avea nicio șansă. Apelează din nou tot la turci. Aly-Bey, comandantul însă nu voia să se bage într-o aventură care să se termine prost. Atunci, domnul Munteniei apelează la argumentul forte: banii. Va scrie chiar el că „destui am cheltuit cu Ali-Bey de l-am întors împotriva Moldovei”. Turcul însă nu era un necunoscător în luptele cu moldovenii. Abia la 25 aprilie 1481, după o amplă pregătire, și după ce Țepeluș întărise 6 serii de fortificații, pătrunde în Moldova. Ostile turco-muntene pradă totul, urmând cursul Siretului, ajungând până la Lunca Mare, Bacău, când în față i-a ieșit Ștefan. Acum se știe ce veste i-a comunicat Ali-Bey domnitorului muntean și de ce au făcut cale întoarsă.

La doar 52 de ani, Mehmed al II-lea murise de apoplexie în ziua de 3 mai, în tabăra de la Hunkîr Cayri (Pajiștea Sultanului), așezată între Maltepe și Getze, în expediția contra mamelucilor pentru cucerirea Siriei și, desigur, a Egiptului. De ce nu i-a atacat pe invadatori la intrarea în Moldova, așa cum obișnuia? Se pare că evenimentele l-au surprins nepregătit. De aceea, nu va urmări acum nici retragerea celor două armate. Dar Ștefan nu era plămădit din aluatul celor care se mulțumesc că au scăpat de luptă, își pune la punct oștirea și intră în Țara Românească, înaintând până la Râmnic. Aici, l-a învins pe „Țepeluș Voievod cu toată oastea lui și a câștigat lupta și a omorât pe Țepeluș Voievod și a așezat pe Vlad Voievod ca domn în Muntenia!”

Victorios, Ștefan revine acasă. Acum putea în sfârșit să fie mulțumit. N-a fost să fie așa! Nici cu Vlad Călugărul n-are noroc, acesta sărutând papucul turcilor. Ștefan nu se lasă. La 10 martie 1482 „ocupă și anexează Cetatea Crăciuna”. Pentru a elimina o surpriză ca cea de la Lunca Mare și a întări granița vestică, el hotărăște:

„La Bacău va fi așezată o curte domnească”, iar cel ce va sta aici va fi chiar Alexandru, „prea iubitul meu fiu”.

Sabia lui Ștefan de la Scorțeni

8 iulie 1538. Sultanul Soliman, împreună cu fiii săi Mustafa și Selim se afla în fruntea unei armate colosale, de aproximativ 200.000 de ostași, perfect echipați, părăsind Istanbulul. La 17 iulie ajung la Adrianopol, proclamând că vor merge în Gazây Kara Bagdan, adică în Moldova lui Petru Rareș. Furia sultanului era mare asupra domnului Moldovei. Mai multe capete de acuzare erau asupra lui. În primul rând, dovedise nesupunere, neplătind haraciul. Apoi atacase Polonia, care oprea orice atac asupra ei, prin tratatul turco-polon. Mai mult, îl omorâse pe trimisul lui Soliman, Aloisio Gratti. niciun supus nu-l supărase așa de mult. Oastea turcească se deplasa rapid. La 16 august, ajunse la Babadag, unde Soliman a stat patru zile, vizitând mormântul sfântului Selgiucid-tuc, Sari Sultuc Batz (Dede), dar mai mult așteptând răspunsul lui Petru, prin solul său, Sinan Celebi. însă Petru Rareș refuză să vină, fiind sigur că va fi capturat. Neavând încotro, Soliman dă semnalul de plecare, armata otomană trecând la 21 august, de la Isaccea-Oblucița, pe un pod de vase. I se alătură Sangeac, beiful de Semendria,

cu acîngiii, Yah Yapașazîde Mehmet–Bey și oastea Țării Românești. Firește, Petru nu a stat cu mâinile în sân. Avea o armată de 70.000 de oameni, intenționând să reziste „într–un punct fortificat în zona dinspre Botoșani spre Suceava”. Dar tocmai când își pusese totul la punct, constată că este lipsit de sprijinul marilor boieri, care în secret au trimis soli la Soliman. în fruntea lor, Mihu, porta-

rul de Suceava, și logofătul Trotușan, care i–au predat cheile Sucevei. După ce, la 9 septembrie, Soliman Magnificul a făcut joncțiunea la Yaș pazari (târgul Ieșilor), cu hanul Crimeii, Sahib Giray, fără nicio luptă intră în Cetatea de Scaun, în acest timp, Petru Rareș, singur, scapă de acîngiii de Semedria, tătarii crimeeni și 300 de ostași munteni, puși să–l prindă, trecând munții Neamțului, la Cetatea Ciceului, feuda sa. La Suceava, padișahul convoacă divanul Moldovei, proclamând o iertare generală. Noul domn al Moldovei a fost instalat la cererea boierilor, Alexandru, numit de cronicarul turc Mustafa Celâlzâde, Cetină, poreclit mai apoi Lăcustă. Șapte zile a stat sultanul la Suceava. Cea mai mare dorință a sa era acum să se găsească imensa comoară a lui Petru. Prin trădare, află locul.

Iată ce scrie Mustafa Celâlzâde, martor ocular, despre faimoasa comoară din Moldova, în istoria sa „*Clasele țărilor și gradele cailor*” („*Tabakat ul–memîlik ve derecat iilmesîlik*”): „Dar îndată ce sultanul a aflat despre acest lucru, l–a chemat

pe imbrohorul Huseyin–Aga și l–a însărcinat cu descoperirea tezaurului. Huseyin–Aga, în urma ordinului primit, a început să sape în locurile unde se credea că ar fi îngropat tezaurul. Făcându–se săpăturile cuvenite, s–au descoperit lucrurile și averea lui Petru, care se compunea din următoarele obiecte: „berbeci de argint, carafe, ibrice, cușme, pahare, săbii încrustate cu aur, săbii germane, săbii foarte înguste și cu vârful ascuțit, perle prețioase, giuvaerice, vase prețioase pentru flori, cămăși de mătase, cărți legate în argint și aur, evanghelii, cruci, monede în mare cantitate, lucruri și mărfuri și de asemenea obiecte de podoabă și de lux, stoffe de mătase și multe alte lucruri care nu pot fi descrise de pana autorului”. Tot el adăugă că „banii și toate aceste lucruri au fost luate ca să fie depuse în visteria împărătească drept obiecte de preț”.

Din alte documente, mai știm că au fost luate atunci, drept pradă de război, „cărți legate în argint și aur, evanghelii”.

Aceasta e istoria pe scurt a tezaurului moldovenesc capturat în 1538. Printre săbiile luate atunci, se aflau însă și două din săbiile purtate de Ștefan cel Mare. Ele se găsesc și astăzi la

„Muzeul Saraiului” de la Topkapi din Istanbul, în sala a doua a colecției de arme. Ambele sunt încrustate cu aur și au inscripția în slavonă: „Io Ștefan, Voievodul Moldovei”. Așadar, nimeni n-a putut pune, direct, mâna pe vreo sabie a Marelui Ștefan. În anul 1954, diplomatul și istoricul Marcu Beza descoperise una dintre ele, într-un dulap din Leski-Serai, lungă de 1,30 m și „cu mânerul învelit în sârmă de argint, purtând numele lui Ștefan-Voievod și însemnată cu bourul Moldovei”.

O relatare incredibilă o găsim însă în lucrarea „Dicționar geografic al județului Bacău” a Ortensiei Racoviță, premiată în 1895 de Academia Română: „În dreptul satului Scorțeni, pe dreapta Tazlăului Mare, se află o movilă care zic că ar fi ridicată de Ștefan cel Mare, spre a ține mai cu ușurință piept maghiarilor. Acum vreo 40–50 de ani, s-au găsit aici o mulțime de arme vechi, săgeți, lănci, săbii. Pe una din ele se vedea următoarea inscripție: «Ștefan Vodă Mare. Moldova». Cuvântul «Moldova» era scris cu litere mai mari”.

Aceeași însemnare se află și în „*Dicționarul Arheologic al Academiei Române*”. Descoperirea se făcuse pe la 1850. S-o fi pierdut aici nebiruitul Vodă Ștefan? Nici vorbă. Desigur, movilele artificiale, împreună cu cele naturale au fost incluse într-un sistem original de apărare în cazul invaziilor străine, iar dealul de aici era un punct strategic care reținea un timp înaintarea armatelor străine. E posibil ca o luptă aprigă să fi copleșit acești apărători. Unui dintre ei, probabil, fusese distins pentru curajul său cu acest dar extraordinar, sabia pe care o purta însuși Ștefan. Cei ce au cucerit movila i-au îngropat pe morți cu tot armamentul lor, fără să fi știut că exista și sabia de temut a marelui domnitor.

Deocamdată, doar o explicație...

Purice și „Movila” din Traian

Extraordinară activitatea învățătorilor între cele două războaie mondiale! Posesori ai unei culturi solide, ei alcătuiau alături de preoți și primari o triadă care îndruma benefic activitatea satelor românești. Tot ei erau acei „scormonitori ai trecutului”, care printr-o muncă migăloasă de decenii căutau să limpezească istoria locului sau să lase mărturie despre fapte trecute. Printre acești minunați cercetători un loc aparte îl ocupă învățătorul din Berbinceni, Cezar Uncescu. Numele străvechi date unor sate, Scheia, Movilă, l-au pus de multe ori pe gânduri. „Aici să fi fost bătălia de la Scheia? Movila să fi dat numele vestitei familii de boieri și domnitori ai Moldovei? Zilnic străbate în lung și în lat camera sa de lucru mirosind a busuioc, punându-și întrebări și încercând să le găsească răspunsul. Pe vreme bună își pune calul la șaretă și merge fie la Siret, fie pe dealurile Secuienilor. Măsoară locurile cu pasul, sapă pentru a descoperi urmele bătăliei. Seara, la lumina palidă a lămpii, compară datele adunate cu cele din documente. În noiembrie 1930, publică rodul investigațiilor sale în „Ateneul

cultural”. Printre altele iată ce consemnează el în articolul „Altă luptă a lui Ștefan cel Mare în Bacău”: „...Ștefan cel Mare a fost înștiințat la vreme, sau poate va fi fost prin părțile Romanului, așa că le-a ieșit în cale înainte de a trece Siretul, bătându-i cumplit pe ostașii veniți în tăpșanul Traianului de azi, «Scheia» pe acea vreme, unde și-a găsit moartea și Hroit”. Argumentele lui: „Legenda cu Aprodul Purice iarăși pare a ne întări credința noastră că această luptă a avut loc în dreptul satului Traian din județul Bacău. Aprodul Purice și-a schimbat numele nu pentru că s-a grămădit sau gheboșat ca să poată urca pe cal Ștefan cel Mare, ci pentru că a fost împrumutat în aceste părți cu locul de la «Movilă» (mamelon), ce se găsește la întretăierea drumului Berbincenilor cu șoseaua națională Bacău–Bârlad și unde până în 1743 a existat satul Movila. E mai logic ca să-și tragă porecla de la locul căpătat ca danie domnească pentru serviciul adus lui Vodă, decât de la poziția fizică într-o anumită împrejurare, care putea să-i aducă această poreclă mai plastică. Movileștii s-au găsit în aceste părți până în anul 1759”. În continuare, scrie: „Găsesc într-o hotărâre judecătorească din anul 1833 privitoare la un proces între răzeșii din satul Fundeni–Bacău pentru pământul de la «Movilă» următoarea însemnare: «Mărturie hotarnică făcută de comisarul Ion Movilă din leatul 7267 iulie în 6 cuprinzătoare, că din porunca Domnului Theodor Voevod, am hotărât moșia Secuieni din ținutul Romanului alegând din jumătate de sat răzeșesc 23 pământuri a unui Ștefan Iepure din Larion și a neamului său...»”

Un alt argument al vrednicului învățător era legenda întemeierii satelor Vultureni și Tovădărești, în care se spune că „după lupta de la Scheia doi ostași, «Vultur» și «Tăvădăr» s-au lăsat la vale și au întemeiat satele Vultureni și Tovădărești din județul Tecuci”. De ce ar mai fi ales Hroit acest loc? „Pentru că este o regiune unde se găseau destui unguri, care puteau fi luați de Hroit ca umplutură în drumul lor spre Suceava”, încheind că „acestea sunt motivele care ne fac să credem că lupta lui Ștefan

cel Mare cu Hroit a avut loc la Scheia, com. Traian, jud. Bacău, nu Roman”.

Cezar Uncescu nu se lasă și în august 1934 publică chiar monografia istorică după documente dinainte și din vremea lui Ștefan cel Mare „Regiunea cobâlelor de la Bacău”. Revine asupra argumentelor, adăugând altele. Se ocupă pe îndelete de acestea. Astfel Scheia este „sat dispărut, fost la poala de sud a dealului, pe care se află azi satul Câmpeni, comuna Secuieni – Bacău. Documentele slavone nu amintesc de acest sat care să fi fost pe locul unui sat slav. Numele vine de la Schiari, nume vechiu românesc dat slavilor, deci satul Schiarilor sau pe scurt, Scheia. Cele mai vechi știri, după documente, despre această Scheie, sunt de la 1700. Noi am aflat despre existența unui sat Scheia în aceste părți, dintr-o scrisoare a Domnului Racoviță, din 1743, unde este vorba despre feciorii lui Vasile Taplău, răzeș din Scheia. De la Taplău au rămas numirile de locuri: Tăplăoia și valea lui Taplău, deci satul Scheia a fost la sud de Câmpeni, comuna Secuieni – Bacău. La această Scheie, nu la cea din sus de Roman, a fost ucis Hroit de Ștefan cel Mare”.

Cronica lui Neculce? Uncescu scrie: „Scheia din cronica lui I. Neculce se desprinde de îndoiala asupra locului acestei lupte, căci iată ce scrie: «Ștefan Vodă cei Bun, când s-a bătut cu Hroit Ungurul precum zic unii la Cașin, iar letopiseșul scrie că s-a bătut la Scheia pe Siret, a fost căzut calul lui Ștefan Vodă la războiu...»”

„Vasăzică, comenta el, pe vremea lui I. Neculce nu se știa sigur unde a fost lupta, pentru că numai letopiseșul spune Scheia pe Siret, iar unii spuneau că lupta a avut loc la Cașin. Și dacă mai ținem seama că Neculce a trăit în satul Prigoreni, aproape de Tg. Frumos, unde a scris cronica sa, deci la vreo 15 km de Scheia din Roman, putem crede că lupta n-a avut loc aici, ci la Scheia-Bacău. Aceasta din urmă, pe vremea lui Neculce, era pe cale de a dispărea și deci nu era cunoscută de multă lume. Deci vorbele «precum zic unii la Cașin» trebuie să le luăm în înțelesul că lupta a avut loc în Țara de Jos, prin părțile Bacăului, unde

există un sat Scheia pe cale de a fi ras de pe fața pământului și deci necunoscut. Ceea ce e interesant în această legendă și deci de reținut, este amintirea locului bătăliei, despre care nu toată lumea știe. Deci legenda nu va fi influențată de cărturari, ea ne dovedește că acea Schele nu poate fi atât de departe ca cea din nordul județului Roman. Mai trebuie ținut seama de renumitele regiuni, de drumul din valea Bârladului în a Siretului, prin aceste părți, unde va fi fost din vechime vreun vad de trecere, Siretul face un S chiar în dreptul acestei regiuni. Dar să vedem ce spun alte documente. «Letopisețul de Ja Bistrița» arată: «în anul 1486, luna martie în 6, a fost război cu Hroit la Scheia, pe Siret, și l-au prins și i-au tăiat capul», iar «Letopisețul de la Putna» consemnează că «în acest război au căzut Ștefan Voievod de pe cal, dar l-a ferit Dumnezeu și a rămas întreg...»” În versiunea germană a cronicii oficiale întâlnim: „Atunci Hronodi Petru Vodă lovi pe Ștefan Vodă și câștigă lupta; asta și fiindcă Ștefan Vodă îi dădu calul său. Plecă atunci Voievodul pe cal și își adună oastea: trimise la Petru Vodă pe un boier cu numele Pântece care i se predă și-l conduse afară din luptă, asigurându-l că a câștigat bătălia. Aici, împreună cu tovarășii săi, îi tăie capul lui Petru Vodă și-l duse lui Ștefan Vodă; astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Ștefan Vodă rămase domn în țară”.

Nebiruitul Ștefan, învins de un biet pretendent la tron? Cum a fost posibil? Răspunsul e unul singur: trădarea boierimii mari și mijlocii, confirmat și de cronicarul turc Așâkpașasa-de, care scria că „mulți bei ai Moldovei întâmpinându-i s-au supus și li s-au închinat”.

Dacă învățătorul Uncescu ar fi trăit până astăzi, ar fi aflat cu dezamăgire că Purice nu este întemeietorul familiei Movileștilor. Puricele de la Scheia făcea parte, așa cum scria Ștefan S. Gorovei, din familia boierilor Tolocico din ținutul Dorohoiului: în 1491 era spătar, 1493–1495 pârcălab de Hotin. în niciun caz însă el nu poate fi strămoșul Movileștilor...”

Tabăra din Valea Berheciului

La 5 iunie 1476, Ștefan părăsi Vasluiul cu întreaga sa armată, numărând 40.000 de soldați. După un marș de șase zile, pe 11 iunie, ajunse în valea Berheciului. Porunci să se așeze aici tabăra. Alături de el se aflau marii boieri Ivașcu al Hrincului, Șteful a lui Isac, Mihaiu Spătarul, Stanciul și fiul său Mârzea, Bodea vornicul, Pasca, Buhtea, Stolnicul Barsu, Ilea Huru comisul. O palisadă se ridică în jurul taberei pentru a preîntâmpina orice surprize. De altfel, tabăra era apărată și natural de dealurile înalte și împădurite. Pe vârful lor se aflau străji pentru observație. Pe căile de acces fuseseră săpate gropi–capcană. Tabăra din Valea Berheciului se înscrisă în linia amplă de amenajări pe direcția Berheci–Vaslui–Bârlad. Bănuim că ea se afla pe locul actualei așezări Izvorul Berheciului. Firește, Ștefan era îngrijorat. Cu mica sa armată trebuia să facă față celei mai puternice oștiri a timpului, numărând se pare chiar 200.000 de oameni, la care se adăuga forțat o oaste munteană. Imediat, chiar la 11 iunie, scrie brașovenilor să nu vândă grâu muntenilor, „fiindcă domnul lor era dușmanul său

și al întregii creștinătăți”. Totodată, aștepta informații de la ei asupra mișcării turcilor. Se pune întrebarea de ce Ștefan și-a așezat tocmai pe valea Berheciului tabăra. El bănuia că sultanul Mehmed al II-lea va veni din Țara Românească și nu prin Dobrogea. Ștefan își propunea ca în cazul când Polonia intră în război alături de Moldova „să se retragă metodic din calea inamicului, uzându-l prin formele și procedeele tactice cunoscute din campaniile anterioare, până în regiunile sudice ale Poloniei, unde oastea moldovenească, în cooperare cu trupele proaspete ale aliatului său, ar fi trecut brusc la ofensivă și ar fi nimicit agresorii într-o bătălie decisivă”.

Dar dacă polonii nu-l ajutau?

Moldova aștepta și o cooperare militară cu Ungaria și Transilvania. La începutul campaniei s-ar fi știut tot principiul defensivei, atrăgând pe turci în locuri favorabile pentru a prinde oastea lor între două focuri. În acest sens avem mărturia lui Ladislau, slujitor al lui Vlad Țepeș: „...S-a trimis răspuns din partea sus pomeniților Ștefan Bathory și Draculea să i se spună Voievodului Ștefan să nu pornească nicio luptă cu turcul până nu vor fi uniți cu el și cu toate trupele și că cel mult în șase zile după plecarea lui se vor fi regăsit cu toții și cu Voievodul amintit, care nu aștepta altceva afară de venirea trupelor pomenite mai sus și că în afară de armele obișnuite fiecare din oamenii Voievodului Transilvaniei va purta cu el o secure, și aceasta după câte am înțeles pentru a putea astupa drumurile cu arbori și lemne și spre a închide calea turcului ca să aibă puțință de a se întoarce înapoi”.

Dar dacă Moldova nu ar fi primit niciun sprijin din afară? se întreba pe bună dreptate și istoricul col. dr. Al. Gh. Savu.

Ștefan luase în calcul și această ipoteză. Chiar măritul domn ar fi spus: „învoielile și jurămintele ce erau (...) cuprindeau prevederea că toți trebuiau să fie gata și să ajute în orice loc pe acela dintre domni împotriva căruia ar fi mers turcul. Și totuși, cu toată nădejdea mea într-înșii, mi s-a întâmplat

nenorocirea pomenită (înfrângerea de la Războieni –Valea Albă). Căci, dacă n–ar fi fost așa, aș fi făcut una din două: ori m–aș fi împotrivit cu adevărat dușmanului la trecătoare și nu l–aș fi lăsat să treacă, ori, dacă aceasta mi–ar fi fost cu neputință, aș fi încercat să scap pe locuitorii țării mele și nu aș fi suferit atâta pagubă”.

Dar sultanul a luat drumul Dobrogei, unde în cele opt zile, armata turcă a suferit din cauza unor lăcuste „de culoare schimbătoare, bătând în cenușiu și roșu”. Între timp, în Moldova, pătrund 10.000

de tătari conduși de Eminek Mârza. Atunci Ștefan, după cum afirmă cronicarul Dlugosz, „se aruncă asupra oastei tătarilor, de ale căror puteri se temea mult mai mult decât ale turcilor. Și cu ajutorul lui Dumnezeu îi strivi pe aceștia într–un măcel crâncen. Și–i urmări pe fugari cu atâta râvnă, încât ucise mai mulți din fugă decât în luptă. Cuprinși de groază, fugarii își aruncau nu numai armele, ca să fie mai ușori la fugă, ci și armurile și tolbele, șeile și hainele, ca să scape fie și neînarmați și goi, și se aruncau în Nistru, furioși nu altceva”.

La vadul Obluciția, pârcălabul Șendrea pândește cu o mică oaste trecerea dușmanilor conduși de sultan, „unde pe mulți turci care trecuseră mai întâi Dunărea, i–a omorât”. Pentru a strânge oaste și a câștiga timp până la venirea armatei ungare, Ștefan a împletit devastările și pustiirile din calea dușmanului,

cu lupte ale elementelor destinate să-i hărțuiască: a asigurat rezistența cetățitorilor și a hotărât să ducă o luptă de sleire a turcilor, așteptându-i într-o poziție prielnică.

„Aruncându-se în pădurile în care se ascundeau el și ostașii săi asupra turcilor, în special asupra celor care mergeau după alimente – scria Dlugosz, îi bătea în luptă singuratică și ieșea din luptă victorios și superior”. Medicul sultanului, Angiolello, mărturisește că teama căpeteniilor turcești de aceste atacuri

era atât de mare, încât „nici Sultanul nu descăleca, iar trupele nu ieșeau din rânduri, până când tabăra nu era asigurată din toate părțile”.

„Domnul moldovenesc, scria cronicarul turc Seaddedin, dete foc tuturor ogoarelor, nelăsând nici verdeață, nici grâne, obligând pe bogați să-și ascundă grânele în locuri de negăsit. Armata a mărșăluit mai multe zile, fără să știe unde merge, fără să se găsească alimente...”

În această stare armata otomană a apărut în apropiere de Roman, nod strategic, în timp ce Ștefan s-a retras „în ultima clipă” nu pe Valea Siretului, ci pe aceea a râului Moldova.

La Valea Albă, domnul Moldovei cu oastea i-a așteptat în această poziție întărită în speranța (după mărturia lui Tursun-Bei, de față la bătălie) ca să se poată apăra până la răsărit și apoi până la venirea nopții să scape”.

O luptă cu tătarii la Băimac?

Tătarii! Cuvântul a îngrozit timp de secole Moldova. Ceambururile tătărăști se răspândeau cu iuțeală atacând și prădând satele din Moldova. Martori străini descriu prăpădul făcut de aceștia. Bernardino Quirini scria despre „...tătarii care trec în fiecare zi și pradă, ard șiucid, fapt pentru care eu însumi am fost pribeag prin păduri, de teama celor mai mari primejdii”. Îngrozit se arăta și Marcu Sobieski: „Sunt două săptămâni de când am intrat în această țară și încă nu am văzut zece țărani; toți au fugit mai întâi din pricina tătarilor...” Cronicarul Rașid-Eadin avea totuși cuvinte laudative la adresa lor: „Numele de tătar a fost vestit din cele mai vechi timpuri, însumând 70.000 iurte. Erau răi, dușmănoși, puțin revoltați. Dacă la superioritatea lor numerică ar fi fost uniți, niciun popor, chiar și cel chinez, nu le-ar fi rezistat. Ei s-au mărit și devenit așa de temuți, încât celelalte popoare turce treceau drept tătarii și se simțeau onorați că au devenit faimoși sub acest nume”. Totuși, majoritatea cronicarilor îi arată „ca niște lupi asupra unei turme de oi”.

Mehmad Neșri scria că după lupta de la Războieni (1474) turcii și tătarii au făcut „din capitala ghiaurilor” minarete. Pătrunderea lor în Moldova se solda întotdeauna „cu râuri de sânge” și localități transformate „în cenușă neagră”, după cum consemna Semseddin Almed bin Suleiman Kamal–pașa–zade. Un mare număr de robi erau duși la tătarii. O mică parte din ei reușiseră să se mai întoarcă. „Am vândut (145 de stâneni) pentru mare nevoie că am fost la robie”, scria cu amărăciune un moldovean. Firește, Ștefan nu a stat cu mâinile încrucișate. Îi cunoscuse pe tătarii încă din copilărie, când aceștia la Borzești i-au ucis prietenul de joacă.

Prima mare acțiune a tătarilor crâmleni a avut loc în 1475. Atunci, 10.000 de tătarii, conduși de Eminek Mârza, au pătruns prin vadul Roșcu, pe valea Răuțului, dedându-se la mari jafuri și distrugeri. Iată ce scria chiar Eminek Mârza într-o scrisoare adresată sultanului: „Am ars numeroase cetăți ale necredinciosului, am luat prăzi multe și nenumărate”. Atât i-a trebuit lui Ștefan, împovărate de prăzi, cetele tătare sunt ajunse din urmă de cavaleria moldoveană. Bătăia care au primit-o a fost pe măsura faptelor lor. Același Eminek, recunoștea mai târziu că „ne-au pierit mulți oameni; doi frați de ai mei au devenit martiri; ne-au pierit luptători destoinici, cai și arme; noi înșine am venit cu un cal”. Cu toate acestea, tătarii nu s-au învățat minte. „Timp de doi ani (1485–1486) la rând, glăsuiau cronicile turcești, ostile victorioase (turcești și tătare) au devastat și prăduit vilaetul Moldovei, ruinându-l”.

În această perioadă, probabil, o ceată tătarească ajunge „mai sus de satul Vultureni, pe valea Berheciului, ținutul Tecuciului, în niște râpi, și se așază acolo tătarii ca la dânșii acasă și nu se dădeau duși căpcâni: gândeau c-au dat peste țară fără stăpân”, povestea M. Zamfir din satul Vultureni.

Ștefan Vodă tocma-n vremea aceea nu prea avea de unde să strângă atâta oaste ca să alunge tătarii, pe nepusă masă; ori se vede că nici nu și-a bătut capul să mai stârnească atâta lume pentru niște tătarii. Și ce-a făcut Ștefan Vodă? I-a hăituit cu

meșteșug. Și-a luat câțiva ostași vrednici și buni de gură și toți călări. Cu dâșii a strâns o cireada de boi la un loc cu vaci, cu viței, cum s-a-ntâmplat, și a pus mai pe toate vitele clopote, tălânci, clopoței și le-a luat la goană, cât puteau fugi, înspre vetrele tătarăști.

Tătarii când au auzit huitul clopotelor, tropăitul vitelor, mugetul lor, halca ostașilor nu știau ce urgie și mânie a lui Dumnezeu vine peste dâșii ca să-i prăpădească. Și n-au mai așteptat să vadă ce-i și cum, au luat-o la picior, care cum a putut, lăsând toate-n pământ numai ca să scape măcar cu sufletul. Și i-a fugărit Ștefan într-o părere, până ce-a socotit că nu le-o mai fi poftă, altă dată, să mai poposească tătarii prin Țara Moldovei. Astăzi se mai găsesc pe valea Berheciului oale pline cu oase, tocmai din vremea tătarilor acelora”.

A avut loc o confruntare cu adevărat între moldoveni și tătari aici, pe valea Berheciului? Unde a fost locul? Pentru a răspunde la cele două întrebări, am consultat o veche monografie iscălită de preotul Gheorghe T. Ciuchi, din anul 1968. „Satul Băimac e situat în partea de est a raionului Bacău și se întinde pe o suprafață de 2 km pătrați. Este așezat în fundul unei văi pe o parte de deal. apărat în partea de nord de dealul lui Iamandi. Satul e ca un amfiteatru, străbătut prin mijloc de o coamă de deal ce taie satul în două: Băimac și Mârza, pe Pârâul Mârzei. Satul este vechi. Oamenii sunt așezați în grupuri ale căror rămășițe se văd și astăzi: Ciuchești, Bulăiești, Romanești. Erau împărțiți în urma unei lupte cu tătarii. Ei au îngărădit pe tătari și le-au dat o bătaie strașnică, înfundându-i pe văi de au făcut lac de sânge și tătarii strigau pe limba lor «Bai macri», «Bai macri», ceea ce înseamnă în limba lor, «lac de sânge», luând astfel numele de Băimac. Tot atunci, ei au împins spre pârâu, spre nord și i-a îngărădit și omorât pe fiul hatmanului tătarăsc Mârzac, de unde a luat și partea cealaltă de sat numele Mârza. Apoi, comandantul oștilor române, vornicul Scarlat Ciuchi, i-a alungat pe tătari până la rateș, la moșia lui Romașcu, valea Eugenilor”. Când a scris aceste rânduri, preotul Ciuchi avea 84 de ani și se baza pe tradiția orală, păstrată cu sfințenie de veacuri.

Într-o altă monografie, cea a satului Obârșia, scrisă de Dumitru Ciuchi, Gheorghe Huțu și Nicolae Busuioc, arăta dintr-un „Suret di pi un ispisocu de la Ilieș și Ștefan voievozi” (fiii lui Alexandru cel Bun) că „satul Slipoteni se află lângă Obârșia unde a fost giude Slipotă, dăruit lui de Mihail Oțel. Acest sat, Slipoteni, și-a schimbat denumirea în urma unei lupte cu tătarii, cu siguranță în timpul lui Ștefan cel Mare. Documentele scrise au pierit, dar tradiția și toponimia au păstrat faptele și numele unei vechi confruntări”.

Pustiana, între legendă și adevăr

Ovictorie strălucită a repurtat Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia. În noaptea de 14/15 decembrie 1467, oștirea ungară a pierdut peste un sfert din efectivul uman și totodată mașinile de asediu, artileria, bagaje și corturi. Bonfinus scria că supraviețuitorii unguri, „cei mai mulți răniți”, au părăsit locui bătăliei în panică și doar o mică parte au reușit să se regrupeze în jurul regelui Matiaș Corvin. Când s-a luminat de ziuă, resturile armatei au început o retragere spre Transilvania, dar „ostașii regelui Matei, oboșiți sau răniți, angajați prin trecătorile munților, au fost atacați de români, ale căror săgeți nimereau din plin. De asemenea, au fost sortiți pieirii toți maghiarii răzlețiți de grosul coloanei în retragere”. Peste 7.000 de ostași regali au fost omorâți dar, scria însuși Ștefan cel Mare, „au mai fost uciși și alții, ale căror oase nu au putut fi adunate lângă ale celorlalți”.

Ce s-a întâmplat însă cu prizonierii?

O legendă auzită de Ortensia Racoviță arăta că „satul Pustieni din comuna Scorțeni, ținutul Bacău, zice că este întemeiat

cu ungurii aduși ca robi de Ștefan cel Mare în urma unei bătălii ce-a avut-o cu Matei Corvin. Parte din locuitori sunt sași”.

Legendă sau adevăr?

Istoricul Nicolae Grigoraș scria: „Indiscutabil că regele Matei Corvinul a contat pe defecțiuni mai serioase în oastea Moldovei, dar s-a înșelat, pentru că în afară de grupul de boieri amintiți, haini, chiar populația de naționalitate germană, adică sașii din Baia, au fost alături de Ștefan cel Mare, ca și conașionalii lor din Transilvania”.

Un alt istoric, preotul Iosif Gabor, arăta că „satul s-a format din emigranți transilvăneni, nesupuși la înrolarea în regimentele grănicerești, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, și s-au așezat aici, alături de satul mai vechi, Câmpeni”, fapt pentru care la început catolicii din Pustiana au fost cunoscuți sub denumirea de „Câmpeni”. „Denumirea de Pustiana, spune același autor, au luat de la numele unuia din cei. care au venit aici – Martin Pustian –, care probabil a avut vreo funcție de conducere a satului sau a grupului de emigranți”.

Documentar, populația e atestată abia la 11 ianuarie 1781, când ex-misionarul Peter Zold zicea că ei „... cu toții vorbesc și știu la fel de bine ungurește și românește, deși ungurește vorbesc stricat, peltic, neplăcut” și „se îmbracă în haine simple, valahe, țesute de femeile lor”.

Evoluția satului „Pustiana” este rapidă. Până în 1791 se ridicaseră aici 62 de gospodării, „cu 24 bărbați capi de familie, 40 bărbați angajați în muncă, cu atelaj cu cai și 40 atelaje cu boi”. Casele din lemn erau grupate în jurul bisericii de lemn „lucrată țărănește”. Catolicii din Pustiana vor fi menționați pentru prima dată documentar la 30 mai 1814. Tot de secui e legată și legenda întemeierii satului Secuieni, despre care se spune că „numele satului se trage de la un săcui împământenit de Ștefan cel Mare”, dar „povestesc bătrânii că-i întemeiat de pe vremea lui Ștefan Vodă”. „Ca dovadă că-i adevărat, spuneau ei, este ca pământul de hrană a gospodăriilor îi împărțit pe stâneni de-a lui Ștefan cel Mare”.

„Muma lui Ștefan cel Mare” – între legendă și adevăr

Într-o seară geroasă de ianuarie, Dimitrie Bolintineanu răsfoia la lumina lămpii „O samă de cuvinte”, scrisă de Ion Neculce. Deodată privirea i se opri pe un fragment, îl citi și-l reciti: „Ștefan-Vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărșu să intre în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-a lăsat să intre și i-au dzis că pasărea în cuibul său nu pierе. Ce să ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui. Și așa pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strâns oaste”.

Tulburat se ridică de la masă și făcu câțiva pași prin cameră, gânditor: „Da, e tocmai ce ne trebuie. O pildă pentru noi, români!”, gândi el. Luă pana, o înmuie în cerneală și dădu titlul poeziei: „Muma lui Ștefan cel Mare”. Continuă:

„Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel...”

Și încheie:

*„Dacă tu ești Ștefan cu adevărat,
Apoi tu aicea fără biruință*

*Nu poți ca să intri cu a mea voință.
Du-te la oștire! pentru țară mori!
Și-ți va fi mormântul coronat cu flori!”*

De-a lungul timpului, poezia avea să fie una din cele mai îndrăgite și mai cunoscute din literatură, exemplul „mumei lui Ștefan cel Mare” fiind citat la toate evenimentele istorice.

Și totuși, Ștefan n-avea cum să se întâlnească cu mama sa atunci. Aceasta pentru că doamna Oltea își dormea somnul de veci la Mănăstirea Proboata. Piatra de mormânt datează de la 6973 (1465), noiembrie 4. Așadar, „muma lui Ștefan” era în lumea celor drepți de 11 ani! De unde confuzia? Constantin C. Giurescu scria: „Cu privire la Ștefan cel Mare, Neculce a strâns cinsprezece tradiții... Admițând că ele au

luat naștere concomitent sau la foarte scurt interval după faptele la care se referă, rezultă că răstimpul cât au fost transmise prin viu grai, de la o generație la alta, variază între 125 și 175 de ani. Intervalul e suficient pentru ca unele să fie modificate, să intervină chiar unele inadvertențe sau confuzii”.

Bolintineanu, entuziasmat de cele citite, n-a mai verificat datele istorice, o greșeală care avea să dea naștere unei populare poezii. Cât despre Ion Neculce, el recunoaște că nu toți vor fi convinși de temeinicia celor scrise, așa că: „Ce, cine va vre să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face”.

Plopul lui Ștefan de la Plopu

Un plop sădit de însuși Ștefan? Pare de necrezut, dar... La 1895, Ortensia Racoviță culegea din satul Plopu, comuna Dărmănești, Plasa Muntelui, următoarea legendă despre denumirea așezării: „Numele și l-a luat de la un plop uriaș, despre care legenda spune că este plantat de pe timpul lui Ștefan cel Mare și care există și azi, dominând regiunea”.

Într-o altă legendă, culeasă mai târziu sunt precizate următoarele: „În satul Plopu, comuna Dărmănești, județul Bacău, era un plop bătrân care a căzut astă-vară de bătrânețe și pe care se zice că l-a sădit Ștefan cel Mare, cu însăși mâna sa. Despre acest falnic copac, de la care s-ar fi trăgând și numele satului, se spun multe lucruri. Așa se zice că l-a fost blăstămat Ștefan-Vodă, ca să nu-l taie nimeni: nici topor ori beschie să nu se atingă de el. Într-un rând, se zice, au încercat doi oameni din sat să-l reteze cu beschia, și cum s-au apucat, au și rămas înlemnți, morți. Jurământul venea de acolo că ar fi avut ascunsă sus o comoară. Se spune că era și o portiță care dădea-n scobitura cu aur.

Acum nu se mai înalță falnic uncheșul care făcea cinstea locuitorilor, purtând 400 de ani povară în spate. Negura vremurilor l-a răpus”.

În vara în care popul s-a prăbușit, gospodarul Vasile Cojocar, în a cărui grădină era, n-a găsit nici urmă de comoară. Așadar, pe lângă sutele de stejari pomeniți în legendele legate de Ștefan, iată că se găsește și acest unic plop. Cât despre sat, documentele despre înființarea lui lipsesc. Aflăm totuși că pe la 1774, satul avea 30 de case și aici locuiau 28 de plăieși ai „căpitanului Sandul din Comănești”.

Plopu, în 1803, aparținea Mănăstirii Tazlău. Din cauza puținului loc pentru agricultură, majoritatea dintre săteni se ocupau cu „extrasul păcurei”.

Astăzi, la Plopu, încă mai este vie amintirea legendei bătrânului plop al nebiruitului domnitor.

O solie la Veneția

1477 În cetatea de scaun, Ștefan nu-și găsește liniștea. Turcii sunt cu ochii pe cele două cetăți, Chilia și Cetatea Albă, care „sunt toată Moldova”. Pentru a rezista, are nevoie grabnică de Veneția. Ioan Țamblac și cumnatul său, Șendrea, cu „o înfățișare mândră, cel care apăruse Cetatea Sucevei de însuși Mohamed al II-lea Cuceritorul” ajung în orașul lagunelor. Gondola, cu flamura cu cap de zimbru și „Sf. Gheorghe”, e urmată conform protocolului de cele ale senatorilor. Se oprește în fața palatului ducal, „La Riva”. În marea sală a Colegiului, îl așteaptă patriciatul venețian în picioare, cu capetele descoperite, și însuși dogele. Ambasadorul moldovean se descoperă, face o reverență la ușă, o a doua spre dreapta, când se afla în mijlocul sălii, iar a treia chiar în fața dogelui. Heraldul anunță Senatul de sosire: „*Signor Zuan Zambelacco Valacco Ambassador et barba del Signor Stephano Vayvoda principe di Valachia*”. Ioan Țamblac „este un bărbat învățat, cunoscător al protocolului republicii, educat în lumea de fapt a Bizanțului,

diplomat iscusit și cunoscător al stărilor de lucruri din această parte a Europei...” Ambasadorul „citește rar, într-o grecească aleasă, care se adaugă la prestigiul mesajului princiar:

– Nu mai vreau să spun cât de folositoare este pentru situația creștinilor această țară a mea...; ea este zidul de apărare al Ungariei și al Poloniei și strajă acestor două țări”. Sperând că „va primi ajutorul ca să poată ține dincolo de hotarele țării pe dușmanii comuni”, le-a promis că va lupta în continuare, dar numai împotriva turcilor... Dregându-și glasul, Ioan Țamblac încheie: „...Ori această țară va pieri, ori eu voi fi silit să mă supun păgânilor..., dar acest lucru nu-l voi face niciodată, voind mai bine de o sută de mii de ori moartea”.

Iată ce s-a scris în „Registrul de deliberări secrete ale Senatului Veneției” pe anul 1477:

„Prea sturcitolui Voievod Ștefan transmis prin domnul Ioan cel Frumos (Kaloianis, Zambelacco), care a arătat îndelung și prin cuvinte potrivite... marea primejdie ce ne stă

înainte, multele și marele greutatea ce vor veni creștinătății prin primejduirea statului susnumitului Voievod”;

„Din două motive am primit cu multă bucurie persoana ambasadorului – din respect pentru stăpânul său, ca și pentru el însuși – și, din aceleași pricini, cu multă bucurie am ascultat expunerea și cuvintele sale. Senatul dorește sănătate Voievodului, salvarea și creșterea statului și bunurilor sale, pentru care lucru nu mai puțină grijă și sârguință am pus de curând, cât și pentru noi înșine. Iar dacă făgăduințele făcute principelui moldovean n-au fost împlinite, Senatul este mâhnit, dar nu se simte culpabil, pentru că niciodată nu și-a călcat îndatoririle asumate față de Moldova...”

Din 144 de senatori prezenți, 135 au fost favorabili răspunsului, 4 nu, iar 5 și-au rezervat părerea.

Ștefan însă n-a primit, în afară de elogii, niciun ban. Venețienii vor trimite în Moldova pe Emanuel Gerardo, care îl va asigura pe domnitor că va primi ajutoare în bani de la papă, regele Matei și „să continue lupta”.

La 26 ianuarie 1479 Veneția uită de Ștefan și încheie pace cu turcii.

Cronicari străini despre Ștefan cel Mare

Incă din timpul domniei, cronicarii străini au evocat figura ilustrului domnitor, precum și faptele sale. Cel mai însemnat izvor străin este „*Historica Polonica*”, a cronicarului polon Ioan Dlugosz, care tratează evenimentele din cele mai vechi timpuri, până în anul 1480. Iată ce scria ei: „Prin asprimea și dreptatea sa, nelăsând nicio crimă nepedepsită, îi făcu pe aceștia plecați și ascultători, întru toate poruncile lui. Și nu numai pe ostași și pe boieri, ci chiar pe țărani îi strânsese sub arme, învățând pe fiecare să-și apere patria”.

În 1476, când este atacat atât de turci, cât și de tătari „...Ștefan Voievod nu se însăimântă deloc de acești doi dușmani atât de puternici, ci având o inimă de o rară vitejie, totdeauna vesel și neobosit, arzând toate bucatele, și fânețele, se aruncă asupra oastei tătarilor”.

Un alt polonez, cronicarul Matei Milchovski, evoca personalitatea lui Ștefan: „O, bărbat triumfal și victorios, care biruiși pe toți regii învecinați! O, om fericit, care te bucurași de toate darurile câte natura altora numai în parte le dă: unii înțelepți

și vicleni, alții viteji și drepți, alții iarăși cu noroc împotriva dușmanilor. Tu singur le avuși hărăzite toate laolaltă: drept, prevăzător, isteț, biruitor al tuturor dușmanilor”.

În „*Cronica Polska*”, Matei Strykowski îl descrie astfel pe domnul Moldovei: „Acel Ștefan era viclean și norocos. El bătu odată 150.000 de turci; afară de aceasta, mai câștigă și alte însemnate victorii. Pe

bravul rege maghiar Mateiaș îl aruncă din Moldova și cuceri din mâna lui și țara săcuilor, după ce învinsese o mare oaste ungurească în orașul Baia, însuși regele fiind rănit cu 3 săgeți. Adesea bătu și pe tătari, ba chiar și pe regele Albert îl înfrânse mai presus de orice așteptare. Astfel fiecare istoric trebuie să laude marea virtute a unui principe cu o țară așa de mică”.

Petru Ranzan, călugăr dominican, exclamă după bătălia de la Baia: „...un bărbat de o îndrăzneală unică, ce se numește Ștefan...” iar cronicarul ungar Nicolae Isthuanffius menționează meritele lui Ștefan după lupta de la Baia, „căci în privința vecinie admirabilei virtuți și vitejii s-a arătat mai presus de toți dușmanii săi...; pe drept trebuie socotit printre bărbații vrednici de ținut minte de pe vremea sa”.

Despre domnia glorioasă a domnitorului moldovean, au mai scris cronicarii Ludovic Tubero, Ansiolello, italian din anturajul sultanului, a cărui cronică a fost inclusă în „*Historio Turcheschia*” a italianului Domoldo de Lezze, al lui Sead Eddio (Saidino Turco) în „*Chronica dell' origine a progressi della casa Ottomana*”, Antonius Bonfinius, în „*Historica Pannonica*”.

Istoria celor patru comemorări

Personalitatea lui Ștefan cel Mare a fost întotdeauna evocată de întreaga suflare românească. Prima mare comemorare consemnată în documente a avut loc la 2 iulie 1762, la inițiativa călugărului învățat Vartolomeu Măzăreanu. La Putna, în fața unei mari adunări populare, el a ținut o „entuziastă și documentată cuvântare”: „Aduceți-vă aminte, auzitorilor, de acele vremi tulburate, când nu veneau Domnii în Moldova fără numai cu puterea armelor, intrând ca într-o țară străină ce știu că nu va să le rămâie, nu să caute să o cârmuiască, ci jefuia și apuca care cum putea, făcând un teatru al ticăloșilor, vrednic de lacrimi. Dar aceste lacrimi duioase, aceste suspini ale patriei și plânsuri, după ce s-a întărit în vârstă Ștefan, ștergându-le le-au potolit și ca într-o turbare de valuri și de vifor cu sine liniștea a adus, și drept fiu al patriei, bun domn și adevărat creștin, prin fapte s-a arătat”.

A doua a fost cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la zidirea Putnei, când Mihai Eminescu a fost unul dintre cei mai activi organizatori ai serbării ce urma să se facă la Mănăstirea

Putna. Eminescu era convins că „serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult, cum că ea ar fi cuprinsă în sufletul poporului românesc și s-a realizat luminarea”. Apelul lansat de Societatea Academică „România Jună” de la Viena avea ca scop și stabilirea unității culturale între românii de dincolo și dincoace de Carpați. La Viena s-a ales un comitet alcătuit din M. Eminescu, I. Slavici, Dan Panfilie și alții, iar la București, Iași, dar și la Graz, Berlin, Pesta s-au format comitete studențești. Serbarea a fost stabilită pe data de 15 august 1870, urmând printre altele să fie așezată pe mormântul lui Ștefan cel Mare o urnă de argint. Membrii Societății „România Jună” declarau că „vor merge cu desăgii în spinare la mormântul lui Ștefan cel Mare...; serbarea are să se facă neapărat, cu orice preț”. Amânată un an de zile din cauza izbucnirii războiului franco-german, la 14 august 1871 apare o notiță în „Czernowier Zeitung”, în care se menționa că serbarea va avea loc la Putna. În amurgul serii de 14/26 august 1871, „pentru întâia oară românii din cele patru unghiuri s-au adunat la un loc, ca să preamărească împreună numele unuia dintre marii susținători ai neamului românesc, ca să se îmbărbăteze unii cu alții și să-și întărească credința în viitor”.

Cu pioșenie, sunt depuse pe piatra de mormânt două epitafe, steagurile și urna de argint. A.D. Xenopol, student, a rostit a doua zi o cuvântare în care spunea: „Armele sale erau fierul, puterea sa, virtutea inimii și brațul neobosit, victoriile sale erau repurtate pe câmpul stropit cu sângele bravilor români”... „Când Ștefan cel Mare își apăra țara, el își punea speranța mai înainte de toate în propriile sale puteri, căci de curând se încredințase cât de puțin e cel ce-și sprijină viața pe puterea și ajutoarele altora. Acest caracter de neatârnnare să-I introducem în spiritul nostru”. Seara, s-a reunit Congresul, care a ales un birou permanent menit să convoace studenții. Totodată, s-a hotărât ca studenții Vienei să conducă în continuare mișcarea. Pe ansamblu, mișcarea de la Putna a dovedit că „românii vor ca cultura lor să fie națională și pretutindeni aceeași. Nu am fi fost

înconjurați și sprijiniți dacă dorul de unitate culturală nu s-ar fi ivit în toate inimile”.

Se adunase o mulțime imensă. Țăranii veniseră cu care și căruțe frumos împodobite cu ghirlande de flori, crengi de brad și făcură în jurul mănăstirii un uriaș cerc. Valea Putnei răsuna neconținut de cântece și chiote. Un martor ocular spunea că

„nimeni nu a închis ochii în noaptea aceea minunată”. Se așeză masa festivă. Lumea aplaudă când își făcu apariția celebrul taraf format din 30 de persoane al lui Grigore Vindireu. Cântau ca pe „vremea gloriei românești”. Pe când valea Putnei răsuna de acordurile tarafului, „deodată se desprinse din mulțime un tânăr înalt, cu fața palidă dar cu ochi de jeratec, care se apropie de

vătaful lăutarilor, smulse vioara din mâna lui Vindireu și începu să conducă jocul mai departe pe pajiștea Putnei. Parcă nimic nu se schimbase în taraf. Noul primar cunoștea ritmul, intrările, semnele de repetiție, totul. O lacrimă a umezit obrazul neîntrecutului scripcar al Sucevei, care urmărea acum impresionanta scenă. Când oboșiți de atâta joc și cântec, lăutarii uimiți lăsară instrumentele să se odihnească, tânărul care nu era altul decât Ciprian Porumbescu, vechi prieten al lui Grigore Vindireu, se repezi cu lacrimi în ochi la pieptul tatălui său ce șezuse de o parte și privise cu emoție scena, strigând:

– Tată, am cântat Daciei întregi!

Cea de-a treia comemorare a avut loc la 2 iulie 1904, la inițiativa lui Spiru Haret și Nicolae Iorga, pentru „Marele strămoș Ștefan Vodă la împlinirea de patru sute de ani de la săvârșirea din viață, ca semn al recunoștinței neamului său 1504–1904, „La festivități au participat Nicolae Iorga, Spiru Haret, A. D. Xenopol, A. D. Tocilescu, Kalinder, O. Densușianu, Șt. O. Iosif, Emil Gârleanu, precum și redactori de la revistele: «Luceafărul», «Semănătorul», «Familia» «Junimea liberă», «Arhiva Societății științifice și literare»” etc.

La 450 de ani de la moartea domnului moldovean, în 2 iulie 1954, a fost cea de-a patra când s-au desfășurat numeroase conferințe în întreaga țară, Academia Română editând un volum de studii cu privire la Ștefan cel Mare.

Apus de soare

1462. De opt zile turcii atacau garnizoana Cetății Chiliei. Dar aceasta cu ajutor moldovenesc i-a respins și „au murit mulți azapi, iar ceilalți s-au întors cu rușine, fiind învinși”. E ziua de 22 iunie. Ștefan încearcă să cucerească cetatea doar cu ajutorul ostașilor, neavând însă armament de asediu. Se află în fruntea lor, când de pe ziduri un ostaș, zărindu-l, pune arma la ochi și țintește. Glonte nu va nimeri inima, ci glezna stângă. În „*Cronica breviter scripta*”, se menționează: „În luna iunie, în ziua de 22... a venit Ștefan Voievod în fața Chiliei și nu a putut s-o cucerească, numai fu împușcat cu o pușcă în glezna stângă”. O rană ca multe altele care se întâmplă la războaie. Și totuși, aceasta avea să-i pricinuiască, toată viața, lui Ștefan mari neajunsuri. În 1502, starea sănătății lui se agravase. La 25 februarie 1502 o solie moldovenească sosi la Nürnberg pentru a angaja un medic. Reușesc să-l convingă pe medicul Johan Klingensporn. Atât solia, cât și medicul pornesc spre Moldova, însă „au dispărut pe drumul spre Suceava”. Pe la mijlocul anului, Ștefan nu-și mai putea mișca mâinile și picioarele.

Pe urmele lui Ștefan cel Mare

Sosește la Suceava „doctorul în arte și medicină” Matei Muriano. Incapabil, acesta îi pune domnului diagnosticul „podagră”. Mai mult, chiar îl găsește „încă voinic”, „capabil să mai conducă oști”. Murind la 7 decembrie 1503, Muriano este înlocuit cu Leonardo Massari, care îngrijorat anunță că domnul avea „picioarele acoperite de răni”. Se recurge la ultima metodă: „arsul cu fierul roșu al rănilor”. A fost o operație îngrozitoare, cu dureri cumplite. Boala, dar și chinurile operației au epuizat trupul marelui Voievod. Va suporta durerile de neînchipuit două zile după operație. La 2 iulie 1504, după o domnie glorioasă de 47 ani, două luni și trei săptămâni, inima lui a încetat să bată. „Se pare” că la căpătâi vegheau înălăcrimați fiul său Bogdan și doamna Maria. Cronicarul polonez Matei Miechowski nota că „Ștefan cel Mare a decedat în ziua de 2 iulie 1504, marți, la o oră după răsăritul soarelui”.

Pe lespeda funerară se află o inscripție săpată la porunca lui Ștefan în ultimele zile ale vieții:

„Binecinstitorul domn Io Ștefan Voievod, ctitorul și ziditorul acestui sfânt lăcaș, care se odihnește aici, s-a mutat la veșnicile lăcașuri în anul 1... luna... și a domnit 47 ani, luni 3”.

Deși rămasă necompletată, piatra va fi acoperită de o broderie cu următorul conținut: „Ioan Bogdan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domnul Țării Moldovei, a înfrumusețat și învelit, cu acest acoperământ, mormântul tatălui său Ion Ștefan Voievod, care a domnit în Țara Moldovei 47 de ani și trei luni și care s-a mutat la lăcașul cel veșnic în anul 7012 (1504), luna iulie, ziua a doua, marți, în ceasul al patrulea din zi”.

Vestea morții nebiruitului domn al Moldovei a îndurerat întreaga creștinătate, în Moldova, scria Grigore Ureche, „atăta jale era, de plângeau toți ca după un părinte al său”.

Iată cum „a văzut” Mihail Sadoveanu, moartea lui Ștefan:

„Cum au început a vui clopotele în strălucitoarele turnuri ale Sucevei s-a știut în norod că Ștefan Vodă s-a dus. Și din sat în sat, din clopotniță în clopotniță, vaietele de aramă s-au

împânzit ca o durere uriașă peste întregul pământ a! Moldovei. Din piscurile munților prinseră a curge spre văi tânguilele buciumelor de cireș; plăieșii spuneau culmilor și codrilor și drumurilor de ape, tuturor colțurilor unde se găseau așezămintele de vechi ostași, spuneau durerea cea mare, cea fără îndreptare. Și pe

căile prăfuite, pe malurile râurilor aurite de soarele de iulie, alergau pe cai repezi crainicii plecați pe oblâncurile șailor, spintecau văzduhul ca niște păsări îngrozite, suflate din urmă de viforul unei vești grozave.

«A murit Vodă Ștefan! A murit Vodă!» Vestea a fost ca un fulger, în frământarea jalnică a orașelor și satelor, cuvântul deși era de mult așteptat, cutremură inimile... și se întrebau: «Ce va fi după ce—l vor pune în mormânt?».. Durerea mușca din toate inimile... norodul era bătut de valuri de durere... și era o jale cum nu a mai fost de atunci în Țara Moldovei... Mulțimea fierbea în talazuri fără astâmpăr și murmura și gemea neîntrerupt ca un codru în furtună, iar Domnul Ștefan fu zidit în lăcașul de marmură și piatră”

Polonul Bernard Wapowski scria: „A murit Ștefan palatinul Moldovei slăbit de bătrânețe și de podagră... a fost viteaz, viclean și războinic norocos... înzestrat cu virtuți de erou și socotit printre bărbații vestiți în arta războaielor”. Un alt polonez, Miechowski, adăuga: „Natura îl făcuse norocos, isteț și viteaz... Bărbat triumfal și victorios, care a biruit pe toți regii vecini... Nu degeaba trebuie socotit printre eroii secolului nostru!”

Ungurul Nicolae Istranfi arăta: „... el s—a arătat rnai presus de toți dușmanii săi... și pe drept trebuie socotit printre bărbații vrednici de ținut minte pe vremea sa”.

Pe urmele lui Ștefan cel Mare

Ba chiar și un turc, Azik–Pașa Zade, i–a închinat versuri:

*„El atacase
Pe craiul Ungariei.
Tot el frânse
Și arcul lui Suleyman–Bei.
Și valahul la fel
Se speriase de el,
Căci pentru a multa oară
El călcase acea țară.
Chiar și cu Mehmed Sultanul
El s–a măsurat;
Oastea i s–a sfărâmat,
De bine s–a luptat.
De dușmanul tare
El capul și–a salvat.
Ăsta–i ghiaurul care
Multe oști a–mprăștiat.”*

Pentru poporul român, Ștefan a fost „cel Bun” și „cel Sfânt”. Pentru țărani el era „cel ce a cercetat țara în lung și în lat”, ca să cunoască „pășurile locuitorilor”, sau „un bărbat voinic, nu de tot nălțuț, ci un buducaș de român, cam răsăritei, da colea învălit la trup și așezat la minte, dar și dezghețat”. Potrivit credinței lor, Ștefan a rămas „giu (viu) ca toți gii (viii), deci fără moarte”, ci „s–a înălțat la cer cu trup cu tot”. O legendă arată că după moartea lui „trei zile și trei noți i–a ars o lumânare la mormânt, fără ca s–o fi pus cineva și nimeni nu o putea stinge”.

„În el, scria Nicolae Iorga, românii au găsit cea mai curată și mai deplină icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mărire și senin în iertare, răspicat și cu măsură în grai, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nicio trufie în faptele sale... Și cu cât se vede această icoană mai limpede, cu atât se înțelege mai de-săvârșit și se iubește mai mult, cu atât și viitorul se vestește mai bun, căci poporul merge pe drumul strămoșului cuminte”.

Bibliografie selectivă

- *** 1974–1979, *Atlas R. S. România*, Inst. Geografie, Ed. Academiei R.S.R., București;
- *** *Analele Institutului de Arheologie*, Vol. XVI, 1979, Vol. XVII 1980, Iași;
- *** *Catalogul documentelor moldovenești*, Supliment I, Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1975, p. 72, 73;
- *** *Diplomatoriu italian*, anul 1925, Vol. I;
- *** *Documenta Romaniae Historica* A. Vol. II, Buc. Ed. Academiei, 1976, p. 362–363;
- *** *Documenta Romaniae Historica*, Moldova, Vol. I, Editura Academiei R.S.R., București, 1975;
- *** *Documente privind istoria României*. Seria A. Veac XVI, Vol. I, p. 386–387, 388–389, 517, Vol. III, p. 162–163;
- *** *Documente privind Unirea principatelor*, Vol. I și II, Editura Academiei, București, 1996;
- *** *Colecțiile Magazin istoric*, 1969, 1974, 1975, 1980, 1982, 1985, 1989, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007;
- ATANASIU I., *Cutremurele de pământ din România*, Ed. Acad., București, 1959;

- BERLITZ CH., *Misterul lumilor uitate*, Editura Lucman, 1997;
- CANTEMIR D., *Descriptio Moldaviae*, Ed. Acad. București, 1973;
- CODRESCU T., *Uricariul*, Vol. III, Iași, 1866;
- CIOBANU T., *Voievozi și domnitori români (sec. XIV–XV)*, Ed. Excelsior Art, 2006;
- CORFUS I., *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone, secolul al XVII–lea*, Editura Academiei R.S.R., 1983;
- COSTACHE R., *Bacăul de la 1850–1900*, Bacău, Ed. H. Margulius, 1906;
- DRAGOMIR SILVIU N., *Enigme în jurul nostru*, Editura Enmar, Odorheiu Secuiesc, 1998;
- DUMITRIU–SNAGOV I., *Țările Române în secolul al XIV–lea–Codex Latinus Parisinus*, Ed. Cartea Românească, 1979;
- GANE C., *Trecute vieți de doamne și domnițe* (2 volume), Editura Lider, București, 1999;
- GIURESCU C. C. în col., *Istoria Românilor*, Vol. I, Ed. Șt., București, 1974;
- GHIĂNESCU GH., *Surete și izvoade*, Vol. III, Iași, 1907, p. 203–204;
- GOSTAR N., *Societatea geto–dacă de la Burebista la Decebal*, Junimea, Iași, 1984;
- GRIGORESCU–BACOVIA, AGATHA, *George Bacovia–inedit*, în *România literară*, 8, nr. 46, 13 nov. 1975, p. 7;
- GRIGOROVICI GRIGORE, *Bacăul din trecut și de azi*, Tipografia Bacău, 1933;
- GUGIUMANI, COTRĂU M., *Elemente de climatologie urbană*, Ed. Acad., București, 1975;
- GUSTI G., *Forme noi de așezare*, Ed. Tehnică, București, 1974;
- IORGA N., *Drumuri și orașe din România*, Ed. Minerva, București, 1904;
- KOTZEBUE DE W., *Din Moldova, tablouri și schițe*, 1850;
- LUPAȘ D., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1929;

MIRCU M., *Trimis special*, Ed. Cartea Românească, 1974;

RACOVITĂ O., *Dicționarul geografic al județului Bacău*, București, 1895;

MURARIU I., *100 de mărturisiri istorice din documente și cronici*, Bacău, Editura Casa Scriitorilor, 2007;

NEAGOE ST., *Istoria politică a României (1944–1947)*, Ed. Noua Alternativă, București, 1985;

NEGRUȚI E., *Date noi privind structura demografică a târgurilor și orașelor moldovenești la 1832. Populație și societate I*, Ed. Dacia, Cluj, 1972;

PANAITESCU P.P., *Manuscrise slave*, Vol. I, Editura Academiei, 1959;

RAZACHIEVICI C., *Cronica domnilor din Țara Românească și Moldova*, Vol. I, sec. XIV–XVI, Editura Enciclopedică, 2001;

ȘANDRU D., *Satul românesc între anii 1918 și 1944*;

ȘENDREA E., *Istoria municipiului Bacău*, Editura Vicovia, Bacău, 2007;

ȘENDREA E., *Istoria pe placul tuturor*, vol. 1, Editura Vicovia, Bacău, 2005;

ȘENDREA E., *Istoria pe placul tuturor*, vol. 2, Editura Vicovia, Bacău, 2006;

TABACARU GR., *Bacăul de altădată*, Tip. Bacău, 1935;

TEODOR GH. D., *Probleme actuale ale etnoogenezei poporului român*, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol, XVII, Iași, 1980;

TEODOR GH. D., *Teritoriul est–carpatic în veacurile V–XI e.n.*, Ed. Junimea, Iași, 1978;

UNCESCU C., *Regiunea cobâlelor de la Bacău*;

URECHIA V.A., *Codex Bandinus*;

URICARIUL AXINTE, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, Ed. Minerva, 1993;

XENOPOL A. D., 1893, *Istoria Românilor*, Iași, 1893.

Cuprins

Istoria pe placul tuturor

Cum au intrat mititeii în istorie	5
Savuroasa poveste a... cârnaților	9
Doriți cartofi fierți sau prăjiți?	11
Furculița și milenara ei poveste	13
Plăcuta istorie a sifonului	16
Povestea berii, altfel decât o știm	18
Dă-mi să beau!	20
Vinurile – o amintire?	23
Prohibiția românească înaintea lui Al Capone	26
Neobișnuita istorie a șampaniei românești	28
– Domnule, aveți un foc?	31
Cântecul, când bunica era fată	34
„Lalele, lalele”, șlagărul care a străbătut lumea	37
De la vals la „bătăita”	40
Trecea fanfara militară	43
Povestea „Miței Biciclista”	46
O bombă care a zguduit moda: Minijupa	49

În pas cu moda	51
– Zâmbiți, vă rog!	55
Poftiți la Cafenea!	58
Note de plată neobișnuite	60
Mână, birjar!	62
Automobilul, de la „Benz” la „Lăstun”	65
Transportul în comun – o istorie pe roți	68
„Trăsura fără cai” și „semnalele vestitoare”	72
Trenule, mașină mică!	74
Beția vitezei, o poveste veche	77
Pașapoarte de altădată	80
Patinajul – „sport de plezir”	82
Dentiștii de altădată	84
Medici, geambași și contracte de pe vremea bunicilor	87
Ce citeau bunicii la gura sobei	90
La ce visau bunicii?	93
Minunata poveste a lui Moș Crăciun	96
Minunata felicitare de Crăciun și povestea ei	101
Unde ne sunt zăpezile de odinioară...?	103
A existat... Scufița Roșie?	105
„Călărețul fără cap” – o realitate?	107
Uriașii	110
O.Z.N.–urile și istoria	117
Noaptea spaimelor și a ursitelor	124
Omul care a dispărut pe coșul casei	128
Uite–așa o barbă–avea!... ..	131
Cine–o face ca mine, ca mine să pățească!	134
Jalbă împotriva unui... barbar grobian	137
O mănăstire pentru un asasinat	139
Ranguri din trecut și de azi	144
Cum se mai scrie uneori... Istoria	147
Cocoșul pintenat – între legendă, tradiție și știință	153
Balaurii, între dinozauri și bau–bau	157
Istoria păcălelilor	160
Magnifica istorie a banalului pix	162

O poveste lipicioasă – banda scotch	164
Alții le-au inventat, noi le folosim... ..	166
Jocurile copilăriei, de la bătă la calculator	168
Necazurile școlărilor, de la tăblițele de lut la calculator	170
Alo, Alo, aici Radio Stroe și Vasilache	173
Corrida lui Tănase	176
Vremea și ciudățeniile ei	178
Istoria marilor cutremure din România	183
Miraculosul „ghem” dac	188
Dopaj la a IV–a olimpiadă	191
Norton I, Împăratul Statelor Unite	194
Ar mai fi fost ucis Abraham Lincoln dacă...?	197
Pe vremea când, din dragoste, se tăia capul...!	199
Elena Cuza, marea doamnă pe nedrept uitată	201
Istoria zilei de 1 Mai	204
„Internaționala” – cântec comunist?	207
Patru dimineața, 22 Iunie 1941	209
Asasinul cu fular roșu	212
Asasinul de sub pat	218

Faptele haiducilor

Cei care vor auzi dangătul lor să spuie cu glas tare:	
„Dumnezeu să-l ierte!”	223
Pintea Viteazul – „spaima bogaților și mila săracilor”	229
Haiducul Belecciu – „groaza Văii Tazlăului”	234
Ion Petreanu, „Haiducul cu ochii de cicoare”	241
Haiducul Nicolae Grozea, „cel vestit în țară și cu inima de piatră”	247
Haiducul Ion Darie, „pe care nu-l prinde plumbul”	251
Haiducul Ștefan Bujor – „Cel fioros și fără frică”	256
Coroiu – „Inamicul public nr. 1, apărătorul săracilor”	271
Haiducul Pipa – „Spaima cârciumarilor”	277
Haiducul Grigore Benea	283
Mihu, „Păunașul–Codrilor” și „Sprijinul săracimii”	289
Ion Anițoaie, zis Limbru, „ultimul haiduc”	295

Iubiri vestite

Amorul lui Ienăchiță Văcărescu pentru Zoe	303
Dragoste, ură și răzbunare	307
Catinca cea „rea de muscă”	313
Cea mai frumoasă poveste de dragoste din Moldova	317
Cine l-a ucis pe Alexandru Odobescu?	321
Incredibilele aventuri ale Marghioliței Ghica	325
Idilele palide ale poetului Bacovia	331
Maria, frumoasa fată de mahala	337
Esențele tari în sticlute mici se țin... ..	343
Împuşcarea gelosului Costică Balş, Agaua poliției	348
Veselul Alecsandri, înamorat	351
O dragoste neobişnuită	356
Beizadea Dumitru, „roş la păr, pistrii la faţă şi la suflet posomorât”	361
Mirele – 60 de ani, şi mireasa – 14 ani	366
Beizadea Grigore cel „înfocat şi zburdalnic”	371
Frumoasa Elenchi, „răpită în noaptea nunţii”	379
„A ieşit de supt pat şi a făcutuciderea”	384
Elena Lupescu, „românca cu părul roşu”	387
Cu un surâs a devenit prinţesă	393
„Iubită, rănită şi aproape ucisă”	402
O întâmplare cum rar s-a auzit	407
Iubire cu mult necaz	411
Banii, înaintea dragostei	416
Căsătorii din interes	420

Pe urmele lui Ştefan cel Mare

Povestea copilăriei lui Ştefan	427
Sistemul de apărare organizat de Ştefan	432
Podurile lui Ştefan	437
Pânzarele lui Ştefan	440
Ştefan cel Mare, cu barbă sau fără barbă?	444
Iscoade şi spioni la curtea Sucevei	446
Cafeaua logofătului Tăutu	449

Misterele steagului lui Ștefan de la Athos	451
Curtea Domnească din Bacău și tainele ei	455
Secretele Bisericii „Precista”	460
Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, otrăvit?	466
Ștefan cel Mare și o hartă cu 16 semne	470
Lupta de la trecătoarea Oituzului	472
„Dumbrava Roșie” de la Bacău	475
Enigma de la Lunca Mare	481
Sabia lui Ștefan de la Scorțeni	485
Purice și „Movila” din Traian	489
Tabăra din Valea Berheciului	493
O luptă cu tătarii la Băimac?	497
Pustiana, între legendă și adevăr	501
„Muma lui Ștefan cel Mare” – între legendă și adevăr	503
Popul lui Ștefan de la Plopu	505
O solie la Veneția	507
Cronicari străini despre Ștefan cel Mare	510
Istoria celor patru comemorări	512
Apus de soare	516
Bibliografie selectivă	520

- Așa? Sunt un stricat, o căzătură? Mă azvârliți acum, după ce pentru voi am făcut atâtea? După ce m-ați exploatat, m-ați torturat, m-ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? Sunteți niște infame, infame... pentru Hortensia m-am certat cu bunul meu prieten, Anghel Demetrescu, pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că-mi închipuiam că a fost amantul ei. El de fapt mi-a făcut cunoștință cu ea. Nu-l mai puteam suferi, îl uram din toate puterile sufletului. M-am apropiat de ea la școala unde ea activa. I-am trimis scrisori, flori, eram pradă unei mari pasiuni care mă făcea să sufăr amar. Cu toată trivialitatea și răutatea acestei femei, o iubesc așa, încât sunt convins că fără amorul ei ar trebui să mor. Fără acest amor, viața n-ar mai avea nici un sens pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit, știu